

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ

“ИҚТИСОДИЙ ТАҲЛИЛ ВА АУДИТ” КАФЕДРАСИ

**Ш.А.ТОЖИБОЕВА
О.А.НОРБОЕВ**

“ИҚТИСОДИЙ ТАҲЛИЛ ВА АУДИТ”

**ФАНИ БЎЙИЧА
ЎҚУВ-УСЛУБИЙ МАЖМУА**

Амалий машғулотлар учун

ТОШКЕНТ – 2018

УДК: 657.5:658.511+658.1(575.1)

Ш.А.Тожибоева, О.А.Норбоев. “Молиявий ва бошқарув таҳлили”фани бўйича ўқув-услубий мажмуа. Амалий машғулооти учун –Тошкент: Иқтисодиёт, 2018 йил, 195 бет.

Ғоя муаллифи: иқтисод фанлари доктори, профессор Б.Ю. Ходиев

Такризчилар:

Ш.И.Илхомов

“Иқтисодий таҳлил ва аудит” кафедраси
доценти,и.ф.н.

М.Х.Ходжаева

“Иқтисодий таҳлил ва аудит” кафедраси
доценти,и.ф.н.

“Иқтисодий таҳлил ва аудит” кафедрасининг 2018 йил 28 июндаги 40-сонли мажлисида муҳокама қилинган.

Ўқув-услубий мажмуа Тошкент давлат иқтисодиёт университети ўқув услубий Кенгашининг 2018 йил “28” июндаги 40-сонли қарорига мувофиқ ўқув жараёнига татбиқ этиш учун тавсия этилган.

© Иқтисодиёт, 2018 йил

ЎҚУВ-УСЛУБИЙ МАЖМУАНИНГ ТАРКИБИЙ ТУЗИЛИШИ
(Амалий машғулотлар учун)

№	Мажмуанинг таркибий қисмлари	бетлар
	Мажмуанинг қисқача аннотацияси.....	4
I.	Фаннинг меъёрий-услубий таъминоти.....	6
1.	Ўқув дастури.....	6
	Ўқув курси проспекти.....	15
2.	Амалий машғулотлар режаси.....	24
II.	Фаннинг мазмуни ва ахборот-ресурс таъминоти.....	28
1.	Амалий машғулотлар учун топшириқлар, кейс стади, вазиятли масалалар ва тестлар.....	28
2.	Мавзулар бўйича тақдимот слайдлари ва видео роликлар.....	102
3.	Даврий мустақил таълимга оид топшириқлар.....	142
III.	Фанни ўқитишнинг интерактив технологиялари.....	153
1.	Қўлланиладиган педагогик технологиялар шарҳи.....	153
2.	Глоссарийлар.....	173
3.	Тавсия этиладиган электрон журналлар ва интернет сайтлар.....	183
4.	Мавзуга оид адабиётлар, журналлар ва интернет тармоғидан олинган тарқатма материаллар.....	185

Мажмуанинг қисқача аннотацияси

Ўқув-услубий мажмуа – Тошкент давлат иқтисодиёт университетида бакалаврият ва магистратура таълим босқичларининг Ўқув режаларида акс этган фанлар бўйича профессор-ўқитувчининг дарс жараёнига ўқув-услубий тайёрлигини тасдиқловчи энг муҳим мезон, меъёрий-услубий ҳужжатдир.

Мажмуанинг асосий мақсади – авваломбор фаннинг ўқитувчиси, худди шунингдек талаба учун, фанни ҳар томонлама сермазмун, чуқур назарий, услубий ва амалий тарзда етказиш (талаба учун – ўзлаштириш) учун ягона ўқув-услубий ва ахборот-ресурс манбаини яратиш ҳисобланади.

Ўқув-услубий мажмуа Тошкент давлат иқтисодиёт университети бакалаврият таълим йўналишлари учун мўлжалланган бўлиб, у жумладан қуйидаги таркибий тузилишга эга:

- *фаннинг меъёрий-услубий таъминоти,*
- *фаннинг мазмуни ва ахборот-ресурс таъминоти,*
- *фанни ўқитишнинг интерактив технологиялари,*
- *талабаларнинг билимини баҳолаш услубиёти,*
- *қўшимча электрон таълим ресурсларини ўз ичига олган.*

Илғор хорижий тажриба билан узвийлик.

Мазкур мажмуа илғор хорижий тажрибани кенг ўрганиш, умумлаштириш ва ундан таълим ва тадқиқотлар жараёнида самарали фойдаланиш маҳсулидир.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 26 май қарорида олий ўқув юртлиари *“жаҳоннинг ривожланган мамлакатларидаги етакчи университетлар ва олий ўқув юртлиари билан қалин ҳамкорлик доирасида кенг қўламда иштирок этган ҳолда 2016/2017 ўқув йили бошлангунга қадар барча ўқув режалари ва дастурлари тубдан қайта ишлаб чиқилишини ниҳоясига етказишни таъминласин, фанларни ўқитишнинг эскирган, умрини ўтаб бўлган ёндашув ва услубларидан батамом воз кечишни, бакалаврият ва магистратурада жаҳон фани ва илғор педагогик технологияларнинг замонавий ютуқларига асосланган янги ўқув режалари ва дастурларини жорий этишни, шунингдек, таълим жараёнида уларни амалга ошириш ҳамда олий маълумотли мутахассислар тайёрлаш сифатини ошириш учун ... етакчи хорижий олимлар ва ўқитувчиларни жалб этишни назарда тутсин”*¹ деб алоҳида таъкидланган.

Ушбу қарорда белгиланган вазифаларни амалга ошириш мақсадида таълим ва тадқиқотларнинг мазкур ахборот-ресурс манбаини ишлаб чиқишда Йель Университети, Массачусетс Технология институти ва Нью-Йорк Давлат Университети (АҚШ), Оксфорд Университети, Бат Университети ва Лондон Метрополитен Университети (Буюк Британия), Бремерхафен Университети (Германия), Васеда Университети (Япония), Кемёнг Университети (Корея Республикаси), Шанхай Университети (ХХР) ва бошқа етакчи хорижий университетлар бой ижобий тажрибасидан самарали фойдаланилди.

Мажмуани такомиллаштириш масалалари.

Электрон ўқув-услубий мажмуа ўқув йили мобайнида халқаро ва миллий молия-банк тизимидаги ўзгаришлар ва тенденциялар, янги қабул қилинган қонунлар, фармонлар ва қарорларни, хорижда ва республикада чоп этилган янги ўқув ва илмий адабиётларни, фан-техника ва технология борасида эришилган янги ютуқларни ҳисобга олган ҳолда мунтазам такомиллаштирилиб борилади.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 26 майдаги “2016/2017 ўқув йилида Ўзбекистон Республикаси олий таълим муассасаларида ўқишга қабул қилиш тўғрисида”ги қарори. “Халқ сўзи” газетаси, 2016 йил 27 май, №103 (6538). Б. 1

“Молиявий ва бошқарув таҳлил” фани ўз ичига қуйидаги вазифаларни олади:

-биринчидан, хўжалик субъектларининг моддий, молиявий ва меҳнат ресурсларидан самарали фойдаланиш ҳолатига баҳо бериш ва таҳлил қилиш;

-иккинчидан, ишлаб чиқариш фаолияти самарадорлигини таҳлил қилиш ва иқтисодий ҳолатига баҳо бериш;

-учинчидан, молиявий фаолият кўрсаткичларини таҳлил қилиш ва молиявий ҳолати барқарорлигига баҳо бериш;

-тўртинчидан, хўжалик субъектлари фаолиятида йўл қўйилган камчиликларни бартараф этиш ва фойдаланилмаган имкониятларни кўрсатиб бериш;

-бешинчидан, ички хўжалик имкониятларини амалиётга тадбиқ этиш бўйича амалий тавсиялар ва қарорлар қабул қилини ўрганади.

Шунингдек, “Молиявий ва бошқарув таҳлили” фани махсус иқтисодий фан бўлиб, бошқа мутахассислик фанларни чуқур ўрганишда асос бўлиб хизмат қилади.

ЎҚУВ ДАСТУРИ

Кириш

Мамлакатимизда иқтисодий соҳада ислохотларни чуқурлаштириш ва эркинлаштириш борасида макроиқтисодий ва молиявий барқарорликка эришиш асосий вазифалардан бири ҳисобланади. Бу эса, иқтисодиёт тармоқларини иқтисодий ва молиявий фаолиятини ҳар томонлама чуқур таҳлил қилиш асосида ички хўжалик имкониятларидан унумлироқ фойдаланишни, илғор тажрибаларни жорий этиш ҳамда сифат кўрсаткичларни мутгасил яхшилаб боришни тақозо этади.

Иқтисодиётни модернизациялаш шароитида барча хўжалик юритувчи субъектлар мустақил ва молиявий барқарор фаолият юритишлари керак. Бу эса, ўз навбатида молиявий ва бошқарув таҳлилини ҳам иқтисодий мазмунига кўра, янгилашни тақозо қилади.

Молиявий ва бошқарув таҳлилининг мақсади фаолият кўрсатаётган хўжалик субъектларининг ишлаб чиқариш ва молиявий фаолиятини уларни бошқарувчиларига яққол кўрсатиб бериш, корхонанинг асосий иқтисодий кўрсаткичларига баҳо бериш ва уларга таъсир этувчи омилларни аниқлаш ҳамда ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш бўйича ички хўжалик резервларини аниқлаш ва уларни ишлаб чиқариш айланмасига жалб қилиш бўйича чора-тадбирлар ишлаб чиқишдан иборат. Бу фанни ўқитишдан кўзланган асосий мақсад-талабаларга иқтисодий таҳлилнинг усуллари ва турларидан фойдаланган ҳолда корхонани асосий иқтисодий кўрсаткичларига ҳолисона баҳо бериш ва уларнинг ўзгаришига таъсир этувчи омилларни аниқлаш ҳамда ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш бўйича ички хўжалик имкониятларини аниқлаш усулларини ўргатишдан иборат.

Фанни ўқитишда илғор педагогик ҳамда ахборот технологиялари (очиқ муаммоли маърузалар ўқиш, кичик гуруҳларда машғулотлар ўтказиш, инсерт, график органайзер, ақлий ҳужум, кластер, машғулот ўтишнинг фаол усулларидан, айланма стол атрофида машғулотлар ўтказиш, масалалар ечиш, ишбилармонлик ўйинлари, компьютер техникаси ва интернет тизими кабилардан) усулларидан фойдаланилади.

Ушбу дастур иқтисодиётни модернизация қилиш шароитида субъектларнинг молия-хўжалик фаолиятидаги моддий ва меҳнат ресурсларидан фойдаланиш ҳолатига баҳо бериш, маҳсулот ишлаб чиқариш ва сотиш ҳажмларини ўрганиш, хўжалик субъектлари молиявий ҳолатини бухгалтерия баланси маълумотлари асосида таҳлилнинг турли усуллари орқали баҳолаш, хўжалик субъектларининг молиявий ҳолатини соғломлаштириш масалаларини ўрганиш, молиявий натижалар ва уларга таъсир этувчи омилларни ўрганиш, дебиторлик ва кредиторлик қарзларига баҳо бериш, асосий воситалар билан таъминланганлиги ва улардан фойдаланиш самарадорлигига баҳо бериш, пул оқимлари ҳамда хусусий капиталдаги ўзгаришларни таҳлил қилиш масалаларини камрайди.

Фаннинг мақсад ва вазифалари

Фанни ўқитишдан мақсад – бошқарув ва молиявий қарорларини қабул қилиш учун хўжалик субъектларининг моддий, молиявий ва меҳнат ресурсларидан фойдаланиш ҳолатини, ишлаб чиқариш фаолияти самарадорлигини, молиявий ҳолатини ҳамда уларнинг ўзгаришларини, ўзгаришларга таъсир қилган омилларни аниқлаш, ҳисоб-китоб қилиш, баҳолаш йўлларини ўргатиш.

Фаннинг вазифаси – талабаларда хўжалик субъектларининг моддий, молиявий ва меҳнат ресурсларидан фойдаланиш ҳолатига, ишлаб чиқариш фаолияти самарадорлигига, иқтисодий ҳолатига объектив баҳо бериш, бу борада йўл қўйилган камчиликларни

бартараф этиш ва фойдаланилмаган имкониятларни кўрсатиб бериш ҳамда уларни амалиётга тадбиқ этиш бўйича кўникма ва малакани шакллантириш.

Фан бўйича талабанинг билимига, кўникма ва малакасига қўйиладиган талаблар

«Молиявий ва бошқарув таҳлили» фанини ўзлаштириш жараёнида амалга ошириладиган масалалар доирасида бакалавр:

- хўжалик субъектлари фаолиятини таҳлил қилишнинг асосий тамойиллари;
- молиявий ва бошқарув таҳлилининг оддий-анъанавий ҳамда иқтисодий-математик усуллари;

- иқтисодиёт субъектларида таҳлил ишларини ташкил қилиш; таҳлил учун керакли манбаларни тўплаш ва улардан фойдалана олиш **ҳақида тасаввурга эга бўлиши;**

- хўжалик субъектлари маркетинг фаолиятини таҳлил қилишни;
- хўжалик субъектларида маҳсулот (иш, хизматлар) ишлаб чиқариш ҳажмига баҳо беришни;

- маҳсулот (иш, хизматлар) сотиш ҳажмларини таҳлил қилишни;
- моддий ва меҳнат ресурсларидан самарали фойдаланиш ҳолатига баҳо беришни;
- асосий воситалар билан таъминланганлик ва самарадорлик кўрсаткичларини таҳлил қилишни;

- маҳсулот (иш, хизматлар) ишлаб чиқариш харажатлари ва давр харажатларини таҳлил қилишни;

- баланс кўрсаткичлари ва молиявий ҳолатни таҳлил қилишни;
- молиявий натижалар ва уларга таъсир этувчи омилларни ҳисоблаш ва таҳлил қилишни;

- дебиторлик ва кредиторлик қарзлари ҳолатига баҳо бериш ва уларнинг айланиш кўрсаткичларини таҳлил қилишни;

- хўжалик субъектлари хусусий капиталини таҳлил қилишни;
- пул оқимлари ҳаракатини таҳлил қилиш усулларини;
- субъектлар молиявий ва иқтисодий ҳолатига аниқ баҳо беришни **билиши ва улардан фойдалана олиши;**

- турли шаклдаги иқтисодий таҳлил ишларини ташкил қилиш;
- таҳлил натижаларини расмийлаштириш, йўл қўйилган камчиликларни аниқлаш ва бартараф этиш;

- фойдаланилмаган имкониятларни кўрсатиб бериш; иқтисодий самарадорликни оширишга қаратилган тавсиялар ишлаб чиқиш ва уларни амалиётга тадбиқ этиш **кўникмаларига эга бўлиши керак;**

- иқтисодиёт субъектлари иқтисодий ва молиявий ҳолатини ташҳислаш;
- бошқарув қарорларини тайёрлаш ва уларни амалга ошириш;
- иқтисодий ва молиявий ҳолат ва ундаги ўзгаришларни баҳолаш ва башоратлаш юзасидан **малакаларига эга бўлиши керак.**

Фаннинг ўқув режасидаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жиҳатдан узвий кетма-кетлиги

«Молиявий ва бошқарув таҳлили» фани асосий ихтисослик фани ҳисобланиб, тегишли таълим йўналишларида 6 ва 7 семестрларда ўқитилади. Дастурни амалга ошириш ўқув режасида режалаштирилган математик ва табиий (Олий математика, Эҳтимоллар назарияси ва математик статистика, Математик программалаштириш, Информатика ва ахборот технологиялари), умумқасбий (Микроиқтисодиёт, Менежмент ва маркетинг асослари, Статистика, Пул, кредит ва банклар, Молия бозори ва қимматли

коғозлар, Инвестицияларни ташкил этиш ва молиялаштириш, Молиявий менежмент) ва ихтисослик (Молиявий ҳисоб, Бошқарув ҳисоби, Аудит) фанларидан етарли билим ва кўникмаларга эга бўлишлик талаб этилади.

Фаннинг ишлаб чиқаришдаги ўрни

Молиявий ва бошқарув таҳлили фани хўжалик юритувчи субъектларнинг мулки, капитали, мажбуриятлари, унинг молиявий ҳолати, салоҳияти ва ривожланиш истиқболларини комплекс, мантиқий кетма-кетликда таҳлил қилиб, оптимал бошқарув қарорлари қабул қилиш учун ахборот таъминоти бўлиб хизмат қилади.

Фанни ўқитишда замонавий ахборот ва педагогик технологиялар

Талабаларнинг “Молиявий ва бошқарув таҳлили” фанини ўзлаштиришлари учун ўқитишнинг илғор ва замонавий усулларидан фойдаланиш, янги информацион-педагогик технологияларни татбиқ қилиш муҳим аҳамиятга эгадир. Фанни ўзлаштиришда дарслик, ўқув-услубий қўлланма ҳамда мажмуалар, маъруза матнлари, тарқатма ва электрон материаллар, виртуал стендлар ва макетлардан, шунингдек, “Венн диаграммаси”, “Пинборд”, “Кластер”, “Концептуал жадвал”, “Инсерт”, каби усуллардан кенг фойдаланилади. Маъруза ва амалий дарсларига мос равишда илғор педагогик ва ахборот технологияларидан фойдаланилади.

АСОСИЙ ҚИСМ

МАЪРУЗА ВА АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАР

1-мавзу. Хўжалик субъектларининг маркетинг фаолиятида таҳлил

Маркетинг таҳлилининг мақсади, вазифаси ва унинг ахборот манбалари. Маркетинг тизимидаги таҳлил турлари ва уларнинг асосий усуллари.

Иқтисодиётни модернизациялаш шароитида хўжалик субъектлари маҳсулоти ҳамда хизматига бўлган талаб ва таклифни ўрганишнинг аҳамияти. Талаб ва таклифни ифодаловчи кўрсаткичлар тизими. Хўжалик субъектлари маҳсулоти ва хизматига бўлган талаб даражасини аниқловчи омилларнинг таҳлили. Товар ва корхонанинг баҳо сиёсатининг таҳлили. Рақобат даражаси кўрсаткичлари ва уларни аниқловчи омиллар. Корхона маҳсулотининг рақобатбардошлиги таҳлили.

2-мавзу. Хўжалик субъектларининг маҳсулот (иш, хизматлар) ишлаб чиқариш ҳажмини таҳлили.

Маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмини таҳлил қилишнинг мазмуни, вазифалари ва манбалари. Маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмини ифодаловчи кўрсаткичлар тизими.

Маҳсулот ишлаб чиқариш динамикасини таҳлили. Яроқсиз маҳсулотдан йўқотишларнинг таҳлили.

Иқтисодиётни модернизация қилиш шароитида ишлаб чиқаришни диверсификациялашнинг аҳамияти. Маҳсулотлар таркибидаги структуравий ўзгаришлар таҳлили. Маҳсулот номенклатураси ва ассортименти таҳлили. Маҳсулот ишлаб чиқариш маромийлиги таҳлили.

Маҳсулот ҳажмига таъсир этувчи омилларни гуруҳларга ажратиш. Маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмига таъсир этувчи меҳнат омиллари. Маҳсулот ҳажмини ошириш бўйича мавжуд имкониятларни аниқлаш.

3-мавзу. Маҳсулот(иш, хизматлар)ни сотиш ҳажми ва уларнинг ўзгаришига таъсир этувчи омиллар таҳлили.

Хўжалик субъектларида маҳсулот сотиш ҳажмини таҳлил этишнинг мазмуни, вазифалари ва манбалари. Маҳсулот сотиш ҳажми ва унинг динамикасини таҳлили. Сотиш ҳажмига таъсир этувчи омилларнинг ҳисоблаш. Маҳсулотларни сотиш бўйича шартнома мажбуриятларининг бажарилишини таҳлили. Сотилган маҳсулот сифатининг таҳлили. Маҳсулот сифатини оширишда ишлаб чиқаришни модернизациялашнинг аҳамияти. Маҳсулотнинг сотиш ҳажмини ошириш имкониятларини аниқлаш.

4-мавзу. Меҳнат ресурслари билан таъминланганлик ва меҳнат унумдорлиги таҳлили.

Хўжалик субъектларининг меҳнат ресурслари билан таъминланганлигини таҳлил қилишнинг аҳамияти, вазифалари ва ахборот манбалари. Меҳнат ресурслари таркиби ва уларнинг динамикасини таҳлили. Иш кучи қўнимсизлиги ва ишчилар малака даражасини таҳлили. Иш вақтидан самарали фойдаланиш ва унинг ўзгаришига таъсир этувчи омиллар таҳлили.

Меҳнат унумдорлиги динамикасини таҳлили. Ишлаб чиқариш ходимлари меҳнат унумдорлигига таъсир этувчи омиллар ва уларнинг таҳлили. Ишчиларнинг меҳнат унумдорлигига таъсир этувчи омиллар таҳлили. Иқтисодийни модернизация қилиш шароитида меҳнат унумдорлигини оширишнинг маҳсулот таннархини пасайтиришдаги ўрни. Меҳнат сифимининг таҳлили. Маҳсулот ҳажмига меҳнат омиллари таъсирининг таҳлили.

5-мавзу. Хўжалик субъектларининг моддий ресурслар билан таъминланишини таҳлили.

Хўжалик субъектларининг моддий ресурслар билан таъминланганлигини таҳлил этишнинг аҳамияти, вазифалари ва ахборот манбалари. Моддий ресурслар билан таъминланганлик ва улардан фойдаланиш самарадорлигини характерлайдиган кўрсаткичлар тизими. Хўжалик субъектларининг моддий ресурслар билан таъминланганлигини таҳлили. Моддий ресурслардан фойдаланиш самарадорлиги ва уларни ишлаб чиқариш ҳажмига таъсирини таҳлили. Материал қайтими ва материал сифимининг таҳлили. Иқтисодийни модернизация қилиш шароитида материаллардан самарали фойдаланишнинг маҳсулот таннархини пасайтиришдаги аҳамияти.

6-мавзу. Маҳсулот ишлаб чиқариш ва давр харажатлари таҳлили.

Хўжалик субъектларининг ишлаб чиқариш харажатларини таҳлил қилишнинг аҳамияти, вазифалари ва ахборот манбалари. Иқтисодийни модернизация қилиш шароитида маҳсулот таннархини пасайтиришнинг аҳамияти. Харажатларни туркумлаш: ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқариш харажатлари, “ўзгарувчан” ва “ўзгармас” харажатлар таҳлили. Бир сўмлик маҳсулот учун қилинган харажатлар таҳлили. Ишлаб чиқариш харажатларининг иқтисодий элементлари ва калькуляция моддалари бўйича таҳлили. Меҳнат ҳақи харажатларининг таҳлили. Иш ҳақи фондига таъсир этувчи омилларни таҳлили.

Хўжалик субъектлари фаолиятидаги давр харажатларини таҳлил қилишнинг назарий-услубий асослари. Сотиш харажатлари таҳлили. Маъмурий харажатлар таҳлили. Бошқа операция харажатлар таҳлили. Давр харажатларини пасайтириш имкониятларини аниқлаш.

7-мавзу. Бухгалтерия баланси кўрсаткичлари ва молиявий ҳолат таҳлили.

Хўжалик субъектларининг молиявий ҳолати таҳлилининг аҳамияти, мазмуни ва вазифалари. Таҳлилнинг ахборот манбалари. Бухгалтерия баланси. Баланс актив моддаларининг таҳлили. Баланс пасив моддаларининг таҳлили.

Заҳира ва харажатларни қоплашга тегишли манбалар билан таъминланганлигини таҳлили. Корхона тўлов қобилиятини таҳлили. Корхонанинг молиявий барқарорлигини таҳлили. Иқтисодийни модернизация қилиш шароитида молиявий барқарорликни яхшилаш чора-тадбирлари. Хўжалик субъектининг кредитга лаёқатлилигини таҳлили.

Ликвидлилик кўрсаткичлари. Баланс ликвидлигини таҳлили. Жорий ва истикболли ликвидлик коэффициентларини таҳлили. Жорий активлар айланишини таҳлили. Молиявий ҳолат таҳлилининг натижаларини умумлаштириш ва молиявий соғломлаштириш йўлларини белгилаш. Хўжалик субъекти молиявий ва иқтисодий ҳолатига умумий баҳо бериш.

8-мавзу. Молиявий натижалар таҳлили.

Молиявий натижаларни таҳлил қилишнинг аҳамияти, мазмуни ва вазифалари. Таҳлилнинг ахборот манбалари. Умумий молиявий натижалар, уларнинг таркиби ва тузилишини таҳлили. Маҳсулот сотишдан кўрилган ялпи молиявий натижа ва унга таъсир этувчи омилларнинг таҳлили.

Асосий фаолиятнинг молиявий натижалари таҳлили. Молиявий фаолиятнинг даромадлари ва харажатлари таҳлили. Умумхўжалик фаолиятининг молиявий натижалари таҳлили. Солиқ тўлангунга қадар фойда таҳлили. Бюджетга тўловлар ва ажратмаларнинг таҳлили. Соф фойда ва унга таъсир этувчи омиллар таҳлили. Рентабеллик кўрсаткичлари ва уларга таъсир этувчи омиллар таҳлили. Фойда ва рентабелликни ошириш имкониятларини аниқлаш.

9-мавзу. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларининг таҳлили.

Хўжалик субъектларининг дебиторлик ва кредиторлик қарзлари таҳлилининг аҳамияти, вазифалари ва ахборот манбалари. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларининг хўжалик субъектлари молиявий ҳолатига таъсири.

Дебиторлик ва кредиторлик қарзларининг умумий ҳажмини таҳлили. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларининг таркиби, тузилиши ва динамикасини таҳлили. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларининг муддатлари бўйича таҳлили.

Дебиторлик ва кредиторлик қарзларининг айланувчанлигини таҳлили. Қарзларни қамайтириш имкониятларини аниқлаш.

10-мавзу. Хўжалик субъектларининг асосий воситалар билан таъминланганлиги ва улардан фойдаланиш самарадорлигининг таҳлили.

Хўжалик субъектларининг асосий воситалар билан таъминланганлигини ўрганишнинг аҳамияти, мазмуни ва таҳлилнинг вазифалари. Таҳлилнинг ахборот манбалари. Асосий воситаларнинг таркиби, тузилиши ва динамикасини таҳлили. Актив асосий воситалар таҳлили. Пассив асосий воситалар таҳлили. Асосий воситаларнинг техник ҳолати ва ҳаракат кўрсаткичларини таҳлили. Асосий воситаларни техник янгилашнинг аҳамияти.

Асосий воситалар билан таъминланганлик ва қуролланганликни таҳлили. Асосий воситалардан самарали фойдаланиш кўрсаткичларининг таҳлили. Фонд қайтими ва фонд сиғимининг таҳлили. Машина ва жиҳозлардан вақт ва қувват бўйича фойдаланишнинг таҳлили. Асосий воситалардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш имкониятларини аниқлаш.

11-мавзу. Пул оқимларининг таҳлили.

Иқтисодийни модернизациялаш хўжалик субъектларининг пул маблағлари билан таъминланганлиги ва уларнинг оқимларини ўрганишнинг аҳамияти, мазмуни ва вазифалари. Таҳлилнинг асосий ахборот манбалари. Хўжалик субъектининг умумий пул маблағлари оқимининг таҳлили. Хўжалик фаолиятидаги пул маблағлари ҳаракатини таҳлили. Молиявий фаолиятдан пул оқимининг таҳлили. Инвестицион фаолиятдаги пул

оқимлари таҳлили. Пул оқимларини башоратлаш. Валюта маблағлари ҳаракатини таҳлили. Пул маблағлари ҳаракатини тезлаштириш имкониятларини аниқлаш.

12-мавзу.Иқтисодиёт субъектларининг хусусий капитали таҳлили.

Иқтисодиёт субъектларининг хусусий капиталини таҳлил этишнинг мазмуни, вазифалари ва манбалари. Хусусий капиталнинг иқтисодиёт субъектлари молиявий барқарорлигини таъминлашдаги ўрни. Хусусий капитални характерловчи кўрсаткичлар таснифи. Хусусий капиталнинг ўзгариш сабабларини таҳлили. Устав капиталини таҳлили. Қўшилган ва резерв капиталини таҳлили. Тақсимланмаган фойда (қопланмаган зарар)ни таҳлили. Хусусий капитал билан боғлиқ бўлган молиявий коэффициентлар таҳлили. Молиявий инқирозга қарши курашишда хусусий капитални кўпайтиришнинг аҳамияти.

Амалий машғулотларнинг тахминий мавзулари

1. Хўжалик субъектларининг маркетинг фаолиятида таҳлил
2. Хўжалик субъектларининг маҳсулот (иш, хизматлар) ишлаб чиқариш ҳажмини таҳлили
3. Маҳсулот(иш, хизматлар)ни сотиш ҳажми ва уларнинг ўзгаришига таъсир этувчи омиллар таҳлили
4. Меҳнат ресурслари билан таъминланганлик ва меҳнат унумдорлиги таҳлили
5. Хўжалик субъектларининг моддий ресурслар билан таъминланишини таҳлили
6. Маҳсулот ишлаб чиқариш ва давр харажатлари таҳлили
7. Бухгалтерия баланси кўрсаткичлари ва молиявий ҳолат таҳлили
8. Молиявий натижалар таҳлили
9. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларининг таҳлили
10. Хўжалик субъектларининг асосий воситалар билан таъминланганлиги ва улардан фойдаланиш самарадорлигининг таҳлили
11. Пул оқимларининг таҳлили
12. Иқтисодиёт субъектларининг хусусий капитали таҳлили

КУРС ИШИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ БЎЙИЧА УСЛУБИЙ КЎРСАТМАЛАР

Курс ишида талабанинг олий ўқув юртида таҳсил олиши давомида тўплаган назарий ва амалий билимлари юзага чиқади, талабанинг назарий билимлар билан қуролланиш даражаси, малака ва кўникмаси илмий-ишлаб чиқариш вазифаларини ечишга қай даражада қўллай олиши орқали намоён бўлади.

Курс ишлари муваффақиятини аниқлайдиган муҳим ва масъулиятли вазифалардан бири – тадқиқот мавзусини танлашдир. Мавзуларга қўйиладиган умумий талаб – уларнинг долзарблиги, ишлаб чиқариш эҳтиёжлари ва муаммолари билан боғлиқлигидир. Улар ҳозирги замон талаблари ва саноат тармоқлари ривожланиш тенденциялари истиқболларидан келиб чиқиши зарур.

Курс ишини бажариш қуйидаги босқичлардан ташкил топади:

1. Курс иши мавзусини танлаш. Курс ишлари муваффақиятини аниқлайдиган муҳим ва масъулиятли вазифалардан бири – тадқиқот мавзусини танлашдир. Мавзуларга қўйиладиган умумий талаб - уларнинг долзарблиги, ишлаб чиқариш эҳтиёжлари ва муаммолари билан боғлиқлигидир. Улар ҳозирги замон талаблари ва мамлакат иқтисодиётининг ривожланиш тенденциялари истиқболларидан келиб чиқиши зарур.

2. Мавзуга доир библиография ва меъёрий, қонуний ҳужжатлар, йўриқномалар йиғиш.

3. Курс ишининг режасини тузиш.

4. Курс ишига раҳбарлик қилувчи профессор-ўқитувчи билан ишлаб чиқилган режани келишиш.

5. Курс ишини белгиланган талабларга мос равишда расмийлаштириш.

6. Курс ишини ҳимояга тайёрлаш.

Курс ишининг намунавий мавзулари

1. Молиявий ва бошқарув таҳлилининг предмети, мазмуни ва вазифалари.

2. Молиявий ва бошқарув таҳлилининг методи ва унда қўлланиладиган усуллар.

3. Фирма ва компанияларнинг маркетинг фаолиятини таҳлили.

4. Хўжалик шартномалари асосида маҳсулот етказиб беришни таҳлили.

5. Фирма ва компанияларнинг ишлаб чиқариш имкониятларини таҳлили.

6. Корхонани меҳнат ресурслари билан таъминланишини таҳлили.

7. Корхонани моддий ресурслар билан таъминланиши ва товар-моддий заҳиралар ҳолатининг таҳлили.

8. Ишлаб чиқариш харажатларининг таҳлили.

9. Хўжалик субъекти бухгалтерия балансининг тузилиши ва уларни таҳлили.

10. Хўжалик субъектининг мол-мулки, унинг таркиби, тузилиши ва ташкил топиш манбаини таҳлили.

11. Хўжалик субъектининг тўлов қобилиятини таҳлили.

12. Хўжалик субъектининг молиявий барқарорлигини таҳлили.

13. Молиявий натижаларнинг шаклланиши, уларнинг таркиби ва динамикасини таҳлили.

14. Рентабеллик турлари ва уларга таъсир этувчи омилларнинг таҳлили.

15. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларни таҳлили.

16. Асосий воситаларни таркиби, тузилиши ва динамикасини таҳлили.

17. Пул маблағлари ҳаракатини таҳлил этишнинг назарий ва услубий асослари.

18. Хўжалик субъектларининг асосий, инвестицион ва молиявий фаолиятларидаги пул оқимларининг таҳлили.

19. Хўжалик субъектларининг хусусий капиталини ошириш зарурияти ва уларнинг таҳлили.

20. Аудиторлик текширувларида таҳлилий амаллардан фойдаланишнинг хусусиятлари.

Дастурнинг ахборот-услубий таъминоти

Мазкур фанни ўқитиш жараёнида таълимнинг замонавий илғор интерфаол усулларида, педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларининг презентация (тақдимот), мультимедиа ва электрон-дидактик технологиялардан фойдаланилади. Амалий машғулотларда аклий ҳужум, кластер, блиц-сўров, гуруҳ билан ишлаш, инсерт, тақдимот, кейс-стади каби усул ва техникалардан кенг фойдаланилади.

Фойдаланиладиган адабиётлар рўйхати

Асосий адабиётлар

1. Pardaev M.Q, Xasanov B.A. Molivaviv va boshqaruv tahlili. O'quv qo'llanma. -T.: Cho'lpon, 2012. -400 b.

2. Shoalimov A.X. Tojiboyeva Sh.A. Moliyaviy va boshqaruv tahlili. O'quv qo'llanma. – T.: Iqtisodiyot, 2010. -367 b.

3. Shoalimov A.X. va boshqalar. Iqtisodiy tahlil. O'quv qo'llanma. –T.: Iqtisodiyot, 2014. -235 b.

4. Shog'yosov T.Sh. Kompleks iqtisodiy tahlil. Darslik. -T.: Fan va texnologiya, 2012. - 278 b.

5. Басовский Л.Е., Басовкая Е.Н. и др. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности: Учебное пособие. – М.: ИНФРА-М, 2009. – 366 с.
6. Вахобов А.В., ва бошқалар. Молиявий ва бошқарув таҳлили. –Т.: Иқтисод-молия, 2013. - 480 б.
7. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. Учебник. – М.: ИНФРА – М, 2009. – 536 с.

Қўшимча адабиётлар

1. Pardayev M.Q., Isroilov B.I. Iqtisodiy tahlil. O'quv qo'llanma. –Т.: Mehnat, 2004. - 488 б.
2. Акрамов Э.А. Корхоналарнинг молиявий ҳолатини таҳлили. Ўқув қўлланма. – Т.: Молия, 2003. -239 б.
3. Бочаров В. В. Финансовый анализ. Краткий курс. 2-е изд. — СПб.: Питер, 2009. - 240 с.
4. Бариленко В.И., Плотникова Л.К, Кузнецов С.И., Скачкова Р.В, Плотникова В. Анализ хозяйственной деятельности. Учебное пособие. –М.: Омега – Л, 2009. – 414 с.
5. Ергешев Е.Е. Иқтисодий ва молиявий таҳлил. Дарслик. –Т.: Консаудитинформ, 2005.-374 б.
13. Ионова А.Ф., Селезнева Н.Н. Финансовый анализ. Учебник. - М.: Проспект, 2009. -624 с.
14. Пардаев М.Қ., Шоалимов А.Х. Бошқарув таҳлили. Ўқув қўлланма. - Т.: Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси, 2005. -296.
6. Рахимов М.Ю. Молиявий таҳлил. Ўқув қўлланма. –Т.: Молия, 2007. -223 б.
7. Ронова Г.Н., Ронова Л.А. Анализ финансовой отчетности: Учебно-методический комплекс. – М.: Изд. центр ЕАОИ, 2008. – 240 с.
8. Соколова Н.А., Каверина О.Д. Управленческий анализ. Учебное пособие. –М.: Бухгалтерский учет, 2008. – 345 с
9. Шоалимов А.Х., Тожибоева Ш.А. Бошқарув таҳлили. Ўқув қўлланма. –Т.: Иқтисодиёт, 2003. – 140 б.

Интернет сайтлари

1. www.gov.uz.
2. www.pravo.eastink.uz.
3. www.mf.uz.
4. www.naaba.uz .
5. www.cer.uz.
6. [www www.msu.ru](http://www.www.msu.ru).
7. www.ziyonet.uz
8. www.economics.ru.
9. www.finanaliz.kiev.ua.
10. www.stat.uz
11. [www.open. Info. uz](http://www.open.Info.uz).
12. www.ifis.org.

ЎҚУВ КУРСИНИНГ ПРОСПЕКТИ

ЎҚУВ КУРСИНИНГ ПРОСПЕКТИ

Ўқув курсининг тўлиқ номи:	МОЛИЯВИЙ ВА БОШҚАРУВ ТАҲЛИЛИ		
Курснинг қисқача номи:	МБТ	Код: МБТ	
Кафедра:	Иқтисодий таҳлил ва аудит		
Ўқитувчи ҳақида маълумот:	Тожибоева Шаҳноза Анваровна и.ф.н., доц.	Shahnoza@mail.ru	
Семестр ва ўқув курсининг давомийлиги	6-семестр, 19 ҳафта		
Ўқув соатлари хажми:	жами:	102	
	шунингдек:		
	маъруза	20	
	семинар		
	амалий	38	
	мустақил таълим	44	
Йўналиш номи ва шифри	5230900	- Бухгалтерия ҳисоби ва аудит (тармоқлар бўйича)	
Ўқув курсининг статуси	Асосий ўқув курси		
Дастлабки тайёргарлик:	Курс “Иқтисодиёт назарияси”, “Макроиқтисодиёт”, “Микроиқтисодиёт”, “Статистика”, “Бухгалтерия ҳисоби назарияси”, “Молиявий ҳисоб”, “Иқтисодий таҳлил назарияси” фанларидан ўзлаштирилган билимларга асосланади.		
<p>Курснинг предмети ва мазмуни: Курснинг предмети иқтисодий таҳлилнинг усуллари ва турларидан фойдаланган ҳолда корxonани асосий иқтисодий кўрсаткичларига ҳолисона баҳо бериш ва уларнинг ўзгаришига таъсир этувчи омилларни аниқлаш ҳамда ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш бўйича ички хўжалик имкониятларини аниқлаш усулларини ўрганишдан иборат.</p> <p>Курс хўжалик субъектларининг ишлаб чиқариш ва молиявий фаолиятини уларни бошқарувчиларига яққол кўрсатиб бериш, корxonанинг асосий иқтисодий кўрсаткичларига баҳо бериш ва уларга таъсир этувчи омилларни аниқлаш ҳамда ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш бўйича ички хўжалик резервларини аниқлаш ва уларни ишлаб чиқариш айланмасига жалб қилиш бўйича чора-тадбирлар ишлаб чиқишни ўрганишга йўналтирилган.</p>			
<p>Курсни ўқитишнинг мақсади ва вазифалари: Курсни ўқитишнинг мақсади талабаларга бошқарув ва молиявий қарорларини қабул қилиш учун хўжалик субъектларининг моддий, молиявий ва меҳнат ресурсларидан фойдаланиш ҳолатини, ишлаб чиқариш фаолияти самарадорлигини, молиявий ҳолатини ҳамда уларнинг ўзгаришларини, ўзгаришларга таъсир қилган омилларни аниқлаш, ҳисоб-китоб қилиш, баҳолаш йўллариини ўргатишдан иборат.</p> <p>Курснинг асосий вазифаси қуйидагилар:</p> <ul style="list-style-type: none"> - хўжалик субъектларининг моддий, молиявий ва меҳнат ресурсларидан фойдаланиш ҳолатига баҳо бериш ва таҳлил қилиш; - ишлаб чиқариш фаолияти самарадорлиги ва иқтисодий ҳолатига баҳо бериш ва таҳлил қилиш; - йўл қўйилган камчиликларни бартараф этиш ва фойдаланилмаган имкониятларни кўрсатиб бериш; - ички хўжалик имкониятларини амалиётга тадбиқ этиш бўйича кўникма ва малакани шакллантириш. <p>«Молиявий ва бошқарув таҳлили» фанини ўзлаштириш жараёнида амалга ошириладиган масалалар доирасида бакалавр:</p>			

Молиявий ва бошқарув таҳлили

- хўжалик субъектлари фаолиятини таҳлил қилишнинг асосий тамойилларини, молиявий ва бошқарув таҳлилининг оддий-анъанавий ҳамда иқтисодий-математик усулларини, иқтисодиёт субъектларида таҳлил ишларини ташкил қилишни, таҳлил учун керакли манбаларни тўплаш ва улардан фойдалана олишни **билиши керак**;

- хўжалик субъектларида маҳсулот (иш, хизматлар) ишлаб чиқариш ҳажмига баҳо бериш, маҳсулот (иш, хизматлар) сотиш ҳажмларини таҳлил қилиш, моддий ва меҳнат ресурсларидан самарали фойдаланиш ҳолатига баҳо бериш, маҳсулот (иш, хизматлар) ишлаб чиқариш харажатлари ва давр харажатларини таҳлил қилиш, субъектлар молиявий ва иқтисодий ҳолатига аниқ баҳо бериш, молиявий натижалар ва уларга таъсир этувчи омилларни ҳисоблаш ва таҳлил қилиш **қўникмаларига эга бўлиши керак**;

- турли шаклдаги иқтисодий таҳлил ишларини ташкил қилиш, таҳлил натижаларини расмийлаштириш, йўл қўйилган камчиликларни аниқлаш ва бартараф этиш, фойдаланилмаган имкониятларни кўрсатиб бериш, иқтисодий самарадорликни оширишга қаратилган тавсиялар ишлаб чиқиш ва уларни амалиётга тадбиқ этиш **малакаларига эга бўлиши керак**.

Курснинг тематик таркиби ва мазмуни

№	Мавзулар номи	Аудитория соатлари			Мустақил таълим	Жами
		жами	шу жумладан:			
			маъруза	амалий (семинар)		
1	2	3	4	5	6	7
6-семестр						
1.	Хўжалик субъектларининг маркетинг фаолиятида таҳлил	8	4	4	10	18
2.	Хўжалик субъектларининг маҳсулот (иш, хизматлар) ишлаб чиқариш ҳажмини таҳлили	16	8	8	12	28
3.	Маҳсулот(иш, хизматлар)ни сотиш ҳажми ва уларнинг ўзгаришига таъсир этувчи омиллар таҳлили	12	6	6	1	24
4.	Меҳнат ресурслари билан таъминланганлик ва меҳнат унумдорлиги таҳлили	16	8	8	14	30
5.	Хўжалик субъектларининг моддий ресурслар билан таъминланишини таҳлили	12	6	6	12	24
6.	Маҳсулот ишлаб чиқариш ва давр харажатлари таҳлили	12	6	6	12	24
Жами 6-семестр		76	38	38	72	148
7-семестр						
7.	Бухгалтерия баланси кўрсаткичлари ва молиявий ҳолат таҳлили	20	10	10	14	34
8.	Молиявий натижалар таҳлили	16	8	8	14	30
9.	Дебиторлик ва кредиторлик қарзларининг таҳлили	8	4	4	10	18

10.	Хўжалик субъектларининг асосий воситалар билан таъминланганлиги ва улардан фойдаланиш самарадорлигининг таҳлили	12	6	6	10	22
11.	Пул оқимларининг таҳлили	8	4	4	12	20
12.	Иқтисодиёт субъектларининг хусусий капитали таҳлили	8	4	4	12	20
	Жами 7-семестр	72	36	36	72	144
	Ҳаммаси	148	74	74	144	292

1-мавзу. Хўжалик субъектларининг маркетинг фаолиятида таҳлил.

Маркетинг таҳлилининг мақсади, вазифаси ва унинг ахборот манбалари. Маркетинг тизимидаги таҳлил турлари ва уларнинг асосий усуллари. Иқтисодиётни модернизациялаш шароитида хўжалик субъектлари маҳсулоти ҳамда хизматига бўлган талаб ва таклифни ўрганишнинг аҳамияти. Талаб ва таклифни ифодаловчи кўрсаткичлар тизими. Хўжалик субъектлари маҳсулоти ва хизматига бўлган талаб даражасини аниқловчи омилларнинг таҳлили. Товар ва корхонанинг баҳо сиёсатининг таҳлили. Рақобат даражаси кўрсаткичлари ва уларни аниқловчи омиллар. Корхона маҳсулотининг рақобатбардошлиги таҳлили.

2-мавзу. Хўжалик субъектларининг маҳсулот (иш, хизматлар) ишлаб чиқариш ҳажмини таҳлили. Маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмини таҳлил қилишнинг мазмуни, вазифалари ва манбалари. Маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмини ифодаловчи кўрсаткичлар тизими. Маҳсулот ишлаб чиқариш динамикасини таҳлили. Яроқсиз маҳсулотдан йўқотишларнинг таҳлили. Иқтисодиётни модернизация қилиш шароитида ишлаб чиқаришни диверсификациялашнинг аҳамияти. Маҳсулотлар таркибидаги структуравий ўзгаришлар таҳлили. Маҳсулот номенклатураси ва ассортименти таҳлили. Маҳсулот ишлаб чиқариш маромийлиги таҳлили. Маҳсулот ҳажмига таъсир этувчи омилларни гуруҳларга ажратиш. Маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмига таъсир этувчи меҳнат омиллари. Маҳсулот ҳажмини ошириш бўйича мавжуд имкониятларни аниқлаш.

3-мавзу. Маҳсулот(иш, хизматлар)ни сотиш ҳажми ва уларнинг ўзгаришига таъсир этувчи омиллар таҳлили.

Хўжалик субъектларида маҳсулот сотиш ҳажмини таҳлил тишнинг мазмуни, вазифалари ва манбалари. Маҳсулот сотиш ҳажми ва унинг динамикасини таҳлили. Сотиш ҳажмига таъсир этувчи омилларнинг ҳисоблаш. Маҳсулотларни сотиш бўйича шартнома мажбуриятларининг бажарилишини таҳлили. Сотилган маҳсулот сифатининг таҳлили. Маҳсулот сифатини оширишда ишлаб чиқаришни модернизациялашнинг аҳамияти. Маҳсулотнинг сотиш ҳажмини ошириш имкониятларини аниқлаш.

4-мавзу. Меҳнат ресурслари билан таъминланганлик ва меҳнат унумдорлиги таҳлили.

Хўжалик субъектларининг меҳнат ресурслари билан таъминланганлигини таҳлил қилишнинг аҳамияти, вазифалари ва ахборот манбалари. Меҳнат ресурслари таркиби ва уларнинг динамикасини таҳлили. Иш кучи қўнимсизлиги ва ишчилар малака даражасини таҳлили. Иш вақтидан самарали фойдаланиш ва унинг ўзгаришига таъсир этувчи омиллар таҳлили. Меҳнат унумдорлиги динамикасини таҳлили. Ишлаб чиқариш ходимлари меҳнат унумдорлигига таъсир этувчи омиллар ва уларнинг таҳлили. Ишчиларнинг меҳнат унумдорлигига таъсир этувчи омиллар таҳлили. Иқтисодиётни модернизация қилиш шароитида меҳнат унумдорлигини оширишнинг маҳсулот таннархини пасайтиришдаги ўрни.

Меҳнат сиғимининг таҳлили. Маҳсулот ҳажмига меҳнат омиллари таъсирининг таҳлили.

5-мавзу. Хўжалик субъектларининг моддий ресурслар билан таъминланишини таҳлили.

Хўжалик субъектларининг моддий ресурслар билан таъминланганлигини таҳлил этишнинг аҳамияти, вазифалари ва ахборот манбалари. Моддий ресурслар билан таъминланганлик ва улардан фойдаланиш самарадорлигини характерлайдиган кўрсаткичлар тизими. Хўжалик субъектларининг моддий ресурслар билан таъминланганлигини таҳлили. Моддий ресурслардан фойдаланиш самарадорлиги ва уларни ишлаб чиқариш ҳажмига таъсирини таҳлили. Материал қайтими ва материал сиғимининг таҳлили. Иқтисодиётни модернизация қилиш шароитида материаллардан самарали фойдаланишнинг маҳсулот таннархини пасайтиришдаги аҳамияти.

6-мавзу. Маҳсулот ишлаб чиқариш ва давр харажатлари таҳлили.

Хўжалик субъектларининг ишлаб чиқариш харажатларини таҳлил қилишнинг аҳамияти, вазифалари ва ахборот манбалари. Иқтисодиётни модернизация қилиш шароитида маҳсулот таннархини пасайтиришнинг аҳамияти. Харажатларни туркумлаш: ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқариш харажатлари, “ўзгарувчан” ва “ўзгармас” харажатлар таҳлили. Бир сўмлик маҳсулот учун қилинган харажатлар таҳлили. Ишлаб чиқариш харажатларининг иқтисодий элементлари ва калькуляция моддалари бўйича таҳлили. Меҳнат ҳақи харажатларининг таҳлили. Иш ҳақи фондига таъсир этувчи омилларни таҳлили. Хўжалик субъектлари фаолиятидаги давр харажатларини таҳлил қилишнинг назарий-услубий асослари. Сотиш харажатлари таҳлили. Маъмурий харажатлар таҳлили. Бошқа операция харажатлар таҳлили. Давр харажатларини пасайтириш имкониятларини аниқлаш.

7-мавзу. Бухгалтерия баланси кўрсаткичлари ва молиявий ҳолат таҳлили.

Хўжалик субъектларининг молиявий ҳолати таҳлилининг аҳамияти, мазмуни ва вазифалари. Таҳлилнинг ахборот манбалари. Бухгалтерия баланси. Баланс актив моддаларининг таҳлили. Баланс пасив моддаларининг таҳлили. Заҳира ва харажатларни қоплашга тегишли манбалар билан таъминланганлигини таҳлили. Корхона тўлов қобилиятини таҳлили. Корхонанинг молиявий барқарорлигини таҳлили. Иқтисодиётни модернизация қилиш шароитида молиявий барқарорликни яхшилаш чора-тадбирлари. Хўжалик субъектининг кредитга лаёқатлигини таҳлили. Ликвидлик кўрсаткичлари. Баланс ликвидлигини таҳлили. Жорий ва истиқболли ликвидлик коэффициентларини таҳлили. Жорий активлар айланишини таҳлили. Молиявий ҳолат таҳлилининг натижаларини умумлаштириш ва молиявий соғломлаштириш йўллари белгилаш. Хўжалик субъекти молиявий ва иқтисодий ҳолатига умумий баҳо бериш.

8-мавзу. Молиявий натижалар таҳлили.

Молиявий натижаларни таҳлил қилишнинг аҳамияти, мазмуни ва вазифалари. Таҳлилнинг ахборот манбалари. Умумий молиявий натижалар, уларнинг таркиби ва тузилишини таҳлили. Маҳсулот сотишдан кўрилган ялпи молиявий натижа ва унга таъсир этувчи омилларнинг таҳлили. Асосий фаолиятнинг молиявий натижалари таҳлили. Молиявий фаолиятнинг даромадлари ва харажатлари таҳлили. Умумхўжалик фаолиятининг молиявий натижалари таҳлили. Солиқ тўлангунга қадар фойда таҳлили. Бюджетга тўловлар ва ажратмаларнинг таҳлили. Соф фойда ва унга таъсир этувчи омиллар таҳлили. Рентабеллик кўрсаткичлари ва уларга таъсир этувчи омиллар таҳлили. Фойда ва рентабелликни ошириш имкониятларини аниқлаш.

9-мавзу. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларининг таҳлили.

Хўжалик субъектларининг дебиторлик ва кредиторлик қарзлари таҳлилининг аҳамияти,

вазифалари ва ахборот манбалари. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларининг хўжалик субъектлари молиявий ҳолатига таъсири. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларининг умумий ҳажмини таҳлили. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларининг таркиби, тузилиши ва динамикасини таҳлили. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларининг муддатлари бўйича таҳлили. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларининг айланувчанлигини таҳлили. Қарзларни камайтириш имкониятларини аниқлаш.

10-мавзу. Хўжалик субъектларининг асосий воситалар билан таъминланганлиги ва улардан фойдаланиш самарадорлигининг таҳлили.

Хўжалик субъектларининг асосий воситалар билан таъминланганлигини ўрганишнинг аҳамияти, мазмуни ва таҳлилнинг вазифалари. Таҳлилнинг ахборот манбалари. Асосий воситаларнинг таркиби, тузилиши ва динамикасини таҳлили. Актив асосий воситалар таҳлили. Пассив асосий воситалар таҳлили. Асосий воситаларнинг техник ҳолати ва ҳаракат кўрсаткичларини таҳлили. Асосий воситаларни техник янгилашнинг аҳамияти. Асосий воситалар билан таъминланганлик ва қуролланганликни таҳлили. Асосий воситалардан самарали фойдаланиш кўрсаткичларининг таҳлили. Фонд қайтими ва фонд сифимининг таҳлили. Машина ва жиҳозлардан вақт ва қувват бўйича фойдаланишнинг таҳлили. Асосий воситалардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш имкониятларини аниқлаш.

11-мавзу. Пул оқимларининг таҳлили.

Иқтисодийetni модернизациялаш хўжалик субъектларининг пул маблағлари билан таъминланганлиги ва уларнинг оқимларини ўрганишнинг аҳамияти, мазмуни ва вазифалари. Таҳлилнинг асосий ахборот манбалари. Хўжалик субъектининг умумий пул маблағлари оқимининг таҳлили. Хўжалик фаолиятидаги пул маблағлари ҳаракатини таҳлили. Молиявий фаолиятдан пул оқимининг таҳлили. Инвестицион фаолиятдаги пул оқимлари таҳлили. Пул оқимларини башоратлаш. Валюта маблағлари ҳаракатини таҳлили. Пул маблағлари ҳаракатини тезлаштириш имкониятларини аниқлаш.

12-мавзу. Иқтисодий субъектларининг хусусий капитали таҳлили .

Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози шароитида иқтисодий субъектларининг хусусий капиталини таҳлил этишнинг мазмуни, вазифалари ва манбалари. Хусусий капиталнинг иқтисодий субъектлари молиявий барқарорлигини таъминлашдаги ўрни. Хусусий капитални характерловчи кўрсаткичлар таснифи. Хусусий капиталнинг ўзгариш сабабларини таҳлили. Устав капиталини таҳлили. Қўшилган ва резерв капиталини таҳлили. Тақсимланмаган фойда (қопланмаган зарар)ни таҳлили. Хусусий капитал билан боғлиқ бўлган молиявий коэффициентлар таҳлили. Молиявий инқирозга қарши курашишда хусусий капитални кўпайтиришнинг аҳамияти .

Таълим бериш ва ўқитиш услуби:	Маъруза, амалий машғулотлар, мустақил ишлар (думалоқ стол, кейс стади, мастер-класслар)		
Мустақил ишлар:	Ўқув лойиҳалар, гуруҳли тақдирот, рефератлар, кейслар, докладлар, кроссвордлар, постер, проспект, эссе ва х.з		
Маслаҳатлар ва топшириқларни топшириш вақти	Душанба Чоршанба	11.30-14.30 11.30-15.30	Ауд. 1/108 Ауд. 1/108
Билимларни баҳолаш усуллари, мезонлари, ва тартиби:			
Баҳолаш усуллари	Экспресс тестлар, ёзма ишлар, оғзаки сўров, презентациялар ва х.з.		
Баҳолаш мезонлари	86-100 балл - «аъло»: фанга оид назарий ва услубий тушунчаларни тўла ўзлаштира олиш; фанга оид кўрсаткичларни иқтисодий таҳлил қилишда		

	<p>ижодий фикрлай олиш; ўрганилаётган жараёнлар ҳақида мустақил мушоҳада юритиш; меҳнат муносабатларига оид таҳлил натижаларини тўғри акс эттира олиш; ўрганилаётган жараёнга таъсир этувчи омилларни аниқлаш ва уларга тўла баҳо бериш; таҳлил натижалари асосида вазиятга тўғри ва ҳолисона баҳо бериш; ўрганилаётган иқтисодий ҳодиса ва жараён тўғрисида тасаввурга эга бўлиш; ўрганилаётган жараёнларни аналитик жадваллар орқали таҳлил этиш ва тегишли қарорлар қабул қилиш.</p> <p>71-85 балл - «яхши»: ўрганилаётган жараёнлар ҳақида мустақил мушоҳада юритиш; таҳлил натижаларини тўғри акс эттира олиш; ўрганилаётган иқтисодий ҳодиса ва жараён тўғрисида тасаввурга эга бўлиш; ўрганилаётган жараёнга таъсир этувчи омилларни аниқлаш ва уларга тўла баҳо бериш; ўрганилаётган жараёнларни жадваллар орқали таҳлил этиш ва тегишли қарорлар қабул қилиш.</p> <p>55-70 балл - «қониқарли»: ўрганилаётган жараёнга таъсир этувчи омилларни аниқлаш ва уларга тўла баҳо бериш; ўрганилаётган иқтисодий ҳодиса ва жараён тўғрисида тасаввурга эга бўлиш; ўрганилаётган жараёнларни аналитик жадваллар орқали таҳлил этиш.</p> <p>0-54 балл - «қониқарсиз»: ўтилган фаннинг назарий ва услубий асосларини билмаслик; иқтисодий ҳодиса ва жараёнларни таҳлил этиш бўйича тасаввурга эга эмаслик; ўрганилаётган жараёнларга иқтисодий усулларни қўллай олмаслик.</p>
--	---

Баҳолаш жараёни	т/р	Назорат турлари	Максимал балл	ЖН ва ОН баллар тақсимоти	
			И. Жорий назорат	30 балл	<i>1-ЖН</i>
		<i>Амалий машғулотларда</i>			
	1	Талабанинг машғулотларда фаоллиги, саволларга тўғри жавоб берганлиги, уйга вазифа, амалий топшириқ (масала, мисол) ларни бажарганлиги учун	30	Фан хусусиятидан келиб чикиб, кафедра томонидан белгиланади	
		II. Оралиқ назорат	40 балл		
	1.	Оралиқ назорат (маъруза машғулот ўқитувчиси томонидан қабул қилинади). Талабаларни кичик			

Молиявий ва бошқарув таҳлили

		<p>гуруҳларга (4-5 талаба) бўлиб топшириқлар 2-3-хафталар оралиғида талабаларга бириктирилади. Топшириқни химоясида кичик гуруҳдаги талабаларнинг фаоллиги, берилган топшириқларни назарий ва амалий жиҳатдан ёритилиши, хулосаларнинг мантикий боғлиқлиги, мулоҳазаларнинг мавжудлиги, норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни билиши, тасаввурга эга бўлиши ва бошқа талабларга мослиги ҳисобга олинади. Кичик гуруҳдаги талабаларнинг фаоллигига қараб, ҳар бир талабага 0-40 оралиғида бир хил балл қўйилади. Химоя кафедра мудири тавсия этган ва факультет декани тасдиқлаган жадвал асосида дарс машғулотларидан сўнг ташкил этилади</p>	40	Семестрнинг 4-19-хафталар оралиғида
	III. Якуний назорат		30 балл	Семестрнинг охириги хафтасида
	Жами:		100 балл	

АХБОРОТ РЕСУРС БАЗА:

Асосий адабиётлар:	<p>1. Leonard A. Bernstein. Financial statement analysis. Manual. –M. Finansi statistika, 2002. Пер. с англ. Елисеева И.И. -624 с.</p> <p>2. Jacques Richard. Audit et analyse de l'activite economique de l'entreprise. Manual. –M. :Ynity, 1997. Перевод с франц. Гл.ред. Л.П.Белых. -370 с.</p> <p>3. Алексеева А.И. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности. Учебное пособие. –М.: Финансы и статистика, 2010. -586 б.</p> <p>4. Чуев И.Н., Чуева Л.Н. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности. Учебник. –М.: Дашков И Ко, 2010. -495 б.</p> <p>5. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. Учебник. – М.: ИНФРА – М, 2009. – 536 с.</p> <p>6. Шоалимов А.Х. ва бошқалар. Иқтисодий таҳлил. Ўқув қўлланма. – Т.: Лессон-Пресс, 2016. -234 б.</p> <p>7. Ваҳабов А.В. ва бошқалар. Молиявий ва бошқарув таҳлили. Дарслик. –Т.: Иқтисод-молия, 2013. -480 б.</p> <p>8. Шоғиёсов Т.Ш. Комплекс иқтисодий таҳлил. Дарслик. -Т.: Фан ва технология, 2012. -278 б.</p>
Қўшимча адабиётлар:	1. John E. Hanke, Arthur G. Reitsch, Dean W. Wechern. Business

	<p>forecasting. Seventh edition. 2010 by Pearson Education, Inc.p. 49.</p> <p>2.Новопашина Е.А. Практика оценки финансового состояния хозяйствующего субъекта с учетом мирового опыта. Учебное пособие. –Тюмень, 2008. -426 с.</p> <p>3. Бариленко В.И., Плотникова Л.К, Кузнецов С.И., Скачкова Р.В, Плотникова В. Анализ хозяйственной деятельности. Учебное пособие. –М.: Омега – Л, 2009. – 414 с.</p> <p>4. Ионова А.Ф., Селезнева Н.Н. Финансовый анализ. Учебник. - М.: Проспект, 2009. -624 с.</p> <p>5. Ронова Г.Н., Ронова Л.А. Анализ финансовой отчетности: Учебно-методический комплекс. – М.: Изд. центр ЕАОИ, 2008. – 240 с.</p> <p>6. Pardaev M.Q, Xasanov B.A. Molivaviv va boshqaruv tahlili. O'quv qo'llanma. -T.: Cho'lpon, 2012. -400 b.</p> <p>7. Shoalimov A.X. Tojiboyeva Sh.A. Moliyaviy va boshqaruv tahlili. O'quv qo'llanma. –T.: Iqtisodiyot, 2010. -367 b.</p> <p>8. Shoalimov A.X. va boshqalar. Iqtisodiy tahlil. O'quv qo'llanma. –T.: Iqtisodiyot,. 2014. -235 б.</p>
Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар:	<p>1.Ўзбекистон Республикаси “Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида” ги Қонуни. 2016 йил.13 апрел.</p> <p>2.Ўзбекистон Республикаси «Аудиторлик фаолияти тўғрисида» ги Қонуни (янги таҳрир). - Т.: 2016.</p> <p>3.Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Иқтисодиёт реал сектори корхоналарининг молиявий барқарорлигини янада ошириш чора-тадбирлари тўғрисида» ги 2008 йил 18 ноябрдаги ПФ-4053 – сонли Фармони.</p> <p>4.Маҳсулот (ишлар, хизматлар)ни ишлаб чиқариш ва сотиш харажатлари таркиби ҳамда молиявий натижаларни шакллантириш тартиби тўғрисидаги Низом. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси қарори. 5.02.1999 №54 сон. Бухгалтерлар ва аудиторлар Ассоциациясининг нашриёт маркази. Т.:2016 .</p> <p>5.Ўзбекистон Республикаси Молия Вазирлигининг 2002 йил 27 декабрдаги “Молиявий ҳисобот шакллари ва уларнинг тўлдирилиши бўйича қоидаларни тасдиқлаш тўғрисида” ги 140-сонли буйруғи.</p>
Илмий журналлар:	“Солиқ ва божхона хабарлари”, “Иқтисодиёт ва таълим”, “Вопросы экономики”
Даврий нашрлар:	“Халқ сўзи”, “Карьера”
Статистик нашрлар:	<p>1. Статистический ежегодник регионов Узбекистана. 2014. –Т.: Госкомстат Узбекистана. 2015. - 130 стр.</p> <p>2. Статистическое обозрение Узбекистана. 2008-2015.</p> <p>3. Узбекистан в цифрах. 2014. – Т.:, Госкомстат Узбекистана 2015. – 188 стр.</p>
Интернет ресурслар	<p>1. www.gov.uz.</p> <p>2. www.pravo.eastink.uz.</p> <p>3. www.mf.uz.</p> <p>4.www.naaba.uz .</p> <p>5. www.cer.uz.</p> <p>6. www.msu.ru.</p> <p>7. www.ziyonet.uz</p> <p>8. www.economics.ru.</p> <p>9. www.finanaliz.kiev.ua.</p> <p>10. www.stat.uz</p>

	11. www.open.info.uz .
12. www.ifis.org . |
|--|--|

АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАРИ РЕЖАСИ

7-СЕМЕСТР БЎЙИЧА АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАРИ РЕЖАСИ

7-мавзу. Бухгалтерия баланси кўрсаткичлари ва молиявий ҳолат таҳлили (10 соат)

- 7.1. Корхоналарнинг молиявий ҳолати таҳлилининг мазмуни, вазифалари ва ахборот манбалари.
- 7.2. Бухгалтерия баланси ва уни таҳлилда қўлланилиши
- 7.3. Корхона мулкнинг таркиби ва ташкил топиш манбаларини таҳлили.
- 7.4. Корхонанинг мавжуд ўзига қарашли айланма маблағларининг таҳлили
- 7.5. Корхона баланси ликвидлиги ва тўлов қобилиятини ифодаловчи кўрсаткичларни таҳлили
- 7.6. Корхонанинг молиявий барқарорлигини таҳлили
- 7.7. Корхонанинг айланма маблағларнинг айланишини таҳлили
- 7.8. Корхона капитали таркибининг таҳлили
- 7.9. Корхонанинг молиявий ҳолати таҳлилининг натижаларини умумлаштириш ва молиявий соғломлаштириш йўллари билан белгилаш

Қўлланиладиган педагогик технологиялар: ўқув лойиҳаси, кейс-стади, муаммоли масала ва вазиятлар методи, Венн Диаграммаси.

7-мавзу бўйича тавсия этилган адабиётлар

1. Leonard A. Bernstein. Financial statement analysis. Manual. –М. Finansi statistika, 2002. Пер. с англ. Елисеева И.И. -624 с.
2. Jacques Richard. Audit et analyse de l'activite economique de l'entreprise. Manual. -М.: Ynity, 1997. Перевод с франц. Гл.ред. Л.П.Белых. -370 с.
3. Алексеева А.И. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности. Учебное пособие. –М.: Финансы и статистика, 2010. -586 с.
4. Новопашина Е.А. Практика оценки финансового состояния хозяйствующего субъекта с учетом мирового опыта. Учебное пособие. –Тюмень, 2008. -426 с.
5. Шоалимов А.Х. ва бошқалар. Иқтисодий таҳлил. Ўқув қўлланма. –Т.: Лессон-Пресс, 2016. -234 б.

8-мавзу. Молиявий натижалар таҳлили (8 соат)

- 8.1. Молиявий натижаларни таҳлил қилишнинг мазмуни, вазифалари ва ахборот таъминоти
- 8.2. Молиявий натижаларни ифодаловчи кўрсаткичлар тизими ва уларни аниқлаш йўллари
- 8.3. Корхонанинг ялпи фойдаси ва унинг ўзгаришига таъсир этувчи омилларни таҳлил қилиш
- 8.4. Корхоналарнинг асосий ишлаб чиқариш фаолиятидан келган фойда ва унинг ўзгаришига таъсир қилувчи омилларни таҳлил қилиш.
- 8.5. Корхоналарнинг умумхўжалик фаолиятидан келган фойда ва унинг ўзгаришига таъсир қилувчи омилларни таҳлил қилиш
- 8.6. Солиқ тўлагунга қадар фойдага таъсир этувчи омилларни таҳлил қилиш
- 8.7. Соф фойда ва унинг ўзгаришига таъсир этувчи омилларни таҳлил қилиш
- 8.8. Рентабеллик кўрсаткичларини таҳлил қилишнинг мазмуни, мақсади ва вазифалари
- 8.9. Рентабеллик кўрсаткичларини тизими ва уларни аниқлаш усуллари
- 8.10. Рентабеллик кўрсаткичларини ўзгаришига таъсир қилувчи омилларни таҳлил қилиш

Қўлланиладиган педагогик технологиялар: кейс-стади, муаммоли масала ва вазиятлар методи, кластер.

8-мавзу бўйича тавсия этилган адабиётлар

1. Leonard A. Bernstein. Financial statement analysis. Manual. –М. Finansi statistika, 2002. Пер. с англ. Елисеева И.И. -624 с.
2. Jacques Richard. Audit et analyse de l'activite economique de l'entreprise. Manual. -М.: Ynity,

1997. Перевод с франц. Гл.ред. Л.П.Белых. -370 с.

3.Алексеева А.И. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности. Учебное пособие. –М.: Финансы и статистика, 2010.

4.Новопашина Е.А. Практика оценки финансового состояния хозяйствующего субъекта с учетом мирового опыта. Учебное пособие. –Тюмень, 2008. 426 с.

5.Шоалимов А.Х. ва бошқалар. Иқтисодий таҳлил. Ўқув қўлланма. –Т.: Лессон-Пресс, 2016. -234 б.

9-мавзу.Дебиторлик ва кредиторлик қарзларининг таҳлили (4 соат)

9.1. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларини таҳлил қилишнинг аҳамияти, вазифалари ва ахборот манбалари

9.2. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларининг таркиби, тузилиши ва динамикасини таҳлили

9.3. Дебиторлик қарзларини айланувчанлигини таҳлили

9.4. Кредиторлик қарзларини айланувчанлигини таҳлили

Қўлланиладиган педагогик технологиялар: муаммоли масала ва вазиятлар методи, Т жадвал, кейс стади, қандай иерархик жадвали.

9-мавзу бўйича тавсия этилган адабиётлар

1.Leonard A. Bernstein. Financial statement analysis. Manual. –М. Finansi statistika, 2002. Пер. с англ. Елисеева И.И. -624 с.

2.Jacques Richard. Audit et analyse de l'activite economique de l'entreprise. Manual. -М.:Ynity, 1997. Перевод с франц. Гл.ред. Л.П.Белых. -370 с.

3.Алексеева А.И. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности. Учебное пособие. –М.: Финансы и статистика, 2010. -586 с.

4.Новопашина Е.А. Практика оценки финансового состояния хозяйствующего субъекта с учетом мирового опыта. Учебное пособие. –Тюмень, 2008. -426 с.

5.Шоалимов А.Х. ва бошқалар. Иқтисодий таҳлил. Ўқув қўлланма. –Т.: Лессон-Пресс, 2016. -234 б.

10-мавзу.Хўжалик субъектларининг асосий воситалар билан таъминланганлиги ва улардан фойдаланиш самарадорлигининг таҳлили (8 соат)

10.1. Хўжалик субъектларини асосий воситалар билан таъминланганлигини ўрганишнинг аҳамияти, мазмуни ва вазифалари

10.2. Асосий фондларнинг таркиби, тузилиши ва ҳаракатининг таҳлили

10.3. Асосий фондларнинг техник ҳолатини таҳлил қилиш

10.4. Асосий фондлардан самарали фойдаланиш кўрсаткичларининг таҳлили

10.5. Ишлаб чиқариш асбоб-ускуналаридан фойдаланишни таҳлил қилиш

Қўлланиладиган педагогик технологиялар: кейс стади, ўқув лойиҳаси, муаммоли масала ва вазиятлар методи. баҳс-мунозара, кластер.

10-мавзу бўйича тавсия этилган адабиётлар

1.Leonard A. Bernstein. Financial statement analysis. Manual. –М. Finansi statistika, 2002. Пер. с англ. Елисеева И.И. -624 с.

2.Jacques Richard. Audit et analyse de l'activite economique de l'entreprise. Manual. -М.:Ynity, 1997. Перевод с франц. Гл.ред. Л.П.Белых. -370 с.

3.Алексеева А.И. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности. Учебное пособие. –М.: Финансы и статистика, 2010. -586 с.

4.Новопашина Е.А. Практика оценки финансового состояния хозяйствующего субъекта с учетом мирового опыта. Учебное пособие. –Тюмень, 2008. -426 с.

5.Шоалимов А.Х. ва бошқалар. Иқтисодий таҳлил. Ўқув қўлланма. –Т.: Лессон-Пресс, 2016. -234 б.

11-мавзу.Пул оқимларининг таҳлили (4 соат)

11.1. Пул маблағлари ҳаракатини таҳлил қилишнинг аҳамияти, вазифалари ва ахборот манбалари

11.2. Корхонанинг фаолият турлари бўйича пул маблағлари оқимини таҳлил қилиш усуллари

11.3. Пул маблағлари ҳаракатини тезлаштириш имкониятларини аниқлаш

Қўлланиладиган педагогик технологиялар: муаммоли масала ва вазиятлар методи, баҳс-мунозара, тоифали жадвал.

11-мавзу бўйича тавсия этилган адабиётлар

1. Leonard A. Bernstein. Financial statement analysis. Manual. –М. Finansi statistika, 2002. Пер. с англ. Елисеева И.И. -624 с.

2. Jacques Richard. Audit et analyse de l'activite economique de l'entreprise. Manual. -М.: Ynity, 1997. Перевод с франц. Гл.ред. Л.П.Белых. -370 с.

3. Алексеева А.И. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности. Учебное пособие. –М.: Финансы и статистика, 2010. -586 с.

4. Новопашина Е.А. Практика оценки финансового состояния хозяйствующего субъекта с учетом мирового опыта. Учебное пособие. –Тюмень, 2008. -426 с.

5. Ваҳабов А.В. ва бошқалар. Молиявий ва бошқарув таҳлили. Дарслик. –Т.: Иқтисод-молия, 2013. -480 б.

12-мавзу. Иқтисодиёт субъектларининг хусусий капитали таҳлили (4 соат)

12.1. Иқтисодиёт субъектларининг хусусий капиталини таҳлил этишининг мазмуни, вазибалари ва манбалари

12.2. Хусусий капитални таркиби, ўзгариши ва динамикасини таҳлили

15.3. Хусусий капитални кўпайтириш омилларини аниқлаш

Қўлланиладиган педагогик технологиялар: муаммоли масала ва вазиятлар методи, Венн Диаграммаси.

12-мавзу бўйича тавсия этилган адабиётлар

1. Leonard A. Bernstein. Financial statement analysis. Manual. –М. Finansi statistika, 2002. Пер. с англ. Елисеева И.И. -624 с.

2. Jacques Richard. Audit et analyse de l'activite economique de l'entreprise. Manual . -М.: Ynity, 1997. Перевод с франц. Гл.ред. Л.П.Белых. -370 с.

3. Алексеева А.И. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности. Учебное пособие. –М.: Финансы и статистика, 2010. -586 с.

4. Новопашина Е.А. Практика оценки финансового состояния хозяйствующего субъекта с учетом мирового опыта. Учебное пособие. –Тюмень, 2008. -426 с.

5. Ваҳабов А.В. ва бошқалар. Молиявий ва бошқарув таҳлили. Дарслик. –Т.: Иқтисод-молия, 2013. -480 б.

**АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАР УЧУН ТОПШИРИҚЛАР, КЕЙС СТАДИ,
ВАЗИЯТЛИ МАСАЛАЛАР ВА ТЕСТЛАР**

1. Қуйидаги маълумотлар асосида чораклар бўйича ўртача йиллик баҳо ўзгариши индексини геометрик формула асосида аниқланг.

1- жадвал

Квартал	1	2	3	4
Ўсиш суръати	1,05	1,09	2,01	1,56

2. Бир ишчини сентябр ойидаги ўртача иш ҳақини аниқланг.

40 та ишчини ҳар бири 500,0 минг сўм.

50 та ишчини ҳар бири 600,0 минг сўм.

10 та ишчини ҳар бири 650,0 минг сўм иш ҳақи олган.

3. Қуйидаги маълумотлар асосида айланма маблағларни ўртача чорак қолдиғини хронологик формула орқали аниқланг.

1 чорак – 5000,0 минг сўм

2 чорак – 4950,0 минг сўм

3 чорак – 5100,0 минг сўм

4 чорак – 5200,0 минг сўм

4. Қуйидаги маълумотлар асосида маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмини базисли, занжирли ўсиш суръатлари, маҳсулот ҳажмини ўртача йиллик ўсиш суръати, ўртача йиллик маҳсулот ҳажмини аниқланг.

2- жадвал

Йиллар	Маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми, кг	Ўсиш суръати %	
		базисли	занжирли
2010			
2011			
2012			
2013			
2014			
2015			

5. Маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми қайси омил ҳисобига ўсганлигини аниқланг.

3- жадвал

Йиллар	Маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми		Ходимлар сони		Меҳнат унумдорлиги	
	млн. сўм	базис даврига нисбатан, %	киши	базис даврига нисбатан, %	млн. сўм	базис даврига нисбатан, %
2010						
2011						
2012						
2013						
2014						
2015						

6. Корхонани тўловга қодирлик коэффиценти ва пул маблағларига бўлган эҳтиёжини ҳисобланг.

4- жадвал

Кўрсаткичлар	Сумма, минг сўм	Кўрсаткичлар	Сумма, минг сўм
1. Кассадаги пул маблағлари		5. Ўзоқ ва қисқа муддатли банк кредитлари	
2. Ҳисоблашиш счётидаги пул маблағлари		6. Харидор ва буюртмачиларнинг қарзи	
3. Мол етказиб берувчилар ва пудратчиларга қарз		7. Дебиторлар	
4. Бошқа кредиторлик қарзлар		8. Меҳнатга ҳақ тўлаш бўйича қарз	

Ахборот манбаи : Бухгалтерия баланси 1-сонли шакл.

5-жадвал

Тўлов баланси

Тўлов маблағлари	Сумма, минг сўм	Тўлов мажбуриятлари	Сумма, минг сўм
1.		1.	
2.		2.	
3.		3.	
4.		4.	
Жами		Жами	
Тўлов мажбуриятларининг тўлов маблағларидан ортиқчалиги		Тўлов маблағларининг тўлов мажбуриятларидан ортиқчалиги	
Баланс		Баланс	

7. Маҳсулот ҳажмига меҳнат омилларининг таъсирини фоизларнинг фарк усулини қўллаш орқали аниқланг.

6- жадвал

Кўрсаткичлар	Режа бажарилиши, %	Фоизлар фарқи, (+;-)	Маҳсулот ҳажмига таъсири	Омиллар
А	1	2	3	4
1. Ишлаб чақариш ходимлари сони, киши				
2. Жами ишчиларнинг ишлаган киши-кунлари				
3. Жами ишчиларни ишлаган киши-соатлари				
4. Маҳсулот ҳажми				

8. Иш вақти фондига омиллар таъсирини занжирли боғланиш ва мутлоқ фарк усулларини қўллаш орқали аниқланг.

7- жадвал

Кўрсаткичлар	Шартли белги	Ҳисобот йили		Режадан фарқи	Режа бажари-
		Режа	Ҳақиқат		

Молиявий ва бошқарув таҳлили

					лиши %
1.Ишлаб чиқариш ходимлари сони, киши	ИС				
2. Бир ишлаб чиқариш ходимининг ишлаган кунлари	К				
3. Иш куни давомийлиги, соатда	Д				
4. Жами ишлаб чиқариш ходимларини ишлаган киши-соатлари	ИВФ				

9.Ишчиларни иш стажи билан ўртача йиллик маҳсулот ҳажми ўртасидаги зичлик коэффициентини аниқланг ва хулоса қилинг.

8- жадвал

Корхонани тартиб рақами	Меҳнат стажи, ой ҳисобида (X_1)	Бир ишчи –нинг ўртача йиллик маҳсулоти, млн.сўм (X_2)	X_1^2	X_2^2	$X_1 \cdot X_2$
1	12	2,2			
2	14	2,4			
3	16	2,6			
4	18	3,0			
5	20	3,3			
6	22	2,5			
7	24	3,4			
8	26	4,2			
9	28	4,6			
10	30	4,0			
Жами					

10.Иш сони ва меҳнат унумдорлигининг маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмига таъсирини интеграл усулини қўллаш орқали аниқланг.

9- жадвал

Кўрсаткичлар	Шартли белги	Ўтган йили	Ҳисобот йили	Ўзгариши
1. Маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми, млн. сўм	Н			
2. Ишчилар сони	Ис			
3. Бир ишчининг меҳнат унумдорлиги, млн.сўм	МУ			

4-мавзу. Хўжалик субъектларининг маркетинг фаолиятида таҳлил

10- жадвал

Бозор структураси ва унинг рентабеллик даражаси

Молиявий ва бошқарув таҳлили

Маҳсулот тури	реализация бозорининг структураси, %			реализация бозорининг рентабеллиги, %	
	ки	орт	ли	и	лқи
А					
Б					
С					
Д					

1. Маҳсулотнинг қайси тури “уулдуз” категориясига мансуб.
2. “Соғин сигирлар” категориясидаги маҳсулот турини аниқланг.
3. Ички ва ташқи бозорларда сотиладиган маҳсулотларни рентабеллик даражасини ошириш уўллари нималардан иборат?
4. Маҳсулот рақобатбардошлигини таҳлил етиш уўлларини тушунтириб беринг.

5-мавзу. Хўжалик субъектларининг маҳсулот (иш, хизматлар) ишлаб чиқариш ҳажмини таҳлили

11- жадвал

Маҳсулот ишлаб чиқариш режасининг бажарилиши ва динамикасини таҳлили

Кўрсаткичлар	Ўтган йили	Ҳисобот йили		Мутлоқ фарқи (+;-)		Нисбию фарқи, %	
		Бизнес режада	Ҳақиқатда	Ўтган йилдан	Бизнес режадан	Ўтган йилдан	Бизнес режадан
1	2	3	4	5	6	7	8
Маҳсулот (иш, хизмат)лар ҳажми улгуржи нархларда:							
Қиёсий нархда							
Амалдаги нархда							

12- жадвал

Алоҳида товар турлари бўйича ишлаб чиқариш режасининг бажарилишини таҳлили

Маҳсулот турлари	Ўтган йилида ишлаб чарилган маҳсулот, дона	Ҳисобот йилида ишлаб чарилган маҳсулот, дона		Мутлоқ фарқи (+;-)		Нисбию фарқи, %	
		Бизнес режада	Ҳақиқатда	Ўтган йилдан	Бизнес режадан	Ўтган йилдан	Бизнес режадан
1	2	3	4	5	6	7	8

Молиявий ва бошқарув таҳлили

«А»							
«Б»							
«С»							
«Д»							
«Е»							
Жами							

13- жадвал

Маҳсулот ассортиментини таҳлили

Маҳсулот турлари	Маҳсулот ҳажми, минг сўм		Мент ҳисобига ишлаб чиқарилган маҳсулот
	Бизнес режада	Ҳақиқатда	
1	2	3	4
«А»			
«Б»			
«С»			
«Д»			
«Е»			
Жами			

13- жадвал

Маҳсулот ишлаб чиқариш маромийлигини таҳлили

Ўн кунликлар	Ҳисобот йили		Маромийлик ҳисобига ишлаб чиқарилган маҳсулот	Бизнес режани бажарилиши, %
	Бизнес режада	Ҳақиқатда		
1	2	3	4	5
1 –ўн кунлик				
2- ўн кунлик				
3- ўн кунлик				
Жами:				

1. Вариация коэффициентини аниқланг.
2. Маромийликни бузилиш сабаблари нималардан иборат

Молиявий ва бошқарув таҳлили

6-мавзу. Маҳсулот (иш, хизматлар)ни сотиш ҳажми ва уларнинг ўзгаришига таъсир етувчи омиллар таҳлили.

14- жадвал

Маҳсулот сотиш режасининг бажарилиши ва динамикасини таҳлили

Кўрсаткичлар	Ўтган йили	Ҳисобот йили		Мутлоқ фарқи (+;-)		Нисбий фарқи, %	
		Бизнес режада	Ҳақиқатда	Ўтган йилдан	Бизнес режадан	Ўтган йилдан	Бизнес режадан
1	2	3	4	5	6	7	8
Сотилган маҳсулот ҳажми							

15- жадвал

Чорак бўйича шартнома мажбуриятларини бажарилишини таҳлили

Ойлар	Маҳсулот етказиб бериш мажбурияти		Етказиб берилмаган маҳсулот		Шартнома бажарилиши, %	
	ойга	йил бошига	ойга	йил бошига	ойга	йил бошига
1	2	3	4	5	6	7
Январ	8000	8000	-	-		
Феврал	8200	16200	50	50		
Март	8200	24400	70	120		
1-чорак жами						

16- жадвал

Шартнома бўйича маҳсулот етказиб бериш мажбуриятларининг бажарилишини таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Бизнес режада	Ҳақиқатда
1	2	3	4
1.	Сотилган маҳсулот, минг сўм		
2.	Шартнома бўйича етказиб берилмаган маҳсулот ҳажми, минг сўм	x	
3.	Шартномавий мажбуриятни ҳисобга олган ҳолда маҳсулот сотиш ҳажми, минг сўм	x	
4.	Шартномавий мажбуриятни ҳисобга олган ҳолда маҳсулот сотиш режасининг бажарилиши, %	x	

17- жадвал

«С» маҳсулот сифатининг таҳлили

Кўрсаткичлар	Маҳсулот бирлигини баҳоши, сўм	Маҳсулот миқдори, дона		Бизнес режани бажарилиши %	Жами маҳсулотдаги улуши (%)		Маҳсулот ҳажми, минг сўм	
		Бизнес режада	Ҳақиқатда		Бизнес режада	Ҳақиқатда	Бизнес режада	Ҳақиқатда
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Олиу навли маҳсулот								
Биринчи навли маҳсулот								
Жами								

7-мавзу. Меҳнат ресурслари билан таъминланганлик ва меҳнат унумдорлиги таҳлили.

18- жадвал

Меҳнат ресурсларининг таркиби, структураси ва динамикасини таҳлили

Кўрсаткичлар	Ўтган йили	Ҳисобот йили				Фарқи (+,-)	
		Бизнес режада		Ҳақиқатда		Ўтган йилда	Бизнес режадан
		Сони, киши	Салмоғи, %	Сони, киши	Салмоғи, %		
1	2	3	4	5	6	7	8
Раҳбарлар							
Мутахасислар							
Техник ҳодимлар							
Хизмат кўрсатувчи ҳодимлар							
Ишлаб чиқариш ҳодимлари							
Жами ҳодимлар сони							

19- жадвал

Меҳнат ресурсларининг сифатли таркибини таҳлили

Кўрсаткичлар	Йил охиридаги ишчилар сони, киши		Жамида тугган улуши, %	
	Ўтган йили	Ҳисобот йили	Ўтган йили	Ҳисобот йили
Ишчилар гуруҳлари				
Ёши бўйича:				
20 ёшгача	8			
20-30	31			
30-40	18			
40-50	9			
50-60	4			
60 ёшдан уқори	2			
Жами				
Маълумоти бўйича:				
Тугалланмаган ўрта	1			
Ўрта махсус	43			
Олиу	28			
Жами				
Иш тажрибаси бўйича:				
5 йилгача	48	53		
5-10	16	21		
10-15	3	4		
15-20	4	3		
20 йилдан уқори	1	1		
Жами	72	82		

20- жадвал

Ишчилар кўнимсизлигини таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Ўтган йили	Ҳисобот йили
1	2	3	4
1.	Ишга қабул қилинган ишчилар		
2.	Ишдан бўшаганлар сони		
	Шу жумладан:		
2 “а”	ўз ҳоҳишига мувофиқ		
2 “б”	меҳнат интизомини бузганлиги ва бошқа сабабларга кўра		
2 “в”	ўқув юртига кирганлиги, армия сафига чақирилиши, нафақага чиқиши туфайли		
3.	Рўйхат бўйича ишчиларнинг сони		
4.	Ишга қабул қилиш коэффициенти		
5.	Ишдан бўшатиш коэффициенти		
6.	Кўнимсизлик коэффициенти		
7.	Доимийлик коэффициенти		

21- жадвал

Корхонани касби бўйича ишчилар билан таъминланишини таҳлили

Кўрсаткичлар	Ҳисобот йили		Бизнес режани бажарилиши, %	Режадан фарқи (+,-)	
	Бизнес режада	Ҳақиқатда		сони	%
1	2	3	4	5	6

22- жадвал

Ишчиларни иш вақтидан фойдаланишини таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Ўтган йили	Ҳисобот йили		Фарқи (+,-)	
			Бизнес режада	Ҳақиқатда	Ўтган йилдан	Бизнес режадан
1	2	3	4	5	6	7
1.	Ишчиларни рўйхат бўйича ўртача сони (ИС)					
2.	Ишчиларнинг жами ишлаган киши-кунлари (ЖК)					
3.	Ишчиларнинг жами ишлаган киши-соатлари (ЖС)					
4.	Бир ишчини йил давомида ишлаган кунлари (К)					
5.	Бир ишчини йил давомида ишлаган соатлари (С)					
6.	Иш куни давомийлиги (Д), соатда					
7.	Иш вақти фонди (ИВФ), минг киши-соатда					

23- жадвал

Меҳнат унумдорлик кўрсаткичларини динамикаси ва режасининг бажарилишини таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Ўтган йили	Ҳисобот йили	Ҳисобот йилининг ҳақиқийси, % ҳисобида

Молиявий ва бошқарув таҳлили

			Бизнес режада	Ҳақиқатд а	Ўтган йилга	Бизнес режага
1.	Маҳсулот (иш, хизмат) ҳажми, минг сўм					
2.	Жами ходимларнинг сони					
	Шу жумладан:					
3.	Ишчилар сони					
4.	Ишчиларнинг жами ишлаган киши-кунлари					
5.	Ишчиларнинг жами ишлаган киши-соатлари					
	Меҳнат унумдорлик кўрсаткичлари					
6.	Бир ходимга тўғри келадиган ўртача йиллик маҳсулот, минг сўм					
7.	Бир ишчига тўғри келадиган ўртача йиллик маҳсулот, минг сўм					
8.	Ишчининг бир кунлик иш унуми, минг сўм					
9.	Ишчининг бир соатлик иш унуми, сўм					

24- жадвал

Бир ходимнинг меҳнат унумдорлиги ва унинг ўзгаришига таъсир этувчи омиллар таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Ўтган йили	Ҳисобот йили		Фарқи (+,-)	
			Бизнес режада	Ҳақиқатд а	Ўтган йилдан	Бизнес режадан
1	2	3	4	5	6	7
1.	Маҳсулот (иш, хизмат) ҳажми, минг сўм					
2.	Жами ходимларнинг сони, киши					
	Шу жумладан:					
3.	Ишчилар сони, киши					
4.	Жами ходимлар таркибидаги ишчиларнинг тутган салмоғи, % (3*100/2)					

Молиявий ва бошқарув таҳлили

5.	Бир ходимга тўғри келадиган ўртача йиллик маҳсулот, минг сўм (1/2)					
6.	Бир ишчига тўғри келадиган ўртача йиллик маҳсулот, минг сўм (1/3)					
7.	Бир ходимни бизнес режага нисбатан меҳнат унумининг ўзгариши:	x	x	x	x	
	А) Ишчилар салмоғини ўзгариши	x	x	x	x	
	Б) бир ишчини меҳнат унумини ўзгариши	x	x	x	x	

25- жадвал

Иш вақтидан фойдаланишни ва ўртача 1 соатлик иш унумдорлигини ишчининг йиллик маҳсулот ҳажмига таъсирини таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Ўтган йили	Ҳисобот йили		Фарқи (+,-)	
			Бизнес режада	Ҳақиқат да	Ўтган йилда	Бизнес режадан
1	2	3	4	5	6	7
1.	Маҳсулот (иш, хизмат)лар ҳажми, минг сўм					
2.	Ишчиларнинг жами ишлаган киши-кунлари					
3.	Ишчиларнинг жами ишлаган киши-соатлари					
4.	Ишчиларни рўухат бўйича сони					
	Ҳисоб-китоблар:					
5.	Бир ишчига тўғри келадиган ўртача йиллик маҳсулот, минг сўм (1/4)					
6.	Бир ишчини йил давомида ишлаган кунлари (2/4)					
7.	Ўртача иш куни давомиулиги, соатда (3/2)					
8.	Ишчиларни бир соатлик иш унуми, сўм (1/3)					
9.	Бир ишчини ўртача йиллик маҳсулот ҳажмини бизнес режадан фарқига таъсири:	x	x	x	x	

Молиявий ва бошқарув таҳлили

	а) бир ишчини ишлаган кунларини ўзгариши ҳисобига	x	x	x	x	
	б) иш куни давомиулигини ўзгариши ҳисобига	X	x	x	x	
	в) 1 соатлик иш унумини ўзгариши ҳисобига	X	x	x	x	

26- жадвал

Меҳнат сиғимининг ўзгаришини меҳнат унумдорлигига таъсири

№	Кўрсаткичлар	Ўтган йили	Ҳисобот йили		Кўрсаткичларни мутлоқ ўзгариши (+,-)		
			Бизнес режада	Ҳақиқатда	Бизнес режа ўтган йилга нисбатан	Ҳақиқат ўтган йилга нисбатан	Ҳақиқат бизнес режага нисбатан
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Маҳсулот ҳажми, минг сўм						
2.	Ишчиларни жами ишлаган киши-соатлари, минг к/соат						
3.	Ҳар 1000 сўмлик маҳсулот учун сарфланган меҳнат, соат (2 /1)						
4.	Ишчининг бир соатлик иш унуми, сўм (1/2)						

8-Мавзу. Хўжалик субъектларини моддий ресурслар билан таъминланишини таҳлили.

27- жадвал

Моддий ресурсларни етказиб бериш шартномасини бажарилиши таҳлили

Материал тури	Режа бўйича талаб (тонна)	Талабни қоплаш манбаилари, тонна		Шартнома тузилди, тонна	Талабни қорланиш даражаси, %	Материални келиб тушиши, тонна	Шартнома бажарилиши, %
		ички	ташки				
“К”							
“Л”							
жами							

28- жадвал

Моддий ресурслар захира ҳолатини таҳлили

Материал тури	Бир суткалик сарф, тонна	Ҳақиқатда мавжуд захира		Захиранинг кунлик меъёри	Меъёрдан фарқланиши	
		тонна	кунда		кун	тонна

29- жадвал

Товар маҳсулоти материал сиғимини таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Ҳисобот йили		Режадан фарқланиши
		режа	ҳақиқатда	
А		1	2	3
1	Материаллар харажати, минг сўм			
2	Товар маҳсулоти, минг сўм			
3	Товар маҳсулоти материал сиғими, тийин			
4	Материал сиғимининг режадан фарқланишини таъсири:	х	х	х
4.1.	Маҳсулот таннархидаги материаллар харажати, минг сўм	х	х	
4.2.	Маҳсулот ҳажмига	х	х	

30- жадвал

Айрим турдаги материаллар сиғимини товар маҳсулоти материал сиғимига таъсирини таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Ҳисобот йили		Режадан фарқи, (+;-)
		режада	ҳақиқатда	
А		1	2	3
1	Товар маҳсулоти, минг сўм			
2	Материаллар харажати, минг сўм			
	Шу жумладан:			
	- хом-ашё ва материаллар			
	- ярим фабрикатлар			
	- ёқилғи			
	- энергия			
	- бошқа материаллар			
3	Материал сиғими, тиуин			
	Шу жумладан:			
	- ёқилғи сиғими			
	- ярим фабрикатлар сиғими			

Молиявий ва бошқарув таҳлили

	- энергия сиғими			
	- бошқа материаллар сиғими			

9-Мавзу. Маҳсулот ишлаб чиқариш таннархини таҳлили.

31- жадвал

1 сўмлик маҳсулот учун қилинган ҳаражатлар динамикасини таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Ўтган йили	Ҳисобот йили	
			режада	ҳақиқатда
1	Маҳсулот ишлаб чиқариш таннархи, минг сўм			
2	Ишлаб чиқарилган маҳсулот қиёсий нархларда, минг сўм			
3	Бир сўмлик маҳсулот учун қилинган ҳаражат, тиуин			

32- жадвал

Бир сўмлик маҳсулот учун қилинган ҳаражатларни пасайтириш режасининг бажарилишини таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Сумма
1	Бир сўмлик маҳсулот учун қилинган ҳаражат, тиуинда:	
	Ўтган йили	
	Ҳисобот йили	
	Режада	
	Ҳақиқатда	
2	Ҳақиқий кўрсаткични ўтган йилдан фарқи:	
	Тийинда	
	Ҳисоботда	
3	Ҳақиқий кўрсаткични режадан фарқи:	
	Тийинда	
	Ҳисоботда	
4	Бир сўмлик маҳсулот учун қилинган ҳаражатни камауиши ҳисобига эришилган умумий иқтисод, минг сўм	

33- жадвал

Ҳаражатларни элементи бўйича таҳлилининг динамикаси

№	Ҳаражатларни элементи	Суммаси, минг сўм		Структураси, %		
		Режа	ҳақиқат	режа	ҳақиқат	фарқи
1	Материал ҳаражатлар					
2	Меҳнат ҳақи ҳаражатлари					

Молиявий ва бошқарув таҳлили

3	Ягона ижтимоий тўлов					
4	Амортизация ажратмалари					
5	Бошқа ишлаб чиқариш харажатлари					
Жами ишлаб чиқариш таннархи				100	100	

34- жадвал

Материал харажатларини таркиби, тузилишини таҳлили

№	Материаллар	Режада		Ҳақиқатда	
		суммаси, минг сўм	улуши, %	суммаси, минг сўм	улуши, %
1	Хом ашё ва материаллар				
2	Ярим фабрикатлар				
4	Ёқилғи				
5	Энергия				
6	Бошқа материал харажатлари				
Жами материал харажатлари			100		100

35- жадвал

Меҳнатга ҳақ тўлаш харажатларини таҳлили

Кўрсаткичлар	Ўтган йили	Ҳисобот йили	Ўзгариши	
			суммада	фоизда
Маҳсулот ҳажми (иш, хизмат) қиёсий нархларда, минг сўм				
Иш ҳақи фонди, минг сўм				
Шу жумладан:				
- ўзгарувчан қисми				
- ўзгармас қисми				

Иш ҳақи фондидан фойдаланишнинг мутлоқ ва нисбий фарқ суммаларини аниқланг ва тегишли хулоса қилинг.

36- жадвал

“Б” маҳсулотни ишлаб чиқариш учун материаллар харажати

Материаллар тури	Бизнес режа бўйича			Ҳақиқатда		
	Сарф миқдори (тонна)	Материал баҳоси (сўм)	Сумма	Сарф миқдори (тонна)	Материал баҳоси (сўм)	Сумма
«Н»						
«Р»						

Молиявий ва бошқарув таҳлили

«С»						
«Т»						
Жами						

37- жадвал

“А” маҳсулоти таннархини таҳлилига оид дастлабки манбалар

№	Кўрсаткичлар	Режа	Ҳақиқат	Режадан фарқи
1	Ишлаб чиқариш ҳажми, дона			
2	Доимий харажатлар, минг сўм			
3	Ўзгарувчан харажатлар, сўм			
4	Маҳсулот таннархи, сўм			

38- жадвал

Маҳсулот таннархига таъсир этувчи омиллар таҳлили

Алмашув кетма-кетлиги	Омиллар			Маҳсулот бирлиги таннархи, сўм (Си)
	ВБҒи	Аи	Би	

Шу жумладан ўзгариш сабаблари:

- а) маҳсулот ҳажмини камауиши ҳисобига
- б) доимий харажатларни ортиши ҳисобига
- в) ўзгарувчан харажатларни ортиши ҳисобига

Маҳсулот таннархини пасайтириш резервини аниқланг.

10-Мавзу. Бухгалтерия баланс кўрсаткичлари ва молиявий ҳолат таҳлили.

39- жадвал

Бир ҳисобот шаклидаги маълумотни иккинчи ҳисобот шаклидаги маълумотга мос келиши

Кўрсаткичлар	1			2			Маълумот тўғри(+), нотўғри(-) акс этган
	Шакл рақами	Сатр	Сумма	Шакл рақами	Сатр	Сумма	
1	2	3	4	5	6	7	8

Молиявий ва бошқарув таҳлили

1. Асосий воситалар дастлабки қийматда:	1			3		
Йил боши		010(3)			170(3)	
Йил охири		010(4)			170(6)	
2. Асосий воситаларнинг эскириши:	1			3		
Йил боши		011(3)			170(7)	
Йил охири		011(4)			170(10)	
3. Асосий воситаларнинг қолдиқ қиймати:	1			3		
Йил боши		012(3)			170(11)	
Йил охири		012(4)			170(12)	
4. Устав фонди:	1			5		
Йил боши		410(3)			010(3)	
Йил охири		410(4)			010(3)	
5. Тақсимланмаган фойда (қопланмаган зарар)	1	450(4)		5	110(6)	
6. Дебиторлик қарзлар	1	210(3)		2 “а”	3	
7. Кредиторлик қарзлар	1	610(3)		2 “а”	4	
8. Тўланган фоизлар	4	110		2	190	
9. Мақсадли тушумлар	1	460		5	080 гр8	
10. Даромад (фоиз) солиғи	2	250		250	БТМ2280	

1. Корхона баланси активининг таркиби, тузилиши ва динамикасини таҳлил этинг. Корхона мол - мулкани йил бошига нисбатан таркибидаги ўзгариш сабабларини аниқланг. Таҳлил натижаларини иккинчи жадвалда акс эттиринг.

40- жадвал

Баланс активи моддаларини таҳлили

Баланс активи	Йил боши		Йил охири		Мутлоқ фарқ, млн. сум	Ўсиш суръати, %
	Сумма, млн. сўм	Улуши, %	Сумма, млн. сўм	Улуши, %		
А	1	2	3	4	5	6
Корхона мол-мулки қиймати, жами		100		100		
1. Узоқ муддатли активлар						
2. Жорий активлар						
Шу жумладан:						
2.1 Заҳира ва харажатлар						
2.2 Дебиторлик қарзлар						

2 Бюджетга тўловлар тўғрисида маълумот

Молиявий ва бошқарув таҳлили

2.3 Пул маблағлари ва қимматли қоғозлар						
---	--	--	--	--	--	--

Ахборот манбаи. Бухгалтерия баланси - шакл 1.

3-топширик. Баланс пассиви моддаларини таҳлил қилинг. Мулкни ташкил топиш манбалари таркибидаги ўзгаришларга эътиборни каратинг. Баланс пассиви моддаларини 3-жадвалга жойлаштиринг.

41- жадвал

Баланс пассиви моддаларини таҳлили

Баланс пассиви	Йил боши		Йил охири		Мутлоқ фарк, млн. сум	Ўсиш суръати, %
	Сумма, млн. сўм	Улуши, %	Сумма, млн. сўм	Улуши, %		
А	1	2	3	4	5	6
Мулкни ташкил топиш манбаи-жами		100		100		
1. Ўз капитали						
2. Четдан жалб этилган қаритал						
Шу жумладан:						
2.1. Узоқ муддатли мажбуриятлар						
2.2. Қисқа муддатли мажбуриятлар						

Ахборот манбаи. Бухгалтерия баланси (шакл 1)нинг пассив қисмига тегишли моддалар (410-770-сатрлар).

4. Топширик. Баланс бўйича ўз оборот маблағларини мавжуд суммасини аниқланг ва улар билан таъминланишини ҳисобланг.

42- жадвал

Ўз оборот маблағларини мавжуд суммасини таҳлили

Кўрсаткичлар	Йил боши	Йил охири	Ўзгари-ши
1. Ўз маблағларининг манбалари			
2. Узоқ муддатли мажбуриятлар			
3. Жами манбалар (1+2 сатрлар)			
4. Узоқ муддатли активлар			
5. Баланс бўйича ўз оборот маблағларини мавжуд суммаси (3 сатр - 4 сатр)			

Молиявий ва бошқарув таҳлили

6. Моддий қийматликлардаги оборот маблағлари			
7. Оборот маблағларини ортиқча(+), етишмаслиги (-) (5 сатр - 6 сатр)			
8. Қопланиш коэффициентини, % (5 сатр: 6сатр)*100%			

Ахборот манбаи. Бухгалтерия балансининг актив ва пассив қисмлари (шакл1.)

5. Топшириқ. Ишлаб чиқариш потециалини ҳисобланг, уни корхона мол-мулки қийматида тутган улушини аниқланг ва маълумотларни 43-жадвалга жойлаштиринг. Аниқланган улушларни йил боши билан таққослаб тегишли хулоса қилинг.

43- жадвал

Корхона ишлаб чиқариш потенциалининг таҳлили

Кўрсаткичлар	Йил боши		Йил охири		Ўсиш суръати, %	Ўзгариши	
	Сумма, минг сўм	%	Сумма, минг сўм	%		Сумма, минг сўм	%
А	1	2	3	4	5	6	7
1.Асосиу воситалар							
2.Ишлаб чиқариш захиралари							
3.Тугалланмаган ишлаб чиқариш							
4.Ишлаб чиқариш потенциали		100		100			
5.Корхона мол-мулки қийматида тутган улуши, %	х		х			х	

Ахборот манбаи: Бухгалтерия баланси - ш. 1.

6 - топшириқ. Тўловга кодирлик, кредитга лаёқатлиликни қуйидаги ликвидлик коэффициентларини ҳисоблаш орқали баҳоланг. Ликвидлик корхона активидаги моддаларни тез пулга айланишини ифодалайди.

44- жадвал

Ликвидлик коэффициентини таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Сатр коди	Йил боши	Йил охири	Ўсиш суръати, коэф-т
1.	Пул маблағлари	320+380			
2.	Қисқа муддатли инвестициялар	370			
3.	Дебиторлик карзлар	210			

Молиявий ва бошқарув таҳлили

4.	Захира ва харажатлар (келгуси давр харажатларн чегирилади)	140+200			
5.	Қисқа муддатли мажбуриятлар Ҳисоблаш усули	600			
6.	Жорий ликвидлик коэффиценти (Кжл) [(сатр. 1+2 + 3 + 4 +): сатр. 5]				
7.	Ораликни қоплаш ликвидлик коэффиценти (Ктл) [(сатр. 1+ 2+ 3):сатр. 5]				
8.	Мутлок ликвидлик коэффиценти (Кмл) [(сатр. 1+ 2):сатр. 5]				

Ахборот манбаи. Бухгалтерия баланси (ш. 1.)нинг актив ва пассив қисмларидаги моддалар.

7 - **топшириқ.** Тезкор маълумотлар асосида тезкор тўлов календарини тузинг ва корхонани тўловга қодирлигини аниқланг. Таҳлил натижасига асосланган ҳолда корхонани тўловга қодир (қодир эмаслик) сабабларини хулосада ёритинг.

45- жадвал

Тезкор тўлов календари (01.01. муддатига қатор)

Тўлов маблағлари	Сумма, минг сўм	Тўлов мажбуриятлари	Сумма, минг сўм
Пул маблағлари қолдиғи:		Меҳнатга ҳақ тўлаш	
- касса		Бюджетга тўловлар	
- банкдаги ҳисоб счёти		Мақсадли давлат жамғармаларига туловлар	
Қимматли қоғозлар		Мол етказиб берувчилар ва пудратчилар	
Пул маблағларини келиб тушиши 01.01гача		Банк кредитининг фоиз тўловлари	
- маҳсулот сотишдан		Банк кредити	
- бошқа сотувлардан		Бошқа кредиторлик қарзлар	
- молиявий фаолиятдан		Бошқа тўловлар	
Олинган бўнақлар			
Кредит ва қарзлар			
Муддати ўтган дебиторлик қарзларнинг ундирилиши			
Бошқа маблағлар			
Жами		Жами	
Тўлов мажбуриятларининг тўлов маблағларидан ортиқчалиги		Тўлов маблағларининг тўлов мажбуриятларидан ортиқчалиги	
Баланс		Баланс	

8 - топшириқ. Баланс ликвидлигини аниқланг. Баланс активдаги моддаларни пулга айланиш муддатлари бўйича гуруҳларга ажратинг. Пассивлардаги моддаларни қарзларни узиш муддатлари бўйича гуруҳларга ажратинг. Баланс активи гуруҳидаги моддаларни пассивдагилар билан таққосланг ва тўлов манбаларининг ортиқча (+), етишмаслиги (-)ни аниқланг.

46- жадвал

Баланс ликвидлигининг таҳлили

Актив	Йил боши	Йил охири	Пассив	Йил боши	Йил охири	Тўлов манбаларининг ортиқча (+), етишмаслиги (-)	
						Йил боши	Йил охири
А	1	2	Б	3	4	5	6
A ₁ Юқори ликвидли активлар			P ₁ Ўта тез муддатли мажбуриятлар				
A ₂ Тез сотилувчи активлар			P ₂ Қисқа муддатли мажбуриятлар				
A ₂ Тез сотилувчи активлар			P ₃ Узок муддатли мажбуриятлар				
A ₄ Қийин сотилувчи активлар			P ₄ Доимий пассивлар				
Баланс			Баланс				

Ахборот манбаи: Бухгалтерия балансининг актив ва пассив қисмларидаги моддалар.

47- жадвал

Шартли белги	Балансининг актив ва пассив қисмларини гуруҳлаштириш	Мутлоқ миқдор, минг.сўм		Ўзгариши (+,-)
		Йил боши	Йил охири	
	АКТИВ			
A ₁	Юқори ликвидли активлар			
	- пул маблағлари (320)			
	- қисқа муддатли инвестициялар (370)			
A ₂	Тез сотилувчи активлар			
	- дебиторлик қарзлар (210)			
	- бошқа жорий активлар (380)			
A ₃	Секин сотилувчи активлар			
	- захира ва ҳаражатлар (140+190+200)			
A ₄	Қийин сотилувчи активлар			
	- узок муддатли активлар (130)			

Молиявий ва бошқарув таҳлили

	БАЛАНС			
	ПАССИВ			
P ₁	Ўта тез муддатли мажбуриятлар - кредиторлик қарзлар (601)			
P ₂	Қисқа муддатли мажбуриятлар - қисқа муддатли банк кредити (730) - қисқа муддатли қарзлар (740) - узоқ муддатли мажбуриятларнинг жорий қисми (750)			
P ₃	Узоқ муддатли мажбуриятлар (490)			
P ₄	Доимий пассивлар (480)			
	БАЛАНС			

9-топширик. Молиявий барқарорлик мутлоқ кўрсаткичлар орқали таҳлил этинг. Таҳлил натижаларини 48-жадвалга жойлаштиринг.

48- жадвал

Молиявий барқарорликнинг мутлоқ кўрсаткичлар таҳлили

Т №	Кўрсаткичлар	Шартли белги	Йил боши	Йил охири
1	Ўз маблағларининг манбалари	ЎММ		
2	Узоқ муддатли активлар	УМА		
3	Ўз айланма маблағларининг мавжуд суммаси (<i>1 сатр – 2 сатр</i>)	ЎМА		
4	Узоқ муддатли кредит ва қарзлар	УК		
5	Захира ва харажатларни қоплашга тегишли ўз айланма маблағлари ва узоқ муддатли қарз мажбуриятлари (<i>3 сатр+4 сатр</i>)	ЎУ		
6	Қисқа муддатли кредит ва қарзлар	ҚК		
7	Захира ва харажатларни қоплашнинг жами манбалари (<i>5 сатр+6 сатр</i>)	ЖМ		
8	Захира ва харажатлар	З		
9	Захира ва харажатларни қоплашга ўз айланма маблағларининг ортиқча (+) ёки етишмаслиги (-) (<i>3 сатр-8 сатр</i>)	ΔЎАМ		
10	Захира ва харажатларни қоплашга ўз айланма ва узоқ муддатли кредит ва қарз мажбуриятларининг ортиқча (+) ёки етишмаслиги (-) (<i>5 сатр-8 сатр</i>)	ΔЎУ		
11	Захира ва харажатларнинг қоплашга жами манбаларнинг ортиқча (+) ёки етишмаслиги (-) (<i>7 сатр-8 сатр</i>)	ΔЖМ		

Ахборот манбаи. Бухгалтерия баланси – ш.1.

49- жадвал

Молиявий барқарорликнинг типлари

Мумкин бўлган вариантлари (Н)	ΔЎАМ	ΔЎУ	ΔЖМ	Молиявий барқарорликнинг тоифалари
1	+	+	+	Мутлоқ барқарор
2	-	+	+	Нормал
3	-	-	+	Нобарқарор
4	-	-	-	Кризис ҳолат

Молиявий барқарорликни таҳлил этишнинг сўнгги босқичида барқарорликни ошириш, мустаҳкамлаш йўллари аналитик жадвалларга ёзилган хулосада атрофлича ёритилиши керак.

10-топширик.

1. Молиявий барқарорликни нисбий кўрсаткичлар – коэффициентлар орқали таҳлил етинг.

Аниқланган коэффициентларни 50-жадвалга жойлаштиринг ва хулоса қилинг.

2. Молиявий барқарорлик коэффициентларини белгиланган меъёрлар, рақобатдаги корхона маълумотлари билан таққосланг.

3. Аналитик жадвалда молиявий коэффициентларни ҳисоблаш тартибини келтиринг.

50- жадвал

Молиявий барқарорлик коэффициентларини таҳлили

Т №	Кўрсаткичлар	Йил боши	Йил охири	Меъёрий даражаси
1	Молиявий мустақиллик коэффициенти			
2	Молиявий барқарорлик коэффициенти			
3	Жорий ликвидлик коэффициенти			
4	Тез ликвидлик коэффициенти			
5	Мутлоқ ликвидлик коэффициенти			
6	Ҳаракатчанлик коэффициенти			
7	Банкротликни башорат қилиш коэффициенти			
8	Молиялаш коэффициенти			
9	Иммобилизация коэффициенти			
10	Кумулятив фойдалилик коэффициенти			

11-топширик.

1. Оборот маблағлар айланишини таҳлил этинг.

2. Оборот маблағлар айланишини тезлашиши, (секинлашиши) туфайли эришилган иқтисодий натижани аниқланг.

3. Айланиш тезлигини фойдага бўлган таъсирини ҳисоблаб топинг.

4. Оборот маблағлар айланишини ошириш мақсадида, ишлаб чиқариш захиралари, дебиторлик қарзлар, тайёр маҳсулотларни айланиш кўрсаткичларини динамик тарзда таҳлил этинг ва резервларни аниқланг.

5. Оборот маблағлар айланишини ифодаловчи кўрсаткичлар натижаларини 51-жадвалга жойлаштиринг.

51- жадвал

Оборот маблағлар айланишини таҳлили

Т №	Кўрсаткичлар	Шарт-ли белги	Ҳақиқатда		Ўтган йилдан фарқи, (+,-)
			Ўтган йил	Ҳисобот йили	
1	Маҳсулот сотишдан келган соф тушум, минг.сўм	Р			
2	Оборот маблағларнинг ўртача йиллик қолдиғи, минг.сўм	\overline{CO}			
3	Оборот маблағларни айланиш коэффициенти (1 қ:2қ) Р (-----) СО	К			
4	Оборот маблағларни айланиш даври, кунда (2қ*360:1қ)	\overline{X}			
5	Оборот маблағларни юклама (загрузка) коэффициенти (3қ) (2қ:1қ), тиуин СО (-----) Р	К ₃			

Ахборот манбаи. Бухгалтерия баланси - ш.1, Молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот– ш.2

52- жадвал

Молиявий натижалар динамикасини таҳлили

Ҳисоб-лаш тартиби	Кўрсаткичлар	Ўтган йил	Ҳисобот йили	Фарқи, (+.-)	Ўсиш суръати, %
+	Маҳсулот (товар, иш ва хизмат)ларни сотишдан соф тушум				
-	Сотилган маҳсулот таннархи				
=	Маҳсулот сотишдан ялри фойда				
-	Давр харажатлари				
+	Асосий фаолиятнинг бошқа даромадлари				
=	Асосий фаолиятнинг фойдаси (зарари)				
+	Молиявий фаолиятнинг даромадлари				

Молиявий ва бошқарув таҳлили

-	Молиявий фаолият бўйича харажатлар				
=	Умумхўжалик фаолиятининг фойдаси (зарари)				
±	Фавқулодда фойда (зарарлар)				
=	Солиқ тўлагунга қадар фойда (зарар)				
-	Даромад (фойда) солиғи				
-	Фойдадан бошқа солиқлар ва уиғимлар				
=	Ҳисобот даврининг соф фойдаси				

Ахборот манбаи: Молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот (ш-2)

13-топшириқ. Корхонанинг даромадини таркиби, тузилиши ва динамикасини таҳлил етинг. Таҳлил натижаларини 53-жадвалга жойлаштиринг. Жами даромаддаги корхонанинг фаолият турлари бўйича даромадларини тутган улушларини аниқланг ва ўтган йилдаги кўрсаткич билан таққосланг, ўзгариш сабабларини аниқланг.

53- жадвал

Корхона даромадини таркиби, тузилиши ва динамикасини таҳлили

Кўрсаткичлар	Даромадлар таркиби, минг сўм			Ўсиш суръат и, %	Жамига нисбатан, %		
	Ўтган йил	Ҳисо- бот йили	Ўзга- риши		Ўтган йил	Ҳисо- бот йили	Ўзга- риши
А	1	2	3	4	5	6	7
Жами даромадлар					100	100	
Шу жумладан							
1. Маҳсулот сотишдан келган тушум							
2. Асосий фаолиятнинг бошқа даромадлари							
3. Олинган дивидендлар							
4. Фоиз шаклидаги даромадлар							
5. Узоқ муддатли ижара (лизинг)дан даромадлар							

Молиявий ва бошқарув таҳлили

6. Валюта курси фарқидан даромадлар							
7. Молиявий фаолиятнинг бошқа даромадлари							
8. Фавқулодда фойда							

Ахборот манбаи: Молиявий натижалар тўғрисида ҳисобот – ш.2.

14-топширик

1. Корхона ҳаражатларини таркиби, тузилиши ва динамикасини таҳлил етинг.
2. Таҳлил натижаларини 54-жадвалга жойлаштиринг ва ҳулоса қилинг.
3. Корхонанинг молиявий натижаларига тегишли ҳаражатларини горизантал ва вертикал усуллари орқали таҳлил етинг.

54- жадвал

Корхона ҳаражатларини таркиби, тузилиши ва динамикасининг таҳлили

Кўрсаткичлар	Ҳаражатлар таркиби, минг сўм			Ўсиш суръа - ти, %	Жамига нисбатан, %		
	Ўтган йил	Ҳисобо т йили	Ўзга- риши		Ўтган йил	Ҳисоб от йили	Ўзга- риши
А	1	2	3	4	5	6	7
Жами ҳаражатлар					100	100	-
Шу жумладан							
1. Сотилган маҳсулот таннарни							
2. Давр ҳаражатлари							
3. Фоизлар шаклидаги ҳаражатлар							
4. Узоқ муддатли ижара (лизинг) бўйича фоизлар шаклидаги ҳаражатлар							
5. Валюта курси фарқидан зарарлар							
6. Молиявий фаолият бўйича бошқа ҳаражатлар							
7. Фавқулодда зарарлар							
8. Даромад (фойда) солиғи							
9. Фойдадан бошқа солиқлар ва уиғимлар							

Молиявий ва бошқарув таҳлили

10. Даромад ва харажатларнинг нисбат коэффициенти							
---	--	--	--	--	--	--	--

Ахборот манбаи: Молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот – ш.2

15-топшириқ.

1. Асосий фаолиятдан кўрилган фойдани 54-жадвал маълумотлари асосида таҳлил етинг.
2. Асосий фаолиятдан кўрилган фойда таркибидаги ўзгариш сабабларини хулосада кенгроқ ёритинг.
3. Асосий фаолиятдан кўрилган фойдага қуйидаги омиллар таъсирини ҳисоблаб торинг:
 - Сотиш ҳажми;
 - "Баҳо" омили;
 - Сотилган маҳсулот таннархи;
 - Сотиш харажатлари;
 - Маъмурию бошқарув харажатлари;
 - Бошқа операцион харажатлар;
 - Асосий фаолиятнинг бошқа даромадлари.
4. Омиллар таъсири натижаларини 55-жадвалга жойлаштиринг.

55- жадвал

Асосий фаолиятдан кўрилган фойда таҳлили

Кўрсаткичлар	Ўтган йил	Ҳисо-бот йили	Ўтган йилдан фарқи	Жамига нисбатан, %		Улуш фарқи .
				Ўтган йил	Ҳисобот йили	
А	1	2	3	4	5	6
1. Маҳсулот сотишдан тушган соф тушум				100	100	-
2. Сотилган маҳсулот таннархи						
3. Ялпи фойда (1қ-2қ)						
4. Маъмурий харажатлар						
5. Сотиш харажатлари						
6. Бошқа операцион харажатлар						
7. Келгусида солиққа тортиладиган базадан чиқариладиган ҳисобот даври харажатлари						
8. Асосий фаолиятнинг бошқа даромадлари						
9. Асосий фаолиятнинг фойдаси						

(3қ – 4-5-6-7+8)

Ахборот манбаи: Молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот - ш.2.

56- жадвал

Омиллар таъсири натижаларини қуйидаги жадвалга жойлаштиринг.

Молиявий ва бошқарув таҳлили

Т №	Кўрсаткич - омиллар	Сумма, минг.сўм
	Асосий фаолиятдан кўрилган фойдани ўтган йилдан фарқи	
	Шу жумладан	
1	Сотиш ҳажми	
2	“Баҳо” омили	
3	Сотилган маҳсулот таннарихи	
4	Сотиш ҳаражатлари	
5	Маъмурий – бошқарув ҳаражатлари	
6	Бошқа операцион ҳаражатлар	
7	Асосий фаолиятнинг бошқа даромадлари	

16-топширик.

1. Рентабеллик турлари даражаларини аниқланг.

2. Рентабеллик даражаларини ўтган йилга нисбатан ўзгариш сабабларини хулосаларда кенгроқ ёритинг.

57- жадвал

Рентабеллик турлари динамикасининг таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Сатр коди	Ўтган йил	Ҳисобот йили	Ўзга- риши (+,-)
А	Б	1	2	3	4
1.	Ялпи фойда, минг сўм	Ш.2, 030			
2.	Солиқ тўлагунга қадар фойда, минг сўм	Ш.2, 240			
3.	Соф фойда, минг сўм	Ш.2, 270			
4.	Асосий ишлаб чиқариш фондларини ўртача йиллик қиймати, минг сўм	Ш.3, 171			
5.	Моддий қийматликлардаги оборот маблағларини ўртача йиллик қиймати, минг сўм	Ш.1, 140			
6.	Ишлаб чиқариш фондлари (с.4+с.5)				
7.	Жорий активлар, минг сўм	Ш.1, 390			
8.	Ўз капитали, минг сўм	Ш.1, 480			
9.	Баланс активи, минг сўм	Ш.1, 400			
10.	Узоқ муддатли мажбуриятлар, минг сўм	Ш.1, 490			
11.	Маҳсулот сотишдан келган тушум, минг сўм	Ш.2, 010			
12.	Сотилган маҳсулот таннарихи, минг сўм	Ш.2, 020			
13.	Асосий капитал, минг сўм	Ш.1, 130			
	Рентабеллик турлари				

Молиявий ва бошқарув таҳлили

14.	Баланс активи (мол - мулки)нинг рентабеллиги, %(3:9)				
15.	Жорий активлар рентабеллиги, % (2:7)				
16.	Ўз капитали рентабеллиги, % (2:8)				
17.	Инвестиция рентабеллиги, % 2:(8+10)				
18.	Маҳсулот сотишдан кўрилган рентабеллик, % (1:11)				
19.	Харажатлар қайтими рентабеллиги, % (1:12)				
20.	Асосий капитал рентабеллиги, % (2:13)				
21.	Ишлаб чиқариш (фондларга нисбатан) рентабеллик, % 3:(4+5)				

Ахборот манбаи: Бухгалтерия баланси – ш.1, молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот – ш.2, асосий воситалар тўғрисидаги ҳисобот – ш.3

17- топширик:

1. Баланс активи (мол - мулки) рентабеллик даражасини аниқланг.
2. Рентабелликни ўртача йилга нисбатан ўзгаришига қуйидаги омиллар таъсирини ҳисобланг:

- баланс активининг айланиш коэффиенти.
- сотишдан кўрилган рентабеллик даражаси.

58- жадвал

Баланс активи (мол-мулки) рентабеллигининг таҳлили

Т №	Кўрсаткичлар	Ўлчов бирлиги	Ҳақиқий кўрсаткич		Ўзгариши
			Ўтган йил	Ҳисобот йили	
1.	Соф фойда (СФ)	минг сўм			
2.	Сотишдан келган соф тушум (СТ)	-/-			
3.	Баланс активининг ўртача йиллик қиумати (А)	-/-			
4.	Баланс активининг айланиш коэффиенти (К _о)	коэф-т			
5.	Сотишдан кўрилган рентабеллик (тушумнинг ҳар сўмига тўғри келадиган фойда (1қ:2қ) (Р _{ст})	тиуин			
6.	Корхона активининг рентабеллиги (Р _а) (4қ*5қ) ёки (1қ*100:3қ)	%			

Ахборот манбаи: Бухгалтерия баланси – ш.1, молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот – ш.2.

18-топширик:

1. Ишлаб чиқариш (фондларга нисбатан) рентабелликни ҳисобланг.
2. Ишлаб чиқариш рентабеллик даражасига қуйидаги омилларнинг таъсирини ҳисоблаб торинг ва хулосалаштиринг.
 - а) тушумнинг ҳар сўмига тўғри келадиган фойда;
 - б) маҳсулот фонд сиғими;

Молиявий ва бошқарув таҳлили

в) тушумнинг хар сўмига тўғри келадиган оборот маблағлари (юклама коэффициент)

3. омиллар таъсирини аниқлаш учун 59-аналитик жадвалдан фойдаланинг.

59- жадвал

Ишлаб чиқариш рентабеллигини таҳлили

Т №	Кўрсаткичлар	Ўлчов бирлиги	Ўтган йил	Ҳисобот йили	Ўзгариши (+,-)
1	Соф фойда (СФ)	млн.сў м			
2	Сотишдан келган соф тушум (СТ)	-/-			
3	Асосий ишлаб чиқариш фондларини ўртача йиллик қиумати (АФ)	-/-			
4	Моддий қийматликлардаги айланма маблағларнинг ўртача йиллик қиймати (МО)	-/-			
5	Ишлаб чиқариш фондлари (3қ+4қ)(АФ+Мо)	-/-			
6	Маҳсулот фонд сизими (3қ:2қ) АФ/СТ	тийин			
7	Тушумнинг хар сўмига тўғри келадиган айланма маблағлар (4қ:2қ) (МО:СТ)	тиуин			
8	Тушумнинг хар сўмига тўғри келадиган фойда (1қ :2қ) (СФ : СТ)	тиуин			
9	Ишлаб чиқариш рентабеллиги 8қx100 (-----) 6қ+7қ	%			

Ахборот манбаи: Бухгалтерия баланси – ш.1, молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот – ш.2, асосий воситалар тўғрисидаги ҳисобот – ш.3

60- жадвал

Ишлаб чиқариш рентабеллик даражасига таъсир этувчи омиллар

Алмашув даврийлиги	Омиллар			Ишлаб чиқариш рентабеллиги, %	Ўзгариши (+,-)	Ўзгариш сабаблари
	СФ ----- СТ	АФ ----- СТ	МО ----- СТ			

Молиявий ва бошқарув таҳлили

Ўтган йил						-
Шартли №1						Тушумнинг ҳар сўмига тўғри келадиган фойда ортиши(камай иши)
Шартли №2						Маҳсулот фонд сиғимини ортиши (камайиши)
Ҳисобот йили						Юклама коэффициенти ни ориши (пасайиши)

61- жадвал

Дебиторлик ва кредиторлик қарзлар таркиби, тузилиши ва динамикасини таҳлили

Молиявий ва бошқарув таҳлили

Дебиторлар	Суммаси, млн сўм		Ўзгариши		Кредиторлар	Суммаси, млн сўм		Ўзгариши	
	Йил боши	Йил охири	Сум- маси, млн сўм	Тут ган улу- ши, %		Йил боши	Йил охири	Сум- маси, млн сўм	Тут ган улу- ши, %
А	1	2	3	4	Б	1	2	3	4
Ҳаридор ва буюртмачиларнинг қарзи					Мол етказиб берувчилар ва пудратчиларга қарз				
Ажратилган бўлинмаларнинг қарзи					Шўъба ва қарам хўжалик жамиятларга қарз				
Шўъба ва қарам хўжалик жамиятларнинг қарзи					Солиқ ва мажбурий тўловлар бўйича кечиктирилган мажбуриятлар				
Ҳодимларга берилган бўнақ					Олинган бўнақлар				
Мол етказиб берувчилар ва буюртмачиларга берилган бўнақ					Бюджетга тўловлар бўйича қарз				
Бюджетга солиқ ва йиғимлар бўйича бўнақ тўловлари					Суғурталар бўйича қарз				
Мақсадли давлат жамғармалари ва суғурталар бўйича бўнақ тўловлари					Мақсадли давлат жамғармаларига тўловлар бўйича қарзлар				
Таъсисчиларнинг устав капиталига улушлар бўйича қарзи					Таъсисчиларга бўлган қарзлар				

Молиявий ва бошқарув таҳлили

Ходимларнинг бошқа операциялар бўйича қарзи					Меҳнатга ҳақ тўлаш бўйича қарз				
Бошқа дебиторлик қарзлари					Бошқа кредиторлик қарзлар				
Жами дебиторлик қарзлар					Жами кредиторлик қарзлар				
Пассив салдо					Актив салдо				
БАЛАНС					БАЛАНС				

19 топшириқ. Дебиторлик зларини таҳлил қилинг.

61- жадвал

Дебиторлик ва кредиторлик қарзлар таркиби, тузилиши ва динамикасини таҳлили

20-топшириқ.

1. Дебиторлик қарзлар ҳолатини таҳлил этинг.

2. Дебиторлик қарзларни айланиш коэффициенти, айланиши кунда, дебиторлик қарзларни оборот маблағларидаги улуши, даргумон қарзлар улушини аниқланг. Аниқланган кўрсаткичларни ўтган йил билан таққослаб тегишли хулоса қилинади.

3. Дебиторлик қарзлар айланиши билан боғлиқ кўрсаткичларни 62-жадвалга жойлаштиринг.

62 жадвал

Дебиторлик қарзлар айланишини таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Ўтган йил	Ҳисоб-бот йили	Ўтган йилдан фарқи, (+, -)
1	Маҳсулот сотишдан келган соф тушум, минг сўм (ВР)			
2	Дебиторлик қарзларни ўртача йиллик қолдиғи, минг сўм ($\overline{Д_к}$)			
3	Жорий активлар (оборот маблағлари)			
4	Даргумон қарзлар, минг сўм			
	Ҳисоб китоблар			
5	Дебиторлик қарзларни айланиш коэффициенти ($K_{дк}$)			
6	Дебиторлик қарзларни айланиши кунда ($Д_{кр}$)			
7	Дебиторлик қарзларни оборот маблағларда тутган улуши, % ($Д_{кв}$)			
8	Даргумон қарзларни дебиторлик қарзлардаги улуши, % ($У_{дк}$)			

21-топширик

1. Кредиторлик қарзлар айланишини таҳлил қилинг.
2. Муддати узаутирилган кредиторлик қарзларини вужудга келиш сабабларини аниқланг.
3. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларини қиёсий таҳлил этинг.

63- жадвал

Кредиторлик қарзлар айланишини таҳлили

Т №	Кўрсаткичлар	Ўтган йил	Ҳисобот йили	Ўтган йилдан фарқи (+,-)
1	Сотилган маҳсулотнинг тан- нарҳи, минг сўм			
2	Жами мажбуриятлар, минг сўм			
3	Жами кредиторлик мажбуриятлар, минг сўм			
4	Шу жумладан муддати ўтган қисми			
5	Кредиторлик қарзларни айланиш коэффициенти (1 _к :3 _к)			
6	Кредиторлик қарзларни айланиш даври, кунда (3 _к х360:1 _к)			
7	Жами мажбуриятлар таркибида кредиторлик қарзлар улуши, % (3 _к х100:2 _к)			
8	Муддати ўтган кредиторлик қарзларининг жами кредиторлик қарзларида тугган салмоғи, % (4 _к х100:3 _к)			

Ахборот манбаи: Бухгалтерия баланси (1-шакл)

64- жадвал

Дебиторлик ва кредиторлик қарзларини қиёсий таҳлили

Кўрсаткичлар	Дебиторлик қарзлар	Кредиторлик қарзлар
1. Ўсиш суръати, %		
2. Айланиш коэффициенти		
3. Айланиши, кунда		

22-топширик.

1. Асосий воситаларни актив ва қисимлари улушларини аниқланг.
2. Корхонани асосий воситалар билан таъминланишини ифодаловчи кўрсаткичларни аниқланг.

Асосий воситаларни таркиби ва динамикасини таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Йил боши		Йил охири		Ўзгариши	
		Сумма, минг сўм	Улуши, %	Сумма, минг сўм	Улуши, %	Мутлоқ суммада (гр.3- гр.1)	Улуши,% (гр.4-гр.2)
	А	1	2	3	4	5	6
1	Жами асосий воситалар						
	Шу жумладан						
1.1	-ишлаб чиқариш						
1.2	-ноишлаб чиқариш						

Ахборот манбалари: Асосий воситалар ҳаракати тўғрисидаги ҳисобот ва бухгалтерия баланси.

Асосий воситалар таркиби, тузилиши ва динамикасини таҳлили

Кўрсаткичлар	Йил боши		Йил охири		Ўзгариши мутлоқ суммада	Ўсиш суръати, %
	Сумма, минг сўм	Улуши, %	Сумма, минг сўм	Улуши, %		
А	1	2	3	4	5	6
1. Бино						
2. Иншоат						
3. Узатиш мосламалари						
4. Машина ва ускуналар						
5. Мебел ва офис жихозлари						
6. Компютер жихозлари ва ҳисоблаш техникаси						
7. Транспорт воситалари						
8. Ишчи ҳайвонлар						
9. Маҳсулдор ҳайвонлар						
10. Кўп йиллик ўсимликлар						
11. Бошқа асосий воситалар						
Жами асосий воситалар						

Ахборот манбалари: Асосий воситалар ҳаракати тўғрисидаги ҳисобот ва бухгалтерия баланси.

67- жадвал

Асосий воситалар ҳаракати

Кўрсаткичлар	Йил бошига қолдиқ	Келиб тушган	Чиким қилин-ган	Йил охирига қолдиқ
1. Асосий воситалар дастлабки қийматда				
Шу жумладан:				
янги асосий воситалар				
2. Асосий воситалар эскириши				
3. Асосий воситаларнинг қолдиқ қиймати				

Ахборот манбалари: Асосий воситалар ҳаракати тўғрисидаги ҳисобот ва бухгалтерия баланси.

23-топширик. Асосий воситалар техник ҳолатини ифодаловчи қуйидаги кўрсаткичларни аниқланг.

1. Асосий воситаларни эскириш даражаси, %

2. Асосий воситаларни яроқлилик даражаси, %

68- жадвал

Асосий воситаларнинг эскириш даражасини таҳлили

Давр	Асосий воситаларнинг дастлабки қиймати	Асосий воситаларнинг эскириши	Эскириш даражаси, %
Йил боши			
Йил охири			
Ўзгариши			

69- жадвал

Асосий воситаларни яроқлилик даражасини таҳлили

Кўрсаткичлар	Йил боши	Йил охири
1. Асосий воситаларнинг дастлабки қиймати		
2. Асосий воситаларнинг эскириши		
3. Асосий воситаларнинг қолдиқ қиймати		
4. Асосий воситаларнинг яроқлилик даражаси, % (3қ* 100:1қ)		

24-топширик. Асосий воситалардан самарали фойдаланиш кўрсаткичларини таҳлил этинг. Асосий воситаларнинг фонд қайтимига асосий воситаларнинг актив

Молиявий ва бошқарув таҳлили

қисми улушининг ўзгариши ҳамда актив қисми қайтимининг ўзгаришининг таъсирини аниқланг.

70 - жадвал

Фонд қайтимининг омилли таҳлили

Т №	Кўрсаткичлар	Ўлчов бирлиги	Базис даври	Ҳисоб-бот даври	Ўзгариши, (+, -)	Ҳисобот даври базис даврига нисбатан %
	А	1	2	3	4	5
1.	Маҳсулот ҳажми (иш, хизмат) солиштирма баҳода	минг сўм				
2.	Асосий ишлаб чиқариш фондларининг ўртача йиллик қиймати	-/-				
3.	Шу жумладан актив қисми	-/-				
4.	Жами асосий ишлаб чиқариш фондларидаги актив қисмининг улуши (сатр 3*100:2сатр)	%				
5.	Асосий ишлаб чиқариш фондларининг ҳар 1000 сўмига тўғри келадиган маҳсулот (1қ * 1000 : 2қ)	сўм				
6.	Актив асосий фондларнинг ҳар 1000 сўмига тўғри келадиган маҳсулот (1қ * 1000:3қ)	%				

25-топшириқ.

1. Пул оқимлари тўғрисидаги ҳисобот - 4 сонли шакл маълумотлари асосида корхонанинг соф кирими ва чиқимини аниқланг.

2. Кириш манбалари ва чиқими бўйича ҳаракатлар таркибини ўрганинг.

3. Пул оқимини таҳлил етиш услублари (тўғри, эгри) билан танишинг.

4. Пул маблағлари киримини фаолият турлари бўйича мутлоқ суммаларда орқали таҳлил қилинг, жадвалларга хулоса ёзинг.

71- жадвал

Пул маблағлари киримини таҳлили

Т №	Кириш кўрсаткичлари	Сатр коди	Суммаси, минг сўм	Шу жумладан		
				опер. фаол.	инвест. фаол.	молиявий фаол.
А	Б	1	2	3	4	5

Молиявий ва бошқарув таҳлили

1.	Пул маблағларини йил бошига қолдиғи	230				
2.	Пул маблағларини кирими – жами	220				
	Шу жумладан					
2.1	Маҳсулот сотишдан тушган тушум	010				
2.2	Операцион фаолиятнинг бошқа пул тушумлари	040				
2.3	Асосий воситаларни сотиш	060				
2.4	Номоддий активларни сотиш	070				
2.5	Узоқ ва қисқа муддатли инвестицияларни сотиш	080				
2.6	Инвестиция фаолиятининг бошқа пул тушумлари	090				
2.7	Олинган фоизлар	110				
2.8	Олинган дивидендлар	120				
2.9	Узоқ ва қисқа муддатли кредит ва қарзлар бўйича пул тушумлари	150				

Ахборот манбалари: Пул оқимлари тўғрисидаги ҳисобот – ш.4.

72- жадвал

Пул маблағлари чиқимини таҳлили

Т №	Чиқим кўрсаткичлари	Сатр коди	Суммаси, минг сўм	Шу жумладан			
				опер. фаол.	инвест. фаол.	молиявий фаол.	солиқланиш
А	Б	1	2	3	4	5	6
3	Пул маблағларини сарфланиши-жами	220					
	Шу жумладан						
3.1	Мол етказиб берувчиларга тўловлар	020					
3.2	Ходимларга пул тўловлари	030					
3.3	Асосий воситаларни сотиб олиш	060					
3.4	Номоддий активларни сотиб олиш	070					
3.5	Узоқ ва қисқа	080					

Молиявий ва бошқарув таҳлили

	муддатли инвестицияларни сотиб олиш						
3.6	Тўланган фоизлар	110					
3.7	Тўланган дивидендлар	120					
3.8	Узоқ ва қисқа муддатли кредит ва қарзлар бўйича пул тўловлари	150					
3.9	Тўланган даромад(фойда) солиғи	190					
3.10	Бошқа солиқлар	200					
4	Пул маблағларини йил охирига қолдиғи	240					

Ахборот манбалари: Пул оқимлари тўғрисидаги ҳисобот – ш.4.

26-топширик.

1. Хусусиу капитал тўғрисидаги ҳисобот 5-сонли шакл маълумотлари асосида кўрсаткичларнинг таркиби, структураси ва динамикасини таҳлил етинг.
2. Хусусий капитал таркибидаги ўзгариш сабабларини аниқланг.
3. Устав капитали, қўшилган капитал, резерв капитали ва тақсимланмаган фойдани ортиш (камайиш) сабабларини аниқланг.
4. Ўзгариш сабабларини икки қисмга бўлиб ўрганинг:
 - ташқи манбалар;
 - ички манбалар;

73- жадвал

Хусусий капитал таркиби, тузилиши ва динамикасини таҳлили

Кўрсаткичлар	Мавжуд маблағлар, минг сўм			Маблағлар структураси, %		
	Йил боши	Йил охири	Ўзгариши	Йил боши	Йил охири	Ўзгариши
А	1	2	3	4	5	6
Устав капитали						
Қўшилган капитал						
Резерв капитали						
Сотиб олинган хусусий аксиялар						
Тақсимланмаган фойда						
Мақсадли тушумлар ва бошқалар						
ЖАМИ				100	100	-

Ахборот манбалари: Хусусий капитал тўғрисидаги ҳисобот – ш.5.

27-топшириқ.

1. Хусусий капиталдан самарали фойдаланишни таҳлил қилинг.
2. Хусусий капиталдан самарали фойдаланиш кўрсаткичларини рентабеллик даражаси ифодалауди.
3. Хусусий капитал рентабеллигини ($P_{\text{хк}}$) қуйидаги формула асосида аниқланг.

74 - жадвал

Хусусий капитал ўзгариш сабабларини таҳлили

Кўрсаткичлар	Йил бошига қолдиқ	Ўзгариши		Йил охирига қолдиқ
		кўра-уиши	кама-уиши	
Устав капитали				
Қўшилган капитал				
Резерв капитали				
Сотиб олинган хусусий акциялар				
Тақсимланмаган фойда				
Мақсадли тушумлар ва бошқалар				
ЖАМИ				

Ахборот манбаи: “Хусусий капитал тўғрисидаги ҳисобот” 5-сонли шаклга тегишли. 010-110 сатрлардаги кўрсаткичлардан олинади.

**ЎҚУВ ЛОЙИҲАСИ:
“КОРХОНАНИНГ МОЛИЯВИЙ ҲОЛАТИ
БАРҚАРОРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ ЙЎЛЛАРИ”
ПЕДАГОГИК АННОТАЦИЯ**

Фаннинг номи: “Молиявий ва бошқарув таҳлили”.

Мавзунинг номи: “Баланс кўрсаткичлари ва молиявий ҳолатни таҳлили”.

Иштирокчилар: “Бухгалтерия ҳисоби ва аудит” 4-курс бакалаврият босқичи талабалари.

Ўқитишнинг мақсади: мавзулар бўйича эгалланган билимларни чуқурлаштириш мақсадида корхонанинг молиявий-хўжалик фаолиятини таҳлил қилиш асосида молиявий ҳолати барқарорлигини таъминлаш бўйича амалий тавсиялар ишлаб чиқишдан иборат.

Режалаштирилаётган ўқув натижалари: корхона молиявий ҳолати таҳлилининг мақсади, вазифалари ва ахборот манбаларини аниқлайдилар; корхонанинг мулкый ҳолати ва ўзгаришларига баҳо берадилар; ишчанлик фаоллиги ва самарадорлиги кўрсаткичларини комплекс тарзда таҳлил қиладилар; корхонанинг молиявий-хўжалик фаолиятида содир бўлган вазиятни ҳар томонлама таҳлил қилиш натижасида баҳолайдилар, хулоса берадилар, унинг молиявий ҳолати барқарорлигини таъминлаш бўйича тавсиялар ишлаб чиқадиладар; лойиҳа асосида фаолият олиб бориш малакасига эга бўладилар: муаммо ва вазифаларни шакллантирадилар; ўз фаолиятини режалаштирадилар; натижаларни тадқиқот иши ва ҳисобот кўринишида тақдимот қилиш кўникмаларига эга бўладилар.

Талабалар лойиҳани муваффақиятли бажаришлири учун эгаллашлари лозим бўлган таянч билим ва кўникмалар:

Билишлари керак: молиявий таҳлил услубларини; корхонанинг молиявий ҳолатини ифодаловчи кўрсаткичларни аниқлашни; кўрсаткичларни ўзгаришига таъсир қилувчи омилларни таҳлил қилиш ва фойдаланилмаган резервларни аниқлашда қўлланиладиган

усулларни; корхона фаолиятида рўй берган иқтисодий вазиятни баҳолашни. *Кўникмаларга эга бўлишлари керак:* ахборот манбалари билан ишлаш; мустақил ва ижодий фикрлаш; гуруҳий тарзда ҳамкорликда ишлаш.

Турланиш белгилари бўйича лойиҳага тавсиф:

- тури: тадқиқот;
- предмети ва мазмуни кўлами: монолоийҳа.
- талабаларни ўқув лойиҳаси бўйича фаолиятларини мувофиқлаштириш характери: бевосита, мосланувчан.
- иштирокчилар сони: 1 талабадан 3 талабагача.
- бажариш муддати: узок муддатли – 2 ой.

Лойиҳани бажариш бўйича иш тартиби: аудиториядан ташқари фаолият шароитида бажарилади, амалий машғулотда тақдим қилинади.

Лойиҳани баҳолаш: Гуруҳий лойиҳа сифатида баҳоланади:

- талабалар томонидан бажарилган лойиҳанинг алоҳида қисмлари (максимал 15 балл);
- ҳисобот (максимал 5 балл);
- МС Ровер Роинт да лойиҳа тақдимоти (максимал 2 балл);
- лойиҳани оғзаки ҳимоя қилиш жараёни (максимал 3 балл).

Лойиҳа асосида ўқитиш бочқичлари ва шакллари:

Тайёрлов босқичи: лойиҳа билан танишиш; талабалар фаолиятини ташкил қилиш-аудитория фаолияти асосида.

Лойиҳани бажариш бўйича иш босқичлари: аудиториядан ташқари фаолият.

Яқуний босқич: лойиҳа тақдимоти, лойиҳа ва талабаларни лойиҳалаштириш фаолиятини баҳолаш, лойиҳа фаолияти рефлексияси- аудитория фаолияти.

Ўқитиш технологияси моделига қисқача тавсифнома: Лойиҳа асосида ўқитиш жараёнида қуйидагилар қўлланилади: *ўқитиш усуллари:* лойиҳалаштириш усули, матн ва ахборот манбалари билан ишлаш, эвристик суҳбат, муаммоли усул, тақдимот; *ўқитиш шакллари:* алоҳида, гуруҳий; *ўқитиш воситалари:* лойиҳа топшириғи, услубий кўрсатмалар, компьютер технологиялари.

1.ЛОЙИҲА ТОПШИРИҒИ

Кириш

Иқтисодиётни шароитида олдимизда турган биринчи ва асосий вазифа – макроиқтисодий ва молиявий барқарорликка эришишдир. Бу, республика иқтисодиётида фаолият кўрсатаётган барча соҳа ва корхоналарни ишлаб чиқариш ва молиявий фаолиятини таҳлил қилишни тақозо этади.

Корхона молиявий ҳолати таҳлили унинг молиявий фаолиятини яхшиланишига, бу жараёнда тежамкорлик кучайишига, ҳисоб-китоб мустаҳкамланишига, молиявий интизом бузилиш ҳолларини очиқ ташлаш ва йўқотишга, ишлаб чиқариш, молиявий, меҳнат ресурсларидан оқилона фойдаланиш даражасини аниқлашга ёрдам беради, ички имкониятларни излаб топиш ва улардан фойдаланишга, корхоналарнинг келгусида ривожланиши, уларнинг молиявий ҳолатини яхшилаш учун зарур тавсияларни ишлаб чиқишга имкон беради. Албатта, корхонанинг молиявий ҳолатини таҳлил қилишда унинг мулкӣ ҳолати, ишчанлик фаоллиги ва самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичларни таҳлил қилиш ва баҳо бериш муҳим аҳамият касб этади. Ушбу кўрсаткичлар корхонанинг иқтисодий мустаҳкамлиги, қабул қилинган режаларни ўз вақтида бажариш, ишлаб чиқарилган маҳсулотларни бозор талабларига мослиги, рақобатдошлиги билан боғлиқдир.

Лойиҳа доирасида ечилиши керак бўлган муаммо: корхонанинг молиявий-хўжалик фаолиятини таҳлил қилиш асосида моддий, молиявий ресурслари ҳаракати ва улардан

фойдаланиш самарадорлигини ошириш ҳамда молиявий ҳолати барқарорлигини таъминлаш бўйича амалий тавсиялар ишлаб чиқиш бўйича тадқиқот ишини тайёрлаш.

Вазифалар:

1. Корхона молиявий ҳолати таҳлилининг назарий асосларини ўрганиш.
 2. Корхонанинг мулкӣ ҳолатини таҳлил қилиш усулларини тадқиқ қилиш.
 3. Корхонанинг ишчанлик фаоллиги ва самарадорлиги кўрсаткичларини таҳлил қилиш усулларини тадқиқ қилиш.
 4. Корхона молиявий ҳолати таҳлили натижалари бўйича хулосалар бериш, унинг молиявий ҳолати барқарорлигини таъминлаш бўйича амалий тавсиялар ишлаб чиқиш.
- Лойиҳасининг мақсади (нима учун яратилган): корхонанинг молиявий-хўжалик фаолиятини таҳлил қилиш, баҳолаш ва молиявий ҳолати барқарорлигини таъминлаш бўйича амалий тавсиялар ишлаб чиқиш мақсадида тадқиқот олиб бориш.

Лойиҳанинг охириги натижаси (маҳсули): “Корхонанинг молиявий ҳолати барқарорлигини таъминлаш йўллари” номли тадқиқот иши бўйича ҳисобот.

Лойиҳадан фойдаланувчилар: молиявий ва бошқарув таҳлили фанини ўрганаётган талабалар, ўқитувчилар (масъулларда ўқув материали сифатида қўлланиладиган кўргазмали маълумотлар ва кейслар ишлаб чиқишда фойдаланиш мумкин).

Лойиҳанинг вазифалари ва таркиби:

1. Тадқиқот объектини танлаш.
 - Тадқиқот мавзусининг долзарблигини асослаш, унинг муаммоси, предмети ва объектини аниқлаш.
 - Тадқиқотнинг мақсади ва вазифаларини белгилаш.
 - Тадқиқотнинг ахборот манбаларини аниқлаш.
2. Корхона молиявий ҳолати таҳлилининг назарий асослари ўрганиш.
 - Корхона молиявий ҳолати таҳлилининг мазмуни.
 - Корхона молиявий ҳолати таҳлилининг асосий тамойиллари.
3. Корхонанинг мулкӣ ҳолатини таҳлил қилиш усулларини тадқиқ қилиш.
 - Корхонанинг мулкӣ ҳолати кўрсаткичлари тузулмаси ва ўз маблағлари манбаларини таҳлили.
 - Корхона баланси ликвидлиги ва тўлов қобилиятини ифодаловчи кўрсаткичларни таҳлили.
 - Корхонанинг молиявий барқарорлигини ифодаловчи кўрсаткичларни таҳлили.
4. Корхонанинг ишчанлик фаоллиги ва самарадорлиги кўрсаткичларини таҳлил қилиш.
 - Корхонанинг айланма маблағларининг айланишини таҳлили.
 - Дебиторлик қарзлари ҳолатини таҳлили.
 - Кредиторлик қарзлари ҳолатини таҳлили.
5. Корхона молиявий ҳолати таҳлили натижалари бўйича хулоса ва таклифларни ишлаб чиқиш .
 - Тадқиқот натижалари асосида хулосалар бериш.
 - Корхона молиявий ҳолати барқарорлигини таъминлаш бўйича таклифлар бериш.

Лойиҳа босқичларини амалга ошириш учун иш турлари:

- Мавзунинг долзарблиги, мақсади ва вазифаларини шакллантириш;
- Таҳлилда фойдаланиладиган кўрсаткичлар тизими ва таҳлил қилиш усулларини аниқлаш;
- Маълумот манбалари асосида топшириқлар бўйича жадвалларни тўлдириш, фойдаланилган кўрсаткичларни ҳисоблаш ва уларни умумлаштириш;

- Таҳлил натижалари бўйича хулоса ва таклифлар бериш, фойдаланилган манбалар рўйхатини тузиш.
- Лойиҳани расмийлаштириш.
- Ҳисоботни тайёрлаш.
- Лойиҳа тақдимотини тайёрлаш.

Лойиҳа доираси:

- бажарилиш муддати: 2 ой;
- иштирокчилар сони: 1 тадан 3 тагача .

2. ТАЛАБАЛАР УЧУН УСЛУБИЙ КЎРСАТМАЛАР

2.1. Лойиҳалаштириш фаолиятини босқичма-босқич бажариш учун кўрсатма

1. Тайёрлов босқичи.

1.1. Лойиҳа мавзусининг долзарблигини асосланг ва ечишингиз керак бўлган муаммони шакллантиринг.

1.2. Лойиҳа мақсади, предмети, объекти ва вазифаларини белгиланг.

1.3. Таҳлилда фойдаланиладиган кўрсаткичлар тизимини аниқланг ва ечилиши лозим бўлган топшириқларни тайёрланг. Уларни ечиш усул ва воситаларини танланг.

1.4. Лойиҳа мавзусига доир ахборот манбалари билан танишинг (меъерий хужжатлар, ўқув адабиётлари, молиявий ҳисоботлар ва бошқалар).

2. Ўқув фаолиятини режалаштириш босқичи.

2.1. Мақсадга эришиш кетма-кетлигини ишлаб чиқинг.

2.2. Иш режасини тузинг (лоийҳани ишлаб чиқиш, расмийлаштириш, уни тақдимотга тайёрлаш, ҳисоботни тузиш бўйича топшириқларни иштирокчилар ўртасида тақсимланг; уларни бажариш ва тайёр ҳолатга келтириш муддатини белгиланг).

Лойиҳа бажарилишининг иш режаси

Топшириқ	Фаолият тури	Тайёр маҳсул кўриниши	Бажарилиш муддати
Тадқиқот объектини танлаш	Тадқиқот лойиҳаси мавзусини долзарблиги, мақсади ва вазифалари, предмети ва объектини белгилаш, тадқиқот усуллари танлаш	Бажарилаётган тадқиқот лойиҳасининг мазмуни тўғрисида маълумот манбалари.	5 кун
Корхона молиявий ҳолати таҳлилининг назарий асосларини ўрганиш	Корхона молиявий ҳолати таҳлилининг мазмуни, вазифалари, асосий тамойилларини кўрсатиб бериш, таҳлилда қўлланиладиган иқтисодий маълумотлар ва ахборот манбаларини аниқлаш, маълумотларни йиғиш.	Корхона молиявий ҳолати таҳлилининг самарали ўтказишнинг назарий асослари тўғрисида маълумот манбаси.	5 кун
Корхонанинг мулкӣ ҳолатини таҳлил қилиш: • корхона мулкӣ ҳолати тузилмаси ва ўз	Корхона мулкӣ ҳолатини ифодаловчи кўрсаткичларни ўзгаришини аниқлаш, таъсир қилувчи омилларни абсолют ва нисбий кўрсаткичлардан, жадвал ва	Корхона молиявий ҳолати барқарорлигини ошириш мақсадида мулкӣ ҳолатини ифодаловчи	2 ҳафта

Молиявий ва бошқарув таҳлили

<p>маблағлари манбаларини таҳлили;</p> <ul style="list-style-type: none"> • корхона балансликликдиги ва тўловга лаёқатлигини таҳлили; • корхона молиявий барқарорлигини таҳлили. 	<p>чизма тизимидан, дедуктив ва индуктив усуллардан фойдаланган ҳолда таҳлил қилиш, тегишли ҳисоб-китобларни амалга ошириш, умумлаштириш, хулосалар бериш</p>	<p>кўрсаткичларни комплекс ва тизимли тарзда таҳлил қилиш бўйича тадқиқот.</p>	
<p>Корхонанинг ишчанлик фаоллиги ва самарадорлиги кўрсаткичларини таҳлили:</p> <ul style="list-style-type: none"> • корхона айланма маблағлари айланишини таҳлили; • дебиторлик қарзлари таҳлили; • кредиторлик қарзлари таҳлили. 	<p>Корхонанинг ишчанлик фаоллиги ва самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичларни ўзгаришига таъсир қилувчи омилларни комплекс усуллардан фойдаланган ҳолда ҳисоблаш ва уларни умумлаштириш., таҳлил яқунларини жадваллар ва чизмаларда шакллантириш</p>	<p>Корхона молиявий ҳолати барқарорлигини кўтариш учун ишчанлик фаоллиги ва самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичларни комплекс ва тизимли таҳлили бўйича тадқиқот.</p>	2 ҳафта
<p>Таҳлил яқуни бўйича хулоса ва таклифлар.</p>	<p>Таҳлил яқунлари бўйича хулосалар чиқариш, келгусида корхонанинг молиявий ҳолатини кўтаришга бағишланган тавсиялар ишлаб чиқиш, таҳлил яқунлари бўйича муҳокама натижаларини эътиборга олиб, корхонанинг молиявий ҳолатини кўтариш мақсадида бошқарув тизимини такомиллаштиришга бағишланган тадбирлар ишлаб чиқиш.</p>	<p>Корхона молиявий ҳолатини келгусида кўтариш имкониятларини, захираларини, йўналишларини белгилашга асос бўладиган, унинг иқтисодий ва молиявий барқарорлигини таъминлаш имконини берадиган иқтисодий жиҳатдан асосланган хулоса ва таклифлар ишлаб чиқиш бўйича тадқиқот.</p>	1 ҳафта
<p>Лойиҳани расмийлаштириш</p>	<p>Лойиҳа иши натижаларини тайёрлаш</p>	<p>“Корхона молиявий-хўжалик фаолиятини таҳлили асосида</p>	5 кун

		молиявий ҳолати барқарорлигини таъминлаш йўллари” мавзусидаги тадқиқот лойиҳаси	
Лойиҳалаштириш фаолияти натижалари ва лойиҳа тақдмоти бўйича ҳисоботни тайёрлаш	Мавзунинг долзарблиги ва муаммони асослаб бериш, Лойиҳанинг мақсади ва вазифаларини кўрсатиб бериш ва ҳоказо.	“Қорхона молиявий-хўжалик фаолиятини таҳлили асосида молиявий ҳолати барқарорлигини таъминлаш йўллари” мавзусидаги тадқиқот лойиҳаси бўйича ҳисобот	4 кун
МС Ровер Роинт да лойиҳа тақдимотини тайёрлаш	Тақдимотни умумий безашни ва слайдларнинг мазмуний ўлчамларини танлаш, янги слайдларни қўшиш ва ҳоказо.	Тақдимот	4 кун

Изоҳ:

жадвалда кўрсатилган муддатлар намунавий ҳисобланиб, берилган муддатлар иштирокчилар томонидан қайта кўриб чиқилиши мумкин.

3. ЛОЙИҲАНИ БАЖАРИШ БОСҚИЧИ.

- 3.1. Кўрсаткичларини маълумотлар асосида аниқланг ва таҳлил қилинг.
- 3.2. Таҳлил натижалари бўйича хулоса ва таклифлар беринг.
- 3.3. Тадқиқот натижаларини расмийлаштиринг (тайёр ҳолатини).
- 3.4. Йўриқномага мувофиқ лойиҳа фаолияти тўғрисида ҳисобот тайёрланг.

3. Лойиҳани бажариш bosқичи.

- 3.1. Керакли маълумотларни тўпланг, тизимга келтиринг ва таҳлил қилинг.
- 3.2. Тадқиқот натижаларини расмийлаштиринг (тайёр ҳолатга келтиринг).
- 3.3. Йўриқномага мувофиқ лойиҳа фаолияти тўғрисида ҳисобот тайёрланг.

4. Лойиҳани тақдимотга тайёрлаш.

4.1. МС Ровер Роинт да тақдимотларни тайёрлаш бўйича қўлланмадан фойдаланган ҳолда лойиҳа тақдимотини тайёрланг.

4.2. Лойиҳанинг оғзаки тақдимотида гуруҳ аъзолари ўртасида вазифаларни аниқланг.

5. Оммавий тақдимот, лойиҳа ҳимояси ва баҳолаш.

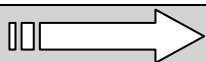
2. Лойиҳа иши тўғрисида ҳисоботга тайёргарлик бўйича йўриқнома

1. Сиз таклиф ва тавсия этаётган лойиҳани татбиқ этишни исботловчи хулосаларни (1 бетдан кўп бўлмаган матн асосида) ифодаланг.
2. Сиз ҳал этмоқчи бўлган муаммони (5-6 сўз билан) асосланг.
3. Лойиҳангизнинг мақсади: унинг нима учун яратилиши, охириги маҳсулни қандай бўлиши ва у кимга қаратилганлигини (1-3 таклиф орқали) кўрсатинг.
4. Лойиҳа вазифаларини (қисқа ва бир маъноли) ифодаланг.
5. Лойиҳанинг иш режаси (жадвал) ни баён этинг.
6. Вазифани ечими натижаларини ва лойиҳада бажарилган ишларни кўрсатинг.

7. Сиз таклиф этган лойиҳа маҳсулини татбиқ этиш имконини тасдиқловчи хулосаларни шакллантиринг.
8. Бажарилган иш бўйича фойдаланилган манбалар рўйхатини таркиблаштиринг.
9. Баҳоланг:
 - лойиҳа сифатини;
 - лойиҳа устида ишлаш жараёни: ишнинг натижавийлиги, қийинчиликлар ва уни енгиб ўтиш йўллари.
10. Иловаларни таркиблаштиринг: лойиҳа иштирокчиларининг Анкеталари ва лойиҳа ишининг иш материалларини киритинг (хоҳишингизга кўра).

3. Лойиҳани MS Power Point да тақдимотга тайёрлаш бўйича йўриқнома

1. MS Power Point да тақдимотга *тайёрлаш жараёни* қуйидагилардан иборат:
 - тақдимот турини танлаш;
 - тақдимотни умумий расмийлаштиришни танлаш;
 - слайдларнинг мазмунли томонларини танлаш;
 - янги слайдларни қўшиш;
 - слайдларни белгилашни танлаш;
 - зарур бўлганда слайдларни расмийлаштиришни ўзгартириш;
 - слайдларни намойиш этиш вақтида турли овозли анимацияларни яратиш.
2. Слайдларни *техник намойиш этиш* қуйидаги тавсифларга жавоб бериши керак:
 - Слайдлар *миқдори* (8-12).
 - *Слайдларнинг мазмунли кўрсаткичлари*:
 - биринчи слайд: лойиҳа номи, муаллиф фамилияси, -ўқув гуруҳи, яратилган кундан иборат;
 - охирги слайд ахборот манбасига бағишланган;
 - бошқа слайдлар лойиҳа мазмунини ихтиёрий шаклда акс эттиради.
 - Слайдлар ўз-ўзидан ишлаш тартибида намойиш эттирилади.
 -

Тақдимотни расмийлаштириш қондаси

- Агар матн оғзаки бўлса, қуйидагича бўлиши зарур:
 - юқори ахборотли;
 - боғловчили;
 - аниқ ва қисқа;
 - оддий синтактикли (...қуйидагиларга эътибор беринг, қуйида тақдим этилаётган... рўйхатлар каби айлантирувчи кириш сўзлари камроқ бўлиши)- буларнинг барчасини маърузачини ўзи гапириши мумкин. Оддий тузилган гаплар ўрни билан таништиради ва ёзувни каттароқ қилишга имкон беради;
 - (асосан термин ва таърифларда) тушунарли, мантиқий, аниқ бўлиши зарур. Оммага тақдим этиш олдин матнни текширишга эринманг.
- Овоз тиниқ бўлиши керак. Тақдимотни овозли қилиш керак эмас, бунда шарҳловчининг овозини эшитиб бўлмайди, энг яхшиси маърузачининг жонли овози ҳисобланади.
- *Расмлар* аниқ ва етарлича каттароқ бўлиши зарур. Расмларнинг ўлчамини катта қилишга уринманг, фақатгина Сиз сифатни йўқотасиз.
- *Видеотасмалар* тақдимот ойнасининг уч қисмини эгаллаши зарур. Расмлар намойишли бўлиши керак. Безаклар чалғитиши мумкин.
- *Жадвалларда* ажратувчи маълумотлар аниқ кўрсатилиши, жадвалларнинг номланиши тагига катта ёзувларда берилиши зарур. Жадвалларни ҳаддан зиёд

маълумотлар билан тўлдириш керак эмас! Жадвалга қанча кўп маълумот киритилса, уларни экрандан қабул қилиш қийин бўлади. Тақдимот бошлашдан аввал аудиторияда ўтирганларга жадвал ва расм нусхаларидан тарқатиш зарур.

➤ *Чизмалар* бир бўлимдан бошқа бўлимга аниқ ва мантиқий равишда ўтишга мослаштирилиши керак. Ўтиш чизиқлари экранда яхши кўринишини текширинг.

4. Оғзаки тақдимотга тайёрланишда риоя этиладиган қоида

Оғзаки тақдимот қоидалари

Тақдимот нимадан иборат бўлиши лозим?

- лойиҳа муаммоси, мақсади ва вазифалари тушунчасини намойиш этиш; ишни режалаштириш ва амалга ошира олишни билиш;
- ечимларни излаш жараёни таҳлили;
- топилган ечим;
- муаммони муваффақиятли ва фойдали ҳал этишни мустақил таҳлил қилиш натижалари.

Шу жумладан:

Тартибга риоя қилиш: гуруҳ чиқишининг умумий давомийлиги – 7-10 дақиқадан кам ва 15 дақиқадан кўп бўлмаслиги лозим.

Гуруҳ аъзолари чиқишларининг навбатма-навбатлигига риоя қилиш ва уларнинг ҳаракатини келиштириш

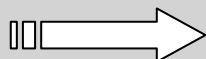
Барча жадвалли ахборотларга шарҳлар.

Тақдимотда нима бўлмаслиги лозим?

Лойиҳа ишининг тўлиқ ёритилиши ва лойиҳа маҳсулотининг мазмунини гапириб бериш.

Иштирокчиларнинг чиқишларидаги қарама-қаршиликлар.

Нотўғри, тушунарсиз, ноаниқ ифодалар.

Муваффақиятли тақдимот сирлари:

- Доимо ишонч билан сўзланг.
- Аниқ ва ўз ўрнида гапиринг.
- Интонация (ифода) нинг муҳим лаҳзаларини ажратиб кўрсатган ҳолда фикрингизни тугалланган иборалар билан баён этинг.
- Бир хил ва секин гапирманг, лекин ҳаддан ташқарии баланд гапириш нотўғри.
- Мулоийм ва эътиборли бўлинг, кескинликни намоён этманг, бағрикенг (толерант) бўлинг.
- Доимо табассум билан бошланг ва якунланг, лекин меъёрни сақланг.
- «Бўлиши мумкин», «Ким билади?», «...эхтимол» ва ҳ.к. каби ифодаларни қўлланманг. Бундай ифодалар сизнинг нутқингизни ноаниқ қилиб кўяди, Сиз қатъийликни йўқотишингиз мумкин.
- Юзма-юз алоқани сақланг – тингловчиларга қарашга ҳаракат қилинг (ҳар бир иштирокчига 3 сониядан).
- Оёқларингизни чалиштирманг, қўлларингизни орқангизда ушламанг, столга, минбарга таянманг, имо-ишорани камайтиринг, ручкани, маркерни ўйнаманг, елпиғич ва варақ билан елпинманг ва ҳ.к.
- Жавоб ва таклифларга ҳар гал миннатдорчилик билдиринг!

5.Баҳолаш мезони ва кўрсаткичлари

Гуруҳли лойиҳада қуйидагилар баҳоланади:

Молиявий ва бошқарув таҳлили

- лойиҳа (макс. 15 балл);
 - ҳисобот (макс. 5 балл) ;
 - MS Power Point да лойиҳа тақдимоти (макс. 2 балл);
 - лойиҳани оғзаки тақдимоти ва ҳимоя қилиш жараёни (макс 3 балл).
- Умумий – 25 балл.

5.1.Бажарилган лойиҳа бўйича маҳсулотни баҳолаш

	Баҳолаш мезони	Баҳолаш кўрсаткичлари
.	Тадқиқот лойиҳаси мазмунини қўйилган мақсад ва вазифаларга мувофиқлиги	Агар лойиҳа мазмуни қўйилган мақсад ва вазифаларга мос келса, максимал 4 балл
.	Корхона молиявий ҳисоботи маълумотлари асосида таҳлилий жадвалларни расмийлаштирилиши	Агар таҳлилий жадваллар молиявий ҳисобот маълумотлари бўйича тўғри тўлдирилган бўлса, максимал 2 балл.
.	Тадқиқот ишини молиявий таҳлил усуллари қўллаган ҳолда бажарилиши	Агар бажарилган тадқиқот лойиҳасида молиявий таҳлил усулларида тўлиқ фойдаланилган бўлса, максимал 4 балл.
.	Корхона молиявий-ҳўжалик фаолиятининг таҳлили бўйича хулоса ва таклифларни ишлаб чиқиш	Агар корхона молиявий фаолиятига тўғри баҳо берилган ҳамда унинг молиявий ҳолати барқарорлигини таъминлаш бўйича керакли амалий тавсияларни ишлаб чиқилган бўлса, маскимал 5 балл.
Максимал балл : 15		

5.2.Бажарилган лойиҳа бўйича ҳисоботни баҳолаш

	Баҳолаш мезонлари	Баҳолаш кўрсаткичлари
.	Ҳисоботни тайёрлаш учун кўрсатмага амал қилинганлиги (қаралсин. А.Лойиҳалаштириш фаолиятини босқичма-босқич бажариш учун кўрсатма. Б.Ҳисоботни тайёрлаш).	Агар ҳисобот таркиби кўрсатмага мувофиқ келса, максимал 0,3 балл
.	Мавзунинг долзарблигини ва лойиҳа мақсадини асослаш	Агар мавзунинг долзарблиги етарли даражада кўрсатилган, лойиҳа нима учун тузилган, якуний маҳсул қандай бўлади ва кимга йўналтирилганлиги аниқ кўрсатилган бўлса, максимал 1 балл.
.	Лойиҳа қатнашчиларининг иш фаолиятлари ва вазифаларини белгиланиши	Агар қатнашчиларнинг иш фаолиятлари ва вазифаларини аниқ кўрсатилган бўлса, максимал 0.3 балл.
.	Топшириқлар бўйича лойиҳа иши натижаларини тайёрланиши, хулоса ва таклифларни шаклланиши	Агар топшириқлар бўйича лойиҳа иши натижалари тўғри тайёрланган, лойиҳа ва унинг тавсияларини жорий этиш зарурлигини исботловчи хулоса ва таклифлар берилган бўлса, максимал 3 балл.
.	Фойдаланилган манбалар рўйхатини тайёрланиши ва расмийлаштирилиши	Агар фойдаланилган манбалар рўйхати бажарилган топшириқлар бўйича тайёрланган ва тўғри расмийлаштирилган бўлса, максимал 0.4 балл.
Максимал балл : 5		

5.3. Лойиҳани MS Power Point да бажарилган тақдимотини баҳолаш

	Баҳолаш мезони	Баҳолаш кўрсаткичлари
1.	Лойиҳа тақдимотини тайёрлаш бўйича кўрсатмага амал қилиниши	Агар кўрсатманинг ҳамма пунктлари бажарилган бўлса, максимал 0.5 балл.
2.	Слайдлар сони	Агар слайдлар сони қуйидаги талабларга мувофиқ келса: 8 тадан кам ва 14 тадан кўп эмас. Максимал 0.5 балл.
3.	Слайдларни мазмуний ўлчамлари	Агар слайдларнинг мазмуний параметрлари қуйидаги талабларга мувофиқ келса: <ul style="list-style-type: none"> • биринчи слайднинг таркиби: лойиҳа номи, лойиҳа муаллифлари фамилияси, исми, ўқув гуруҳи рақами, лойиҳани тузиш санасидан иборат; • охириги слайд маълумотлар манбалари тавсифига бағишланган; қолган слайдлар лойиҳа мазмунини эркин шаклда ифодалайди. Максимал 1 балл.
Максимал балл : 2		

5.4.Бажарилган лойиҳани оғзаки тақдимоти ва ҳимоя қилиш жараёнини баҳолаш

	Баҳолаш мезони	Баҳолаш кўрсаткичлари
.	Оғзаки тақдимот қоидаларига риоя қилиниши	Агар тақдимот ўзини ўзи тақдимот қилишдан- лойиҳа ижрочиларини таништиришдан бошланса; Нутқ сўзловчилар регламентга риоя қилишса (7-15 дақиқа); Тақдимот давомида беадаб иборалар қўлланмаса. Максимал 0.2 балл.
.	Лойиҳа ҳимояси	Максимал 1.5 балл, агар лойиҳа тақдимот иштирокчиларида қизиқиш уйғотса.
.	Иштирокчиларни фаоллиги	Максимал 1 балл, агар тақдимотда гуруҳнинг барча иштирокчилари қатнашса.
.	Саволларга жавоб бера олиши	Максимал 0.3 балл, агар жавоблар асосланган ва тўғри бўлса.
Максимал балл : 3		

5.5. Лойиҳадаги ютуқларни ўзи баҳолаши учун анкета

Ф.И.Ш. _____

Ўқув гуруҳи _____

1.Қуйидаги баҳолаш мезонларидан фойдаланиб, ўзингизнинг лойиҳадаги ютуқларингизни баҳоланг: 2 балл – тўлиқ эгаллаганман; 1 балл – қисман эгаллаганман; 0 балл – билмайман.

Билимлар, малакалар, кўникмалар, қобилиятлар	Лойиҳанинг бошланиши	Лойиҳанинг тугалланиши
--	----------------------	------------------------

Молиявий ва бошқарув таҳлили

1	2	3
1. Лойиҳалаштиришнинг умумлаштирилган алгоритмини бажариш қобилияти:		
- ғояни илгари суриш,		
- муаммони ажратиб кўрсатиш,		
- мақсадларни белгилаш ва уларни ҳал қилиш вазифаларини ифодалаш;		
- вазифаларни ҳал этишнинг оптимал усуллари ва воситаларини асослаб танлашнинг амалга оширилиши;		
- лойиҳа топшириғини ишлаб чиқиш;		
- биргаликдаги ишни режалаштириш ва лойиҳадаги вазифаларни тақсимлаш;		
- натижаларни расмийлаштириш; фаолият натижаларининг ижтимоий тақдимотини ўтказиш (маъруза шаклидаги оғзаки ва техник ҳамда дастурий воситалардан фойдаланиб кўргазмалли);		
- бажарилган иш ҳақидаги ёзма ҳисоботни тайёрлаш;		
- ўзини ўзи баҳолаш ва рефлексияни амалга ошириш.		
2. Ҳамкорлик қилишга тайёрлик қобилияти:		
- жамоада самарали ўзаро баҳамжиҳат ҳаракатни амалга ошириш;		
- низоларни куч ишлатмасдан тартибга солиш;		
- компромисс илаш ва консенсусга эришиш.		
3. Оғзаки мулоқот қилишга тайёрлик қобилияти		
- оғзаки диалог ва полилог юритиш;		
- танқидий муҳокама юритиш: бошқалар фикрини тинглаш ва эътиборга олиш; ўз фикрини билдириш ва уни далиллаб, ҳимоя қилиш.		
4.Замонавий техника воситаларини эгаллаганлик:		
компьютерни;		
факсни;		
принтерни;		
модемни;		
ксероксни.		
5. Ахборот ва коммуникациянинг замонавий техника воситаларини эгаллаганлик:		
- электрон почтани,		
Интернетни.		
6. Ахборотларни излаш, улар билан ишлаш, қабул қилиш, жорий этиш, ўзгартириш, сақлаш,етказиш ва тақдим қилишнинг техник ва дастурий воситаларини эгаллаганлик.		
7.Ахборот билан ишлаш:		
- ахборотларни каталоглар бўйича топиш,		
- ахборотларни контекстига қараб излаш, гиперматнни ва Интернетда излаш;		
- ахборотларни тузилмалаш, асосийсини ажратиш.		
- ахборотларни график шаклда тақдим этиш.		
8. Қуйидагиларга тайёрлик қобилияти:		
- ўз қарорларини қабул қилиш ва ўз зиммасига масъулият олиш;		
- турли ижтимоий роллар: етакчи, ижрочи ва бошқалар ролларини бажариш;		
ташаббусни ўз қўлига олиш;		

Молиявий ва бошқарув таҳлили

- ўзини ўзи интизомга солиб туриш;		
- ўз кучларига ишониш.		

2. Ўзингизнинг лойиҳадаги фаолиятингиз натижаларини баҳоланг ва таҳлил қилинг:

1. Сизга лойиҳа топшириғини муваффақиятли бажаришга нима ёрдам берди (кераклисизнинг тагига чизинг, қўшимча қилинг): билимлар, малакалар, қобилиятлар, бошқалар ёрдами, ўқитувчининг маслаҳатли ёрдами, _____

2. Сизнинг айбингизга кўра нима бажарилмай қолди? _____ Бунинг сабаблари (кераклисизнинг тагига чизинг, қўшимча қилинг): тушунмаслик, қила билмаслик, ахборот камлиги, _____

3. Сиз нимани объектив сабабга кўра бажара олмадингиз, у нимадан иборат эди ва келгусида мағлубиятларни қандай қилиб бартараф қилиш мумкин? _____

5.6. Ўқув лойиҳавий фаолиятни рейтинг баҳолаш жадвали

талаба _____ гуруҳ _____

Баҳолаш мезонлари	Баҳолаш кўрсаткичлари					
	мазмунли фаоллик (макс. балл __)	вақтида бажарилганлик (макс. балл __)	ишнинг унумлилиги (макс. балл __)	баҳо (балл)		
				ўз-ўзини баҳолаш	гуруҳлар	Ўқитувчи
Лойиҳанинг мақсади ва вазифаларини ифодалаш, уни бажариш усуллари ва воситаларини аниқлаш						
Ишни режалаштириш		-	-			
Алоҳида (индивидуал) вазифани бажариш						
Махсулотни расмийлаштириш	-	-				
Ҳисобот тайёрлаш	-	-				
Тақдимот тайёрлаш	-	-				
Тақдимот ва ҳимоя		-	-			
Жами ---балл						
Якуний --- балл	Рейтинг баҳолаш -					

КЕЙС «ОХАНГАРОНЦЕМЕНТ» ДА СОФ ФОЙДА ҲАЖМИНИ ОШИРИШ БЎЙИЧА ИЧКИ ХЎЖАЛИК ИМКОНияТЛАРИ МАВЖУДМИ ?

1.КЕЙС

1.Фаннинг номи: “Иқтисодий таҳлил назарияси”. Мавзунинг номи: “Молиявий натижалар таҳлили “мавзуси бўйича кейс (4-курс бакалаврият таълим йўналиши талабалари учун).

2. Ушбу кейснинг мақсади – молиявий натижаларни ифодаловчи кўрсаткичларни таҳлил қилиш, соф фойда ҳажмини ошириш бўйича иски хўжалик имкониятларини излаб топиш ва таҳлил натижалари асосида корxonани иқтисодий ва молиявий ҳолатига тўғри баҳо бериш билан белгиланади.

Кутилаётган натижалар: корxона молиявий натижаларини ифодаловчи кўрсаткичларни аниқлайди, уларни комплекс ва системали тарзда омилли таҳлил қилади, соф фойда ҳажмини ошириш бўйича ички хўжалик имкониятларини аниқлаш усулини ўргатади. Кейсни муқаффақиятли ечиш учун талабалар қуйидаги натижаларга эришишлари лозим: ялпи фойда, асосий ва умумхўжалик фаолиятдан олинган фойда, солиқ тўлагунга қадар фойда ҳажмини ўзгаришига таъсир қилувчи ижобий ва салбий омилларни аниқлаш ва ҳисоб-китоб қилиш, соф фойда ҳажмини ўзгаришига таъсир қилувчи омилларни таҳлил қилиш ва унинг ҳажмини ошириш бўйича ички имкониятларни излаб топишни ўргатиш.

3. Бу ташкилий-институционал кейс бўлиб, корxonанинг реал фаолияти асосида ишлаб чиқилмаган.

4. Ушбу кейс хона тадқиқотлари асосида сюжетли тоифасига киради. Вазият корxonанинг тақрибан олинган молиявий ҳисоботи маълумотлари асосида тузилган. Кейснинг объекти - «Охангаронцемент» корxonаси. У структурали ва кичик ҳажмдаги кейс-топшириқ.

5. Дидактик мақсадлари бўйича - тренинг кейси ҳисобланиб, амалий машғулот давомида берилган мавзу бўйича олинган билимларни мустақамлашга мўлжалланган. Шу боисдан, кейсда алоҳида вазиятда вужудга келган муаммони таҳлил қилиб, ижобий ҳал қилиш учун вазифалар, уни ечиш кетма-кетлиги, ахборот манбалари берилган.

6. Кейснинг асосий ахборот манбаси сифатида «Охангаронцемент» корxonасининг 2013 йил 1 январ ҳолати бўйича 2-шакли - “Молиявий натижалар тўғрисида ҳисобот” маълумотларидан фойдаланилди.

7. Ушбу кейсдан – “Иқтисодий таҳлил назарияси”, “Молиявий ва бошқарув таҳлили”, “Бошқа тармоқларда иқтисодий таҳлил ва аудит” фанларидан ўтказиладиган машғулотларда фойдаланиш мумкин.

Кириш

Ўзбекистон Республикасида амалга оширилаётган ислохотларнинг ҳозирги босқичида иқтисодиётни эркинлаштириш, мамлакатни модернизациялаш, макроиқтисодий барқарорликни таъминлаш эвазига узлуксиз иқтисодий ўсишга эришишдек долзарб вазифа қўйилган. Бу эса, ўз навбатида хўжалик юритувчи субъектларни иқтисодий ва молиявий ҳолатини таҳлил қилишни тақозо этади.

Корxonаларни молиявий ҳолатини ифодаловчи кўрсаткичлардан бири - молиявий натижалардир. Молиявий натижалар (фойда ёки зарар) хўжалик юритувчи субъектларнинг молиявий-хўжалик фаолиятини баҳолашда барометр вазифасини ўтайди. Шу боис, ушбу кўрсаткичларни таҳлил қилиш шаклланаётган эркин иқтисодиёт шароитида нафақат назарий, балки муҳим амалий аҳамиятга моликдир.

Корxonанинг молиявий ҳолатига баҳо беришда тегишли бошқарув қарорларини қабул қилиш учун молиявий натижаларни ифодаловчи кўрсаткичларни комплексли ва тизимли тарзда омилли таҳлил қилиш лозим. Молиявий натижаларни омилли таҳлил қилиш натижасида корxonаларни рақобатбардошлигини таъминлаш, банкротлик ҳолатини олдини олиш, фойдани ошириш бўйича мавжуд ички хўжалик имкониятларини аниқлаш орқали уларнинг молиявий ҳолати барқарорлигини таъминлаш, иқтисодий ва молиявий салоҳиятини ошириш, хўжалик фаолиятини иқтисодий баҳолаш самарадорлигини ошириш имкони бўлади.

Ушбу кейсда “Охангаронцемент” корxonасининг молиявий ҳисоботи маълумотлари асосида фойда (зарар) кўрсаткичлари ҳажмининг ўзгаришига таъсир қилувчи ижобий ва салбий омиллар таҳлил қилинган. Таҳлил натижалари асосида

уларнинг молиявий-хўжалик фаолиятида содир бўлган муайян вазиятни ҳар томонлама таҳлил қилиш ва баҳолаш имкони бўлади.

Берилган кейсни ечиш натижасида қуйидаги ўқув натижаларига эришиш мумкин:

- ўрганилган мавзу бўйича олинган билимларни мустаҳкамлаш;
- муаммони алоҳида ва гуруҳлараро таҳлил қилишга ва баҳо беришга ўрганиш;
- мустақил қарор қабул қилишга ўрганиш;
- ўқув маълумотларини ўрганиш даражасини текшириш.
- корхоналарда молиявий натижаларни ифодаловчи кўрсаткичларни таҳлил қилиш, соф фойда ҳажмини ошириш бўйича ички хўжалик имкониятларини излаб топиш ва уларни иқтисодий-молиявий ҳолатига баҳо бериш;

”Охангаронцемент” корхонасидаги вазият

”Охангаронцемент” корхонасини молиявий барқарорлигини таъминлаш учун унинг молиявий-хўжалик фаолиятини таҳлил қилиш лозим. Корхонани иқтисодий-молиявий салоҳиятини ошишида ҳамда унинг фаолиятига баҳо беришда молиявий натижаларини таҳлил қилиш муҳим ўринни эгаллайди.

Корхона раҳбари бош иқтисодчига молиявий натижаларни ифодаловчи кўрсаткичлар тизимини комплекс ва тизимли тарзда таҳлил қилишни, соф фойда ҳажмини ошириш бўйича мавжуд бўлган ички имкониятларни излаб топишни ҳамда ушбу кўрсаткичлар бўйича корхонанинг молиявий ҳолатига баҳо беришни топширади.

Хўжалик субъектларининг молиявий натижаларини таҳлил қилиш учун асосий ахборот манба молиявий ҳисоботнинг 2-шакли -“Молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот” маълумотлари ҳисоблангани боис қуйида ”Охангаронцемент” корхонасининг 1 январ 2005 йил ҳолатидаги молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисоботи маълумотлари берилган.

Молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот - 2-сонли шакл

Кўрсаткичлар	Сатр коди	Ўтган йилнинг шу даврида		Ҳисобот даврида	
		Даромад (фойда)	Харажат (зарар)	Даромад (фойда)	Харажат (зарар)
Махсулот (товар, иш хизмат)ларни сотишдан соф тушум	010	32161584	х	43434511	х
Сотилган махсулот (товар, иш ва хизмат)ларнинг таннархи	020	Х	22407799	Х	27717452
Махсулот (товар, иш хизмат)ларни сотишдан ялпи фойда (сатр 010 -020)	030	9753785		15717059	
Давр харажатлари, жами (сатр 050+060+070+080) шу жумладан:	040	Х	6201984	х	27717452
Сотиш харажатлари	050	Х	2068000	х	2004004
Маъмурий харажатлар	060	Х	1319043	х	1954401
Бошқа операцион харажатлари	070	Х	2814941	х	4138111
Келгусида солиққа тортиладиган базадан чиқариладиган ҳисобот даври харажатлари	080	Х		х	
Асосий фаолиятнинг бошқа	090	739116	х	338589	х

Молиявий ва бошқарув таҳлили

даромадлари					
Асосий фаолиятнинг фойдаси (зарари) (сатр 030-040+090)	100	4290917		7959132	
Молиявий фаолиятнинг даромадлари, жами (сатр 120+130+140+150+160), шу жумладан	110	70090	x	81716	x
Дивидендлар кўринишидаги даромадлар	120	5771	x	7639	x
Фоизлар кўринишидаги даромадлар	130	13661	x	15544	x
Узоқ муддатли ижара (лизинг)дан даромадлар	140		x		x
Валюта курси фарқи даромадлари	150	43675	x	58533	X
Молиявий фаолиятнинг бошқа даромадлари	160		x		x
Молиявий фаолият бўйича харажатлари, жами (сатр 180+190+200+210), шу жумладан	170	X	144928	x	144451
Фоизлар кўринишидаги харажатлар	180	X	75497	x	81395
Узоқ муддатли ижара (лизинг) бўйича фоизлар харажатлар	190	X		x	
Валюта курси фарқидан зарарлар	200	X	67416	x	63056
Молиявий фаолиятнинг бошқа зарарлари	210	X	2015	x	-
Умумхўжалик фаолиятининг фойдаси (зарари) (сатр 100+110-170)	220	4216079		7896397	-
Фавқулодда фойда ва зарарлар	230				-
Даромад (фойда) солиғини тўлагунга қадар фойда (зарар) (сатр 220+/-230)	240	4216079		7896397	-
Даромад (фойда) солиғи	250	X	1010823	x	1455834
Фойдадан бошқа солиқлар ва йиғимлар	260	X	256421	x	515245
Ҳисобот даврининг соф фойдаси (зарари) (сатр 240-250-260)	270	2948835		5924608	

2. ТАЛАБАЛАР УЧУН МЕТОДИК КўРСАТМАЛАР

Муаммо

Корхонада мавжуд бўлган вазият асосида унинг молиявий барқарорлигини таъминлаш учун ишлаб-чиқариш ва хўжалик фаолиятининг молиявий натижаларини

ифодаловчи кўрсаткичларни таҳлил қилиш, соф фойда ҳажмини ошириш бўйича ички хўжалик имкониятларини излаб топиш керак.

Вазифалар

1. Молиявий натижаларни ифодаловчи кўрсаткичлар тизимини аниқлаш йўлларини ва уларнинг 2-шакл “Молиявий натижалар тўғрисида ҳисобот” да ифодаланишини ўрганиш.

2. Молиявий натижаларни ифодаловчи кўрсаткичларни ўзгаришига таъсир этувчи омилларни комплекс ва системали тарзда омилли таҳлил қилиш.

3. Соф фойда ҳажмини ошириш бўйича ички имкониятлар суммасини аниқлаш ва хулосалар бериш.

4. Корхонанинг молиявий натижаларини омилли таҳлил қилиш асосида ушбу кўрсаткичлар бўйича унинг молиявий ҳолатига баҳо бериш

Ечиш кетма-кетлиги

1. Корхонадаги вазият таҳлил қилинади, муаммо ва уни ечиш кетма-кетлиги, асосий вазифалари билан танишилади.

2. Молиявий натижаларни ифодаловчи кўрсаткичларни аниқлаш учун берилган саволарга жавоб берилади.

3. Молиявий натижаларни ифодаловчи кўрсаткичларни аниқлаш учун тавсия қилинган жадваллар маълумот манбалари ёрдамида тўлдирилади.

4. Ялпи фойда, асосий ва умумхўжалик фаолиятларидан келган фойда ҳамда солиқ тўлагунга қадар фойда (зарар) ва соф фойда ҳажмини ўзгаришига таъсир қилувчи омилларни занжирли алмаштириш усули орқали ҳисоб-китоб қилинади, хулосалар берилади.

5. Корхонада соф фойда ҳажмини ошириш бўйича мавжуд бўлган ички хўжалик имкониятлари аниқланади.

6. Комплекс ва системали тарзда омилли таҳлил натижалари асосида корхонанинг молиявий-хўжалик фаолиятига фойда кўрсаткичлари бўйича баҳо берилади.

Вазиятни бажариш учун йўриқнома ва ёзма ишни баҳолаш мезонлари

Таҳлил босқичи номи	Таҳлил босқичи Мазмуни	Баҳолаш кўрсаткичлари ва мезони (Жами 20 балл)	
1. Вазиятнинг ташҳиси ва таҳлили	1. Вазиятнинг асосий жиҳати корхонани молиявий натижалари ҳолатини аниқлашдан иборат. 2. Вазиятни ўрганиш ва муаммони ечиш учун ахборот манбаларини аниқлаш.	Муаммо мазмуни максимал даражада қисқа ифодалаш	1 балл
3. Молиявий натижаларни ифодаловчи кўрсаткичларни аниқлаш.	Молиявий натижаларини ифодаловчи кўрсаткичларни аниқлаш тартибини баён қилиш ҳамда 2-шакл маълумотлари асосида берилган жадвалларни тўлдириш (1,3,5, 7, 8-жадваллар).	Максимал даражада қисқалик	4 балл
4. Молиявий натижаларини ўзгаришига таъсир этувчи омилларни таҳлил қилиш	Молиявий натижаларни ўзгаришига таъсир этувчи омилларни иқтисодий таҳлилнинг занжирли алмаштириш усули орқали ҳисоб-китобини қилиш,	Аниқлик, ҳисоб-китобларни тўғрилиги, хулосаларни Асосланганлиги	9 балл

Молиявий ва бошқарув таҳлили

	хулосалар бериш (2,4,6, 9-жадваллар)		
5. Соф фойда ҳажмини ошириш бўйича ички хўжалик искониятларини излаб топиш	Фойда кўрсаткичларини таҳлил қилиш натижаларини умумулаштириш орқали соф фойда ҳажмини ошириш бўйича ички хўжалик имкониятларини излаб топиш.	Аниқлик	3 балл
6. Таҳлил натижалари	Молиявий натижаларнинг омилли таҳлили натижалари асосида корхонани молиявий-хўжалик фаолиятига баҳо бериш.	Аниқлик, берилган хулосаларнинг аҳамияти	3 балл

3. ТЎЛДИРИШ УЧУН ТАВСИЯ ҚИЛИНГАН ЖАДВАЛЛАР

1-жадвал

Маҳсулот сотишдан кўрилган ялпи фойда ва уни ўзгаришига таъсир қилувчи омилларнинг таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Ҳақиқатда ўтган йил	Ҳақиқатда ҳисобот йил	Фарқи (+,-)
1.	Маҳсулот сотишдан келган соф тушум			
2.	Сотилган маҳсулотнинг ишлаб чиқариш таннархи			
3.	Сотишдан олинган Ялпи фойда (зарар)			

2-жадвал

Асосий ишлаб чиқариш фаолиятдан келган фойда (зарар) ва унинг ўзгаришига таъсир қилувчи омилларнинг таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Ҳақиқатда ўтган йил	Ҳақиқатда ҳисобот йил	Фарқи (+,-)
1.	Ялпи фойда			
2.	Давр харажатлари			
3.	Асосий фаолиятнинг бошқа даромадлари			
4.	Асосий фаолиятнинг бошқа харажатлари			
5.	Операцион фойда (зарар)			

3-жадвал.

Умумхўжалик фаолиятдан келган фойда (зарар) ва унинг ўзгаришига таъсир қилувчи омилларни таҳлили.

№	Кўрсаткичлар	Ҳақиқатда ўтган йил	Ҳақиқатда ҳисобот йил	Фарқи (+,-)
1	Операцион фойда (зарар)			
2	Молиявий фаолиятнинг даромадлари			
3	Молиявий фаолият бўйича харажатлар			
4	Умумхўжалик фаолияти фойдаси (зарар)			

4-жадвал

Солиқ тўлангунга қадар фойда (зарар) таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Ҳақиқатда ўтган йил	Ҳақиқатда Ҳисобот йил	Фарқи (+,-)
1	Умумхўжалик фаолиятдан келган фойда (зарар)			
2	Фавқулодда фойда			
3	Фавқулодда зарар			
4	Солиқ тўлангунга қадар фойда			

5-жадвал

Соф фойда ва унинг ўзгаришига таъсир этувчи омилларни таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Ҳақиқатда ўтган йил	Ҳақиқатда Ҳисобот йил	Фарқи (+,-)
1	Солиқ тўлангунга қадар фойда (зарар)			
2	Фойда солиғи			
3	Бошқа солиқ ва тўловлар			
4	Соф фойда (зарар)			

Гуруҳларнинг ишлашини баҳолаш жадвали

Г у р у ҳ	Баҳолаш мезонлари	
	Презентация (мазмун, маъноси ва хулосаларнинг исботи учун) Аъло – 2 балл Яхши – 1,5 балл Қониқарли – 1 балл Қониқарсиз – 0,5	Муаммоли масаланинг ечими учун (тўғрилиги ва ечимнинг кетма-кетлиги учун) Аъло – 2 балл Яхши – 1,5 балл Қониқарли – 1 балл Қониқарсиз – 0,5 балл
1		
2		
3		
4		
5		

1-илова

Билимларни жонлантириш учун саволлар

1. Маҳсулотни сотишдан тушган соф тушум қандай аниқланади?
2. Маҳсулот сотишнинг ялпи фойдаси (зарари) қандай аниқланади ва унинг ўзгаришига қайси омиллар таъсир кўрсатади?

3. Асосий фаолиятнинг фойдаси (зарари) қандай аниқланади, унинг ўзгаришига қандай омиллар таъсир қилади?
4. Давр харажатлари таркибига қандай харажатлар киради?
5. Корхонанинг умумхўжалик фаолиятдан келган фойда (зарар) қандай аниқланади ҳамда унинг ўзгаришига қайси омиллар таъсир кўрсатади?
6. Молиявий фаолиятнинг даромадларига нималар киради?
7. Даромад (фойда) солиғини тўлагунга қадар фойда қандай аниқланади?
8. Соф фойда қандай аниқланади ва унинг ўзгаришига қайси омиллар таъсир кўрсатади?

Тест саволлари

Тест саволлари	Тўғри жавоб	Муқобил жавоб	Муқобил жавоб	Муқобил жавоб
1. Маҳсулот (иш, хизмат)лар бозорининг асосий қондаси нима?	*соф рақобат	талаб даражаси	таклиф даражаси	жами талаб кўрсаткичи
2. Маҳсулот ишлаб чиқариш ва сотишни ифодаловчи ҳажм кўрсаткичларини аниқланг.	*ялпи, товар, сотилган, соф ва меъёрий соф маҳсулот	товар маҳсулоти, сотилган маҳсулот, соф маҳсулот.	ялпи маҳсулот товар маҳсулоти	ялпи маҳсулот, соф маҳсулот
3. Товар маҳсулоти деганда қандау маҳсулот тушунилади?	*барча ишлаб чиқариш босқичларидан ўтган ва омборга топширилган	жами ишлаб чиқариш харажатлари дан меҳнат харажатлари айрилади	янгидан ҳосил қилинган қиймат	асосий иш ҳақиға ижтимоий суғурта учун ажратмалар ва қўшилган
4. Маҳсулот ишлаб чиқариш маромийлиги қайдай аниқланади?	*маромийлик ҳисобига ишлаб чиқарилган жами маҳсулот / ҳисобот давридаги бизнес режа бўйича ишлаб чиқарилиши лозим бўлган жами маҳсулот	маромийлик ҳисобига ишлаб чиқарилган жами маҳсулот / ҳисобот давридаги ҳақиқатда ишлаб чиқарилган жами маҳсулот	ҳисобот давридаги бизнес режа бўйича ишлаб чиқарилиши лозим бўлган жами маҳсулот / маромийлик ҳисобига ишлаб чиқарилган жами маҳсулот	ассортимент ҳисобига ишлаб чиқарилган жами маҳсулот * 100 / ҳисобот давридаги бизнес, режа бўйича ишлаб чиқарилиши лозим бўлган жами маҳсулот
5. Ассортимент бўйича режани бажарилиши неча фоиз бўлиши мақбул	*100 фоиз	80 фоиз	110 фоиз	90 фоиз

хисобланади?				
6.Ассортимент бўйича режани бажарилишини таҳлили – бу...	*сифат кўрсаткич	натурал кўрсаткич	шартли-натурал кўрсаткич	мутлоқ кўрсаткич
7.Товар ассортименти-бу...	*маҳсулотларнинг маълум бир турлари, нави, ўлчами, маркаси, артикулига қараб ажратиладиган маҳсулотлар хили	маҳсулотларнинг нави, ўлчами	маҳсулотларнинг маълум бир турлари	маҳсулотларнинг артикулига қараб ажратиладиган маҳсулотлар хили
8.Сотилган маҳсулот ҳажми тўғрисидаги маълумотлар молиявий ҳисоботнинг қайси шаклидан олинади?	*2-шакл «Молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот»	1-шакл “Бухгалтерия баланси”	4-шакл “Пул оқимлари тўғрисидаги ҳисобот”	5-шакл “Хусусий капитал тўғрисидаги ҳисобот”
9.Товар маҳсулоти режаси бажарилиши қайдай аниқланади?	*ҳисобот давридаги товар маҳсулоти ҳажми 100 га кўрайтирилиб, режадаги товар маҳсулоти ҳажмига бўлинади	ҳисобот давридаги товар маҳсулоти ҳажми ўтган йилги товар айланиш ҳажмига бўлинади	режадаги товар маҳсулоти ҳажми ҳисобот давридаги товар маҳсулоти ҳажмига бўлинади	режадаги товар маҳсулоти ҳажми 100 га кўпайтирилиб, ҳисобот давридаги товар маҳсулоти ҳажмига бўлинади
10.Товар баланси формуласини аниқланг..	* $T1+M=P+T2$	$T1/P=M+T2$	$P+M=T1/T2$	$M-T2=P/T1$
11.Сотилган маҳсулот ҳажмига таъсир қилувчи омиллар қайси формула орқали аниқланади?	* $P=T1+M-T2$	$P=T1-T2+M$	$P=T1+T2+M$	$P=T1/M+T2$
12.Сотилган маҳсулот деганда қайдай маҳсулот тушунилади?	*товарларни истеъмолчиларга жўнатилиб, унинг пули мол юборувчиларнинг банкдаги ҳисоб-китоб счётига	пулнинг кассага тушиши	ҳисоб-китоб ҳужжатлари ни банкка топшириш	товарларни корхона омборидан истеъмолчиларга жўнатиш

	ўтказилиши			
13.Маҳсулот сифати деганда қайдай маҳсулот тушунилади?	*маҳсулотнинг барча мўлжалланган мақсадларда фойдаланишга яроқли хусусиятларининг мажмуаси	маҳсулот сарҳилига қараб	яроқли маҳсулот даражаси	мамлакатимизда ва хорижий давлатларда эришиладиган ютуқларга мос ва истиқболли маҳсулотлар
14.Рекломация – бу...	*маҳсулот сифати хусусида истеъмолчилар томонидан ишлаб чиқарувчига билдирилган эътироз	маҳсулот сифати тўғрисида маълумот	сотилган маҳсулотларнинг таннарихи бўйича эътироз	давр харажатларининг тўғрисида маълумот
15.Сортлилик коэффициенти нечага тенг бўлиши керак?	*бирга	иккига	учга	тўртга
16.Меҳнат омиллари таркибида қайдай масалалар ўрганилади ?	*корхонани ишчилар билан таъминланганлиги, меҳнат унумдорлиги даражаси ва меҳнатга ҳақ тўлаш фонди	корхонани ишчилар билан таъминланганлиги, меҳнат унумдорлиги даражаси.	хом ашё ва материаллар билан таъминланганлиги ва самарадорлик кўрсаткичлари (материал самараси ва материал сифими).	корхонани асосий воситалар билан таъминланганлиги, уларнинг техник даражаси ва самарадорлик кўрсаткичлари (фонд самараси ва фонд сифими)
17.Меҳнат унумдорлигини ўлчашда қаучи ўлчов бирликларидан фойдаланилади?	*натурал кўрсаткичлар, шартли-натурал, пул (қиймат) кўрсаткичлари	иқтисодий кўрсаткичлар	натурал кўрсаткичлар	шартли-натурал кўрсаткичлари
18.Меҳнат унумдорлиги кўрсаткичи қайси омиллар таркибида ўрганилади?	*меҳнат омиллари	меҳнат предметлари омиллари	меҳнат воситалар омиллари	меҳнат предметлари омиллари, меҳнат омиллари
19.Меҳнат унумдорлиги, бу...	*вақт бирлиги ичида ишчилар	амалий таклифларда унумли	меҳнатни илмиу тарзда	илғор ишлаб чиқариш тажрибалари

	томонидан ишлаб чиқарилган маҳсулот миқдори ёки бир маҳсулот бирлигини ишлаб чиқаришга кетган вақт бирлиги	фойдаланиш	ташқил этишни яхшилаш	дан фойдаланиш
20.Бир ишловчига тўғри келувчи ўртача йиллик иш унуми қайдай аниқланади?	*товар маҳсулоти ҳажми / ишловчиларнинг сони	ишловчиларнинг сони / ни товар маҳсулоти ҳажми	товар маҳсулоти ҳажми / сотилган сотилган маҳсулот ҳажми	сотилган маҳсулотнинг йил бошига қолдиғи - товар маҳсулоти ҳажми
21.Бир киши кунининг унумдорлигини таҳлил қилишда ҳисобланадиган қиймат кўрсаткичи қайдай ҳисобланади ?	*товар маҳсулоти / киши кунлари	товар маҳсулоти / киши соат	товар маҳсулоти / ишчилар сони	товар маҳсулоти / ходимлар ишлаган киши соати
22.Бир ишчига тўғри келувчи ўртача соатлик иш унумини аниқланг.	*товар маҳсулоти ҳажми / ҳамма ишчилар томонидан бир йилда ишланган киши-соатлари	товар маҳсулот и ҳажми / иш кунининг ўртача	товар маҳсулот и ҳажми / бир ишчи томонидан бир йилда ўртача ишланган киши-соатлари	товар маҳсулоти ҳажми / ишчиларнинг ўртача рўйхатдаги сони
23.Бир ишчига тўғри келувчи ўртача йиллик иш ҳақи қайдай аниқланади?	*ишчиларнинг меҳнатга ҳақ тўлаш фонди ҳажмини ишчиларнинг рўйхатдаги ўртача сонига нисбати	ишчиларнинг рўйхатдаги ўртача сонини ишчиларнинг меҳнатга ҳақ тўлаш фонди ҳажмига нисбати	товар маҳсулоти ҳажмини ишчиларнинг меҳнатга ҳақ тўлаш фондининг ҳажмига нисбати	ялпи маҳсулот ҳажмини ишчиларнинг рўйхатдаги ўртача сонига нисбати
24.Ишловчиларнинг йиллик иш ҳақи фондининг миқдори қайдай аниқланади?	*бир ишловчига тўғри келувчи ўртача йиллик	бир ходимга тўғри келувчи ўртача	бир ишчига тўғри келувчи ўртача	бир саноат ишлаб чиқариш ходимига

	иш ҳақи * ишловчи ходимларнинг рўйхатдаги ўртача сони	йиллик иш ҳақи * ҳамма ходимларнинг рўйхатдаги ўртача сони	йиллик иш ҳақи * ҳамма ишчилар томонидан ишланган киши- кунлари	тўғри келувчи ўртача йиллик иш ҳақи * ишчиларнинг рўйхатдаги ўртача сони
25.Маҳсулот ишлаб чиқариш жараёнида бевосита қатнашадиган асосий фондлар қайдай аталади?	*актив асосий фондлар	пассив асосий фондлар	ноишлаб чиқариш асосий фондлари	саноат ишлаб чиқариш фондлари
26.Маҳсулот ишлаб чиқаришда бевосита қатнашмаса ҳам ишлаб чиқариш жараёнини узлуксиз олиб бориш имкониятини яратади ган асосий фондлар булар ...	*пассив асосий фондлар	актив асосий фондлар	ноишлаб чиқариш асосий фондлари	саноат ишлаб чиқариш фондлари
27.Меҳнат воситалари омиллари таркибида қайдай масалалар ўрганилади ?	*корхонани асосий воситалар билан таъминланганли ги, уларнинг техник даражаси ва самарадорлик кўрсаткичлари	корхонани ишчилар билан таъминланган лиги, меҳнат унумдорлиги даражаси ва меҳнатга ҳақ тўлаш фонди	корхонани ишчилар билан таъминланган лиги, меҳнат унумдорлиг и даражаси	хом ашё ва материаллар билан таъминланган лиги ва самарадорлик кўрсаткичлар и
28.Товар маҳсулотини ишлаб чиқариш ҳажмининг ўзгаришига қайдай меҳнат воситалари омиллари таъсир кўрсатади?	*асосий фондларининг ўртача йиллик қийматининг ўзгариши ва асосий фонд ларидан олинадиган самарани ўзгариши	машина ва ускуналар улушининг ўзгариши ва фонд сиғимининг ўзгариши	машина ва ускуналарда н олинадиган самарани ўзгариши	саноат ишлаб чиқариш асосий фонд ларининг ўртача йиллик қиймати ва асосий фондларнинг фаол қисмининг улуши
29.Асосий воситаларни янгилаш коэффициенти аниқланади?	*янги келган асосий воситалар сўммасини уларни йил охирига бўлган	янги келган асосий воситалар сўммасини уларни йил охирига	янги келган асосий воситалар сўммасини уларни тиклаш	янги келган асосий воситалар сўммасини улар йил бошига

	қолдик қийматиға нисбати	бўлган бошланғич қийматиға нисбати	қийматиға нисбати	бўлган хақиқу қийматиға нисбати
30. Асосий фондларнинг эскириш коэффициенти қайдай аниқланади?	*асосий воситаларни эскириш суммаси : асосий воситаларнинг бошланғич қиймати	асосий воситаларни нг эскириш суммаси : асосий воситаларни нг қолдик қиймати	асосий воситаларни нг эскириш суммаси : асосий воситаларни нг тиклаш қиймати	асосий воситаларни қолдик қиймати : асосий воситаларни тиклаш қиймати
31. Асосий фондлардан самарали фойдаланиш кўрсаткичи қайси омиллар таркибида ўрганилади?	*меҳнат воситалар омиллари	меҳнат предметлари омиллари	меҳнат омиллари	тадбиркорлик омиллари
32. Асосий фондлардан фойдаланишнинг самарадорлик даражаси қайдай аниқланади?	*товар маҳсулоти ҳажми асосий фондларнинг ўртача йиллик қийматиға бўлинади	асосий фондларнинг ўртача йиллик қиймати товар маҳсулоти ҳажмиға бўлинади	асосий фондларнинг ўртача йиллик қиймати фойда миқдорига бўлинади	товар маҳсулоти ҳажмидан асосий фондларнинг ўртача йиллик қиймати айрилади
33. Фонд сифими кўрсаткичи қандай аниқланади?	*саноат ишлаб чиқариш асосий фондларнинг ўртача йиллик қиймати / товар маҳсулот ҳажми	товар маҳсулоти ҳажми / ишланган дастгоҳ-соатлар	ишланган дастгоҳ-соатлар ҳажми / товар маҳсулоти ҳажми	товар маҳсулоти ҳажми / ишланган дастгоҳ-соатлар ҳажми
34. Меҳнат предметлари омиллари таркибида қайдай масалалар ўрганилади ?	*корхонани хом ашё ва материллар билан таъминланганлиги ва самарадорлик кўрсаткичлари (материал самараси ва материал сифими)	корхонани ишчилар билан таъминланганлиги, меҳнат унумдорлиги даражаси ва тўлаш фонди	корхонани ишчилар билан таъминланганлиги, меҳнат унумдорлиги даражаси.	меҳнатга ҳақ тўлаш фонди

35.Материал самараси кўрсаткичини аниқланг.	*товар маҳсулоти ҳажмини моддий харажатлар суммасига нисбати	ишлаб чиқариш захиралари суммасини товар маҳсулоти ҳажмига нисбати.	моддий харажатлар суммасини товар маҳсулоти ҳажмига нисбати	товар маҳсулоти ҳажмини ишлаб чиқариш таннархига нисбати
36.Материал сиғими кўрсаткичини аниқланг.	*моддий харажатлар суммасини товар маҳсулоти ҳажмига нисбати	ишлаб чиқариш таннархини товар маҳсулоти ҳажмига нисбати	товар маҳсулоти ҳажмини моддий харажатлар суммасига нисбати	ишлаб чиқариш захиралари суммасини товар маҳсулоти ҳажмига нисбати
37.Материал самараси кўрсаткичи қайси омиллар таркибида ўрганилади?	*меҳнат предметлари омиллари	меҳнат воситалар омиллари	меҳнат омиллари	тадбиркорлик омиллари
38.Маҳсулот таннархи нима?	*маҳсулот ишлаб чиқариш учун кетган барча доимий ва ўзгарувчан харажатларнинг пулдаги ифодаси	меъёрий ишлаб чиқариш харажатларининг пулдаги ифодаси	тўғри ва егри харажатларнинг пулдаги ифодаси	бевосита ва билвосита харажатларнинг пулдаги ифодаси
39.Доимий харажатлар қайдай харажатларга айтилади?	*маҳсулот ҳажмининг ўзгаришига боғлиқ бўлмаган харажатларга айтилади	маҳсулот ҳажмининг ўзгаришига боғлиқ бўлган харажатларга айтилади	сотиш харажатлари, маъмурию харажатлар	фоизлар бўйича харажатлар, дивидендлар бўйича харажатлар
40.Бир сўмлик товар маҳсулотига кетган харажат қайдай аниқланади?	*ишлаб чиқариш таннархи ҳажмини товар маҳсулоти ҳажмига нисбати	товар маҳсулоти ҳажмини ишлаб чиқариш таннархи ҳажмига нисбати	меҳнатга ҳақт ўлаш фонди ҳажмини ишлаб чиқариш таннархи ҳажмига нисбати	меҳнатга ҳақ тўлаш харажатларини товар маҳсулоти ҳажмига нисбати
41.Савдо рекламаси	*сотиш	маъмурий-	фоизлар	операцион

харажатлари қайси харажат таркибига киради?	харажатлари	харажатлари	бўйича харажатлар	харажатлар
42.Аудиторлик хизматларига ҳақ тўлаш қайси харажат таркибига киради?	*бошқа операцион харажатлар	маъмурий-харажатлари	фоизлар бўйича харажатлар	сотилш харажатлари
43.Баланснинг пасив қисми қувидаги таҳлилу гуруҳлардан иборат:	*ўз ва қарз маблағлари	қиска муддатли активлар ва кредиторлик қарзлари	узок муддатли ва қиска муддатли активлар	қарз маблағлари ва тақсимланма ган фойда
44.Баланснинг актив қисми қуйидаги таҳлилий гуруҳлардан иборат:	*узок муддатли ва жорий активлар	узок муддатли активлар ва ҳисобдаги маблағлар	материаллар ва заҳиралар, пул маблағлари ва ҳисобдаги маблағлар	асосий воситалар ва оборотдан ташқари активлар
45.Мажбуриятлар-бу...	*узок муддатли мажбуриятлар ва жорий мажбуриятлар	қиска муддатли банк кредитлари ва қарзлари	кредиторлик қарзлари, узок муддатли банк кредитлари ва қарзлар	жорий мажбуриятлар
46.Қопланмаган зарар молиявий ҳисобот шакли бўлмиш бухгалтерия баланснинг қайси томонида ва қайси бўлимида акс эттирилади?	*пасив томон 1-бўлим қопланмаган зарар қаторида минусли ишора билан	актив томон 2-бўлим охирида алоҳида зарарлар қаторида	балансда зарар суммаси хусусий капитал билан қопланиши туфайли кўрсатилмайди	актив томон 1-бўлими охирида бошққа активлар қаторида
47.Устав капитали баланснинг қайси бўлимида кўрсатилади?	*пасив томон 1-бўлимда	актив томон 1-бўлимда	пасив томон 2-бўлимда	актив томон 2-бўлимда
48.Заҳира капитални таҳлил қилишда қайси ҳисобот шакли асосий манба ҳисобланади?	*1-шакл - «Баланс»	2-шакл — «Молиявий натижалар» тўғрисидаги ҳисобот	4-шакл - «Пул оқими» тўғрисидаги ҳисобот	5-шакл — «Хусусий капитал» тўғрисидаги ҳисобот
49.Товарлар қайси актив таркибига	*жорий актив	узок муддатли	узок муддатли	капитал қўйилма

киради?		актив	инвестиция	
50.Айланма маблағларнинг айланиш коэффициенти қайдай аниқланади?	*маҳсулотни сотишдан тушган соф тушум / айланма маблағларни ўртача йиллик қиймати	сотилган маҳсулотнинг таннарихи / айланма маблағларнинг йиллик ўртача қиймати	сотилган маҳсулотнинг таннарихи / жами мулк	маҳсулотни сотишдан тушган ялпи тушум / айланма маблағларнинг йиллик ўртача қиймати
51.Корхона тўлов қобилиятига эга бўлади, агар жорий активлар:	*қисқа муддатли мажбуриятларни қоплаш	кўчмас мулкга нисбатан кўп бўлса	ўтган йилдагидан кўп бўлса	катта ҳажмдаги маҳсулот захираларидаги иборат бўлса
52.Доимий ҳаракатдаги активлар – Бу...	*пул маблағлари	устав каритали	дебиторлик қарзлари	кредиторлик қарзлари
53.Тез сотиладиган активлардан бири – Бу...	*соф дебиторлик қарзлари	қисқа муддатли молиявий қўйилмалар	қимматли қоғозлар	тайёр маҳсулот
54.Секин сотиладиган активлардан бири – Бу...	*товар–моддий захиралар	асосий воситалар	дебиторлик қарзлари	узоқ муддатли инвестициялар
55.Қийин сотиладиган активлардан бири - Бу...	*асосий воситалар	қисқа муддатли молиявий қўйилмалар	кредиторлик қарзлари	дебиторлик қарзлари
Тез муддатда тўланадиган мажбуриятлар-Бу...	*кредиторлик қарзлари	товар–моддий захиралар	қисқа муддатли банк кредитлар	узоқ муддатли инвестициялар
56.Қисқа муддатли пассивлар-Бу...	*қисқа муддатли кредитлар ва қарз маблағлари	кредиторлик қарзлари	товар–моддий захиралар	пул маблағлари
57.Узоқ муддатли пассивлар-бу...	*узоқ муддатли банк кредитлари ва узоқ муддатли қарзлар	устав капитали, қўшилган капитал	резерв капитал	узоқ муддатли банк кредитлари

<p>58.Доимий пассивлар-бу...</p>	<p>*баланс пассив қисми 1 бўлими «Ўз маблағлари манбалари» моддалари</p>	<p>устав капитали ва тақсимланма ган фойда</p>	<p>устав капитали, мақсадли тушумлар, келгуси давр харажатлари ва тўловлари учун захиралар</p>	<p>узоқ муддатли банк кредитлари ва қарзлар</p>
<p>59.Мутлак ликвидлилик коэффициенти қайдай аниқланади?</p>	<p>*пул маблағлари ва қисқа муддатли қимматли қоғозлар / қисқа муддатли мажбуриятлар</p>	<p>узоқ муддатли мажбуриятлар/қисқа муддатли мажбуриятлар</p>	<p>осон сотиладиган активлар / қисқа муддатли мажбуриятлар</p>	<p>жорий активлар/ қисқа муддатли мажбуриятлар</p>
<p>60.Жорий ликвидлилик коэффициенти тенг:</p>	<p>*жорий активлар/ қисқа муддатли мажбуриятлар</p>	<p>узоқ муддатли мажбуриятлар/ қисқа муддатли мажбуриятлар</p>	<p>осон сотиладиган активлар/ қисқа муддатли мажбуриятлар</p>	<p>секин сотиладиган активлар/ қисқа муддатли мажбуриятлар</p>
<p>61.Муддатли ликвидлилик коэффициенти тенг:</p>	<p>*пул маблағлари, соф дебиторлик қарзлари/ қисқа муддатли мажбуриятлар</p>	<p>энг осон ликвидланадиган активлар/ қисқа муддатли мажбуриятлар</p>	<p>қийин сотиладиган активлар/ қисқа муддатли мажбуриятлар</p>	<p>узоқ муддатли мажбуриятлар/ қисқа муддатли мажбуриятлар</p>
<p>62.Қуйида берилган кўрсаткичлардан қайсилари корхонанинг молиявий барқарорлик даражасини ифодалайди?</p>	<p>*қарзга олинган ва ўз маблағлари нисбати</p>	<p>дебиторлик қарзларини айланиши</p>	<p>жорий активларни айланиши</p>	<p>операцион давр</p>
<p>63.Молиявий мустақиллик коэффициенти қайдай аниқланади?</p>	<p>*ўз капитали / жами активлар</p>	<p>устав капитали / қисқа муддатли мажбуриятлар</p>	<p>ўз капитали / жорий активлар.</p>	<p>ўз айланма маблағлари / активлар қиймати</p>
<p>64.Молиявий қарамлик</p>	<p>*жами активлар / ўз</p>	<p>устав капитали /</p>	<p>ўз айланма маблағлари /</p>	<p>ўз капитали / мажбуриятлар</p>

Молиявий ва бошқарув таҳлили

коэффициенти қайдай аниқланади?	капитали	мажбуриятлар	қарз маблағлари	р
65.Молиявий барқарорлик коэффициенти қайдай аниқланади?	*ўз капитали / қарз капитали	активлар қиймати / мажбуриятлар	активлар қиймати / қисқа муддатли мажбуриятлар	ўз айланма маблағлари / узок муддатли мажбуриятлар
66.«Харажатлар таркиби тўғрисидаги...» Низомга асосан корхонанинг даромади қайси жавобда тўғри кўрсатилган?	*маҳсулотни сотишдан келган соф тушум, корхонанинг асосий фаолиятдан келган бошқа даромадлар, молиявий ва тасодифиу даромадлар	маҳсулотни сотишдан келган соф тушум, молиявий фаолиятдан келган даромад	асосий фаолиятдан келган бошқа даромадлар, молиявий фаолиятдан келган даромад,	маҳсулотни сотишдан келган соф тушум, тасодифиу даромадлар
67.Даромад ва харажатлар тўғрисидаги маълумотлар қайси ҳисобот шаклидан олинади?	*молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот (2-шакл)	пул оқими тўғрисидаги ҳисобот (4-шакл), баланс (1-шакл)	баланс 1-шаклдан	пул маблағлари ҳаракати тўғрисида 2-журнал ордер
68.Валюта курси фарқидан зарарлар – бу...	*молиявий фаолият бўйича харажат	асосий фаолият бўйича харажат	сотиш харажати	маъмуриу харажат
69.Сотишдан олинган соф тушум қайдай аниқланади?	*маҳсулот сотишдан тушган ялпи тушум - қўшилган қиймат солиғи ва аксиз солиғи	маҳсулот сотишдан тушган ялпи тушум - ишлаб чиқариш таннархи	маҳсулот сотишдан тушган ялпи тушум + қўшилган қиймат солиғи - ишлаб чиқариш таннархи	маҳсулот сотишдан тушган ялпи тушум+қўшилган қиймат солиғи ва аксиз солиғи
70.Молиявий натижа деганда қайдай кўрсаткич тушунилади?	*корхона фаолиятининг фойда суммаси ва рентабеллик даражасида ифодаланаган якунидир	товар маҳсулот билан уни ишлаб чиқаришга қилинган моддий сарфлар	соф фойдадан даромад (фойда) солиғи чегирилиши орқали аниқланган	умумхўжал ик фаолиятидан келган фойдага фавқулоддаги фойдани қўшилиши

Молиявий ва бошқарув таҳлили

			фойда	
71.Фавкуллда зарарлар таркибига қуйидаглар киради...	*табiiй офат натижасида юзага келадиган катта миқдордаги йўқотишлар	хом ашё сотиб олиш учун қилинган харажатлар	асосий воситаларни сотиб олиш учун қилинган харажатлар	корхона бошқаруви билан боғлиқ бўлган харажатлар
72.Қуйидагилардан қайсилари фойда кўрсаткичларини ифодаловчи кўрсаткичлардан бири ҳисобланади?	*маҳсулотлар сотишдан олинган ялпи фойда	қарз капиталини ўз капиталига нисбати	жами активларни рентабеллиги	мутлоқ ликвидлилик коэффициент
73.Ялпи фойда қайдай аниқланади?	*сотишдан олинган соф тушум - ишлаб чиқариш таннархи	сотишдан олинган соф тушум х 100 / ишлаб чиқариш таннархи	сотишдан олинган соф тушум + ишлаб чиқариш таннархи	сотишдан олинган соф тушум / 100 х ишлаб чиқариш таннархи
74.Асосий фаолияти фойдаси қайдай аниқланади?	*ялпи фойда - давр харажатлари - бошқа операцион харажатлар + асосий фаолиятдан бошқа даромадлар	солиқ тўлагунга қадар фойда - даромад (фойда) солиғи-фойдадан бошқа солиқлар ва уиғимлар	операцион фойда + молиявиу фаолият даромадлари - молиявиу фаолият бўйича харажатлар	умумхўжалик фаолиятдан келган фойда + фавкуллдаги фойда - фавкуллдаги зарар
75.Солиқ тўлагунга қадар фойда қайдай аниқланади?	*умумхўжалик фаолиятдан келган фойда+ фавкуллдаги фойда - фавкуллдаги зарарни	ялпи фойда - давр харажатлари - бошқа операцион харажатлар + асосий фаолиятдан бошқа даромадлар	соф тушум - сотилган маҳсулот таннархи	солиқ тўлагунга қадар фойда - даромад солиғи
76.Соф фойда қайдай аниқланади?	*солиқ тўлагунга қадар умумий молиявий натижа-даромад солиғи - бошқа	солиқ тўлагунга қадар умумий молиявий натижа + бошқа солиқ	солиқ тўлагунга қадар умумий молиявий натижа - бошқа солиқ	солиқ тўлагунга қадар умумий молиявий натижага / бошқа солиқ ва

Молиявий ва бошқарув таҳлили

	солиқ ва ажратмалар	ва ажратмалар	ва ажратмалар	ажратмалар
77.Соф фойда тўрисидаги маълумотлар қайси шаклдан олинади?	*2-шакл	1-шакл	4- шакл	5- шакл
78.Тақсимланмаган фойда – бу ...	*корхонанинг ҳисобида турган соф фойдасини кўрсатади	корхонанинг ҳисобида турган маржинал фойдасини кўрсатади	корхонанинг ҳисобида турган асосий фаолият фойдасини кўрсатади	корхонанинг ҳисобида турган молиявий фаолият фойдасини кўрсатади
79.Жами активларнинг рентабеллик даражаси қайдай аниқланади?	*соф фойда ҳажми $\times 100$: жами активларнинг ўртача йиллик қиймати	соф тушум : жами активларнинг ўртача йиллик қиймати $\times 100$	ялпи фойда - жами активларнинг ўртача йиллик қиймати $\times 100$	ялпи тушум $\times 100$ - жами активларнинг ўртача йиллик қиймат
80.Сотилган маҳсулот рентабеллиги даражаси ...	*бир сўмлик соф тушумга тўғри келувчи харажат бирлигини кўрсатади	корхонани узок муддатли активлардан самарали фойдаланиш даражасини кўрсатади	корхонани жорий активлардан самарали фойдаланиш даражасини кўрсатади	корхоналарнинг асосий фондлар ва айланма маблағларда н фойдаланиш даражасини кўрсатади
81.Жами активларнинг рентабеллик даражасига қайдай омиллар таъсир қилади?	*соф фойда ҳажми ва жами активларнинг ўртача йиллик қиймати	ялпи фойда ҳажми ва ва пасив фондлар қиймати	соф фойда ҳажми ва жорий активларнинг ўртача йиллик қиймати	ялпи фойда ва моддий харажатларнинг ўртача йиллик қиймати
82.Дебитор қарзлари деганда қайдай кўрсаткич тушунилади?	*таҳлил қилинаётган корхона айланма маблағларининг бир қисми бошқа корхоналар ауланмасида қатнашиши	корхонанинг ишчи кучи билан таъминланиши ва меҳнат унумдорлиги даражасини ифодаловчи кўрсаткичлар	корхонанинг хом ашё ва асосий материаллар билан таъминланганлигини	ўзга корхоналарнинг ауланма маблағларининг бир қисми аулан таҳлил қилинаётган корхона айланмасида қатнашиши тушунилади
83.Кредитор	*ўзга	таҳлил	корхонанинг	моддиу

қарзлари деганда қайдай кўрсаткич тушунилади?	корхоналарнинг айланма маблағларининг бир қисми айнан таҳлил қилинаётган корхона айланмасида қатнашиши	қилинаётган корхона айланма маблағларининг бир қисми бошқа корхоналар айланмасида қатнашиши	ишчи кучи билан таъминланиши, иш вақтидан фойдаланиш ва меҳнат унумдорлиги и даражасини ифодаловчи кўрсаткичлар	ишлаб чиқариш барча тармоқларининг иқтисодий ривожланишини умумлаштирувчи кўрсаткичлар
84.Дебиторлик қарзларининг айланиш коэффициенти қайдай аниқланади?	*соф тушум / соф дебиторлик қарзларининг ўртача қолдиғи	кредиторлик қарзларининг ўртача қолдиғи \times 360/соф	дебиторлик қарзларининг ўртача қолдиғи \times 360 / маҳсулотни сотишдан тушган соф тушум	соф дебиторлик қарзларининг ўртача қолдиғи / соф тушум
85.Кредиторлик қарзларининг айланиш коэффициенти қайдай аниқланади?	*сотилган маҳсулотларнинг таннархи / кредиторлик қарзларининг ўртача қолдиғи	кредиторлик қарзларининг ўртача қолдиғи \times 360/соф тушум	кредиторлик қарзларининг ўртача қолдиғи / сотилган маҳсулотларнинг таннархи	маҳсулотни сотишдан тушган соф тушум / кредиторлик қарзларининг ўртача қолдиғи
86.Дебиторлик қарзларининг айланиш куни қайдай аниқланади?	*соф дебиторлик қарзларининг ўртача қолдиғи \times 360 : соф тушум	сотилган маҳсулот таннархи : дебиторлик қарзларининг ўртача қолдиғи	сотишдан тушган ялпи тушум : соф дебиторлик қарзлари	соф тушум : дебиторлик қарзларининг ўртача қолдиғи
87.Кредиторлик мажбуриятларининг айланиш кунига қайдай омиллар таъсир қилади?	*кредиторлик мажбуриятлари ҳажми ва сотилган маҳсулотлар таннархи ҳажми	дебиторлик қарзлари ҳажми ва кредиторлик мажбуриятлари ҳажми	дебиторлик қарзлари ҳажми ва сотилган маҳсулотлар таннархи	маҳсулот сотишдан олинган соф тушум ва кредиторлик мажбуриятлари ҳажми
88.Пул маблағлари ҳаракатдаги активларнинг қайси қаторига киради?	*айланма маблағларга	секин сотилувчи активларга	товар-моддий захиралар	тез сотилувчи активларга
89.Пул	*4 оқим	2 оқим	5 оқим	3 оқим

маблағларининг харакати нечта оқимдан иборат?				
90.Пул оқими таҳлили учун зарур маълумотлар қайси ҳисобот шаклларида олинади?	*пул оқими тўғрисидаги ҳисобот (4-шакл), баланс (1-шакл)	баланс 1-шаклдан	молиявий ҳисоботнинг барча шаклларида	пул маблағлари ҳаракати тўғрисида 2-журнал ордер
91.Пул оқими деганда нимани тушунасиз?	*пул ва пул маблағларининг ҳамда сўм ва ўзга эквивалентларнинг кирими ва чиқимини	пул маблағлари чиқимини	пул маблағлари киримини	пул маблағларининг муайян давр оралиғидаги ҳаракати
92.Пул эквивалентлари деганда нимани тушунасиз?	*пул маблағлаэркин алмаштириладиган қисқа муддатли ликвидланадиган, қиймати ўзгариши хатарига камроқ мойил бўлган инвестициялар	пул маблағлари чиқимини	пул маблағлари киримини	пул балансини
93.Пул маблағлари деганда нима тушунилади?	*кассадаги нақд пул ва талаб бўйича бериладиган дерозитлар, ҳисоб-китоб. валюта ва ўзга банк ҳисоб рақамларидаги маблағлар	қиймати ўзгариши хатарига камроқ мойил бўлган инвестициялар	пул ва пул маблағларининг ҳамда сўм ва ўзга эквивалентларининг кирими ва чиқими	пул маблағларининг соф кирими
94.Пул оқими таҳлилининг асосий вазифаси нимадан иборат?	*пул ва пул маблағлари ҳаракатидаги ўзгаришларни аниқлаш ва унга баҳо бериш	молиявий натижаларни таҳлил қилиш ва баҳо бериш	бухгалтерия балансини таҳлил қилиш ва баҳо бериш	хусусий капитални таҳлил қилиш ва баҳо бериш
95.Қуйида қайд қилинган қайси	*валюта маблағларининг	валюта маблағларининг	валюта маблағларининг	валюта маблағларининг

Молиявий ва бошқарув таҳлили

маълумотлар валюта маблағлари ҳаракатини тўлиқ ифодалайди?	г йил бошидаги қолдиғи, жами тушум ва чиқим, йил охиридаги қолдиқ	инг ҳисобот даври бошидаги қолдиғи	инг кирими	нг йил бошидаги қолдиғи
96.Қуйида қайд қилинган қайси маълумотлар валюта маблағлари ҳаракатини тўлиқ ифодалайди?	*йил бошидаги қолдиқ, жами тушум ва чиқим, йил охиридаги қолдиқ	йил бошидаги ва йил охиридаги қолдиқ	жами тушум ва чиқим	жами тушум ва чиқим, йил охиридаги қолдиқ
97.Корхонанинг хусусий капиталини таҳлил қилишда қайси ҳисобот шакллари маълумотларига таянилади?	*1-шакл - «Баланс» ва 5-шакл - «Хусусий капитал» тўғрисидаги ҳисобот	2-шакл - «Молиявий натижалар» тўғрисидаги ҳисобот	4-шакл - «Пул оқимлари» тўғрисидаги ҳисобот	2а-шакл «Дебиторлик ва кредиторлик қарзлари тўғрисида маълумотном а»
98.Хусусий капитал тўғрисидаги ҳисоботни тузишдан мақсад нима?	*баланс пассиви 1-бўлим бўйича таркибланиш ни бериш	актив 2-бўлим бўйича таркибланиш ни бериш	1-шакл “Бухгалтери я баланси” бўйича таркибланиш ни бериш	баланс пассиви 2-бўлим бўйича таркибланиш ни бериш
99.Хусусий капиталнинг рентабеллик даражасига қайдай омиллар таъсир қилади?	*хусусий капиталнинг ўртача йиллик қиймати ва соф фойда	ялпи фойда ва хусусий капиталнинг ўртача йиллик қиймати	соф фойда ва ишлаб чиқариш таннархи	асосий фаолият фойдаси ва хусусий капиталнинг ўртача йиллик қиймати
100.Ликвидлилик коэффициенти – бу...	*жорий тўлов коэффициенти	айланма маблағларни айланиш коэффициенти	ўз ва қарз маблағлари нисбати коэффициенти	инвестиция коэффициенти

**МАВЗУЛАР БЎЙИЧА ТАҚДИМОТ
СЛАЙДЛАРИ ВА ВИДЕО РОЛИКЛАР**

Слайд 1

VII мавзу.Баланс кўрсаткичлари ва молиявий ҳолат таҳлили

Режа

- 7.1. Корхоналар молиявий ҳолати таҳлилининг мазмуни, вазифалари ва ахборат манбалари
- 7.2.Бухгалтерия баланси ва уни таҳлилда қўлланилиши.
- 7.3.Корхона мулкнинг таркиби ва ташкил топш манбаларини таҳлили
- 7.4. Корхонанинг мавжуд ўзига қарашли айланма маблағларининг таҳлили
- 7.5.Корхона баланси ликвидлиги ва тўлов қобилиятини ифодаловчи кўрсаткичларни таҳлили.
- 7.6.Корхонанинг молиявий барқарорлигини таҳлили
- 7.7.Корхонанинг айланма маблағларининг айланишини таҳлили.
- 7.8.Корхона капиталини таркибини таҳлили
- 7.9.Корхонанинг молиявий ҳолати таҳлилининг натижаларини умумлаштириш ва молиявий соғломлаштириш йўлларини белгилаш.

Слайд 2

7.1. Корхоналар молиявий ҳолати таҳлилининг мазмуни, вазифалари ва ахборат манбалари

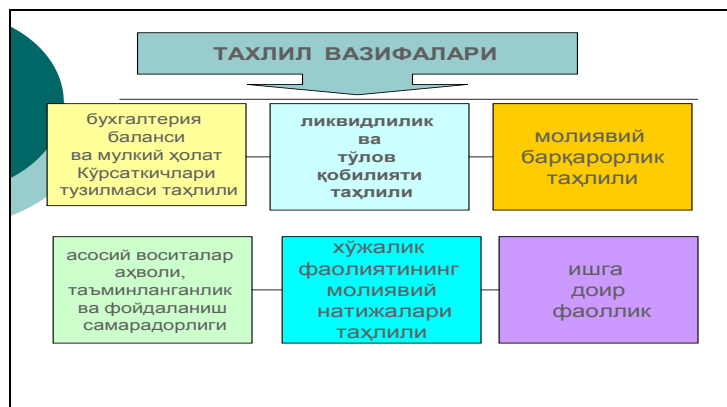
Корхоналар молиявий аҳволини ўрганишнинг мазмуни шундан иборатки, бунда ўз вақтида пул тушумларининг келиши, ҳисоблашиш интизомига риоя қилиш, хусусий ва қарз маблағларининг тўғри нисбатга бўлишини таъминлаш, молиявий тартиб ва интизомга, барча ишлаб чиқариш бўғинларида иқтисод ва тежамкорликка риоя қилиш муҳим аҳамият касб этади. Корхоналарнинг молиявий ҳолати кўп жиҳатдан – баҳо, кредит, фойда ва уни иқтисодий тақсимланиш механизмига боғлиқдир. Шу боис, ҳозирги шароитида ҳар қандай корхонанинг молиявий аҳволини билиш ва ўрганишга эътибор кучаймоқда.

Слайд 3

ТАҲЛИЛ МАҚСАДИ

молиявий фаолиятдаги ютуқ ва камчиликларни аниқлаб, маблағлардан янада тўғри фойдаланган ҳолда ҳисоб-китоб тартибини мустаҳкамлашга қаратилади. Демак, бу маҳсулот ишлаб чиқариш ва уни сотиш, харажатларни тежаш, пул-молия алоқалари ва бошқа фаолиятларнинг бирига боғлиқлигини курсатади.

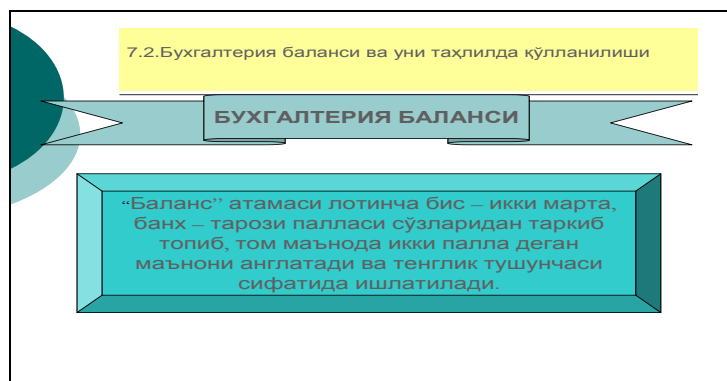
Слайд 4

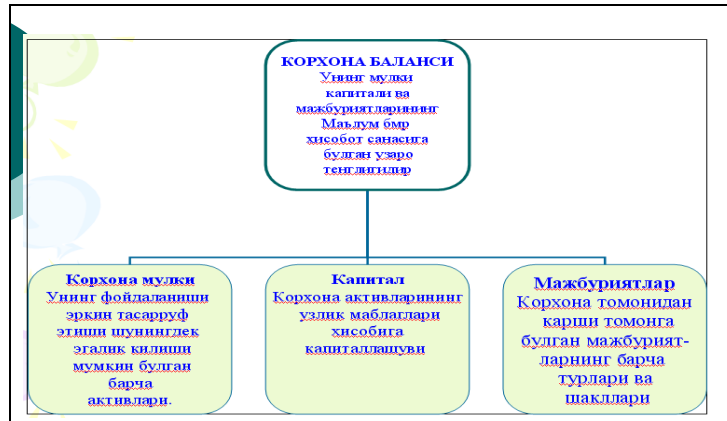
Слайд 5

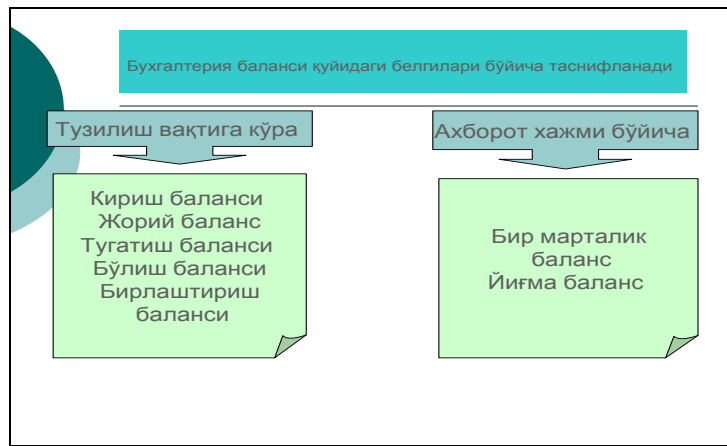
Слайд 6

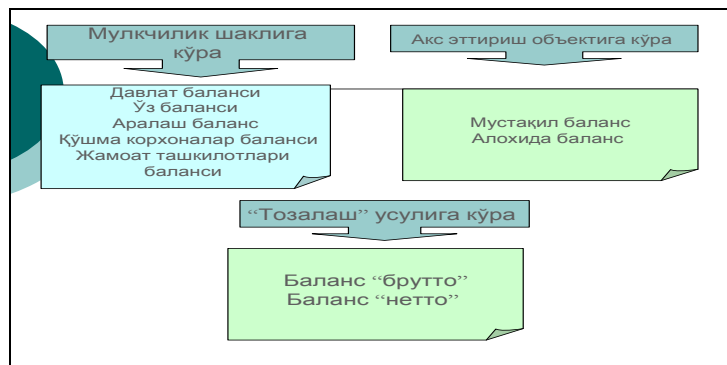
Слайд 7

Слайд 8

Слайд 9

Слайд 10

Корхона баланси активини туркумланиши				
Актив	Узоқ муддатли активлар	Нохаракатчан молиявий активлар	Асосий воситалар	Қўчмас мулк
	Дайланма активлар	Харакатчан молиявий активлар	Номоддий активлар	Меъёрлан-майлиган жорий активлар
			Дائمий харакатчан молиявий активлар	
			Тез харакатчан молиявий активлар	Меъёрлан-увчи жорий активлар
		Секин харакатчан молиявий активлар		

Слайд 11

Корхона баланси пасив томонини туркумланиши

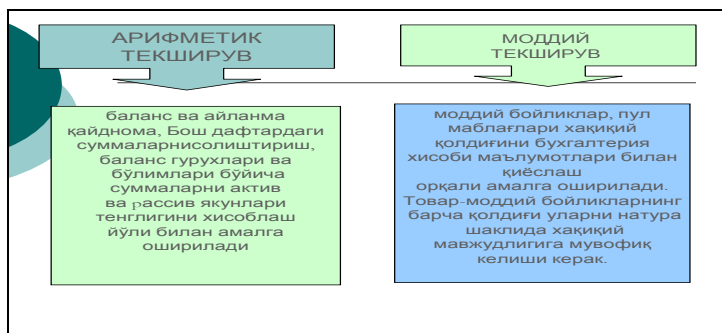
Пассив	Уз маблағлари манбалари	Хусусий капитал Максадли қиримлар захиралар ва даромадлар	Донмий пасивлар	Айланма активларнинг шаклланиши манбалари
	Мажбуриятлар	Узоқ муддатли мажбуриятлар	Узоқ муддатли мажбуриятлар Қисқа муддатли мажбуриятлар	
		Жорий мажбуриятлар	Кредиторлик мажбуриятлари	Муддатв тутаган мажбуриятлар

Слайд 12

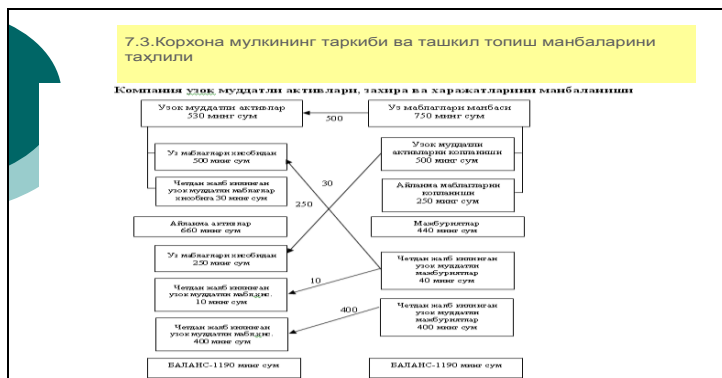
БУХГАЛТЕРИЯ БАЛАНСINI ТАҲЛИЛ ҚИЛИШГА ТАЙЁРЛАШ

уни тузишни тўғрилигини ва моддаларининг аниқлигини текширишни, баланс кўрсаткичлари билан молиявий ҳисоботнинг бошқа шакллари ўртасидаги боғланишни аниқлашни кўзда тутади.
Баланс тузилишининг тўғрилигини текширишда арифметик ва моддий текширувлар амалга оширилиши керак бўлади.

Слайд 13

Слайд 14

Слайд 15

Корхона мулкнинг таркиби ва унинг ўзгаришини таҳлили

Баланс активи	Ил бошига		Ил охирига		Ўзгариш (+,-)		
	Сумма, минг сўм	Салмоғи, %	Сумма, минг сўм	Салмоғи, %	Сумма, минг сўм	Салмоғи, %	Ил бошига нисбатан ўсishi, %
1	2	3	4	5	6=4-2	7=5-3	8=6/2 100
1. Узок муддатли активлар	186790	25,99	203491	22,80	+ 16701	-3,19	+8,94
2. Жорий активлар	531756	74,01	689066	77,20	+157310	+3,19	+29,58
Шу жумладан:							
А) Товар-моддий захирадан	470833	65,52	531450	59,54	+60617	-5,98	+ 12,87
Б) Ўзг. маб-лағлари ва киска муддатли қўшилмалар	7657	1,08	9491	1,07	+ 1834	-0,01	-23,95
В) Дебиторлар	53266	7,41	148125	16,59	+94859	+9,18	+ 178,08
Баланс активининг ЖАМИ	718546	100,0	892557	100,0	+174011	-	+24,22

Слайд 16

Корхона мулкни ташкил топиш манбалари ва уларни таҳлили

Баланс пассиви	Ил бошига		Ил охирига		Ўзгариш (+,-)		
	Сумма, минг сўм	Салмоғи, %	Сумма, минг сўм	Салмоғи, %	Сумма, минг сўм	Салмоғи, %	Ил бошига нисбатан ўсishi, %
1	2	3	4	5	6=4-2	7=5-3	8=6/2100
1. Ўз маблағларининг манбалари	460499	64,09	729410	81,72	+268911	+17,63	+58,39
2. Мажбуриятлар	258047	35,91	163147	18,28	-94900	-17,63	-36,98
Шу жумладан:							
а) узок муддатли маж-буриятлар							
б) жорий мажбуриятлар	258047	35,91	163147	18,28	-94900	-17,63	-36,98
Баланс пассивининг ЖАМИ:	718546	100,0	892557	100,0	+174011	-	+24,22

Слайд 17

7.4. Корхонанинг мавжуд ўзига қарашли айланма маблағларининг таҳлили

корхонанинг айланма маблағларини қоплашга корхонанинг ўз маблағлари етарли ёки етишмаслигини таҳлил қилиш молиявий ҳолат таҳлилининг асосий масалаларидан бири ҳисобланади. Баланс маълумотларига қараб корхонанинг айланма маблағлари қандай манбалар ҳисобига ташкил этилганлиги ўрганилади. Бундай таҳлилнинг зарурлиги шундаки, корхоналарнинг молиявий мустақиллиги, барқарорлиги, кредит олишга лаёқатлилигини аниқлашда ўзлик манбалар билан таъминланганлик кўрсаткичи муҳим аҳамиятга эгадир.

Слайд 18

Корхонанинг ўз мавжуд айланма ва унга тенглаштирилган маблағлар билан таъминланганлигини таҳлили

Кўрсаткичлар	Ўрта		Фарқи (+,-)
	Ил бошига	Ил охирига	
А	С	Д	Е
1. Корхонанинг ўзига қарашли маблағларнинг манбалари	19390	21320	+1930
2. Ўзоқ муддатли пассивлар	3000	3200	+200
3. Жами манбалар (1 қатор+2қатор)	22390	24520	+2130
4. Ўзоқ муддатли активлар	16140	17340	+1200
5. Ўз айланма ва унга тенглаштирилган маблағларнинг мавжуд суммаси (3 қатор-4қатор)	6250	7180	+930
6. Моддий айланма маблағлар	13440	11880	-1560
7. Айланма активлар	20050	23780	+3730
8. Айланма маблағларнинг ортиқчаси (+), етишмаслиги (-) (5 қатор-6 қатор)	-7190	-4700	-2490
9. Ўз айланма маблағлари билан таъминланш коэффициенти (5 қатор : 7 қатор)	0.31	0.30	-0.01

Слайд 19

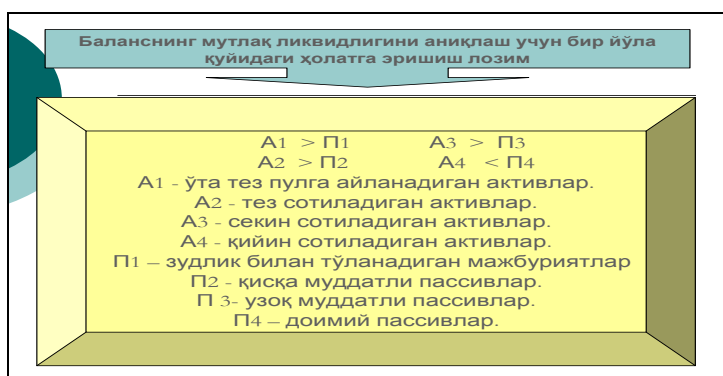

Слайд 20

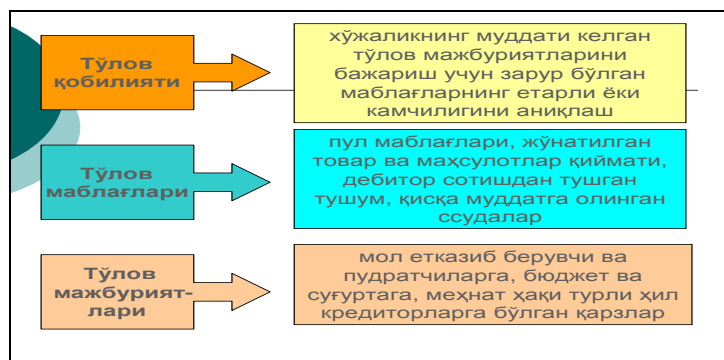
Корхона баланси ликвидлигини таҳлил қилишни ҳисоб-китоб усули

г у р у у х	Актив	Баланс сатрлари	г у р у у х	Пассив	Баланс сатрлари
1	2	3	4	5	6
A1	Ўта тез пулга айланадиган активлар 2 ойгача	320+...+370-сатр №1-шакл	P1	Зудлик билан тўланадиган мажбуриятлар, 2 ойгача	600-сатр №1-шакл
A2	Тез сотиладиган активлар, 2 ойдан 6 ойгача	210+211-сатр №1-шакл	P2	Қисқа муддатли мажбуриятлар, 2 ойдан 6 ойгача	620+660+730+ +740 №1-шакл
A3	Секин сотиладиган активлар	030+140+190+200 №1-шакл	P3	Ўзоқ муддатли пассивлар, 6 ойдан 1 йилгача	490-сатр №1-шакл
A4	Қийин сотиладиган активлар 1 йилдан ошқ	012+022+100+211 №1-шакл	P4	Доимий пассивлар 1 йилдан ошқ	480-сатр №1-шакл

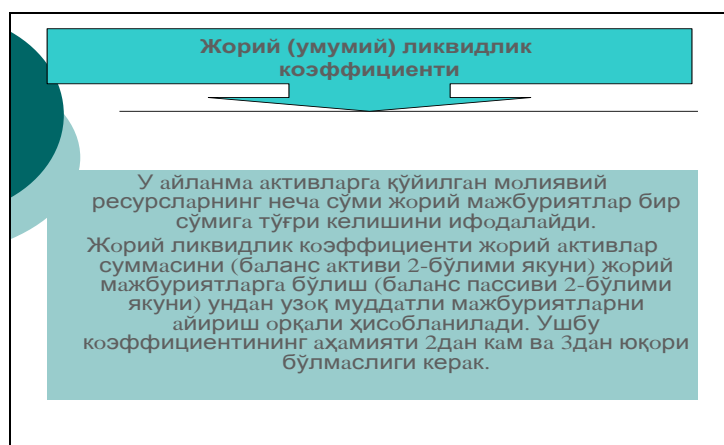
Слайд 21

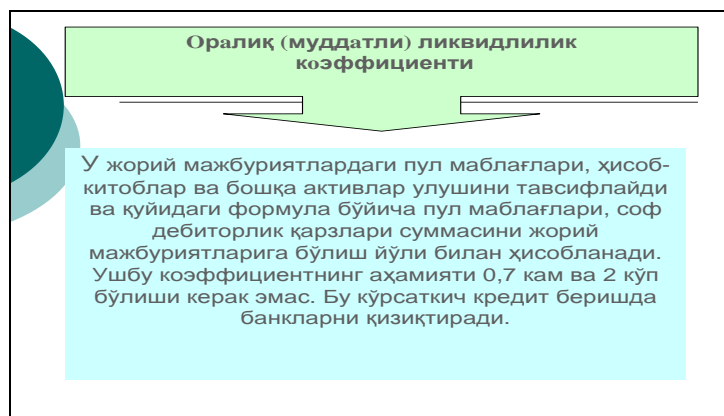
Слайд 22

Слайд 23

Слайд 24

Слайд 25

Мутлақ ликвидлик коэффициенти

Бу кўрсаткич пул маблағларининг қисқа муддатли мажбуриятлардаги улушини тавсифлайди ва пул маблағларининг жорий мажбуриятларга нисбати сифатида аниқланади.

Бу кўрсаткичнинг аҳамияти 0,2 дан кам ва 0,7 дан кўп бўлмаслиги керак.

Слайд 26

Корхонанинг тўлов қобилияти (ликвидлик) коэффициентларини ҳисоб-китоб усули

№	Коэффициентлар	Меъёр	Мазмун	Ҳисоблаш Формуласи
1.	Мутлоқ ликвидлик коэффициенти	>0.2 <0.7	Пул маблағлари ва қисқа муддатли молиявий қўйилмаларнинг жорий мажбуриятлардаги улушини тавсифлайди.	$\frac{1 \text{ ш. } 320+..+370\text{-сатр}}{1 \text{ ш. } 600\text{-сатр}}$
2.	Шошилч ликвидлик коэффициенти	>0.7 <2.0	Жорий мажбуриятлардаги пул маблағлари, ҳисоб-китоблар ва бошқа активлар улушини тавсифлайди.	$\frac{1 \text{ ш. } 210+..+370\text{-сатр}}{1 \text{ ш. } 600\text{-сатр}}$
3.	Жорий ликвидлик коэффициенти	>2 <3.0	Айланма активларга қўйилган молиявий ресурсларнинг неча сўми жорий мажбуриятлар бир сўмига тўғри келишини тавсифлайди.	$\frac{1 \text{ ш. } 390\text{-сатр}}{1 \text{ ш. } 600\text{-сатр}}$

Слайд 27

7.6. Корхонанинг молиявий барқарорлигини таҳлили

МОЛИЯВИЙ БАРҚАРОР КОРХОНА

Активлар (асосий фондлар, номоддий активлар, айланма маблағлар) га қўйилган маблағларни ўз маблағлари ҳисобига қоплайдиган, ноўрин дебиторлик ва кредиторлик қарзларига йул қўймайдиган ҳамда ўз мажбуриятларига ўз вақтида тўлайди

Слайд 28

Слайд 29

Молиявий барқарорлик кўрсаткичларини ҳисоб-китоб усули			
№	Кўрсаткичлар	Норма	Аниқлаш тартиби
1.	Карга олинган ва ўз маблағларининг нисбати	=1	1-шақл. 770 сатр 1-шақл. 480 сатр
2.	Корхона жами мулкда асосий ва моддий айланма маблағларининг улуши.	≥0.5	1-шақл. 130+140 сатр 1-шақл. 400 сатр
3.	Корхона жами мулкда асосий воситаларининг улуши	≥0.3	1-шақл. 130 сатр 1-шақл. 400 сатр
4.	Ўз маблағлари билан таъминлангани	≥0.1	1-шақл. 480, 130 1-шақл. 390 сатр
5.	Корхона тўлов қобилияти	≥2.0	1-ш. 390-2-ш. 7-устуна қисми 1-шақл. 600 сатр
6.	Узоқ муддатли қўйилмалар тарсиби	≥0.1	1-шақл. 570+580 1-шақл. 130 сатр
7.	Жалб қилинган капитал тарсиби.	≤0.1	1-шақл. 570+580 1-шақл. 770 сатр
8.	Ўз капиталининг узоқ муддатли мажбуриятларга нисбати	-	1-шақл. 480 1-шақл. 570+580
9.	Ўзининг капиталининг асосий капиталга нисбати	-	1-шақл. 012+030 1-шақл. 390 сатр
10.	Жорий активларининг карга олинган капиталга нисбати	≥1.0	1-шақл. 130 сатр 1-шақл. 770 сатр
11.	Узоқ муддатли қарзларини ўз капиталига нисбати	≤1.0	1-шақл. 570+580 сатр 1-шақл. 480 сатр
12.	Амортизациянинг жалгарини коэффиценти	≥0.5	1-шақл. 011+021 сатр 1-шақл. 010+020 сатр

Слайд 30

7.7. Корхонанинг айланма маблағларининг айланишини таҳлили

КОРХОНАНИНГ АЙЛАНМА МАБЛАҒЛАРИ

унинг айланма фондлар, муомала фондлари ва бошқа ҳаракатдаги активларда турган пул маблағларидир. Улар асосий фондлардан фарқи улароқ, тўхтовсиз ҳаракатда бўлади. Чунки биришлаб чиқариш синкли мобайнида тўлиқ истеъмол қилиниб, ўз қийматини тайёр маҳсулотга ўтказган ҳолда ҳам буюм-натура кўринишида, ҳам қиймат шаклида тикланади.

Слайд 31

Слайд 32

Слайд 33

Айланма маблағларни айланиш кўрсаткичларини таҳлили

Кўрсаткичлар	Ҳисобот йили боши	Ҳисобот йили охири	Фарқи (+,-)
1. Сотишдан олинган соф тушум	28461732	36164842	+7702810
2. Моддий айланма маблағларни ўртача йиллик қолдиғи	5281557	4495645	-785912
3. Ўртача дебиторлик қарзлари	6164939	5408389	-756550
4. Ҳисобот давридаги кун	360	360	+2.6
5. Моддий айланма маблағларнинг айланиш коэффициенти (1:2).	5.4	8	+2.6
6. Моддий айланма маблағларни айланиш куни (3х360:1).	66.8	44.7	-22.1
7. Моддий айланма маблағларни бандлик коэффициенти (2:1).	0.18	0.12	-0.06
8. Дебиторлик қарзлари айланиш коэффициенти (1:3).	4.6	6.7	+2.1
9. Дебиторлик қарзлари айланиш куни (3х360:1).	77.9	53.8	-24.1
10. Бир қуллик оборот (1:360).	79.06	100.46	+21.4
11. Айланма маблағларни айланишини таслашуви натижасида маблағларни бир қисмини ортга қолдири.			
12. Айланма маблағларни айланишини сезишлушуви натижасида оборотга қўшимча маблағларни жалб қилиниш. 22.1x 100.46 = -2220,2			-2220,2

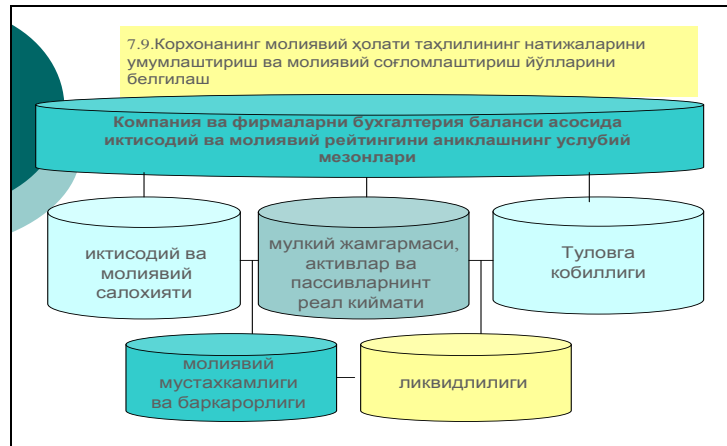
Слайд 34

7.8. Корхона капиталини таркибини таҳлили

Корхона капиталини таркибини ифодаловчи кўрсаткичлар бўлиб қуйдагилар ҳисобланади

1. Мустақилик коэффициенти. Бу кўрсаткични аниқлаш учун хусусий капитал суммаси (пассив балансни 2 бўлими жами) балансни жами суммасига бўлинади.
2. Молиявий барқарорлик коэффициенти. Бу кўрсаткични аниқлаш учун: хусусий капитал плюс узоқ муддатли қарзга олинган капитал суммасини балансини жами суммасига бўлинади.
3. Маблағлар билан таъминланиш коэффициенти. Бу кўрсаткични аниқлаш учун хусусий капиталнинг қарзга олинган капитал суммасига бўлинади.
4. Инвестиция коэффициенти. Бу кўрсаткични аниқлаш учун хусусий капитал суммасини узоқ муддатли активлар (балансни 1 актив бўлими жамига) бўлинади.

Слайд 35

Слайд 36

КОРХОНА МОЛИЯВИЙ БАРҚАРОРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ БЎЙИЧА ҚЎЙИДАГИ АМАЛИЙ ТАВСИЯЛАРНИ БЕРИШ МУМКИН

хусусий капиталнинг кўпайиши, ундан самарали фойдаланиш лозим. Корхона хусусий капиталининг кўпайиши биринчи марта таъсисчилар ҳисобидан ташкил топган Низом жамғармаси орқали таъминласа, кейинчалик корхона фаолияти давомида олинган фойдадан ажратмалар эвазига кўпайтириб бориш мумкин

Корхоналарнинг жуда кўп харажати банклардан олинган қарз учун тўланадиган фоиз ва транспорт харажати ташкил этади. Шу тўғрисида корхона имкони борича оборотдаги маблағларда ўз маблағларининг улушини кўпайтириши ва қоплаши лозим

Слайд 37

Ишлаб чиқариш технологияси тез ўзгараётган, фан-техника тараққиёти жадаллашаётган пайтда асосий воситаларни зудлик билан янгиланишини тақозо қилади. Бу эса унинг амортизацияси меъёрини кўпайтиришни талаб қилади

Молиявий барқарорликни таъминлашнинг асосий йўлларида бири корхона дебитор қарзларини кўпайтирмаслик чорасини кўришдир

Молиявий барқарорликни таъминлашда четдан жалб қилинган маблағлар, хусусан банк кредитининг ҳам ўрни катта. Корхонанинг молиявий потенциали таркибида четдан жалб қилинган маблағлар ҳиссаси камайиб бориши лозим

Слайд 38

VIII мавзу. Молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисобот таҳлили

Режа:

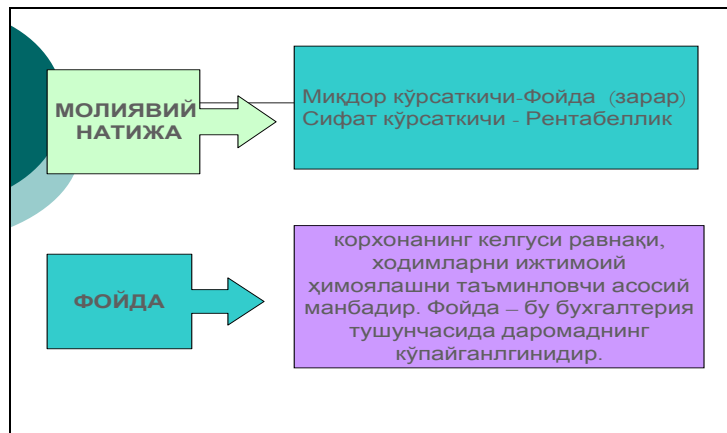
- 8.1. Молиявий натижаларни таҳлил қилишнинг мазмуни, мақсади, вазифалари ва ахборот таъминоти.
- 8.2. Молиявий натижаларни ифодаловчи курсаткичлар тизими ва уларни аниқлаш йўллари.
- 8.3. Корхонанинг ялпи фойдаси ва унинг ўзгаришига таъсир этувчи омилларни таҳлил қилиш.
- 8.4. Корхоналарнинг асосий ишлаб чиқариш фаолиятдан келган фойда ва унинг ўзгаришига таъсир қилувчи омилларни таҳлил қилиш.
- 8.5. Умумхўжалик фаолияти келган ва солиқ тўлағунга қадар фойда(зарар)нинг таҳлили.
- 8.6. Соф фойда ва унинг ўзгаришига таъсир этувчи омилларни таҳлил қилиш
- 8.7. Рентабеллик курсаткичларини таҳлил қилишнинг мазмуни, мақсади ва вазифалари.
- 8.8. Рентабеллик курсаткичларини тизими ва уларни аниқлаш усуллари
- 8.9. Рентабелликни ифодаловчи курсаткичларини ўзгаришига таъсир қилувчи омилларни таҳлили.

Слайд 39

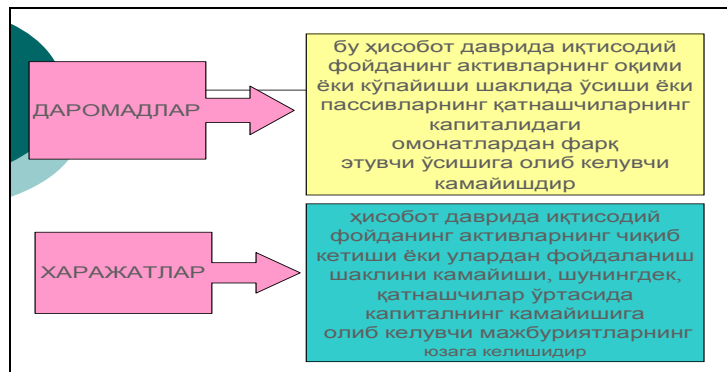
8.1. Молиявий натижаларни таҳлил қилишнинг мазмуни, мақсади, вазифалари ва ахборот таъминоти

Молиявий натижалар таҳлилида даромад ва харажатларнинг узаро фарқлашидаги ҳолатга баҳо берилади. Молиявий натижаларни таҳлил қилишда фойда ва зарарнинг шаклланиш қаторлари буйича ўзгаришлари ўрганилади. Фойда ва зарарнинг омилли таҳлили олиб борилади. Корхонада молиявий натижавийликни яхшилаш юзасидан ички имкониятларнинг мавжудлиги ва уларни йўлга қўйишнинг чора ва тадбирлари белгиланади. Корхонанинг фойдалилик даражасини характерловчи рентабеллик кўрсаткичи ва унинг омилли таҳлили ўтказилади.

Слайд 40

Слайд 41

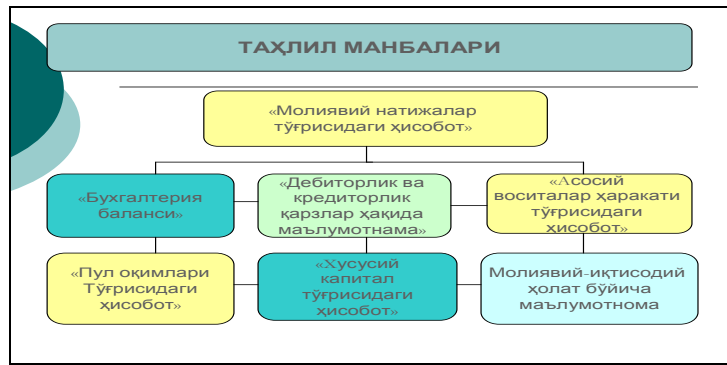

Слайд 42

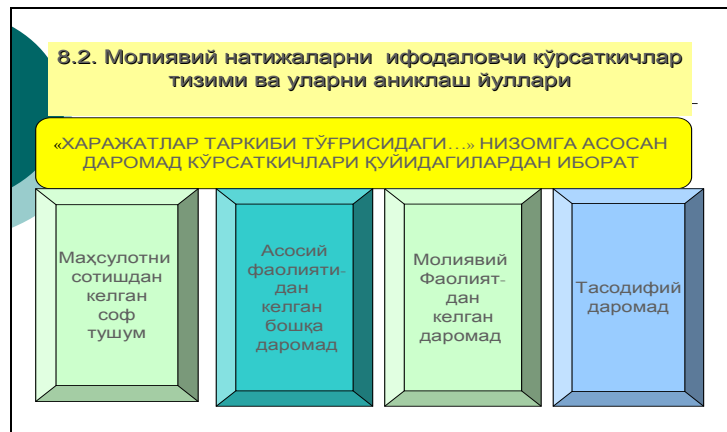
ТАҲЛИЛ ВАЗИФАЛАРИ

- корхонанинг ялли фойдаси ва унинг ўзгаришига таъсир қилувчи асосий омилларни таҳлил қилиш
- асосий ишлаб чиқариш фаолиятдан келган фойдани ўзгаришига таъсир қилувчи омилларни таҳлили
- умумхўжалик фаолиятдан келган фойда фойдани ўзгаришига таъсир қилувчи омилларни таҳлил қилиш
- солиқ тўлангунга қадар фойда ва уни ўзгаришига таъсир қилувчи омилларни таҳлили
- соф фойда ҳажмининг ўзгаришига таъсир қилувчи ижобий ва салбий омилларни ҳамда фойда миқдорини ошириш буйича ички хўжалик резервларини аниқлаш
- корхонанинг рентабеллик кўрсаткичларини ўзгаришига таъсир этувчи омилларга баҳо бериш ва унинг даражасини ошириш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш.

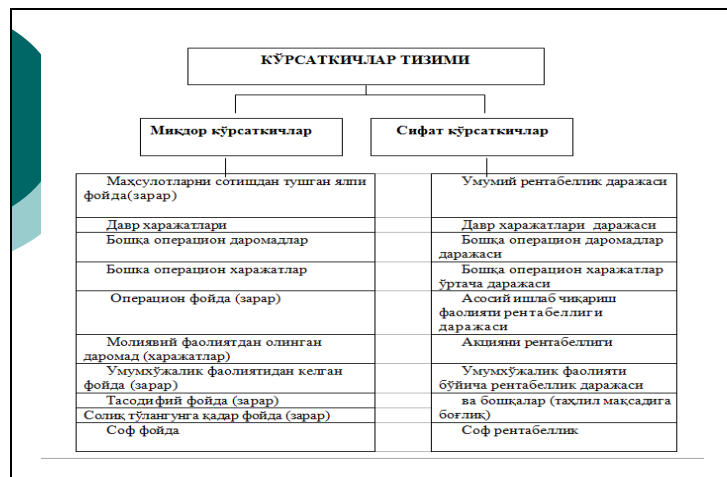
Слайд 43

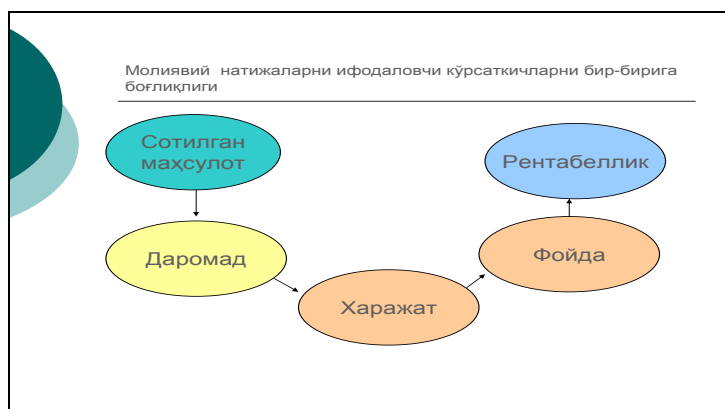
Слайд 44

Слайд 45

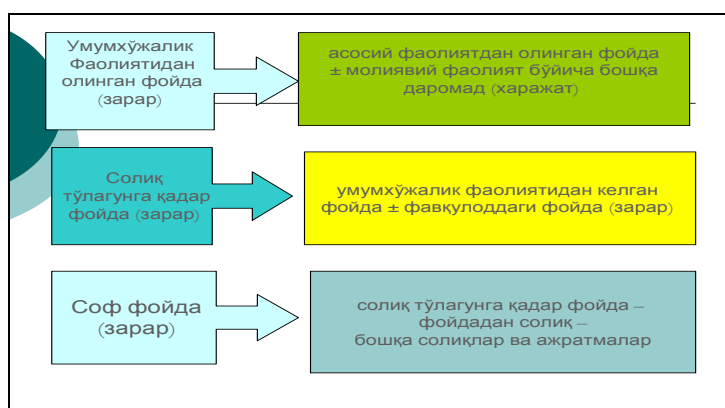
Слайд 46

Слайд 47

Слайд 48

Слайд 49

Маҳсулотлар сотишдан келган ялпи фойдани таҳлили

Тартиб рақами	Кўрсаткичлар	Ҳисобот йил боши	Ҳисобот йил охири	Ўзгариши (+,-)	Ўсish суръати, %
1.	Маҳсулотлар сотишдан олинган соф тушум	726803	1224630	+497827	168
2.	Сотилган маҳсулотнинг таннархи	528282	905261	+376979	171
4.	Маҳсулотлар сотишдан келган ялпи фойда (1к – 2к)	198521	319369	+120848	161

Слайд 50

Корхонанинг асосий фаолиятдан келган фойда ҳажмининг таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Ҳисобот йил боши	Ҳисобот йил охири	Ўзгариши (+,-)	Ўсш суръати, %
1	Махсулотлар сотишдан келган ялпи фойда	198521	319369	+120848	161
2	Давр харажатлари	199723	327888	+128165	164
3	Асосий фаолиятнинг бошқа операцион даромадлари	10271	9650	-621	94
4	Асосий фаолиятнинг бошқа операцион харажатлари	-	-	-	-
5	Асосий асосий фаолиятдан келган фойда (1к-2к+3к-4к)	9069	1131	-7938	125

Слайд 51

Корхона бўйича умумҳужалик фаолиятдан келган фойдани таҳлили

Кўрсаткичлар	Ҳисобот йил боши		Ҳисобот йил охири		Ўзгариши (+,-)	
	фойда	зарар	фойда	зарар	фойда	зарар
А	1	2	3	4	5 (3-1)	6(4-2)
1. Операцион фойда	9069	-	1131	-	-7938	-
2. Дивидендлар шаклидаги даромадлар	-	-	28	-	-	-
3. Фойдалар шаклидаги даромадлар (харажатлар)	-	-	10384	-	-	-
4. Молиявий лизингдан даромадлар (харажатлар)	-	-	-	-	-	-
5. Валюта курси фарқидан даромадлар (зарарлар)	232	432	568	817	+336	+385
6. Молиявий фаолиятнинг бошқа даромадлари (харажатлар)	-	-	-	-	-	-
7. Молиявий фаолият бўйича барча даромадлар (харажатлар)	232	432	10980	817	+10748	+385
Жами (2+3+4+5+6)	-	-	-	-	-	-
8. Умумҳужалик фаолиятнинг фойдаси (1+7)	8869	-	11294	-	+2425	-

Слайд 52

Корхонада солиқ тўлагунга қадар фойдани таҳлили

Т.р.	Кўрсаткичлар	Ҳисобот йил боши	Ҳисобот йил охири	Ўзгариши (+,-)	Ўсш суръати, %
1.	Умумҳужалик фаолиятдан қурилган фойда (зарар)	8869	11294	+2425	127
2.	Фавқулодда фойда	-	-	-	-
3.	Фавқулодда зарар	-	-	-	-
4.	Солиқ тўлагунга қадар фойдани (зарар) (1к. + 2к. - 3к)	8869	11294	+2425	127

Слайд 53

Слайд 54

Корхона соф фойдасини таҳлили							
№	Кўрсаткичлар	Хисобот йил боши		Хисобот йил охири		Фарқи (+,-)	
		сумма, (м.с.)	салмоғи, %	сумма, (м.с.)	салмоғи, %	сумма, (м.с.)	салмоғи, %
1.	Солиқ тўлангунга қадар фойда	8869	100	11294	100	+2425	-
2.	Фойда (даромад) солиғи	8374	94.4	6349	56.2	-2025	-38.2
3.	Бошқа солиқ ва ажратмалар	40	0.5	393	3.5	+353	+3
4.	Жами солиқлар (2к+3к)	8414	94.8	6742	59.7	-1672	-35.1
5.	Хисобот даври соф фойдаси (зарари) (1к-4к)	455	5.1	4552	40.3	+4097	+35.2

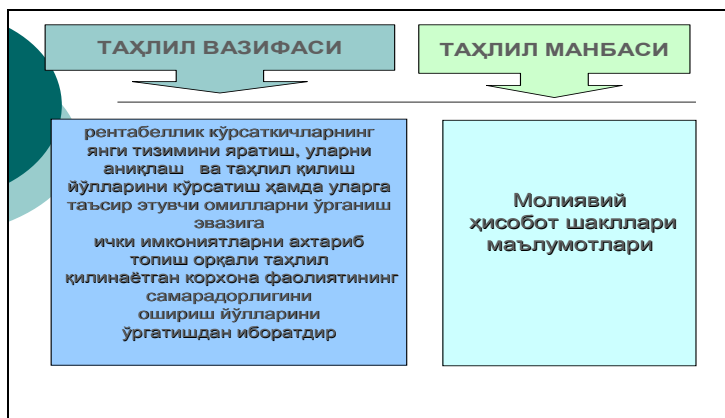
Слайд 55

8.7. Рентабеллик кўрсаткичларни таҳлил қилишнинг мазмуни, мақсади ва вазифалари

Рентабеллик кўрсаткичи

хўжалик субъектлари фаолиятининг самарадорлигини ифodalовчи асосий кўрсаткич бўлиб, хўжалик фаолияти натижаларини тўла ва ҳар томонлама тавсифлаб беради. Рентабелли корхоналар ҳамма харажатларини ўз даромадлари билан қоплайдилар ва иқтисодиётни ривожлантириш учун қўшимча фойда яратадилар

Слайд 56

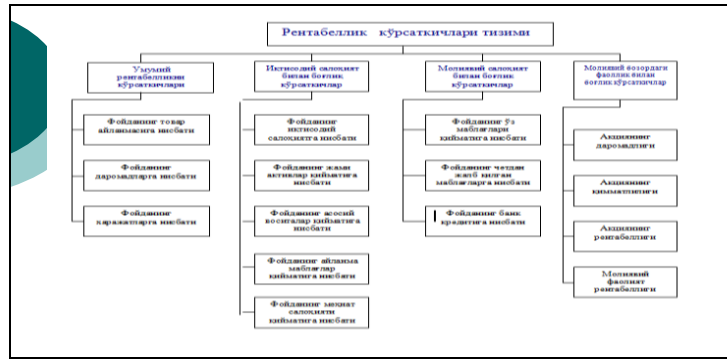

Слайд 57

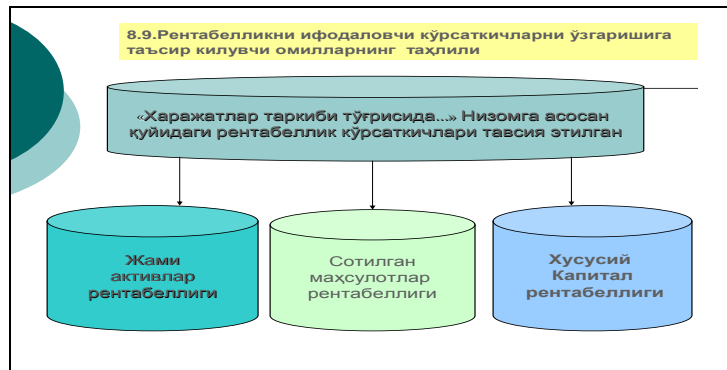
8.8. Рентабеллик кўрсаткичлари тизими ва уларни аниқлаш усуллари

№	Кўрсаткичлар	Аниқлаш формуласи	Молиявий ҳисоботда ифода қилиниши
1.	Жами активларини рентабеллиги	Соф фойда : активларни ўртача қиймати	2-ш. 270 с 1-ш. 400 с
2.	Жорий активлар рентабеллиги	Соф фойда: жорий активларни ўртача қиймати	2-ш. 270 с 1-ш. 390 с
3.	Сотилган маҳсулотини рентабеллиги	Соф фойда: маҳсулотини сотишдан тушган соф тушум	2-ш. 270 с 2-ш. 010 с
4.	Сотилган маҳсулотини рентабеллиги	Сотилган маҳсулотини ишлаб чиқариш таварми: маҳсулотини сотишдан тушган соф тушум	2-ш. 020 с 2-ш. 010 с
5.	Корхонанинг асосий фаолиятининг рентабеллиги	Маҳсулотини сотишдан тушган ялпи соф фойда: сотилган маҳсулотини ишлаб чиқариш таварми	2-ш. 030 с 2-ш. 020 с
6.	Хусусий капиталнинг рентабеллиги (ЎЗ)	Соф фойда: ўз маблағларининг ўртача йиллик қиймати	2-ш. 270 с 1-ш. 480 с
7.	Асосий капиталнинг рентабеллиги	Соф фойда: узоқ муддатли активларининг ўртача йиллик қиймати	2-ш. 270 с 1-ш. 130 с
8.	Перманент капиталнинг рентабеллиги	Соф фойда: ўз маблағларининг ўртача қиймати + узоқ муддатли кредитлар + узоқ муддатли сўрашлар	2-ш. 270 с 1-ш. (480+870+580) с
9.	Карга капиталнинг рентабеллиги	Соф фойда: карга олинган капиталнинг ўртача қиймати.	2-ш. 270 с 1-ш. 770 с
10.	Солиқ қисмини (тёре)	Соф фойда : солиқ тўлангунга қадар фойда	2-ш. 270 с 2-ш. 240 с

Слайд 58

Слайд 59

Слайд 60

Жами активларнинг рентабеллиги

корхонанинг асосий ва айланма маблағлардан фойдаланиш самарадорлиги даражасини кўрсатади. Ушбу рентабеллик даражасининг меъёри 5 фоиздан 10 фоизгача бўлиши керак.

Мулк рентабеллиги даражаси – корхонанинг бир сумлик мулкidan неча сум фойда олишганини кўрсатади. Ушбу кўрсаткич корхоналар ўртасидаги рақобат курашида индикаторлик вазифасини ўтайди. Жами активларнинг рентабеллик даражаси қуйидаги формула орқали, соф фойда суммасини (СФ) жами активларнинг ўртача миқдори (ЖАС) бўлиш йўли билан аниқланади:

$$ЖАР = СФ \times 100 : ЖАС$$

Слайд 61

Жами активларни рентабеллик даражасини таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Ҳисобот йил боши	Ҳисобот йил охири	Ўзгариши (+,-)
1.	Соф фойда	455	4552	+4097
2.	Жами активлар суммаси			
	А) йил бошига	1130937	1359871	+228934
	Б) йил охирига	1359871	2079697	+719826
	В) ўртача миқдори	1245404	1719784	+474380
3.	Жами активларни рентабеллик даражаси (1к x100:2в), фондда	0.04	0.26	+0.22

Слайд 62

Сотилган маҳсулот рентабеллиги

сотилган маҳсулот бирлигига фойда улушини, яъни сотилган маҳсулотнинг самарадорлик даражасини тавсифлайди ва қуйидагича аниқланади:

1. Сотилган маҳсулот рентабеллиги (таннарх буйича) = $\frac{\text{Таннарх} \times 100}{\text{соф тушум}}$
2. Сотилган маҳсулот рентабеллиги (соф фойда буйича) = $\frac{\text{Соф фойда} \times 100}{\text{соф тушум}}$

Слайд 63

Корхонанинг сотилган маҳсулот рентабеллик даражасини таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Хисобот йил боши	Хисобот йил охири	Ўзгариши (+,-)
1.	Сотилган маҳсулотнинг таннархи	528282	905261	+376979
2.	Соф фойда	455	4552	+4097
3.	Соф тушум	726803	1224630	+497827
4.	Сотилган маҳсулот рентабеллиги (таннарх буйича) (1x100:3)	72.68	73.92	+1.24
5.	Сотилган маҳсулот рентабеллиги (соф фойда буйича) (2x100:3)	0.06	0.37	+0.31

Слайд 64

Хусусий капитал рентабеллиги

корхонанинг ўз капиталидан фойдаланиш самарадорлик даражасини кўрсатади, яъни корхонанинг ўз сармояси ўртача йиллик суммасининг бир пул бирлигидан қанча пул бирлигига тенг соф фойда олинганлигини кўрсатади.
У қуйидаги формула буйича аниқланади:

$$ХСР = \frac{СФ}{ХС} \times 100$$

Слайд 65

IX мавзу. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларининг таҳлили

Режа:

- 9.1. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларини таҳлил қилишнинг аҳамияти, вазифалари ва ахборот манбалари.
- 9.2. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларини умумий ҳажмини таҳлили.
- 9.3. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларини айланувчанлигини таҳлили.

Слайд 66

9.1. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларини таҳлил қилишнинг аҳамияти, вазифалари ва ахборот манбалари

Қозирги шароитда фаоллият кўрсатиши учун зарур шарт молиявий ҳисоб ва тоб интизомига катъий риоя этилишидир. Қозирги кунда илгари шаклланган корхоналараро иқтисодий алоқалар тарқалиб кетди. Бу алоқаларни янги шарт-шароитларда янгиликларга тўқдан ўзгартириб шалланттириши зарурлиги пайда бўлди. Натижада корхоналараро алоқалар мураккаблашди ва дебиторлик-кредиторлик қаралар кулани бошлади, ишлаб чиқаришга салбий таъсир кўрсатувчи муаммага айланди. Қўлгина корхоналарнинг молиявий ҳужжатик фаоллиятини ямонлаштурувчи омилларидан бири – катта суммадаги муддати утган дебиторлик ва кредиторлик қараларнинг турланиб қилиши бўлиб қолди.

Слайд 67

Билиб қўйиш зарурки

Қарши томонга тўланиши
лозим бўлган
мажбуриятлар
кредиторлик
мажбуриятлари
ҳисобланади.

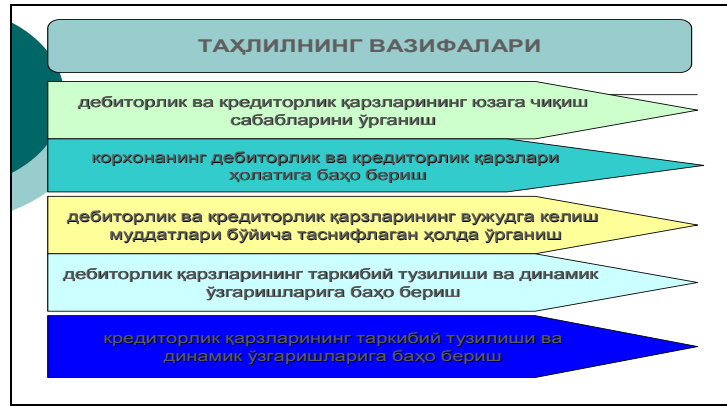
Қарши томондан олиниши
лозим бўлган мажбуриятлар
дебиторлик мажбуриятлари
ҳисобланади.

Слайд 68

Таҳлил этишнинг асосий мақсади

Дебиторлик ва кредиторлик мажбуриятларининг айланиш даврини тезлаштириш асосида корхона молиявий ҳолатини яхшилаш юзасидан ҳолатни баҳолаш ва чора-тадбирлар белгилашдан иборат.

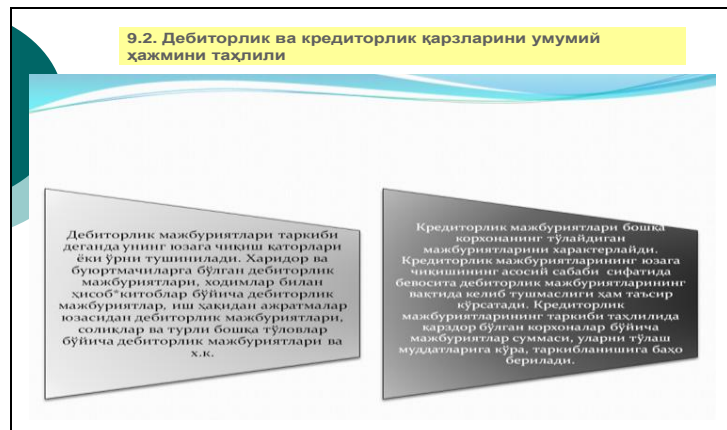
Слайд 69

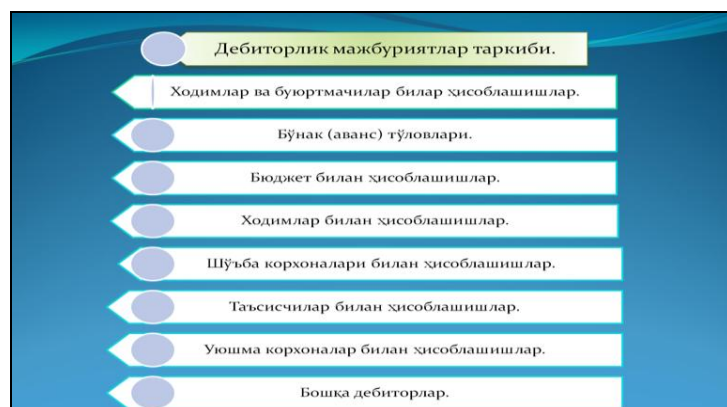
Слайд 70

Слайд 71

Слайд 72

Слайд 73

Слайд 74

Слайд 75

Дебитор қарзлари суммаси ва тузилмасини ўзгаришини таҳлили

Кўрсаткичлар	Йил бошида		Йил охирида		Ғарқ (+,-)	
	Сумма	Салмоғи	Сумма	Салмоғи	Сумма	Салмоғи
Дебиторлар						
Харидор ва буюртмачилар билан ҳисоб-китоб	20613090	38,65	68571799	68,21	+47958709	+29,56
Мол етказиб берувчи ва пураччиларга берилган бўнақлар	21393	0,04	36797	0,04	+15404	-
Бюджетга солиқ ва йиғимлар бўйича бўнақ тўловлари	1449	0,003	1621	0,002	+172	-0,001
Мақсадли давлат жамғармалари ва сугурталар бўйича бўнақ тўловлари	2175	0,004	2175	0,002	-	-0,002
Бошқа дебиторлик қарзлари	32693311	61,30	31917371	31,75	-775940	-29,55
Жаъми	53331418	100	100529763	100	+47198345	-
Муддати ўтгани	2977408	-	204414	-	-2772994	-

Слайд 76

Кредиторлик қарзлари суммаси ва тузилмасининг ўзгаришини таҳлили						
Кўрсаткичлар	Йил бошида		Йил охирида		Фарқ (+,-)	
	Сумма	Сал-моғи	Сумма	Сал-моғи	Сумма	Сал-моғи
Кредиторлар						
Мол етказиб берувчи берувчилар ва пудратчиларга қарз	88433	0.69	6142	0.01	-82291	-0.68
Шўба ва қарам жамиятларнинг қарзлари	10521791	82.44	47125609	93.60	+36603818	+11.16
Олинган бўнақлар	1367778	10.72	2164011	4.29	+796233	-6.43
Бюджет бўйича қарзлар	109392	0.86	102667	0.20	-6725	-0.66
Мақсадли давлат фондига тўлов қарзлари	95283	0.75	138571	0.27		-0.48
Меҳнатга ҳақ тўлаш бўйича қарзлар	480424	3.76	530882	1.05	+50458	-2.71
Бошқа кредиторлик қарзлари	100105	0.78	277417	0.55	+177312	-0.23
Жами	12763206	100	50345299	100	+37582093	-
Муддати ўтказиб йўборилган	-	-	-	-	-	-

Слайд 77

Муддати ўтган дебиторлик ва кредиторлик мажбуриятларининг олдини олиш мақсадида қуйндаги чора-тадбирларни амалга ошириши зарур:

- ❖ ўзаро шартномавий муносабатларда томонларнинг масъуллиги ва уларнинг шартларига қатъий амал қилиши;
- ❖ муддати ўтказиб юборилган ҳар қандай тўловлар суммаси бўйича ҳуқуқий жавобгарлик шартини белгилаши;
- ❖ Ҳисоб-китобларнинг замонавий шаклларида фойдаланиши.

Слайд 78

Корхона дебиторлик ва кредиторлик қарзлари баланси			
ДЕБИТОРЛИК ҚАРЗЛАРИ	Сумма (нинг сўм)	КРЕДИТОРЛИК ҚАРЗЛАРИ	Сумма (нинг сўм)
Харidor ва буюртмачилар билан ҳисоб-китоб	68571799	Мол етказиб берувчиларга қарз	6142
Шўба ва қарам жамиятларнинг қарзлари	-	Шўба ва қарам жамиятларнинг қарзлари	47125609
Мол етказиб берувчи ва пудратчиларга берилган бўнақлар	36797	Солиқлар бўйича қиъштирилган мажбуриятлар ва мажбурий тўловлар	102667
Бюджетга солиқ ва йиғимлар бўйича бўнақ тўловлари	1621	Бюджет бўйича қарзлар	138571
Мақсадли давлат жамғармалари ва сугурталар бўйича бўнақ тўловлари	2172	Мақсадли давлат фондига тўлов қарзлари	530882
		Меҳнатга ҳақ тўлаш бўйича қарзлар	277417
Бошқа дебиторлик қарзлари	31917371	Бошқа кредиторлик қарзлари	2164011
		Олинган бўнақлар	50345299
Жами	100529763	Жами	50184464
		Дебиторлик қарзларининг кредиторлик қарзларидан ортиқчилиги	50184464
БАЛАНС	1000529763	БАЛАНС	1000529763

Слайд 79

9.3. Дебиторлик ва кредиторлик қарзларини айланувчанлигини таҳлили

Дебиторлик мажбуриятларининг айланувчанлиги

- Қарз мажбуриятларининг ундириб олиш муддати ва уларнинг айланиш коэффициентини тушунилади. Бу бевосита буғунги юзага келган мажбуриятнинг неча кундан кейин нақт пулга айланиш даражасини характерлайди.

Слайд 80

Корхонанинг дебиторлик қарзлари айланувчанлигини таҳлили			
Кўрсаткичлар	Хисобот йил боши	Хисобот йил охири	Ўзгариши (+,-)
1. Дебиторлик қарзлари	53331418	100529763	+47198345
2. Соф тушум	457340100	613071300	+155731200
3. Айланма активлар	56766442	103586466	+46820024
4. Муддати ўтган дебиторлик қарзлари	2977408	204414	-2772994
5. Дебиторлик қарзларининг айланиш коэффициентини (2 : 1)	8.57	6.10	-2.47
6. Дебиторлик қарзларининг айланиш даври, кунда (1x360:2)	41.98	59.03	+17.05
7. Айланма активлар таркибда дебиторлик қарзлари, % (1:3x100)	93.95	97.05	+3.1
8. Муддати ўтган дебиторлик қарзлари улуши, % (4:1x100)	5.58	0.20	-5.38

Слайд 81

Кредиторлик қарзлар – «бошқа корхоналар ҳисобидан фаолият кўрсатиш» деса ҳам бўлади. Чунки кўп корхоналар маблағларга бўлган эҳтиёжини қоплаш учун банк кредитларидан эмас, балки кредиторлик қарзларидан фойдаланадилар. Кредиторлик қарзи қайтарилганда мажбуриятлар суммаси камаяди. Шунингдек, айланма маблағлар, яъни пул маблағлари, товар-молдий бойликлар ҳам камаяди. Бундай ҳолатда бухгалтерия балансининг якуний суммаси камаяди, қарз корхонанинг маблағлари ҳисобидан узилади. .

Слайд 82

Корхона буйича кредиторлик қарзларини айланишини таҳлили			
Кўрсаткичлар	Хисобот йил боши	Хисобот йил охири	Ўзгариши (+,-)
1. Кредиторлик қарзлари	12763206	50345299	+37582093
2. Сотилган маҳсулотлар (иш, хизматлар)нинг ишлаб чиқариш таннари	4573401	6130713	+1557312
3. Мажбуриятлар	12763206	50345299	+37582093
4. Кредиторлик қарзларининг муддати ўтгани	-	-	-
5. Кредиторлик қарзларининг айланиш коэффициентини (2 : 1)	0.36	0.12	-0.24
6. Кредиторлик қарзларининг айланиш даври, кунда (1x360:2)	1,01	2.96	+1.95
7. Мажбуриятлар таркибда кредиторлик қарзлари улуши, % (1:3x100)	100	100	-
8. Муддати ўтган кредиторлик қарзларининг жами кредиторлик қарзлари таркибидаги салмоғи, % (4:1x100)	-	-	-

Слайд 83

Корхонада дебиторлик ва кредиторлик қарзларининг аҳволини яхшилаш бўйича қуйидаги амалий тавсияларни бериш мумкин
зарур маҳсулотни етказиб бериш ва харид қилиш шартномаларини ўз вақтида, тўғри тузиш;
ҳисоб-китоб тўлов ҳужжатларини ўз вақтида ва тўғри расмийлаштириш;
маҳсулот етказиб бериш ва сотишни вақтида ҳисоб-китоб қилиб бориш;
маҳсулот етказиб берувчилар ва харидор корхоналарининг молиявий аҳволини ўрганиш;

Слайд 84

•маҳсулот ҳажмини ошириш ва сифатини яхшилаш;
маҳсулот етказиб берувчилар ва харидорлар билан ўз вақтида ҳисоб-китоб қилиш;
корхона бухгалтерлари, иқтисодчилари ва молия ходимларининг малакасини мунтазам ошириб бориш
корхонанинг молиявий аҳволини ўз вақтида таҳлил қилиш ҳамда уларнинг натижаларини менежерга тақдим этиш

Слайд 85

9-мавзу. Ҳужаалик субъектларининг асосий восита (фонд)лар билан таъминланганлиги ва улардан фойдаланиш самарадорлигининг таҳлили
Режа
9.1. Иқтисодиёт субъектларини асосий воситалар билан таъминланганлигини ўрганишнинг аҳамияти, мазмуни ва вазифалари.
9.2. Асосий фондларнинг таркиби, тузилиши ва ҳаракатининг таҳлили.
9.3. Асосий фондларнинг техник ҳолатини таҳлил қилиш.
9.4. Асосий фондлардан самарали фойдаланиш кўрсаткичларининг таҳлили.
9.5. Ишлаб чиқариш асбоб-ускуналаридан

Слайд 86

ТАҲЛИЛ ВАЗИФАЛАРИ
пул маблағларининг ҳаракатига тўғри, аниқ ва ҳолисона баҳо бериш
операцион фаолиятдаги пул маблағларининг ҳаракатига баҳо бериш
жорий, инвестиция ва молиявий фаолиятлари бўйича пул маблағларининг соф киримини ва чиқимини аниқлашда ҳамда баҳо бериш
пул маблағлари кирими бўйича манбаларнинг ва чиқими бўйича ҳаракатларининг таркибини ўрганиш
валюта маблағлари ҳаракатини ўрганиш ва унга таъсир этувчи омилларга баҳо бериш
соф пул оқимларида ижобий сальдони кўпайтириш имкониятларини аниқлаш

Слайд 87

10-мавзу. Хужаалик субъектларининг асосий восита (фонд)лар билан таъминланганлиги ва улардан фойдаланиш самарадорлигининг таҳлили

Режа

- 10.1. Иқтисодиёт субъектларини асосий воситалар билан таъминланганлигини ўрганишнинг аҳамияти, мазмуни ва вазифалари.
- 10.2. Асосий фондларнинг таркиби, тузилиши ва ҳаракатининг таҳлили.
- 10.3. Асосий фондларнинг техник ҳолатини таҳлил қилиш.
- 10.4. Асосий фондлардан самарали фойдаланиш кўрсаткичларининг таҳлили.
- 10.5. Ишлаб чиқариш асбоб-ускуналаридан фойдаланишни таҳлил қилиш.

Слайд 88

10.1. Иқтисодиёт субъектларини асосий воситалар билан таъминланганлигини ўрганишнинг аҳамияти, мазмуни ва вазифалари

АСОСИЙ ВОСИТАЛАР ДЕБ

корхонада кўп йил фойдаланиладиган меҳнат қуроллари: яъни бинолар, иншоотлар, машиналар ва асбоб-ускуна кабиларга айтилади. Улар миллий бойликнинг асосий қисмини ташкил этади

Слайд 89

МЕҲНАТ ВОСИТАЛАРИ ОМИЛЛАРИ ТАРКИБИДА ЎРГАНИЛАДИГАН МАСАЛАЛАР

Корхонани асосий фондлар билан таъминланганлиги

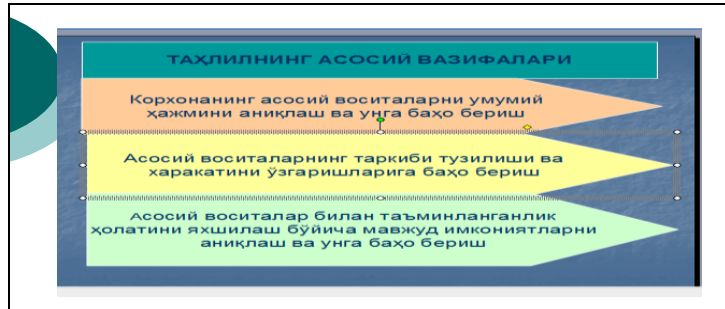
Асосий фондларни Техник ҳолати

Асосий фондлардан самарали фойдаланиш

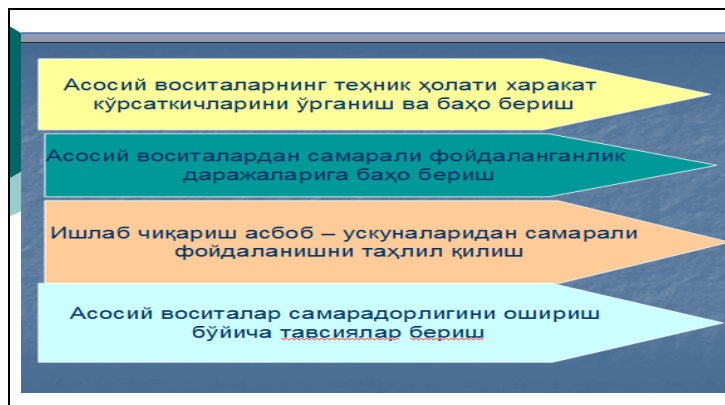
Слайд 90

Слайд 91

Слайд 92

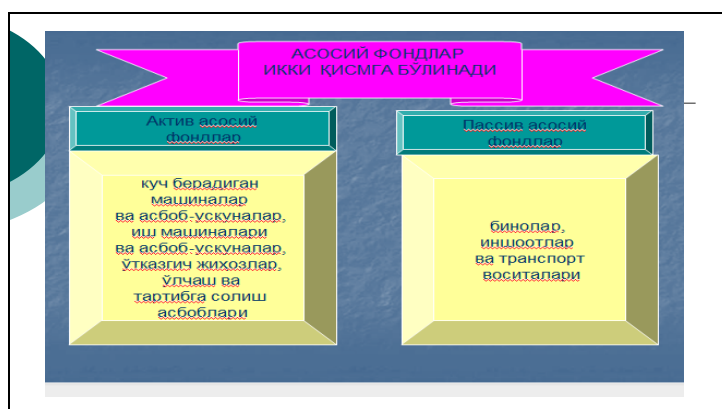
Слайд 93

Слайд 94

Слайд 95

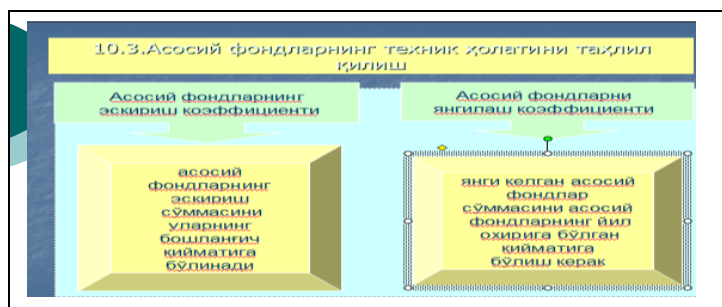

Слайд 96

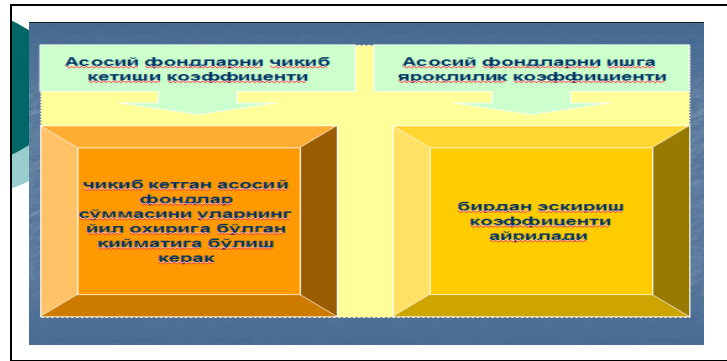
Саноат ишлаб чиқариш асосий фондларининг таркиби ва ҳаракатини таҳлил қилиш.

Саноат ишлаб чиқариш асосий фондлари	Ўтган йили		Жорий йил		Ўтган йилга нисбатан узгариши (+,-)	
	Сумма (м.с.)	Салмоғи % ҳисоб	Сумма (м.с.)	Салмоғи % ҳисоб	Сумма (м.с.)	Салмоғи % ҳисоб
1. Бино ва иншоотлар	18900	49.35	19013	49.41	+113	+0.06
2. Ишдан чиқариш асбоб ускуналари	19200	50.13	19268	50.07	+68	-0.06
3. Бошқа асосий фондлар	200	0.52	202	0.52	+2	-
жами	38300	100	38483	100	+183	-

Слайд 97

Слайд 98

Слайд 99

Asosiy fondlarning eskirish va yaroqlilik darajasini ta'hlil qilish

Кўрсаткичлар	Ўлчов бирлиги	Йил бошига	Йил охирига	Ўзгариши +/-
Asosiy fondlarning boshlang'ich kiymati	м.с	39248	40775	+1527
Asosiy fondlarning eskirish sūmmasi	м.с.	9317	11008	+1691
Asosiy fondlarning qoldiq kiymati (1-катор 2-катор)	м.с.	29931	29767	-164
Asosiy fondlarning eskirish ko'effitsienti (2-кат. 1 кат.x100)	фонз.	23,7	27,0	+3,3
Asosiy fondlarning yaroqlilik ko'effitsienti 3-катор: 1-каторx100	фонз	76,3	73,0	-3,3

Слайд 100

10.5. Asosiy fondlardan samarali foydalaniшни ta'hlil kiliш

ФОНД САМАРАСИ КўРСАТКИЧИ ЖАМИ АСОСИЙ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ФОНДЛАРИНИНГ ҚИЙМАТИГА ВА АЛОҲИДА УЛАРНИНГ АКТИВ ҚИСМИНИНГ ҚИЙМАТИГА НИСБАТАН АНИҚЛАНАДИ

ФОНД САМАРАСИ КўРСАТКИЧИНИНГ АСОСИЙ СИҒИМИ КўРСАТКИЧИ БўЛИБ У АСОСИЙ ФОНДЛАРИНИНГ ўртача йиллик қийматини ТОВАР МАҲСУЛОТИНИ ҲАЖМИГА НИСБАТИ ТАРИҚАСИДА АНИҚЛАНАДИ

Слайд 101

Товар маҳсулоти ҳажмига 2 омил таъсир кўрсатади:

Екстенсив омил

1. Саноат ишлаб чиқариш асосий фондларининг ўртача йиллик қийматини ўзгариши.

Интенсив омил

2. Асосий фондлардан олинadиган самаранин г ўзгариши

Слайд 102

Асосий фондлардан фойдаланишнинг самарадорлик даражасини таҳлил қилиш			
Кўрсаткичлар	Ҳақиқатда ўтган йил	Ҳақиқатда жорий йил	Ўтган йилга нисбатан фарқ (+,-)
1. Товар маҳсулотларнинг ўзгармас қорхона удғуржи базоси, минг сўм.	898370	1000910	+102540
2. Саноат ишлаб чиқариш асосий фондларининг ўртача йиллик қиймати, минг сўм.	355970	379830	+23860
3. Жумладан машина ва асбоб-ускуналар.	179290	184640	+5350
4. Машина ва асбоб-ускуналарнинг жами асосий фондлар таркибига тутган салмоғи (3катор : 2 катор) 0,01 анниклисида (коэф.)	0,504	0,486	-0,018
5. Минг сўмлик саноат ишлаб чиқариш асосий фондларидан олинган самара (1 катор : 2 катор), сўм	2523,7	2635,2	+111,5
6. Минг сўмлик машина ва асбоб-ускуналардан олинган самара (1к : 3к). Сўм	5010,7	5420,9	+410,2
7. Минг сўмлик саноат ишлаб чиқариш асосий фондларидан олинган самаранинг ўзгаришига таъсир келувчи омиллар:			
а) машина ва асбоб-ускуналарнинг жами асосий фондлар таркибига тутган салмоғининг ўзгариши, сўм.	-	-	-90
б) минг сўмлик машина ва асбоб-ускуналардан олинган самаранинг ўзгариши, сўм.	-	-	+200

Слайд 103

10.6. Ишлаб чиқариш асбоб-ускуналаридан фойдаланишни таҳлил қилиш

Товар маҳсулотнинг ишлаб чиқариш ҳажми ўзгаришига 2 омил таъсир кўрсатади

1. Дастгоҳлар ёки дастгоҳ-соатлар миқдорининг ўзгариши.

2. Бир дастгоҳ ёки бир дастгоҳ-соатга тўғри келувчи унумдорлик даражаси.

Слайд 104

Дастгоҳлардан самарали фойдаланишнинг иш вақти ва қуввати бўйича таҳлил қилиш			
Кўрсаткичлар	Бизнес режа бўйича	Ҳақиқатда	Мутлақ фарқи (+,-)
1. Товар маҳсулоти (минг сўм ҳисобида)	1930	2085	+155
2. Ишланган дастгоҳ-соатлар (минг)	223,7	200,3	-23,4
3. Бир дастгоҳ-соатга тўғри келувчи унумдорлик (сўм, тийин ҳисобида) (1 катор : 2 катор)	8,63	10,41	+1,78

Слайд 105

XI мавзу. Пул оқимларининг таҳлили

Режа:

- 11.1. Пул маблағлари ҳаракатини таҳлил қилишнинг аҳамияти, вазифалари ва ахборот манбалари.
- 11.2. Корхонанинг фаолият турлари бўйича пул маблағлари оқимини таҳлил қилиш усуллари.
- 11.3. Пул маблағлари ҳаракатини тезлаштириш имкониятларини аниқлаш.

Слайд 106

11.1. Пул маблағлари ҳаракатини таҳлил қилишнинг аҳамияти, вазифалари ва ахборот манбалари

Корхоналарнинг хўжалик фаолиятини бошқаришда фойдаланиладиган манбалар каторига пул маблағларининг ҳаракати тўғрисидаги ахборотлар ҳам кирди. Хўжалик фаолиятини самарали бошқаришда пул маблағлари оқими тўғрисидаги ахборотлар муҳим рол ўйнайди. Пул оқимлари тўғрисидаги маълумотлар бarcha даражадаги бизнесменлар томонидан халқаро амалиётда кенг фойдаланилмоқда, у корхоналар маъмуриятига ҳам, таъки фойдаланувчиларга ҳам зарурдир. Корхона менежери мазкур маълумотлардан фойдаланиб, корона ликвидлигини ўрганишда, дивидендларни белгилашда, иш хақи таъминоти ва бюджет билан ўз вақтида ҳисоб-китоб қилиш имкониятидан фойдаланишлари мумкин.

Слайд 107

ТАҲЛИЛ ВАЗИФАЛАРИ

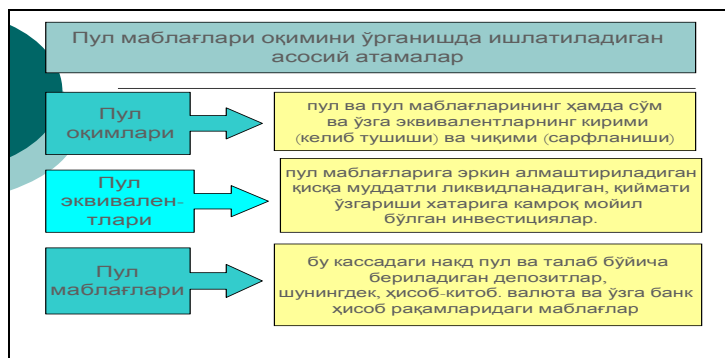
- пул маблағларининг ҳаракатига тўғри, аниқ ва ҳолисона баҳо бериш
- операцион фаолиятдаги пул маблағларининг ҳаракатига баҳо бериш
- жорий, инвестиция ва молиявий фаолиятлари бўйича пул маблағларининг соф киримини ва чиқимини аниқлашда ҳамда баҳо бериш
- пул маблағлари кирими бўйича манбаларнинг ва чиқими бўйича ҳаракатларининг таркибини ўрганиш
- валюта маблағлари ҳаракатини ўрганиш ва унга таъсир этувчи омилларга баҳо бериш
- соф пул оқимларида ижобий сальдони кўпайтириш имкониятларини аниқлаш

Слайд 108

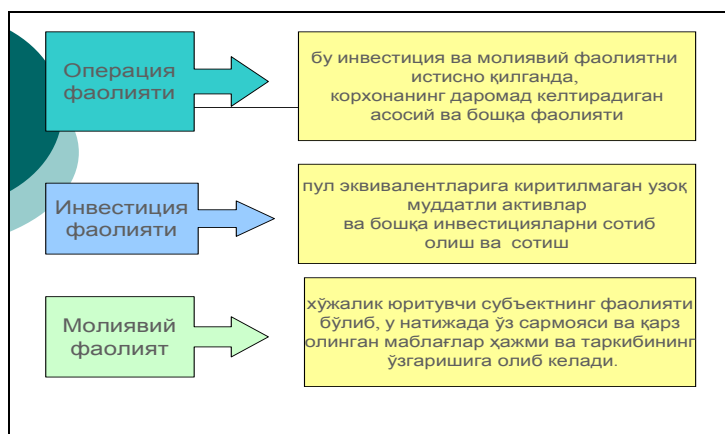

Слайд 109

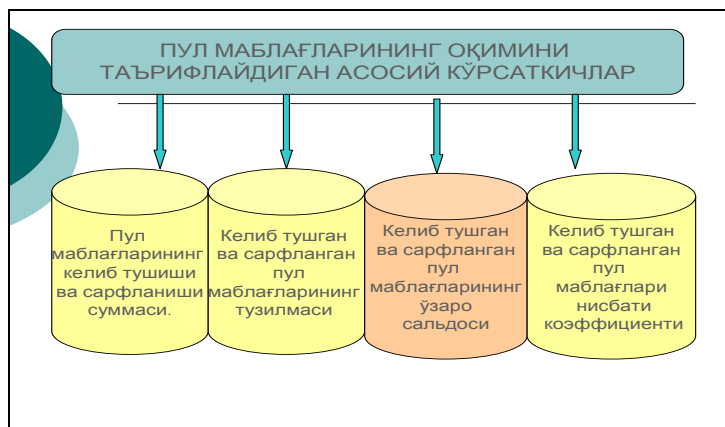
Молиявий ва бошқарув таҳлили

Слайд110

Слайд 111

Слайд 112

Слайд 113

Корхонанинг пул оқимлари тўғрисидаги ҳисоботни таҳлили				
Кўрсаткичлар	Пул маблағлари кирими		Пул маблағлари чиқими	
	Сумма, минг сўм	Жамига nisбатан салмоғи, %	Сумма, минг сўм	Жамига nisбатан салмоғи, %
1. Пул ва унга тенгланган пул маблағларининг икки қисми	7657	0.21		
2. Хўжалик фаолиятида пул маблағларининг кирими (+), чикими (-)	3654697	99.95	2927038	80.09
3. Туланган солиқлар			727646	19.91
4. Инвестиция фаолиятидаги соф пул оқимларининг кирими ёки чикими	1938	0.05	117	0.003
5. Молиявий фаолиятдаги соф кирими ёки чикими				
Жами пул маблағларининг кирими				
Соф кирими ёки чикими	9491	0.26		

Слайд 114

Хўжалик фаолиятидаги пул маблағлари ҳаракатининг таҳлили					
Кўрсаткичлар	Сатр рақами	Пул маблағлари кирими		Пул маблағлари чиқими	
		Сумма, минг сўм	Жамига nisбатан салмоғи, %	Сумма, минг сўм	Жамига nisбатан салмоғи, %
1	2	3	4	5	6
1. Махсулот (ини, хизмат)ларини сотишдан қолиб тушган пул маблағлари	010	1273888	66.67	-	-
2. Материал, товар, иш ва хизматлар учун мол етказиб бериувчиларга туланган пул маблағлари	020	-	-	271348	24.33
3. Ходимларга ва улар номидан туланган пул маблағлари	030	-	-	616535	55.28
4. Операцион фаолиятнинг бошқа пул тушувлари ва тўловлари	040	636669	33.33	227355	20.39
Жами:	-	1910257	100	1115238	100
Операцион фаолиятнинг соф пул кирими ёки чикими	050	795019	41.62	-	-

Слайд 115

Инвестиция фаолиятидаги пул маблағлари ҳаракатининг таҳлили					
Кўрсаткичлар	Сатр рақами	Пул маблағлари кирими		Пул маблағлари чиқими	
		Сумма, минг сўм	Жамига nisбатан салмоғи, %	Сумма, минг сўм	Жамига nisбатан салмоғи, %
1	2	3	4	5	6
Асосий воситаларни сотиб олиш ва сотиш	060	-	-	213370	100
Номоддий активларни сотиб олиш ва сотиш	070	-	-	-	-
Узоқ ва кески муҳлатли инвестицияларни сотиб олиш ва сотиш	080	-	-	-	-
Инвестицион фаолиятнинг бошқа пул тушувлари ва тўловлари	090	-	-	-	-
Жами:	-	-	-	213370	100
Инвестиция фаолиятнинг соф пул кирими ёки чикими	100	-	-	213370	100

Слайд 116

Молиявий фаолиятидаги пул маблағлари ҳаракатининг таҳлили					
Кўрсаткичлар	Сатр рақами	Пул маблағлари кирими		Пул маблағлари чиқими	
		Сумма, минг сўм	Жамига нисбатан салмоғи,%	Сумма, минг сўм	Жамига нисбатан салмоғи,%
1	2	3	4	5	6
Олинган ва тўланган фойзалар	110	-	-	-	-
Олинган ва тўланган дивидендлар	120	-	-	-	-
Акциялар чиқаришдан ёки хусусий капитал билан боғлиқ бўлган бошқа инструментлардан олинган пул тушумлари	130	-	-	-	-
Хусусий акцияларни сотиб олганда ва уларни сотганда пул тўловлари ва тушумлари	140	-	-	-	-
Узоқ ва қисқа муддатли кредит ва қарзлар бўйича пул тушумлари ва тўловлари	150	10412	98.78	-	-
Узоқ муддатли ижара (лизинг) бўйича пул тушумлари ва тўловлари	160	-	-	-	-
Молиявий фаолиятнинг бошқа пул тушумлари ва тўловлари	170	129	1.2	-	-
Жами	-	10541	100	-	-
Жами: молиявий фаолиятнинг соф пул кирими / чиқими (сатр 110+/-120+130+140+/-150+/-160+/-170)	180	10541	100	-	-

Слайд 117

Солиқ тўлашлардаги пул маблағлари ҳаракатининг таҳлили					
Кўрсаткичлар	Сатр рақами	Пул маблағлари кирими		Пул маблағлари чиқими	
		Сумма, минг сўм	Жамига нисбатан салмоғи%	Сумма, минг сўм	Жамига нисбатан салмоғи%
1	2	3	4	5	6
Тўланган даромад (фойда) солиғи	190	-	-	3639	1.49
Тўланган бошқа солиқлар	200	-	-	240355	98.51
Жами тўланган солиқлар (сатр. 190+200)	210	-	-	243994	100

Слайд 118

Молиявий-ҳўжалик фаолиятини соф пул киримини ҳисоблаш				
Кўрсаткичлар	Сатр коди	Пул маблағлари кирими, минг сўм	Пул маблағлари чиқими, минг сўм	Фарқи (+,-)
Асосий фаолият	050	795019	-	-
Инвестиция фаолияти	100	-	213370	-
Молиявий фаолият	180	10541	-	-
Солиққа тортиш	210	-	243994	-
Жами молиявий-ҳўжалик фаолиятининг соф пул кирими /чиқими (сатр. 050+/-100+/-180-210)	-	348196	-	-

Слайд 119

Валюта маблағлари оқими ва уларнинг тузилмаси				
Кўрсаткичлар	Пул маблағлари тушуми		Пул маблағлари чиқими	
	Сумма, минг сўм	Салмоғи, %	Сумма, минг сўм	Салмоғи, %
1	2	3	4	5
Валюта маблағлари оқими				
Хисобот даври бошидаги қолдиқ	309			
Келиб тушди:	3725	100,0		
Шу жумладан:				
А) сотишдан олинган фойда	3725	100,0		
Б) конвертасияланган				
В) олинган кредит				
Г) бошқа манбалар			3894	100,0
Сарфланди:				
Шу жумладан:				
А) ишлаб чиқариш (муомала) харажатларига киритилган сарф харажатлар				
Б) ишлаб чиқаришни ривожлантиришга сарф харажатлар			1562	40,11
В) махсулот етказиб берувчиларга тўловлар			1445	37,11
Г) кредит бўйича тўловлар, шу жумладан фойзлар				
Д) бошқа мақсадлар учун			887	22,78

Слайд 120

1	2	3	4	5
Валюта маблағлари тушуми (+), чиқими(-)нинг чиқимдан қўллиги	-169			
Хисобот даври охирида қолдиқ	140			
Валюта маблағлари оқими коэффициентини	0,96			
Давр бошидаги пул ва валюта маблағлари қолдиғи суммаси	351			
Пул ва валюта маблағлари тушуми	28177			
Пул ва валюта маблағлари чиқими			28224	
Хисобот даври охиридаги пул ва валюта маблағлари қолдиғи суммаси			304	
Пул ва валюта маблағлари оқими коэффициентини	0,99			

Слайд 121

<p>Корхонанинг пул оқимларини таҳлил қилиш натижасида пул маблағларининг тақчиллик сабаблари</p> <p>хўжалик субъектларининг мол-мулк ва махсулот сотиш рентабеллигининг пастлиги;</p> <p>солиқлар ва дивиденд тўловларининг юқори эканлиги;</p> <p>корхоналарда қоплаш манбаларидан юқори бўлган Капитал харажатларининг катта миқдорда амалга оширилиши;</p> <p>баланс пассивида қарз мажбуриятлари улушининг ортиши ҳисобига қарз ва кредитларни қоплашга ҳамда фоиз тўловларига юқори миқдорда тўланмалар қилинганлиги</p> <p>корхоналарда айланма маблағлар айланишининг пастлиги, яъни айланма маблағларнинг айланиши секинлиги ҳисобига корхона оборотига пул маблағларининг қайтиши секинлиги натижасида оборотга қўшимча пул маблағларини жалб этилганлиги</p>

Слайд 122

<p>XII Мавзу. Иқтисодиёт субъектларининг хусусий капитали таҳлили</p>
<p>Режа:</p> <p>12.1. Иқтисодиёт субъектларининг хусусий капиталини таҳлил этишнинг мазмуни, вазифалари ва манбалари.</p> <p>12.2. Хусусий капитални таркиби, ўзгариши ва динамикасини таҳлили.</p> <p>12.3. Хусусий капитални кўпайтириш омилларини аниқлаш.</p>

Слайд 123

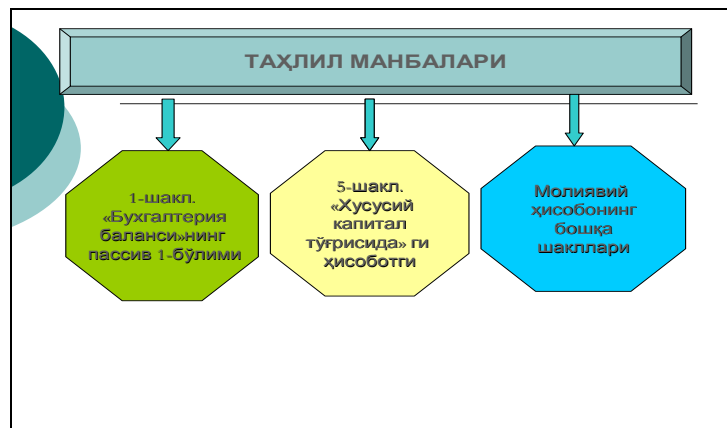
12.1. Иқтисодий субъектларининг хусусий капиталини таҳлил этишнинг мазмуни, вазифалари ва манбалари

Эркин иқтисодий муносабатлар шароитида хусусий капитал корxonанинг молиявий ҳолатини тавсифловчи муҳим кўрсаткичлардан бири ҳисобланади. Негаки, унинг ҳолатига қараб жами маблағлар таркибидан келиб чиққан ҳолда корxonанинг иқтисодий қарамлиги ёки мустақиллигига баҳо берилади. Бу бизнесни бошқариш, фаолиятни кенгайтириш ва шериклик фаолиятини йўлга қўйишда ўта муҳим масала ҳисобланади. Корхона, ташкилот ёки фирма очилиш даврида ўз маблағларини белгилаб олиши лозим. Бу иш амалга оширилгач эса маблағларни қайси манба ҳисобига қоплаш кераклиги кўриб ўтилади. Агарда корxonанинг ўз маблағлари етарли бўлса ўз маблағлар манбаи ҳисобига, акс ҳолда эса, қарз маблағлари ҳисобига қоплайди.

Слайд 124

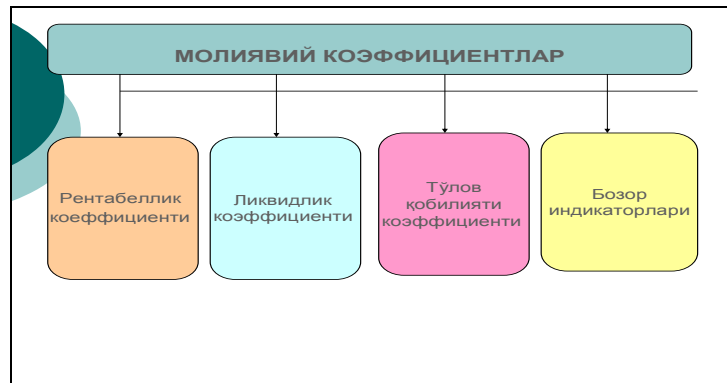
Слайд 125

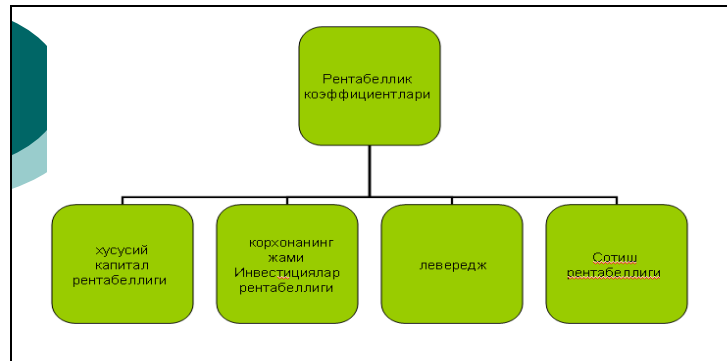
Слайд 126

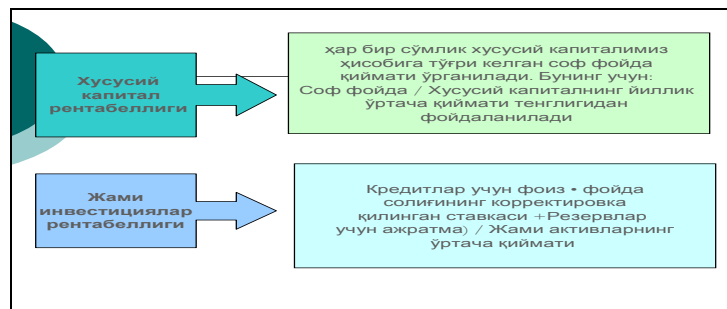
Слайд 127

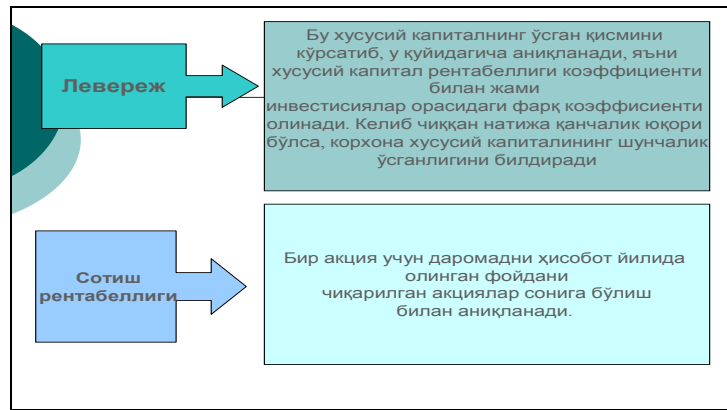
Слайд 128

Слайд 129

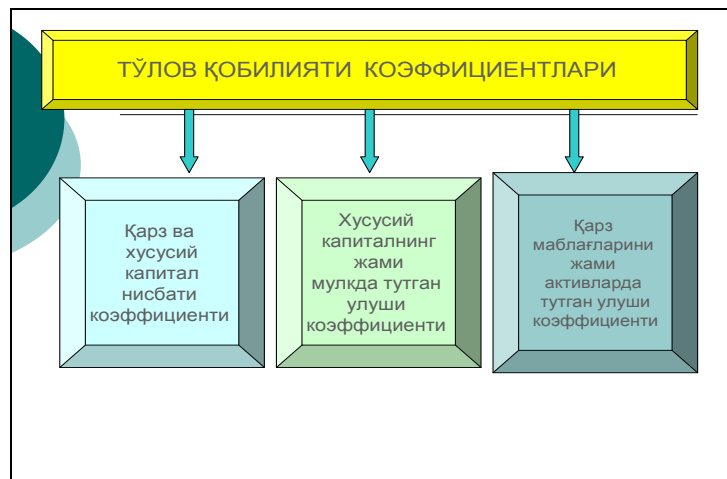
Слайд 130

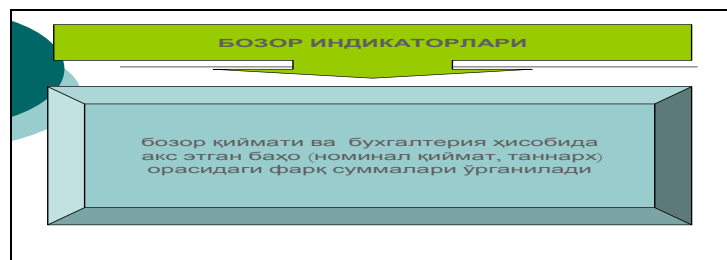
Слайд 131

Слайд 132

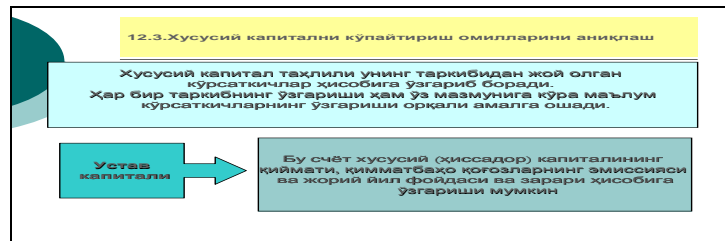
Слайд 133

Слайд 134

хусусий капитали динамикасининг таҳлили				
Кўрсаткичлар	Йил бошига кодиқ	Ўзгариши		Йил охирига кодиқ
		кўпайиши	камайиши	
1	2	3	4	5
1. Устав капитали	28280	—	—	28280
2. Қўшилган	116902	—	-	116902
3. Резерв капитали	278317	263511	-	541828
4. Тақсимланмаган фойда	37000	5400	—	42400
5. Хусусий капитал билан қопланмаган	-	—	—	—
ЖАМИ:	460499	268911	—	729410

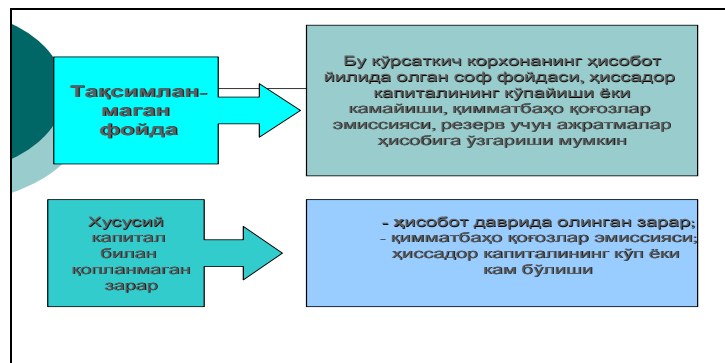
Слайд 135

Слайд 136

Слайд 137

Фанга доир видео маърузалар , видео роликлар

1. <https://www.youtube.com/watch?v=x6dd0IHuC98>
- Analysis of Financial Statements
2. <https://www.youtube.com/watch?v=jXDzdqc8gPI>
- CFA Level I Financial Statement Analysis Video Lecture by Mr. Arif Irfanullah
3. <https://www.youtube.com/watch?v=QvXk4-kllWg>
- FIN621_Lecture01
4. <https://www.youtube.com/watch?v=rGvUUB8ZNb0>
- FIN621_Lecture02
5. <https://www.youtube.com/watch?v=A3okXtlQGck>
- FIN621_Lecture03
6. https://www.youtube.com/watch?v=f1_D1IHCTUU
- FIN621_Lecture04
7. <https://www.youtube.com/watch?v=4ayqk6g3lGU>
- Overview of Financial Statement Analysis

**ДАВРИЙ МУСТАҚИЛ
ТАЪЛИМГА ОИД ТОПШИРИҚЛАР**

Амалий топшириқлар

1-топшириқ. Қуйидаги маълумотлар асосида чораклар бўйича ўртача йиллик баҳо ўзгариши индексини геометрик формула асосида аниқланг.

1- жадвал

Чорак	1	2	3	4
Ўсиш суръати	1,05	1,09	2,01	1,56

2-топшириқ. Бир ишчини сентябр ойидаги ўртача иш ҳақини аниқланг.

40 та ишчини ҳар бири 500,0 минг сўм.

50 та ишчини ҳар бири 600,0 минг сўм.

10 та ишчини ҳар бири 650,0 минг сўм иш ҳақи олган.

3-топшириқ. Қуйидаги маълумотлар асосида айланма маблағларни ўртача чорак қолдиғини хронологик формула орқали аниқланг.

1 чорак – 5000,0 минг сўм

2 чорак – 4950,0 минг сўм

3 чорак – 5100,0 минг сўм

4 чорак – 5200,0 минг сўм

4-топшириқ. Тайёр маҳсулот балансини тузинг ва сотиш ҳажмига омиллар таъсирини ҳисобланг.

4- жадвал

№	Кўрсаткичлар	Шартли белги	Хисобот йили		Фарқи (+,-)	Маҳсулотсотиш ҳажмига таъсири (+,-)
			Бизнес режа бўйича	Ҳақиқатда		
1.	Тайёр маҳсулотнинг йил бошига қолдиғи	Йб				
2.	Ишлаб чиқарилган тайёр маҳсулот	Т				
3.	Тайёр маҳсулотнинг йил охирига қолдиғи	Йо				
4.	Сотилган маҳсулот	См				

5-топшириқ. Маҳсулот ҳажмига меҳнат омилларининг таъсирини фоизларнинг фарқ усулини қўллаш орқали аниқланг.

5- жадвал

Кўрсаткичлар	Режа бажарилиши, %	Фоизлар фарқи, (+;-)	Маҳсулот ҳажмига таъсири	Омиллар
А	1	2	3	4
1. Ишлаб чақариш ходимлари сони, киши				
2. Жами ишчиларнинг ишлаган киши-кунлари				
3. Жами ишчиларни				

Молиявий ва бошқарув таҳлили

ишлаган киши-соатлари				
4. Маҳсулот ҳажми				

6-топширик. Иш вақти фондига омиллар таъсирини занжирли боғланиш ва мутлоқ фарқ усуллари қўллаш орқали аниқланг.

6- жадвал

Кўрсаткичлар	Шартли белги	Ҳисобот йили		Режадан фарқи	Режа бажарилиши %
		Режа	Ҳақиқат		
1. Ишлаб чақариш ходимлари сони, киши	ИС				
2. Бир ишлаб чақариш ходимининг ишлаган кунлари	К				
3. Иш куни давомийлиги, соатда	Д				
4. Жами ишлаб чақариш ходимларини ишлаган киши-соатлари	ИВФ				

7-топширик. Иш сони ва меҳнат унумдорлигининг маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмига таъсирини интеграл усулини қўллаш орқали аниқланг.

7- жадвал

Кўрсаткичлар	Шартли белги	Ўтган йили	Ҳисобот йили	Ўзгариши
1. Маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми, млн. сўм	Н			
2. Ишчилар сони	ИС			
3. Бир ишчининг меҳнат унумдорлиги, млн.сўм	МУ			

8-топширик. Корхона активлари ва пасивларини соддалаштирилган тартибда тузинг ва хулоса ёзинг.

8- жадвал

Бухгалтерия баланси бўйича корхона активлари ва пасивларини соддалаштирилган тартибда таркибланиши

Актив	Йил боши	Йил охири	Пассив	Йил боши	Йил охири
1	2	3	4	5	6
Узоқ муддатли активлар:			1. Ўз маблағлари манбалари		
1.1. Асосий воситалар: а) эскириши б) колдиқ қиймати			1.1. Ўз маблағлари		
1.2. Номоддий активлар: а) эскириши б) колдиқ қиймати			1.2. Акциялар		
1-бўлим жами			1.3. Тақсимланмаган		

Молиявий ва бошқарув таҳлили

			фойда		
1.1. Жорий активлар			Жами 1-бўлим		
2.1. Моддий айланма маблағлар			2. Мажбуриятлар		
2.2. Пул маблағлари ва бошка активлар а) пул маблағлари б) дебиторлар в) кимматли коғозлар			2.1. Узоқ муддатли		
Жами 2-булим			2.2. Қисқа муддатли		
			2.3. Кредиторлик мажбуриятлари		
			2- бўлим жами		
Барча активлар			Барча пассивлар		

9-топширик. Бухгалтерия баланси асосида қуйида берилган молиявий коэффицентларни аниқланг ва хулоса беринг. Таҳлилий ҳисобларни 9-жадвалга киритинг.

9-жадвал

Бухгалтерия баланси асосида аниқланадиган молиявий коэффицентларни аниқлаш усули

Кўрсаткичлар	Аниқланиш формуласи
1	2
Узоқ муддатли активларга баҳо беришнинг нисбий ифодалари:	
- Асосий воситаларнинг эскириш коэффиценти	Асосий воситаларнинг эскириш киймати /Асосий воситаларнинг бошланғич киймати
- Асосий воситаларнинг яроқлилик коэффиценти	Асосий воситаларнинг колдик киймати /Асосий воситаларни бошланғич киймати
- Асосий воситаларнинг уз ва қарз маблағлари ҳисобига манбаланиши	Уз маблағларидан -узоқ муддатли қарз маблағлари /Асосий воситаларнинг бошланғич киймати
- Номоддий активларнинг яроқлилик ва эскириш коэффиценти	Номоддий активларнинг колдик киймати /Номоддий активларнинг бошланғич киймати
- Номоддий активларни уз ва қарз маблағлари ҳисобига манбаланиши	Номоддий активларнинг эскириш киймати /Номоддий активлар бошланғич киймати
2. Захира ва харажатларга баҳо беришнинг нисбий ифодалари:	
- Захира ва харажатларнинг ўз ва қарз маблағлари ҳисобига манбаланиши	Ўз маблағлари- узоқ муддатли қарз маблағлари- узоқ муддатли активлар/Захира ва харажатлар
- Тўловга қобиллик коэффицентлари	Жорий активлар/ Жорий мажбуриятлар
- Дебиторлик қарзларини ҳолат кўрсаткичлари	Дебиторлик мажбуриятлари/ Жорий активлар
3. Ўз маблағлари ҳолати билан боғлиқ булган кўрсаткичлар:	
- Жалб килинган сармоянинг жамланганлик коэффиценти	Жалб килинган капитал/ жами капитал
- Ўз сармояси ҳаракатчанлиги коэффиценти	Хусусий капитал/ Ўз маблағлари манбаи
- Ўз ва қарз маблағлари нисбати коэффиценти	Қарз капитали/ Ўз маблағлари манбаи
- Молиявий мустақиллик	Ўз маблағларини жами/ Жами маблағлар

Молиявий ва бошқарув таҳлили

коэффициенти	
- Молиявий қарамлик коэффициенти	Жами маблағлар/ Ўз маблағлари манбаи
Қарз маблағлари ҳолати билан боғлиқ бўлган кўрсаткичлар:	
- Қарз капиталини барча капитал таркибидаги салмоғи коэффициенти	Қарзга олинган маблағлар/ жами маблағлар
- Узоқ муддатли маблағларнинг четдан жалб қилинган маблағларга нисбати коэффициенти	Ўз маблағлари манбаи/ Қарз маблағлари
- Қарз капитал ва ўз маблағлари нисбати коэффициенти	Қарзга олинган маблағлар/ Ўз маблағлари манбаи

10-топширик. Қуйидаги маълумотлар асосида корхонани тўловга қодирлик коэффициенти ва пул маблағларига бўлган эҳтиёжини ҳисобланг.

10- жадвал

Кўрсаткичлар	Сўмма, минг сўм	Кўрсаткичлар	Сўмма, минг сўм
1.Кассадаги пул маблағлари		5.Ўзоқ ва қисқа муддатли банк кредитлари	
2.Ҳисоблашиш счётидаги пул маблағлари		6.Харидор ва буюртмачиларнинг қарзи	
3.Мол етказиб берувчилар ва пудратчиларга қарз		7.Дебиторлар	
4.Бошқа кредиторлик қарзлар		8.Меҳнатга ҳақ тўлаш бўйича қарз	

Ахборот манбаи : Бухгалтерия баланси 1-сонли шакл.

11-топширик. Тўлов балансини тузинг ва хулоса беринг.

11-жадвал

Тўлов баланси

Тўлов маблағлари	Сўмма, минг сўм	Тўлов мажбуриятлари	Сўмма, минг сўм
1.		1.	
2.		2.	
3.		3.	
4.		4.	
Жами		Жами	
Тўлов мажбуриятларининг тўлов маблағларидан ортиқчилиги		Тўлов маблағларининг тўлов мажбуриятларидан ортиқчилиги	
Баланс		Баланс	

12-топширик. Ликвидлик кўрсаткичларини ҳисоблаб топинг ва уларни 4-жадвалда беринг. Жадвалга хулоса ёзиб тавсиялар беринг.

Балансининг мулоқ ликвидлигини таъминлаш учун бир йўла қуйидаги ҳолатга эришиш керак:

$$A1 \geq P1; \quad A3 \geq P3; \quad A2 \geq P2; \quad A4 \leq P4;$$

Корхона баланси ликвидлигини таҳлили

Гуруҳлар	Актив	Баланс сатрлари	Йил бошига	Йил охирига	Гуруҳлар	Пассив	Баланс сатрлари	Йил бошига	Йил охирига	Тўлов манбаларининг ортиқча ёки етишмаслиги	
										Йил бошига	Йил охирига
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
A1	Ўта тез пулга айланадиган активлар (2 ойгача)	320+370			П1	Зудлик билан тўланадиган мажбуриятлар (2 ойгача)	601				
A2	Тез сотиладиган активлар (2-6 ойгача)	210-211+380			П2	Қисқа муддатли мажбуриятлар (2-6 ойгача)	730+740				
A3	Секин сотиладиган активлар (6 ойдан-1 йилгача)	030+140 +190+200+110			П3	Ўзоқ мудатли (6 ойдан-1 йилгача)	570+580				
A4	Қийин сотиладиган активлар (1 йилдан ошиқ)	012+022+090 +100+110+120			П4	Доимий пассивлар (1 йилдан ошиқ)	480				
	Баланс A1+A2+A3+A4					Баланс П1+П2+П3+П4					

13-топширик. Корхоналар иктисодий ночорлигини ифодаловчи тахлилий кўрсаткичларни 13-жадвалга киритинг ва хулоса ёзинг.

13-жадвал

Тўлов лаёқатини таҳлили

№	Кўрсаткичлар	Ночор-лик ҳолати	Йил боши	Йил охири
1.	Тўлов лаёқати коэфф.	$K_t < 2$		
2.	Ўз ва қарз маблағлари орасидаги нисбат коэфф.	$K_a < 2$		
3.	Молиявий мустақиллик коэфф.	$K_m < 0.5$		
4.	Ўз-ўзини маблағ билан таъминлаш коэфф.	$K_{ot} < 0.1$		
	Жами	$K_n < 4.6$		

14-топшириқ. Бухгалтерия баланси пасив қисмини таркибий тузилмаси ва ўзгаришини таҳлил килинг ва хулоса беринг

14-жадвал

Бухгалтерия баланси пасив қисмини таркибий тузилмаси ва ўзгариши

Кўрсаткичлар	йил боши		йил охири		Фарқ (+, -)	
	Сўмма, м.с.	Сал-моғи, %	Сўмма, м.с.	Сал-моғи, %	Сўмма, м.с.	Сал-моғи, %
Баланс пасиви.						
Жумладан:						
Ўз маблағлари манбалари.						
Мажбуриятлар						

15-топшириқ. Корхона ўз маблағлари манбаларини таркибини таҳлил килинг ва хулоса беринг.

15-жадвал

Корхона ўз маблағлари манбаларини таркибини таҳлили

Кўрсаткичлар	йил боши		йил охири		Фарқ (+, -)	
	Сўмма, м.с.	Сал-моғи, %	Сўмма, м.с.	Сал-моғи, %	Сўмма, м.с.	Сал-моғи, %
Ўз маблағлари манбалари. Ундан:						
А) устав капитали						
Б) заҳира капитал						
В) қўушилган капитал						
Г) тақсимланмаган фойда						
Д) Сотиб олинган ўз						

Молиявий ва бошқарув таҳлили

акциялари						
Е) Мақсадли тушумлар						
Ж) Бўлғуси харажатлар ва тўловлар заҳиралари						

16-топшириқ. Хусусий капитал рентабеллиги даражасини ўзгаришига таъсир килувчи омилларни таҳлил килинг ва хулоса беринг.

16-жадвал

Хусусий капитал рентабеллигини таҳлили

Кўрсаткичлар	Йил боши	Йил охири	Фарқи (+,-)
1.Соф фойда, минг сўм			
2.Хусусий капитал ўртача йиллик киймати, минг сўм			
3. Хусусий капитал рентабеллиги, фоиз (1 қ : 2 қ x 100)			

17-топшириқ. Корхонада товар-моддий заҳиралар тўзилишини таҳлил килинг ва хулоса беринг.

17-жадвал

Корхона товар-моддий-заҳиралари таркибини аниқлаш ҳисоб-китоби

Кўрсаткичлар	Йил боши		Йил охири		Фарқи (+,-)	
	Сўммаси, М.с.	Улуши, %	Сўммаси, М.с.	Улуши, %	Сўммаси, М.с.	Улуши, %
1.Ишлаб чиқариш заҳиралари						
2.Товарлар						
3.Тайёр маҳсулот						
4.Тугалланмаган ишлаб чиқариш						
Товар-моддий заҳиралар						

18-топшириқ. Ишлаб чиқариш заҳираларни айланиш кўрсаткичларини таҳлил килинг, хулоса беринг.

18-жадвал

Ишлаб чиқариш заҳиралари айланишини таҳлили

Кўрсаткичлар	Йил боши	Йил охири	Фарқи (+,-)
1	2	3	4
1. Маҳсулот (иш, хизмат)ларни сотишдан олинган соф тушум, м.с.			
2. Ишлаб чиқариш заҳиралари, м.с.			

Молиявий ва бошқарув таҳлили

3. Ишлаб чиқариш захираларининг айланиш коэффициенти (1\2)			
4. Ишлаб чиқариш захираларининг айланиш даври, кун хисоби (2x360/1)			
5. Айланиш салмоғи коэффициенти (2\1)			
6.Бир кунлик оборот (1/360)			
7. Ишлаб чиқариш захираларининг айланишини тезлашуви натижасида маблағларни бир қисмини ортиб қолиши			
8. Ишлаб чиқариш захираларининг айланишини секинлашуви натижасида оборотга қўшимча маблағларни жалб қилиниши			

19-топшириқ. Корхона ишлаб чиқариш захираларининг самарадорлик кўрсаткичларини ўзгаришига таъсир килувчи омилларни аниқланг ва хулоса беринг.

19-жадвал

Ишлаб чиқариш захираларининг самарадорлик кўрсаткичларини таҳлили

Кўрсаткичлар	Йил боши	Йил охири	Мутлақ фарқ (+,-)
1	2	3	4
1.Ишлаб чиқариш захиралари, минг сўм			
2.Соф тушум, минг сўм			
3.Бир сўмлик ишлаб чиқариш захираларига тўғри келувчи соф тушум ҳажми, сўм, тийин. (материал самараси) .2 қатор:1 қатор			
4.Соф тушумга тўғри келувчи материал сарфи, тийин. (материал сиғими) .1 қатор : 2 қатор			

20-топшириқ.

Пул маблағларини 15 йил муддатга 20 фоизли йиллик устама билан жойлаштиришдан кутиладиган фойда (даромад) сўммасини аниқланг?

21-топшириқ.

2015 йилга келиб корхонани 15 фоизлик устамада 200000 минг сўмлик даромадга эга бўлиши учун бутун қандай капитал сўммасини инвестициялаш лозим?

22-топшириқ.

Пул оқими тўғрисидаги ҳисобот маълумотлари асосида корхонанинг инвестицион фаолиятдан пул маблағлари ҳаракатига баҳо беринг?

23-топшириқ.

Берилган маълумотлар асосида корона дебиторлик қарзларини таҳлил килинг ва хулоса ёзинг?

24-топшириқ

Берилган маълумотлар асосида корхона кредиторлик мажбуриятларини таҳлил килинг ва хулоса ёзинг?

25-топшириқ.

Корхона дебиторлик ва кредиторлик мажбуриятларини айланувчанлик кўрсаткичларини омилли таҳлилин килинг ва хулоса ёзинг?

26-топшириқ.

Корхонада дебиторлик ва кредиторлик мажбуиятларини камайтириш бўйича амалий тавсиялар беринг.

Тавсия этилаётган мустақил иш мавзулари рўйхати:

1.Хўжалик юритувчи субъектларни бошқаришда бошқарув таҳлилининг тутган ўрни, аҳамияти ва вазифалари.

2.Молиявий ва бошқарув таҳлилининг предмети, мазмуни ва вазифалари.

3.Молиявий ва бошқарув таҳлилининг методи ва унда қўлланиладиган усуллар.

4. Молиявий ва бошқарув таҳлилининг оддий-анъанавий усуллари ва уларнинг таҳлилни ўтказишдаги аҳамияти.

5. Молиявий ва бошқарув таҳлилининг иқтисодий-математик усуллари ва уларнинг таҳлил жараёнида қўлланилиши.

6. Молиявий ва бошқарув таҳлилининг таҳлилни ташкил этиш ва унинг ахборот манбалари.

7. Иқтисодиёт субъектлари маркетинг фаолиятини таҳлили .

8.Маҳсулот ишлаб чиқариш режасининг бажарилиши ва динамикасини таҳлили.

9.Маҳсулот сотиш ҳажми ва унга таъсир этувчи омиллар таҳлили .

10.Маҳсулот номенклатураси ва ассортименти ҳажмининг таҳлили.

11.Иқтисодиётни модернизациялаш шароитида маҳсулот турларини янгилашнинг аҳамияти.

12.Маҳсулот сифати ва рақобатга бардошлилигини таҳлили.

13.Маҳсулот сифатини таҳлил қилиш усуллари.

14.Молиявий ва бошқарув таҳлилининг предмети ҳақидаги илмий назариялар.

15.Маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмларининг таҳлили ва уни такомиллаштириш.

16.Маҳсулот сотиш ҳажмларининг таҳлили ва унга таъсир этувчи омиллар.

17.Иқтисодиёт субъектларида маҳсулот ишлаб чиқариш харажатлари таҳлили.

18.Маҳсулот ишлаб чиқариш ва сотиш режасининг бажарилишини таҳлили.

19.Маҳсулотни сифатлилик даражасини таҳлили.

20. Маҳсулот ҳажмини ўзгаришига таъсир этувчи омиллар таҳлили

21. Маҳсулот ҳажмини ўзгаришига таъсир этувчи меҳнат омилларини таҳлили.

22.Маҳсулот ҳажмини ўзгаришига таъсир этувчи меҳнат воситалари омилларини таҳлили.

23.Маҳсулот ҳажмини ўзгаришига таъсир этувчи меҳнат буюмлари омилларини таҳлили

24.Маҳсулот сотишдан олинган ялпи молиявий натижаларни таҳлили

25.Корхонани иқтисодий салоҳиятини таҳлили

26.Маркетинг тизимидаги таҳлил турлари ва уларнинг асосий усуллари.

27.Хўжалик субъектлари маҳсулоти ва хизматига бўлган талаб даражасини аниқловчи омилларнинг таҳлили.

28. Корхона маҳсулотининг рақобатбардошлиги таҳлили.

29.Иқтисодиётни модернизация қилиш шароитида ишлаб чиқаришни диверсификациялашнинг аҳамияти.

30.Маҳсулот сифатини оширишда ишлаб чиқаришни модернизациялашнинг аҳамияти

31.Маҳсулот сотиш ҳажми ва унга таъсир этувчи омиллар таҳлили .

32.Меҳнат сиғимини ҳисобга олган ҳолда маҳсулот ишлаб чиқаришни таҳлили.

33.Маҳсулот номенклатураси ва ассортименти ҳажмининг таҳлили. Бозор иқтисодиёти шароитида маҳсулот турларини янгилашнинг аҳамияти.

34.Маҳсулот сифати ва рақобатга бардошлилигини таҳлили.

35. Иқтисодиёт субъектларини меҳнат ресурслари билан таъминланишини таҳлили. Кадрлар (ходимлар) қўнимсизлигини таҳлили.
36. Иш вақтидан фойдаланишни таҳлили.
37. Меҳнат унумдорлигининг даражаси ва унга таъсир этувчи омилларни таҳлили.
38. Компанияни моддий ресурслар билан таъминланиши ва товар-моддий захиралар ҳолатининг таҳлили.
39. Ишлаб чиқаришда моддий ресурслардан фойдаланишни таҳлили.
40. Фирма ва компанияларда саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш таннархининг таҳлили.
41. Ишлаб чиқариш харажатларининг иқтисодий элементлари ва калькуляция моддалари бўйича таҳлили.
42. Меҳнатга ҳақ тўлаш фондидан фойдаланишнинг таҳлили.
43. Давр харажатларини таҳлили.
44. Корхонанинг иқтисодий салоҳияти ва уни оширишга таъсир килувчи омиллар таҳлили
45. Асосий воситалардан самарали фойдаланиш кўрсаткичларини таҳлили.
46. Иқтисодиёт субъектларини меҳнат ресурслари билан таъминланганлигини таҳлили.
47. Маҳсулот ишлаб чиқаришни ошириш бўйича ички хўжалик имкониятларини аниқлаш усуллари.
46. Дебиторлик қарзларини таҳлили.
47. Корхонада асосий воситалар ҳолатини таҳлили.
48. Корхонанинг молиявий ҳолатига умумий баҳо бериш.
49. Корхона хусусий капиталини таҳлили.
50. Банк мижозининг кредитга лаёқатлилигини таҳлили.
51. Корхона балансининг ликвидлилиги ва тўловга лаёқатлилигини таҳлили.
52. Иқтисодиёт субъектларини меҳнат ресурслари билан таъминланганлигини таҳлили.
53. Корхонанинг молиявий натижаларини таҳлил килиш усуллари.
54. Молиявий фаолиятдаги пул оқимларини таҳлили.
55. Инвестицион фаолиятдаги пул оқимларини таҳлили.
56. Хўжалик фаолиятидаги пул маблағлари ҳаракатини таҳлили.
57. Соф фойда ҳажмини ошириш бўйича ички хўжалик имкониятларини аниқлаш усуллари
58. Айланма маблағларни айланишини ифодаловчи кўрсаткичларни таҳлили.
59. Рентабеллик кўрсаткичларини ўзгаришига таъсир қилувчи омилларни таҳлил килиш.
60. Корхоналарни молиявий ҳолатини мустахкамлаш шароитида молиявий таҳлил усуллари такомиллаштириш.

**ЎҚУВ-УСЛУБИЙ МАЖМУАДА ҚЎЛЛАНИЛАДИГАН
ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ ШАРҲИ**

1. Маъруза машғулотларнинг ташкил этишнинг асосий шакллари

Маъруза машғулоти – ОЎЮда ўқитишни ташкил этишнинг етакчи шакли ҳисобланади, билимларни бирламчи эгаллашга йўналтирилган.

Маърузани асосий белгиланиши – ўқитишни назарий асосини таъминлаб бериш, ўқув фаолиятга ва аниқ ўқув фанга қизиқишни ривожлантириш, курсантларга ўқув курси устидан мустақил ишлаш учун ориентирларни шакллантириш.

Маъруза материалларининг мазмуни ва ҳажмига талаблар

Маъруза материалларининг мазмуни қуйидаги мезонларга жавоб бериши лозим:

- янгилик, илмийлик, асослилик ва ахборот учун белгиланганлик;
- аниқ, ишончли мисол, факт, асоснома ва илмий далилларнинг мавжудлиги;
- фактга асосланган (статистик ва в.х.) материалларни кўп эмаслиги.

Маъруза материалларининг ҳажми режалаштирилган мавзуни ёритиш учун етарли бўлиши керак.

Маърузалар турлари ва уларга хос хусусиятлари

Ўқув машғулотнинг мақсади	Маъруза тури, унинг ўзига хос хусусиятлари
<i>Кириш маърузаси</i>	
Фан доирасида ўқув ахборотини ўзлаштириш бўйича талабалар ҳаракатининг йўналтирувчи асосини таъминлаш.	Таълим бериш тузилишида мотивацион босқич ҳисобланади. Унинг вазифаси – ўқув фани мазмуни, унинг ўқув жараёнидаги ўрни ва келгусидаги тезкор-хизмат фаолиятдаги ахамияти тўғрисида дастлабки тасаввурларни бериш, талабаларни ишлаш тизимида йўналтириш, олдинда турган мустақил ишнинг услубиёти ва ташкиллаштирилиши билан таништириш, ҳисобот бериш вақти ва баҳолашни аниқлаштириш.
<i>Ахборотли маъруза</i>	
Ўқув мавзу бўйича тасаввурни шакллантириш	Бу анъанавий маъруза тури: маъруза режасига мувофиқ ўқув материални монологик тарзда изчилликда баён этиш.
<i>Муаммоли маъруза</i>	
Муаммони белгилаш ва уни ечимини топишни ташкиллаштириш/анъанавий ва замонавий нуқтаи назарларни жамлаш ва таҳлил қилиш ва в.х. орқали ўқув мавзуси бўйича тасаввурни/ билимларни шакллантириш.	Янги билимлар савол/вазифа/вазиятларнинг муаммолиги орқали киритилади. Бу жараёнда талабаларнинг билиши ўқитувчи билан ҳамкорлигига ва диалогига асосланади, ҳамда изланувчилик фаолиятига яқинлашади.
<i>Кўргазма маъруза</i>	
ЎТВдан кенг фойдаланиш орқали ўқув мавзуси бўйича тасаввурни/ билимларни шакллантириш.	Бундай маърузани ўқиш, кўриб чиқиладиган кўргазмали материалларни очиб беришга ва қисқача шарҳлашга олиб келади.
<i>Бинар маъруза</i>	
Талабаларга мунозара маданиятини, муаммони ҳамкорликда ечишни намойиш	Бундай маърузани ўқиш икки ўқитувчи/2-мактабнинг илмий вакиллари/олим ва амалиётчи/ўқитувчи ва талабаларнинг диалогини

Молиявий ва бошқарув таҳлили

Ўқув машғулотнинг мақсади	Маъруза тури, унинг ўзига хос хусусиятлари
этиш орқали ўқув мавзуси бўйича тасаввурни/ билимларни шакллантириш.	Ўзида намоён этади.
<i>Анжуман-маъруза</i>	
Ўқув ахборотни излаш, танлаш ва баён этиш жараёнида талабаларнинг фаол иштирокларида ёритиб бериш орқали ўқув мавзуси бўйича тасаввурни/ билимларни шакллантириш.	Олдиндан белгиланган муаммо ва уни ҳар томонлама ёритиб бериш назарда тутилган маърузалар тизими (5-10 дақ. давомийлигида) билан, илмий-амалий машғулот кўринишида ўтказилади. Машғулот якунида ўқитувчи мустақил иш ва сўзга чиқишларга якун ясайди, ахборотни тўлдиради/аниқлик киритади, асосий хулосаларни ифодалайди.
<i>Умумлаштирувчи маъруза</i>	
Билимларни батафсил ёритиш ва аниқлаштиришларсиз тизимлаштириш.	Маърузада баён этилаётган назарий ҳолатларнинг негизини курснинг ёки катта бўлимларнинг илмий-тушунчали ва концептуал асоси ташкил этади.
<i>Маслаҳатли-маъруза</i>	
Билимларни чуқурлаштириш, тизимлаштириш.	Турлича сценарий бўйича ўтиши мумкин. 1. “Савол-жавоблар”- ўқитувчи бўлим ёки тўлиқ курс бўйича талабалар саволларига жавоб беради. 2. “Савол-жавоблар-мунозаралар”: ўқитувчи нафақат саволларга жавоб беради, балки жавобларни излашни ҳам ташкиллаштиради.
<i>Яқуний маъруза</i>	
Билимларни батафсил ёритиш ва аниқлаштиришларсиз тизимлаштириш.	Курсни ўрганишни якунлайди, бутун давр мобайнида ўтилганларни умумлаштиради. Яқуний маърузада ўқитувчи курснинг асосий ғояларини ажратади, келгусидаги тезкор-хизмат фаолиятда ва бошқа фанларни ўрганишда олган билимларни қандай қўллаш йўлларини кўрсатади, фан бўйича яқуний назорат хусусиятини тушунтиради, яқуний назорат вариантларининг муракаб саволларини тушунтиради.

Слайдли тақдимотга қўйиладиган асосий талаблар

- слайдлар сони ўқув материал мазмунини тўлиқ очиб бериш учун етарли бўлиши керак;
- слайдда бир қаторда 6-дан ортиқ сўз, 8-та қатор кетма-кет жойлашган бўлиши мумкин эмас.
- барча маълумотлар тузилмага келтирилган бўлиши керак;
- слайдлар қоидаларга мувофиқ расмийлаштирилган бўлиши керак.

Слайдларни расмийлаштириш қоидалари

- **Матн** маълумотларга бой, мантиқий бир-бири билан узвий боғланган, аниқ ва равшан, содда тилда ёзилган бўлиши лозим.

• **Расмлар** аниқ ва равшан, йирик ўлчамда бўлиши керак, улар безатиш эмас балки намоёиш этиш вазифасини бажариши керак.

• **Жадвалдаги** маълумотлар яққол кўриниб турадиган бўлиши керак ва ҳар бир жадвални номи бўлиши шарт.

• **Чизмалар** бир блокдан иккинчисига аниқ, равшан ва мантикий ўтишлар билан таъминланган бўлиши лозим.

2.Семинар машғулотларнинг ташкил этишнинг асосий шакллари

Семинар:

- ўқувчиларни ўқитувчи билан ва ўзаро фаол суҳбатга киришишига йўналтирилган,

- назарий билимларни амалий фаолиятда амалга ошириш учун шароитни таъминловчи,

- олинган билимларни амалий фойдаланиш имкониятларини муҳокама қилишга мўлжалланган машғулотнинг ўқитиш шакли.

Семинар машғулотининг мазмунига қўйиладиган талаблар

- муҳокамага мунозарали саволлар олиб чиқилади;
- муҳокама қилинувчи саволлар илм-фаннинг эришган замонавий ютуқлари томони билан кўриб чиқилади;
- назария ва амалиётни узвий бирлиги очиб берилади;
- муҳокама қилинувчи материалнинг талабаларнинг бўлғуси касбий фаолияти билан алоқаси таъминланади;
- кўриб чиқиладиган материал адабиётда мавжуд эмас ёки материал, қисман баён этилган.

Семинарлар турлари ва уларга хос хусусиятлари

Семинар тури	Семинар шакли, унинг ўзига хос хусусиятлари
<p>Талабаларнинг назарий билимларини тизимлаштириш/ тузилмага келтириш/ мустаҳкамлаш/ кенгайтириш:</p> <p>- методологик нуқтаи назаридан энг муҳим ва ўзига хос фан мавзуларининг яхши ўрганиш.</p> <p>- тушуниш ва ўзлаштириш учун мураккаб бўлган мавзу саволларини батафсил ўрганиш.</p> <p>- касбий тайёргарлик сифатини аниқловчи, алоҳида асосий бўлган мавзуларни батафсил ўрганиш.</p>	<p style="text-align: center;">Кенг қўламли суҳбат.</p> <p>Ҳамма учун умумий бўлган тавсия этиладиган мажбурий ва қўшимча адабиётлар билан машғулотнинг ҳар бир режа саволларига талабаларни тайёргарлигини назарда тутати. Фаоллаштиришни барча воситаларини қўллаш билан: сўзга чиқувчига ва барча гуруҳга яхши ўйлаб тузилган аниқ ифодаланган саволлар, сўзга чиқувчи талабаларни кучли ва кучсиз томонларига талбалар диққатларини қарата олиш, талабалар диққатти ва қизиқишини, иш жараёнида очиб берилган, янги томонларга ўша вақтни ўзида ажратиб кўрсатиш ва бошқалар асосида кўпчилик талабаларни саволларни муҳокама қилишга жалб қилиш имконини беради. Кенг қўламли суҳбат баъзи саволлар бўйича алоҳида талабаларни аввалдан режалаштирилган қўшимча равишда сўзга чиқишларини истисно қилмайди, балки, тахмин қилади. Бироқ бундай маълумотлар муҳокама учун асос бўлмайди, балки муҳокама қилинган саволлар учун тўлдирувчи бўлади.</p> <p style="text-align: center;">Маъруза ва рефератлар муҳокамаси.</p> <p>Муҳокамага 12—15 дақиқа давомийлигидаги 2-3 маърузадан кўп бўлмаган маърузалар олиб чиқилади. Баъзида қўшимча маърузачи ва оппонентлар (муҳолифлар) белгиланади. Охириги чиқувчилар мазмунни қайтармаслик учун, маъруза матни билан танишадилар. Бироқ кўп</p>

	<p>ҳолларда, маърузачи ва оппонентлар, қўшимча маърузачилардан ташқари, ҳеч ким семинарга жиддий тайёрланмайди. Сўзга чикувчиларни ўзлари ҳам фақат бир саволни ўрганадилар. Шу билан бирга, одатий семинар ишига “қуруқ назариялик” элементини киритиб, бундай машғулотлар талабаларда баъзи қизиқишларни уйғотади. Талабаларни ҳар бирини қўшимча маърузачи ёки оппонент сифатида тайёрланиб келишга ўргатиш жуда муҳим ҳисобланади. Рефератли маърузаларни якуний семинарда, унинг асосий саволлари аввалдан муҳокама қилиб бўлинган, катта бир мавзу бўйича кўриб чиқиш мақсадга мувофиқ бўлади.</p> <p style="text-align: center;">Пресс-конференция.</p> <p>Қисқа сўзга чиқишдан сўнг биринчи савол бўйича маърузачига (агарда маърузалар бир қатор талабаларга берилган бўлса, ўқитувчининг ўзи улардан бирига сўз беради) сўз берилади. Шундан сўнг ҳар бир талаба маъруза мавзуси бўйича унга савол бериши лозим. Савол ва жавоблар семинарнинг марказий қисмини ташкил этади. Қанча кўп жиддий тайёргарлик кўрилса, саволлар шунчалик чуқур ва маҳоратли берилади. Саволларга аввал маърузачи жавоб беради, сўнгра у ёки бошқалар бўйича истаган бир талаба ўз фикрини билдириши мумкин. Бундай ҳолатларда қўшимча маърузачилар, агарда шундайлар белгиланган бўлса, фаол бўладилар. Ўқитувчи ҳар бир муҳокама қилинаётган савол бўйича, ёки семинар якунида ўз хулосасини қилади.</p> <p style="text-align: center;">Ўзаро ўқиш.</p> <p>Тушуниш ва ўзлаштириш учун энг кўп мураккабликдаги саволларни ўрганиш асосий мақсадга эга бўлган, семинар. Семинар мобайнида талабаларни ўзаро ўқишга йўналтириш муҳим ҳисобланади: ҳар кичик-гуруҳга мавзунинг бир саволи берилади, бу бўйича улар ишлайдилар ва бунга асос (эксперт варақлар – саволни ёритиш режаси, тайёрланган маълумотларни визуал тақдим этиш бўйича тавсиялар) берилади. Эксперт гуруҳларнинг иш натижалари тақдимотидан сўнг ўқитувчи хулосалар қилади.</p> <p style="text-align: center;">Юмолоқ (ёзма /оғзаки) стол.</p> <p>Ўтган мавзу бўйича билимларни чиқурлаштириш ва аниқлаштириш, бор билимларни сафарбар қилиш ва ҳар хил вазиятларда уларни қўллаш, ўз фикрларини қисқа ва асосланган ҳолда баён қилиш кўникмаларини ривожлантириш асосий мақсадга эга бўлган, семинар.</p> <p style="text-align: center;">Ҳар хил сценарийлар бўйича ўтказилиши мумкин.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. «Ёзма юмолоқ стол» - талабанинг саволи / ечими топилиши керак бўлган ғоя ёзилган варақ, доира бўйича узатилади ва ҳар бир иштирокчи ўз мулоҳазаларини қўшади. 2. «Оғзаки юмолоқ стол» - ҳар бир талаба қўйилган саволнинг жавобига ўз қўшимчаларини киритади / олдинги
--	---

<p><i>Илм-фаннинг алоҳида хусусий муаммоларини чуқурроқ ишлаб чиқиш.</i></p>	<p>иштирокчи томонидан таклиф қилинган ғояни қўллаб-қувватлайди ва ривожлантиради.</p> <p>Спецсеминар.</p> <p>Бакалавриятнинг 4 курсида, магистратурада ўтказилади. Илмий мавзу бўйича ёш тадқиқотчиларни мулоқат мактабини ифодалайди. Спецсеминар вақтида талабаларнинг гуруҳларда ишлашга ва уни баҳолашга, илмий тадқиқотлар усулларидадан фойдаланишга интилишлари катта рол ўйнайди.</p> <p>Спецсеминарнинг якуний машғулотида ўқуитувчи, қоидага кўра, семинарларни ва талабаларнинг илмий ишларини муҳокама қилинган муаммоларни келгусида тадқиқотлар қилиш истикболларини ва талабаларни уларда иштирок этиш имкониятини очиб умумлаштиради.</p>
<p>Махсус (касбий) ва умумқув кўникма ва амалий малакаларни шакллантириш: - амалий муаммоли вазиятни таҳлил қилиш ва ечиш жараёнида харакатлар алгоритминини аниқлаш билан боғлиқ эгаллаган назарий билимларни амалий қўллаш.</p>	<p>Таълимий ўйин.</p> <p>Ўқитиш самарадорлигини унинг иштирокчиларини нафақат билимларни олиш жараёнига фаол жалб қилиш, балки уларни (ҳозир ва шу ерда) фойдаланиш орқали оширишга имкон беради; ўзгарувчан вазиятларда ўзини тутиш тактика кўникмаларини шаллантиради; выработывает динамику ролевого поведения; амалиёт имитациясини ифодалайди; аниқ кўникма ва малакаларни шакллантиришга ва ишлаб беришга қаратилган.</p> <p>Семинар натижавийлигини унинг ташкилий-услугий таъминоти белгилайди: ўйиннинг технологик харитасини ишлаб чиқиш; ўйин атрибутларини ва материаллар пакетини: вазият баёни, иштирокчилар учун йўриқномалар, персонажлар таърифи (агар ўйин ролли ёки ишбилармон бўлса) ёки вазиятли кўрсатмалар (агар ўйин моделлаштирувчи бўлса) тайёрлаш.</p> <p>Амалий топшириқларни бажариш.</p> <p>Амалий топшириқларнинг кўпчилиги кичик гуруҳлар таркибида бажарилади ва қуйидаги босқичларни ўз ичига олади: йўриқнома бериш → ўқув топшириқни бажариш бўйича йўриқнома билан танишиш → топшириқни бажариш → натижаларнинг оммавий тақдимоти → натижаларни умумлаштириш ва баҳолаш.</p> <p>Масалалар ечиш бўйича машқ.</p> <p>Якка тартибда амалга оширилади ва қуйидаги босқичларни ўз ичига олади: йўриқнома бериш – масалани ечиш – натижаларни танлама тақдимоти - умумлаштириш.</p> <p>Муаммоли масалалар ва вазиятларни ечиш.</p> <p>Муаммоли масалалар ва вазиятларни ишлаб чиқиш жуда катта меҳнат талаб қилади. Лекин талабалар томонидан амалий касбий фаолиятдан олинган муаммоли масалаларни ечиш ва муаммоли вазиятларни кўриб таҳлил қилиш</p>

	<p>назарияни ҳақиқий амалиёт билан боғлашга имкон беради. Бу ўқитишни фаоллаштиришга имкон беради, талабаларга ўрганилаётган материални амалий фойдасини тушунишга ёрдам беради.</p> <p>Таълим берувчи амалий муаммоли вазиятларни (кейсларни) ечиш.</p> <p>Кейс (муаммоли вазиятдан фарқли равишда) талабаларни муаммони ифодалаш, муаммоли вазиятни таҳлил қилиш ва баҳолаш, уни мақсадга мувофиқ ечим вариантларини қидиришга йўналтирувчи ташкилотлар, инсонлар гуруҳи ёки алоҳида индивидларни ҳаётининг муайян шароитларини ёзма равишда тақдим этилган баёини ўз ичига олади.</p> <p>Кейсни ечиш жараёни қуйидаги босқичларини ўз ичига олиш муҳим:</p> <ul style="list-style-type: none"> → муаммони якка тартибда таҳлил қилиш ва ечиш, → якка тартибда топилган ечимни биргаликда (кичик гуруҳларда) таҳлил қилиш, ўзаро мақбул ечим вариантини расмийлаштириш, → гуруҳ ишини тақдимоти, → муаммони ечиш усул ва воситаларининг энг мақбул вариантини жамоавий тарзда танлаш. <p>Фиклаш жараёни, муаммоли вазиятни ечиш жараёнида пайдо бўлинган, мустақил топилган далиллар ориентирларни, касбий бойликларни топишга ва мустақкамлаштиришга, келгуси касбий фаолияти билан алоқани англашга кўмаклашади.</p> <p>Ўқув лойиҳаларнинг тақдимоти ва баҳоланиши</p> <p>Ушбу ўқув машғулоти тайёрлашда ўқитувчининг роли қуйидагилардан иборат: лойиҳа топшириғини ишлаб чиқиш; талабаларга маълумотларни излашда ёрдам бериш; ўзи ахборот манбаи бўлиши; бутун жараённи мувофиқлаштири; иштирокчиларни қўллаб-қувватлаш ва рағбатлантириш; узлуксиз қайта алоқани амалга ошириш; маслаҳат бериш.</p> <p>Ушбу ўқув машғулотида гуруҳлар ўз фаолиятининг натижалари тўғрисида маъруза қилишади ва уни белгиланган шаклда тақдим этишади (лойиҳавий фаолиятнинг натижаларини, ҳамда лойиҳа махсулотини тасвирий ва оғзаки тақдимот кўринишида).</p> <p>Ўқитувчи гуруҳларнинг ўзаро баҳоланишини ташкиллаштиради ва лойиҳа иштирокчининг фаолиятини баҳолайди.</p>
<p>Талабаларни назарий ва амалий тайёргарлик даражасини назорат қилиш ва баҳолаш</p>	<p>Коллоквиум.</p> <p>Ўқитувчининг талабалар билан коллоквиумлари (суҳбатлашуви) одатда курснинг у ёки бу мавзуси бўйича билимларини аниқлаш, уни чуқурлаштириш мақсадида олиб боради.</p> <p>У кўпинча 1) дастурда кўзда тутилмаган, лекин талабаларда қизиқиш уйғотган кўшимча мавзулар бўйича; 2) фаннинг алоҳида мураккаб, лекин талабалар томонидан</p>

	<p>етарли даражада ўзлаштирилмаган мавзулари бўйича кўшимча дарслар мобайнида; 3) оҳирги семинар машғулотларида жавоб бермаган талабаларни бириш даражасини аниқлаш учун.</p> <p>Семинар-коллоквиум мобайнида маъруза, реферат ва бошқ. Ёзма ишлар текширилиши мумкин.</p> <p>Ёзма (назорат) иш.</p> <p>Талабалар назорат саволларига жавоб берадилар/ тестларни ечадилар/ назорат топшириқларини бажарадилар. Уларнинг тўпламини тўғри тузиш муҳим ҳисобланади: улар режалаштирилаётган ўқув материални ўзлаштириш даражасига мос келишлиги керак ва уларни текширишни таъминлаши керак.</p>
--	--

3. Маъруза ва семинар машғулотларда қўлланиладиган педагогик технологиялар

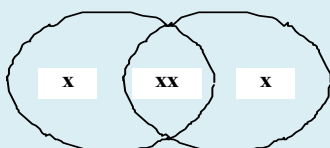
ВЕНН ДИАГРАММАСИ

ВЕНН ДИАГРАММАСИ – Британиялик файласуф, математик ва мантиқчи олим Венн томонидан 1881 йилда киритилган.

Диаграммада ўрганилаётган тушунчаларни икки ёки уч жиҳатини ҳамда умумий томонларини солиштириш ёки таққослаш ёки жиҳатларни, хусусиятларни қарама-қарши қўйиш учун қўлланилади. Венн диаграммаси тизимли фикрлаш, солиштириш, таққослаш, таҳлил қилиш кўникмаларини ривожлантиради.

Венн диаграммасини тузиш бўйича ўқув топшириғига йўриқнома

1. Иккита бир-бири билан кесишувчи доираларни чизинг:

2. Берилган топшириқдаги объект ёки тушунчаларни ва уларнинг жиҳатларини аниқлаб олинг.

3. Кесишган доиралар ичига объект ёки солиштирилаётган тушунчаларнинг номини ёзинг ва уларнинг ўзига оид барча хусусиятлари ёки жиҳатларини ёзиб чиқинг.

4. Доиралар ичидаги хусусият ёки жиҳатларни таққосланг.

5. Ҳар бир доира ичидаги бир хил ахборотларни доиранинг кесишган жойига йиғиб, ёзиб чиқинг.

6. Доираларнинг ўзаро кесишган жойида аниқлаётган объект ва тушунчаларнинг умумий хусусиятлари ёки жиҳатларини аниқланг.

ИНСЕРТ ТЕХНИКАСИ

ИНСЕРТ (инглизча сўздан олинган бўлиб - **ИНСЕРТ – И**нтерактиве- интерфаол **Н**отинг – белгилаш **С**истем - тизим фор-учун **Е**ффестиве – самарали **Р**еадинг – ўқиш анд– ва **Т**ҳинкинг – фикрлаш деган маънони англатади).

1) Самарали ўқиш ва фикрлаш учун матнда белгилар қўйишнинг интерфаол тизими ҳисобланади.

Матнни белгилаш тизими:

(√) - менинг билганимни тасдиқловчи ахборот;

(+) – мен учун янги ахборот;

(-) - менинг билганларимга, зид ахборот;

(?) - мени ўйлантириб қўйди. Бу бўйича менга қўшимча ахборот керак.

Ўқитувчи мавзунини, унинг мақсад ва натижасини, ўқув фаолиятини баҳолаш мезонини билан таништиради. Ўқув машғулотининг ўзига хос хусусиятини ва машғулотни олиб бориш тартибини билан таништиради.

Ақлий хужум методи ёрдамида мавзунинг муҳим жиҳатларига эътиборни қаратиш мақсадида таълим олувчиларга «... ҳақида Сиз нималарни биласиз?» саволига жавоб беришларини таклиф қилади.

Ақлий хужум қондасини эслатади. Барча тўғри-нотўғри жавобларни ёзув тахтасига қайд қилиб боришни ташкиллаштиради ва саволлар бериш орқали ўқувчиларга ёрдамлашади.

Олинган ахборотни топфалар бўйича тизимлаштиришни таклиф этади. Бунинг учун: (1) топфали жадвал тузилишининг жамоавий муҳокамасини ташкил этади; (2) ёзув тахтасида жадвални чизгиш ва унга жамоавий/якка тартибда олинган ахборотни киритишни таклиф этади.

Матнларни тарқатади ва уни ўқиб матн четига ИНСЕРТ техникасига тегишли белгиларни қўйиб чиқишни таклиф қилади.

Ишни бориш жараёнини кузатиб боради. Иш натижаларини ўзаро текширишни ва матн билан танишиш вақтида вужудга келган саволларга жавоб топишни таклиф қилади.

Ўқувчиларни ихтиёрий белгилар асосида гуруҳларга бўлади ва ИНСЕРТ жадвалини чизгишни ҳамда уни тўлдиришларини таклиф қилади.

Гуруҳлар натижани тақдимот қилишларини эълон қилади.

Тўпланган ахборотларни изоҳлаб беради ва умумлаштиради. Саволларга жавоб беради, мавзуга доир қўшимча маълумотлар келтиради.

Мақсадга муваффақиятли эришишни таҳлил қилади ва баҳолайди ҳамда келгуси ишларни белгилайди.

ИНСЕРТ техникасининг технологик чизмаси (2-вариант)

ПИНБОРД ТЕХНИКАСИ

Пинборд – (инглизчадан: *рин*- маҳкамлаш, *боард* – ёзув тахтаси) – ўқувчиларни тизимли ва мантикий фикр билдиришга ўргатадиган метод.

Пинборд техникаси:

1) муаммоли масалалар ва вазиятлар, ақлий ҳужум ва амалий ўқитиш методлари билан бирга жамоавий тарзда (гуруҳларда) муаммони ечиш вариантларини баҳолаш ҳамда улар ичидан энг яхшисини танлаш имконини беради (3-расм);

2) ақлий ҳужум ва амалий ўқитиш методлари билан бирга жамоавий тарзда (гуруҳларда) тоифали шарҳ ўтказиш имконини беради.

Ўқитувчи муаммони белгилайди (ўқув топширик) ва иштирокчиларга уни ечиш бўйича ўз нуқтаи назарларини баён қилишни таклиф этади.

Ўқитувчи тўғри жамоавий ақлий ҳужумни ташкиллаштиради, бошланишини рағбатлантиради

Ўқитувчи энг мақбул, самарали ва бошқа ғояларни таклиф қилишади, муҳокама қилишади, баҳолашади, танлашади ва уларни таянч фикрлар (сўзлар сони 2 тдан ошмаслик керак!) кўринишида карточкаларга ёки варақларга ёзишади ва ёзув тахтасига ёпиштиришади.

Гуруҳ вакиллари, ўқитувчи томонидан белгиланган ўқувчилар (2-3 киши) ёзув тахтасига чиқишади ва бошқалар билан маслаҳатлашиб: (1) хато ва такрорланувчи ғояларни олиб ташлашади; (2) тортишув туғдирган ғояларни аниқлаштиришади; (3) ғояларни тизимлаштириш аломатларини белгилашади; (4) ушбу аломатларбўйича барча ғояларни (карточкалар, варақлар) ёзув тахтасида гуруҳлаштиришади; (5) кўрсаткич, чизиқ ва бошқа белгилар ёрдамида уларнинг ўзаромуносабатларини кўрсатишади; жамоавий ягона ёки қарама-қарши позиция ишлаб чиқади

Ўқитувчи иш натижаларини баҳолайди ва умумлаштиради рағбатлантиради

Пинборд техникасининг технологик чизмаси

БАҲС-МУНОЗАРА МЕТОДИ

Баҳс (мунозара) ўқитишнинг фаол методларидан бўлиб, аниқ муаммо бўйича фикр алмашиш, муҳокама қилишдан иборат. Баҳс орқали мунозарали савол, жамоавий муаммолар, баҳс, ўзаро фикрлар тортишувини ҳар томонлама муҳокама қилиш мумкин

КЕЙС–СТАДИ МЕТОДИ

КЕЙС – (ингл. case – тўплам, аниқ вазият) – назарий билимларни амалий вазиятларни ечиш жараёнида қўллаш имконини берувчи *ўқитиш воситаси*.

Кейсда баён қилинган вазиятни ўрганиб ва таҳлил қилиб, ўқувчилар ўзининг келгусидаги касбий фаолиятида ўхшаш вазиятларда қўллаши мумкин бўлган тайёр ечимни олади.

Кейсда баён қилинган вазиятлар (касбий), амалий машғулотларда ечиладиган вазиятли масалалардан тубдан фарқ қилинади. Агар вазиятли масалаларда ҳар доим шарт (нима берилган) ва талаб (нимани топиш керак) берилган бўлса, кейсда, қоидага кўра, бундай параметрлар мавжуд эмас.

Ўқувчига тақдим этилган ихтиёрий кейсда:

- кейснинг белгиланиши ва топширик/саволлар аниқ ифодаланган бўлиши керак;
- баён қилинган муаммоли вазиятни ечиш учун керакли ва етарли хажмда маълумотларни ўз ичига олиши керак
- кейсни ечиш учун *услубий кўрсатмалар* бўлиши керак.

Кейс–стади (ингл. case– тўплам, аниқ вазият, стади-ўқитиш) – амалий ўқитиш вазиятлар методи.

Кейс-стади - ўқитиш, ахборотлар, коммуникация ва бошқарувнинг қўйилган таълим мақсадини амалга ошириш ва кейс-стадида баён қилинган амалий муаммоли вазиятни ҳал қилиш жараёнида прогноз қилинадиган ўқув натижаларига кафолатли етишишни воситали тарзда таъминлайдиган бир тартибга келтирилган оптимал усуллари ва воситалари мажмуидан иборат бўлган ўқитиш технологиясидир.

Ушбу метод ўқувчиларни куйидагиларга ундайди:

- муаммони шакллантиришга;
- амалий вазиятни таҳлил қилиш ва баҳолашга;
- муаммо ечимини энг мақбул вариантини танлашга.

Ўқув машғулотнинг ўқитиш технологиясини танлашни икки асосий далил белгилайди:

1. Кейснинг ҳажми (қисқа, ўртача миқдордаги, катта)
2. Ўқув топшириғини тақдим этиш усули:
 - саволли (саволлар кейсдан кейин келтирилади)
 - топшириқли (топшириқ кейс кириш қисмининг охирида келтирилади)

МУАММОЛИ МАСАЛА ВА ВАЗИЯТЛАР МЕТОДИ

Муаммоли масала ва вазиятлар методи - таълим берувчининг муаммоли вазиятларни яратишга ва таълим олувчиларнинг фаол билиш фаолиятларига асосланган. У аниқ вазиятни таҳлил қилиш, баҳолаш ва кейинги қарорни қабул қилишдан иборат.

Муаммоли масала ва вазиятлар методидан фойдаланиш орқали назария амалиёт билан боғланиб, ўрганилаётган материал таълим олувчилар учун янада муҳимлиги ортади.

Муаммоли масала ва вазиятлар методи педагогик технологиясининг чизмаси 17-расмда келтирилган.

Муаммоли топшириқ фактларни ўрганиш ёки реал ҳаётдан олинган вазият ва баъзи инсонларнинг қизиқарли қарашларини ўз ичига олиши мумкин. Таълим берувчи

Ўқувчиларга бераётган топшириқ қандай бўлишидан қатъий назар муаммоли характерга эга бўлиши зарур

ЎҚУВ ЛОЙИХА МЕТОДИ

Ушбу методнинг моҳияти шундан иборатки, маълум муддат ичида (битта ўқув машғулот доирасидан 2-3 ой муддат ичида) таълим оловчи гуруҳли ёки якка тартибда берилган мавзу юзасидан лойиҳа топшириғини бажаради. Унинг вазифаси – муайян фойдаланувчига йўналтирилган янги маълумот олиш, белгиланган муддат ичида берилган у ёки бу муаммони илмий, техникавий ечимидан иборат.

Ўқув лойиҳаси тушунчаси:

- муайян истеъмолчига мўлжалланган, муаммоларни излаш, тадқиқ қилиш ва ечиш, натижани ноёб (моддий ёки интеллектуал) маҳсулот кўринишида расмийлаштиришга қаратилган. Талабларнинг мустақил ўқув фаолиятини ташкил қилиш усули;

- назарий билимлар орқали амалий вазифаларни ечишга қаратилган ўқув *восита ва қуроллари*;

- ривожлантирувчи, таълим-тарбия ҳамда билимларни кенгайтириш, чуқурлаштириш ва малакаларни шакллантиришга қаратилган *дидактик восита*.

Лойиҳа тури ва унинг асосий белгилари

Лойиҳанинг асосий белгилари	Лойиҳа тури
<i>Предмет жиҳатидан мазмунли соҳа</i>	
Бир предмет доирасида, баъзан бошқа предметдан билимларни жалб этиш орқали	Ягона лойиҳа
Бир неча билимлар соҳасига тааллуқли бўлган	Фанлараро
<i>Лойиҳа миқёси</i>	
Лойиҳанинг ҳажми	Кичик, ўрта, йирик
Иштирокчилар сони	Якка, гуруҳли
<i>Амалга ошириш даврининг изчиллиги</i>	
1-2 ҳафта давомида ишлаб чиқилади	Қисқа муддатли
Бир ой давомида ишлаб чиқилади	Ўрта муддатли
Бир ойдан кўпроқ вақтда ишлаб чиқилади	Узоқ муддатли
<i>Ўқув режасига киритилганлиги</i>	
Лойиҳа устида аудиториядан ташқари мустақил ишлаш фанни ўрганиш якунида, унинг натижалари тақдими ва баҳоланиши – якуний семинар/амалий, лаборатория машғулотларида режалаштирилади. Якуний назорат доирасида баҳоланиши мумкин	Якуний
Ўқув курсидан таълим бериш мазмунининг бир қисми аудиториядан ташқари лойиҳавий мустақил ишга ажратилади. Натижалар мазкур ўқиш даврига режалаштирилган семинар/амалий/лаборатория машғулотларида тақдим этилади	Оралик
Аудиториядан ташқари мустақил фаолият доирасида ҳажми бўйича катта ўқув бўлими ёки бутун курс давомида бажариш режалаштирилади. Оралик натижалар семинар/амалий/лаборатория машғулотларида тақдим этилади ва баҳоланади	Очиқ (бевосита)

Ўқув лойиҳа усулини қўллаш жараёнида педагогнинг вазифаси қуйидагилардан иборат: лойиҳа топшириғини ишлаб чиқиш, ўқувчиларга ахборотни йиғишда ёрдам бериш,

ахборот манбаи сифатида иштирок этиш, жараёни бошқариш, иштирокчиларни қўллаб-қувватлаш, узлуксиз равишда қайтар алоқа усуллари қўллаш, маслаҳат бериш.

ГРАФИК ТАШКИЛ ЭТУВЧИЛАР

КЛАСТЕР (кластер-тутам, боғлам) - ахборот харитасини тузиш йўли- барча тузилманинг моҳиятини умумлаштириш ва аниқлаш учун қандайдир бирор асосий омил атрофида ғояларни йиғиш асосида аниқ бирор мазмунни келтириб чиқаради.

Билимларни фаоллаштиришни тезлаштиради, фикрлаш жараёнига мавзу бўйича янги ўзаро боғланишли тасаввурларни эркин ва кенг жалб қилишда ёрдам беради.

❖Кластерни тузиш бўйича ўқув топшириғига йўриқнома

1. Катта қоғоз варағи марказида калит сўз ёки 1-2 сўздан иборат мавзу номини айлана ичига ёзинг.

2. Калит сўз билан бирлашдиган ён томонига кичкина ҳажмдаги айлана- “йўлдошча” ичига мавзу билан алоқадор сўз ёки сўз бирикмасини ёзинг. Уларни чизик билан “бош” сўзга боғланг.

3. Ушбу “йўлдошча”ларда “кичик йўлдошлар” ҳам бўлиши мумкин, улар ичига яна сўз ёки иборалар ёзиб ажратилган вақт тугагунга қадар ёки ғоялар тугамагунга қадар давом эттирилади.

ТОИФАЛИ ЖАДВАЛ – маълумотларнинг умумий жиҳатларидан айнан ўзига хос томонларини ифодалаб, маълумотларни бирлаштиришни таъминлайди.

Тизимли фикрлаш, маълумотларни таркиблаштириш ва тизимлаштириш кўникмасини ривожлантиради.

❖Тоифали жадвални тузиш бўйича ўқув топшириғига йўриқнома

1. Ўқув ахборотни ўзига хос жиҳат (тоифа)ларини ажратинг.

2. Жадвалнинг биринчи горизонтал қаторига ажратилган тоифаларни ёзинг, тоифалар тагига яъни иккинчи қаторга ушбу тоифанинг ўзига хос томонларини акс эттирувчи ахборотни киритинг.

Диққат қилинг!

Иш жараёнида тоифаларнинг айрим номлари ўзгариши мумкин. Янгилари пайдо бўлиши мумкин.

КОНЦЕПТУАЛ ЖАДВАЛ - ўрганилаётган ҳодиса, тушунча, қараш, мавзу ва шу кабиларни икки ва ундан ортиқ жиҳатлари бўйича таққослаш имконини беради.

Концептуал жадвалда вертикал тик қатор бўйича таққосланган (фикр, назариялар) ҳолда жойлаштирилади; горизонтал қаторга эса таққосланаётган турли тавсифлар ва хусусиятлар ёзилади.

❖Концептуал жадвални тузиш юзасидан йўриқнома

1. Ўқув топшириқда кўрсатилган назариялар, ёндашишлар, тушунчалар, объектларни таққослаш учун уларни рўйхатини тузинг.

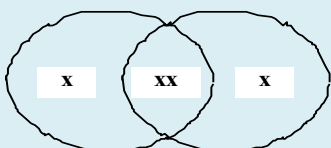
2. Жадвални расмийлаштиринг: вертикал (тик) қаторга - таққосланаётган тушунчалар, объектлар, назариялар ёзилади; горизонтал ётиқ қаторларга таққосланаётган уларнинг бир нечта аниқланган жиҳатлари ёзилади.

ВЕНН ДИАГРАММАСИ – Британиялик файласуф, математик ва мантиқчи олим Венн томонидан 1881 йилда киритилган.

Диаграммада ўрганилаётган тушунчаларни икки ёки уч жиҳатини ҳамда умумий томонларини солиштириш ёки таққослаш ёки жиҳатларни, хусусиятларни қарама-қарши қўйиш учун қўлланилади. Венн диаграммаси тизимли фикрлаш, солиштириш, таққослаш, таҳлил қилиш кўникмаларини ривожлантиради.

Венн диаграммасини тузиш бўйича ўқув топшириғига йўриқнома

7. Иккита бир-бири билан кесишувчи доираларни чизинг:

8. Берилган топшириқдаги объект ёки тушунчаларни ва уларнинг жиҳатларини аниқлаб олинг.

9. Кесишган доиралар ичига объект ёки солиштирилаётган тушунчаларнинг номини ёзинг ва уларнинг ўзига оид барча хусусиятлари ёки жиҳатларини ёзиб чиқинг.

10. Доиралар ичидаги хусусият ёки жиҳатларни таққосланг.

11. Ҳар бир доира ичидаги бир хил ахборотларни доиранинг кесишган жойига йиғиб, ёзиб чиқинг.

12. Доираларнинг ўзаро кесишган жойида аниқлаётган объект ва тушунчаларнинг умумий хусусиятлари ёки жиҳатларини аниқланг.

Т-ЖАДВАЛ - битта концепция (маълумот)нинг иккита жиҳатини қайд қилиш ёки иккита (ҳа/йўқ, ҳа/қарши) жиҳатларини солиштириш учун қўлланиладиган таққослаш жадвалидир.

Т-жадвалини тузиш бўйича ўқув топшириғига йўриқнома

1. Т-жадвални қуйидагича тузинг:

2. Жадвалнинг юқори томонига қарама- қарши жиҳатлар: ҳа ёки йўқ (ҳа ёки қаршиман, ижобий ёки салбий) сўзларини ёзинг

Солиштирилаётган объект номи	
Ҳа	Йўқ

3. Ҳа ёки йўқ сўзларининг тагига солиштирилаётган тушунча ёки ахборотнинг жиҳатларини ёзинг, яъни унинг чап томонига сабаблари (ҳа) , ўнг томонига эса чап томондаги фикрга қарама-қарши фикр, ғоя, омил ва шу кабиларни ёзинг.

«НИМА УЧУН?» СХЕМАСИ – муаммонинг дастлабки сабабини аниқлаш бўйича фикрлар занжири бўлиб, тизимли, ижодий, таҳлилий мушоҳада қилиш кўникмаларини ривожлантиради.

☞ «Нима учун?» схемасини тузиш бўйича ўқув топшириғига йўриқнома

Ўқув топшириқда кўрсатилган муаммо сабабини аниқлаш учун:

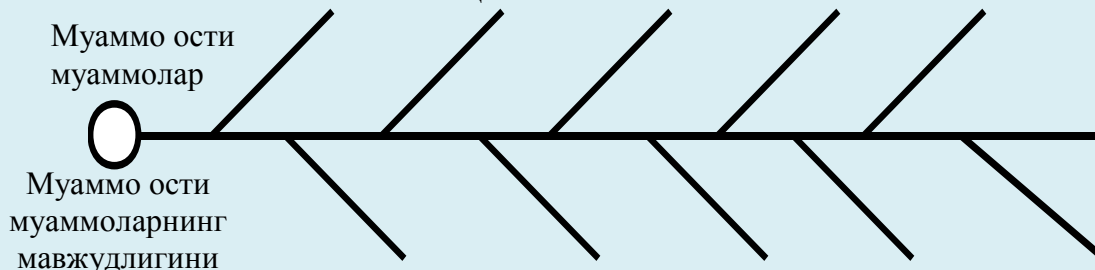
- 1) Муаммони ёзинг ва стрелка чизигини чиқариб «Нима учун?» сўроғини ёзинг.
- 2) Саволга жавоб ёзиб нима учун сўроғини такрор ёзиб бораверинг. Бу жараёни муаммонинг дастлабки сабаби аниқланмагунича давом эттиринг

«БАЛИҚ СКЕЛЕТИ» ЧИЗМАСИ – бир қатор муаммоларни тасвирлаш ва уни ечиш имконини беради. Тизимли фикрлаш, тузилмага келтириш, таҳлил қилиш кўникмаларини ривожлантиради.

☐ “Балиқ скелети” схемасини тузиш бўйича ўқув топшириғига йўриқнома

Ўқув топшириқда кўрсатилган муаммо майдонини тавсифлаш учун:

1.«Балиқ скелетини» чизинг:

тасдиқловчи далиллар

2. «Суяк»нинг чап қисмида (ёки юқори суякда) муаммо ости муаммони ёзинг, ўнг қисмида (пастки суякда) – муаммо ости муаммони амалда мавжуд эканлигини тасдиқловчи далилларни ёзинг.

«ҚАНДАЙ?» ИЕРАРХИК ДИАГРАММАСИ - муаммо тўғрисида умумий тасаввурларни олишга, унинг ечимини топиш усул ва воситаларини топишга имкон берувчи мантиқий саволлар занжиридан иборат.

Тизимли, ижодий, таҳлилий фикрлаш кўникмаларини ривожлантиради.

☞ «Қандай?» диаграммасини тузиш бўйича ўқув топшириғига йўриқнома

«Қандай?» диаграммасини тузишдан аввал, сиз қуйидагиларни билишингиз керак: кўп ҳолларда Сизга муаммолар ҳал этишда «Нима қилиш керак?» ҳақида ўйлашга ҳожат бўлмайди. Муаммо ечимини топиш учун асосан «Буни қандай қилиш керак?» қабилида бўлади. «Қандай?» - муаммони ҳал этишда асосий савол ҳисобланади.

1. Доира чизинг ва унинг ичига ечилиши лозим бўлган муаммони ёзинг.
2. Кетма-кет равишда «Қандай?» саволини қўйинг ва шу саволга жавоб беринг. Шу тартибда саволларни кетма-кет бериб бораверинг ва жавобларни ўйлаб ўтирмасдан, солиштирмасдан, баҳоламасдан, тез-тез ёзишда давом этинг.
3. Диаграммани таҳлил қилинг: агар диаграммадаги тармоқланган “шоҳчалар”да ғоялар такрорланса, демак айнан шу ғоя муаммони ечишда муҳим аҳамиятга эга бўлиши мумкин.

Маслаҳат ва тавсиялар:

Янги ғояларни график кўринишда қайд этишни ўзингиз ҳал этинг: дарахт ёки каскад кўринишида, юқоридан пастга ёки чапдан ўнгга. Энг муҳими эса тутинг: нисбатан кўп миқдордаги фойдали ғоялар ва муаммо ечимларини топишга имкон берадиган усул энг мақбул усул ҳисобланади.

Агарда сиз муаммони ечимини топиш учун тўғри саволлар берсангиз ва унинг ривожланиш йўналишини намоён бўлишида ишончни сақласангиз, диаграмма, сиз ҳар қандай муаммони амалий жиҳатдан ечимини топишингизни кафолатлайди.

«НИЛУФАР ГУЛИ» ЧИЗМАСИ - муаммони ҳал этиш воситаси. Ўзида нилуфар гули қиёфасини мужассам этган. Унинг асосини 9 та катта квадратлар ташкил этиб, уларнинг ҳар бири ўз навбатида тўққизта кичик квадратдан иборат.

Тизимли, ижодий, таҳлилий фикрлаш қўникмаларини шакллантиради.

♣ «Нилуфар гули» схемасини тузиш бўйича ўқув топшириғига йўриқнома

Ўқув топшириқда кўрсатилган муаммони ҳал этиш воситаларини топиш учун:

1) Ўзида нилуфар гули қиёфасини мужассам этган схемани чизинг. Унинг асосини 9 та катта квадратлар ташкил этиб, уларнинг ҳар бири ўз навбатида тўққизта кичик квадратдан иборат;

	B			Z			C	
			B	Z	C			
	D		D	A	F		F	
			G	H	Y			
	G			H			Y	

2) асосий муаммони марказий квадратнинг марказига ёзинг. Уни ҳал этиш ғояларини марказий квадрат атрофида жойлашган қолган саккизта квадратларга ёзинг;

3) ҳар бир ушбу саккизта ғояни марказий квадрат атрофида жойлашган саккизта катта квадрат марказига ўтказинг, бошқача айтганда, нилуфар гулидан унинг гул баргига ўтказинг. Шундай қилиб, улар ҳар бири, ўз навбатида, яна бир муаммо сифатида қаралади.

Сўров техникасининг технологик схемаси

Ўқитувчи савол беради, унга тўлиқ жавоб беришни таклиф этади.
Огоҳлантиради: кейинги ўқувчи саволга жавоб беришни олдинги ўқувчи ўз жавобини тамомлагандан кейин бошлайди.

Ўқувчилар навбатма-навбат саволга жавоб беришади. Ўқитувчи тинглайди, зарур бўлганда йўналтирувчи саволларни беради ва жавобларни тўғирлайди; зарур бўлганда бошқа ўқувчиларни жавобларни тўлдиришни таклиф этади.

Ўқитувчи жавобларни умумлаштиради ва хулосалар қилади.

Савол беради. Қисқа ва лўнда жавоб беришни таклиф қилади

Жавобларни тезлик билан йиғиб олади. Бунда агар жавоб берувчи жавоб беришда қийналса ёки нотўғри жавоб берса, бошқа ўқувчига мурожат қилади

Жавобларни умумлаштиради ва хулосалар қилади

Ким ошди савдоси (аукцион)нинг технологик схемаси (ўқитувчининг хатти-харакати)

“Ким ошди савдоси” тушунчасини тушунтиради. Ким ошди савдоси – савдо-сотувнинг кенг тарқалган тури, унда товар энг кўп нарх қўйган сотиб олувчига тегади.

Бир маъноли жавоб талаб қилувчи савол беради, масалан “Хусусиятларни айтинг..”, “Ушбу мавзу бўйича қандай тушунчалар билан Сиз танишсиз?” (ўқув машғулот бошида). Қисқа ва лўнда жавоб беришни таклиф қилади

Жавобларни тезлик билан йиғиб олади. Ҳар бир тутилишдан кейин, учгача санашни бошлайди.

Оҳирги жавоб берган ўқувчини ғолиб деб эълон қилади.

Жавобларни умумлаштиради ва хулосалар қилади

1. Ўқитувчи савол ва топшириқ беради: олдин ўйлаб чиқиш, сўнг қисқа жавоблар ёзиш

2. Ўқувчилар жуфтликларга бўлиниб, бир - бири билан фикр алмашадилар ва иккала жавобни мужассам этган умумий жавобни ишлаб чиқишга ҳаракат қилади.

3. Ўқитувчи, 2-3 та жуфтликларга аудиторияга ўз ишининг қисқа якунини ифодалаб беришни таклиф қилади, уларнинг жавобларини изоҳлайди.

Мустақил ишни ташкил этишнинг шакли ва мазмуни

Талаба мустақил ишининг асосий мақсади - ўқитувчининг раҳбарлиги ва назоратида муайян ўқув ишларини мустақил равишда бажариш учун билим ва кўникмаларни шакллантириш ва ривожлантириш. Талаба мустақил ишини ташкил этишдақуйидаги шакллардан фойдаланилади:

- айрим назарий мавзуларни ўқув адабиётлари ёрдамида мустақил ўзлаштириш;
- берилган мавзулар бўйича ахборот (реферат, тақдимот) тайёрлаш;
- назарий билимларни амалиётда қўллаш;
- махсус адабиётлар бўйича фанлар бўлимлари ёки мавзулари устида ишлаш;
- талабаларнинг ўқув-илмий тадқиқот ишларини бажариш билан боғлиқ бўлган фанлар бўлимлари ва мавзуларини чуқур ўрганиш;
- кейс-стадилар ва ўқув лойиҳаларини мустақил бажара олиш;
- фаол ва муаммоли ўқитиш услубидан фойдаланиладиган ўқув машғулотларини ўзлаштириш;
- илмий мақола, тезислар, турли илмий анжуманларга маъруза тайёрлаш ва ҳ.к.

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича кафедра профессор-ўқитувчилари томонидан кўрсатма ва тавсиялар, масалалар тўплами ишлаб чиқилади. Унда талабаларга асосий маъруза мавзулари бўйича амалий топшириқ, кейслар ечиш услуби ва мустақил ечиш учун вазифалар келтирилади.

ГЛОССАРИЙЛАР

ТЕРМИН	Рус тилида	Инглиз тилида	ЎЗБЕК ТИЛИДАГИ ШАРҲИ
Анализ	Анализ	Analysis	юнонча «аналйсе» сўзидан келиб чиққан бўлиб, «бир бутунни бўлақларга бўлиб ўрганиш» деган маънони англатади ёки бирор жараёни ўрганишда умумийликдан хусусийлик сари тадқиқ қилиш тушунилади.
Арифметик текширув	Арифметическая проверка	Arithmetic test	баланс ва айланма қайднома (ведомостлар), Бош дафтардаги суммаларни солиштириш, баланс гуруҳлари ва бўлимлари бўйича суммаларни актив ва пассив яқунлари тенглигини ҳисоблаш йўли билан амалга оширилади.
Активларни ликвидлиги	Ликвидность активов	liquidity of assets	баланс ликвидлигини акси бўлиб, вақт бўйича активларни пул маблағларига айланиши тушунилади.
Асосий воситалар	Основные средства	fixed assets	деб, корхонада кўп йил фойдаланиладиган меҳнат қуроллари: яъни бинолар, иншоотлар, машиналар ва асбоб-ускуналар.
Асосий воситалар билан таъминланганлиги	Обеспеченность основными средствами	Provision of fixed assets	корхонанинг бизнес-режасига ёки ўтган йилларга нисбатан асосий фондлар билан қуролланиш даражаси.
Актив (фаол) асосий фондлар	Активные основные средства	Active fixed assets	куч берадиган машиналар ва асбоб-ускуналар, иш машиналари, ўтказгич жихозлар, ўлчаш ва тартибга солиш асбоблари.
Асосий фондларнинг эскириш коэффициенти	Амортизация основных фондов	Depreciation of fixed assets	асосий фондларнинг эскириш сўммасини (баланс активининг 1-бўлими) уларнинг бошланғич қийматига (баланс активининг 1-бўлими) бўлинади.
Асосий фондларни янгилаш коэффициенти	Коэффициент обновления основных фондов	The coefficient of fixed assets renewal	янги келган асосий фондлар сўммасини асосий фондларнинг йил охирига бўлган қийматига бўлиш керак.
Асосий фондларни чиқиб кетиш коэффициент	Коэффициент выбытия основных фондов	Coefficient of disposal of fixed assets	чиқиб кетган асосий фондлар сўммасини уларнинг йил охирига бўлган қийматига бўлиш керак.
Асосий (операцион) фаолият бўйича пул	Денежные потоки от основной деятельности	Cash flows from operating activities	хўжалик жараёнларини корхонанинг пул маблағларига, фойда миқдорига таъсирини ифодалайди.

Молиявий ва бошқарув таҳлили

оқимлари	и		
Айланма маблағлар	Оборотные средства	current assets	айланма фондлар, муомала фондлари ва бошқа ҳаракатдаги активларда турган пул маблағлари.
Бошқарув тамойиллари	Принципы управления	principles of management	иқтисодиётнинг барча соҳаларини бошқариш тизимининг тузилиши ва амал қилинишини белгилаб берувчи асосий қоида.
Бошқарув тизими	Системы управления	Control systems	бошқаришнинг мақсадлари, таркиби, шакли ва усуллари мажмуаси. У динамик бўлиб, ижтимоий - иқтисодий шароитлар ўзгариши билан унинг унсурларини аниқ мазмуни ҳам ўзгаради.
Бошқарув таҳлили	Управленческий анализ	management Review	корхона маъмурияти, мулк егаси ва мутахассислари томонидан ички хўжалик резервларини аниқлаш ва уларни ишга солиш ҳамда самарадорликни оширишга қаратилган таҳлилдир.
Баланснинг ликвидлиги	Ликвидность баланса	balance Liquidity	балансдаги ликвид бўлган маблағларнинг мажбуриятларни қоплаш даражаси тушунилади.
Брак маҳсулот	Бракная продукция	bar products	тасдиқланган андоза ва техника шартларга мос келмайдиган маҳсулот.
“Баланс”	Баланс	Balance	лотинча бис – икки марта, банд – тарози палласи сўзларидан таркиб топиб, том маънода икки палла деган маънони англатади ва тенглик тушунчаси сифатида ишлатилади.
Бир сўмлик товар маҳсулотига кетган харажат	Затраты на один сум товарной продукции	The cost of one sum of commodity products	ишлаб чиқариш таннархини товар маҳсулоти ҳажмига нисбати тариқасида аниқланади.
Дедукция	Дедукция	Deduction	тадқиқот ёки бирор объектни (ходисани, жараённи) ўрганишда умумийликдан хусусийлик сари ўтилиши тушунилади.
Дебитор қарзлари	Дебиторская задолженность	Receivables	айнан таҳлил қилинаётган корхона айланма маблағларининг бир қисми бошқа корхоналар айланмасида қатнашиши тушунилади.

Дебиторлик мажбуриятларининг айланувчанлиги	Оборочавиаемость дебиторской задолженности	Accounts receivable turnover	қарз мажбуриятларининг ундириб олиш муддати ва уларнинг айланиш коэффициенти.
Дебиторлик мажбуриятларининг айланиш коэффициенти	Коэффициент оборочавиаемости дебиторской задолженности	Turnover ratio of receivables	сотишдан олинган соф тушумни дебиторлик мажбуриятларининг мавжуд суммасига бўлиш асосида аниқланади.
Дебиторлик қарзларининг айланиш куни	Оборачиваемость дебиторской задолженности в днях	Accounts receivable turnover in days	дебиторлик мажбуриятларининг мавжуд суммасини таҳлил этиш даврининг келендарь кунига кўпайтириш ва сотишдан олинган соф тушум суммасига бўлиш асосида аниқланади.
Жами активларни рентабеллиги (мулк рентабеллиги)	Рентабельность всего активов (рентабельность имущества)	Profitability of assets (return on assets)	корхонанинг асосий ва айланма маблағлардан фойдаланиш самарадорлиги даражасини кўрсатади. У соф фойдани жами активларни ўртача қийматига нисбати тариқасида аниқланади.
Жорий ликвидлик коэффициенти	Коэффициент текущей ликвидности	Current ratio	у айланма активларга кўйилган молиявий ресурсларнинг неча сўми жорий мажбуриятлар бир ўмига тоғри келишини ифодалайди. У жорий активларни жорий мажбуриятларга нисбати тариқасида аниқланади.
Занжирли алмаштириш усули	Метод цепной подстановки	Chain substitution method	натига ўзгаришига учта ва ундан кўп омиллар таъсир кўрсатса, улар ўртасидаги боғлиқлик функционал бўлганда қўлланиладиган усул.
Индукция	Индукция	Induction	тадқиқотни ёки бирор объектни (ходисани, жараёни) хусусийликдан умумийлик сари ўтилиши тушунилади.
Ички хўжалик резервлар (имкониятлари)	Внутрихозяйственные резервы	Intra reserves	хўжалик юритиш самарадорлигини ошириш имкониятини аниқлашда ижобий таъсир этувчи омиллар ҳаракатини кучайтириш ва уларнинг салбий таъсирини тугатиш тушунилади.
Иқтисодий таҳлилнинг махсус усуллари	Специальные способы экономического анализа	Special methods of economic analysis	таққослаш, гуруҳлаштириш, мутлақ ва нисбий миқдорлар, индекс, динамика, бартараф этиш, занжирли боғланиш, етакчи бўғинни ажратиш кўйиш, коэффициентлар, фоизлар, ўртача миқдорлар, қайта ҳисоблаш, кўрсаткичларнинг бажарилиш фоизи ва

			оўиш суръатидаги фарқ, мутлақ фарқ кабилар.
Иқтисодий-математик усуллар	Экономико-математические методы	Economic-mathematical methods	интеграл, корреляция, регрессия, омиллар тизимини детерминлашган моделларда акс эттириш, назарий ўйин кабилар.
Истиқбол таҳлили	Перспективный анализ	Foresight	корхонанинг келгуси фаолиятини олдиндан ўрганиш содир бўладиган жараёнларни олдиндан белгилаш мақсадида амалга ошириладиган таҳлил.
Инвестиция фаолияти	Инвестиционная деятельность	Investment activities	номоддий активларни сотиб олиш ва сотиш, узоқ муддатли моддий активлар сотиб олиш учун етказиб берувчиларга тўланган пуллар ва унга тенглаштирилган маблағлар чиқим устунда акс эттирилади.
Ижтимоий меҳнат унумдорлиги	Социальная производительность труда	Social productivity	моддий ишлаб чиқаришда банд бўлган ҳар бир ишловчи ҳисобига ҳосил қилинган миллий даромад миқдори билан ўлчанади
Индивидуал меҳнат унумдорлиги	Индивидуальная производительность труда	Individual productivity	индивидуал (якка тартибда ишловчининг (локал) участка, цехдаги, корхона, тармоқдаги) ишловчининг ишлаб чиқарган маҳсулоти.
Комплекс таҳлил	Комплексный анализ	Complex analysis	корхона фаолиятини макон ва замон нуқтаи назаридан барча тузилмалари билан бирга батафсил таҳлил қилишдир.
Кредитор қарзлари	Кредиторская задолженность	Accounts payable	ўзга корхоналарнинг айланма маблағларининг бир қисми айнан таҳлил қилинаётган корхона айланмасида қатнашиши тушунилади.
Кредитор мажбуриятларининг айланувчанлигини	Оборачиваемость кредиторской задолженности	accounts payable turnover	сотилган маҳсулотларнинг ишлаб чиқариш таннархини кредиторлик мажбуриятларининг мавжуд суммасига бўлиш асосида аниқланади.

Кредиторлик қарзларини айланиш куни	Оборачиваемость кредиторской задолженности в днях	Accounts payable turnover in days	кредиторлик мажбуриятларининг мавжуд суммасини таҳлил этиш даврининг келендарь кунига кўпайтириш ва сотилган маҳсулотларнинг ишлаб чиқариш таннархи суммасига бўлиш асосида аниқланади.
Левераж	Ливераж	Leverazh	хусусий капиталнинг ўсган қисми бўлиб, кўрсатиб хусусий капитал рентабеллиги коэффиценти билан жами инвестициялар орасидаги фарк коэффиценти олинади.
Метод(усул)	Метод (способ)	The method (method)	юнон тилидан олинган бўлиб, табиат ҳамда жамиятда содир бўлаётган ҳодиса ва жараёнларни ўрганиш ва билиш усулидир. Муайян фаннинг предметини ўрганиш усули.
Методология(услугият)	Методология	Methodology	муайян фаннинг предметини ўргатиш усули, унда қўлланиладиган ёндашувлар, усуллар мажмуаси.
Молиявий таҳлил	Финансовый анализ	The financial analysis	хўжалик юритувчи субъектларнинг молиявий натижалари ва молиявий ҳолатини ўрганишга қаратилган таҳлилдир
Материаллар самараси	Материалот дача	Materialotdacha	моддий харажатларнинг бир сўми ҳисобига қанча маҳсулот ишлаб чиқарилганлигини кўрсатади.
Материал сизими	Материалоемкость	consumption of materials	бир сўм товар маҳсулоти ишлаб чиқариш учун қанча (неча тийин) моддий харажатлар тўғри келишини кўрсатади.
Молиявий натижа	Финансовый результат	Financial results	корхона фаолиятининг фойда суммаси ва рентабеллик даражасида ифодаланадиган яқунидир.
Муддатли ликвидлик коэффиценти	Коэффициент срочной ликвидности	Quick ratio	у пул маблағлари, соф дебиторлик қарзлари суммасини жорий мажбуриятларга бўлиш орқали аниқланади.
Мутлақ ликвидлик коэффиценти	Коэффициент абсолютной ликвидности	Absolute liquidity ratio	у пул маблағларининг жорий мажбуриятларига нисбати сифатида аниқланади.

Молиявий мустақиллик коэффициенти	Коэффициент финансовой независимости	The financial independence	у корхонанинг ўз маблағларининг хўжалик маблағлари умумий суммасига нисбати тариқасида аниқланади.
Меҳнат омиллари	Факторы труда	labor Factors	корхонанинг ишчи кучи билан таъминланиши, иш вақтидан фойдаланиш ва меҳнат унумдорлиги даражасини ифодаловчи кўрсаткичлар.
Меҳнат воситалари омиллари	Факторы средств труда	Factors labor funds	корхонанинг асосий воситалар билан таъминланганлиги, таркиби, техник ҳолати ва улардан фойдаланиш самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар.
Меҳнат предметлар и омиллари	Факторы предметов труда	Factors objects of labor	корхонанинг хом ашё ва асосий материаллар билан таъминланганлигини ҳамда улардан фойдаланиш самарадорлигини ифодаловчи кўрсаткичлар.
Маҳсулотни бир текисда ишлаб чиқариш	Ритмичная производств а продукции	Rhythmic production	маҳсулотни тузилган жадвал асосида, маҳсулотнинг олдиндан аниқланган ассортименти ва сифатига мувофиқ етказиб бериш ва сотишни ўз вақтида таъминланиши.
Маҳсулот сифати	Качества продукции	quality products	унинг барча мўлжалланган мақсадда фойдаланишга яроқли хусусиятларининг мажмуаси.
Меҳнат унумдорлиги	Производительность труда	productivity	моддий ишлаб чиқаришда вақт бирлиги давомида ҳосил қилинган маҳсулот миқдори билан ўлчанади
Моддий ресурслар	Материальные ресурсы	Material resources	ишлаб чиқаришнинг муайян циклида фойдаланишда бўлган ва шу циклда ишлаб чиқарилган маҳсулот (иш ва хизматлар) таннархига ўз қийматини тўлиқ ўтказиб борувчи буюмлар.
Маҳсулот таннархи	Себестоимость продукции	product cost	маҳсулотни ишлаб чиқариш, сотиш ва корхона молиявий фаолияти бўқийча барча харажатларнинг пул орқали ифодаланиши.
Молиявий фаолият	Финансовая деятельность	Financial activities	бўлимида акция чиқаришдан келиб тушган тушум, узоқ ва қисқа муддатли қарзларни келиб тушиши ва чиқимлар акс этади.
Моддий текширувлар	Материальная проверка	Material inspection	моддий бойликлар, пул маблағлари ҳақиқий қолдиғини бухгалтерия ҳисоби маълумотлари билан қиёслаш орқали амалга оширилади.

Молиявий ва бошқарув таҳлили

Омилли таҳлил	Факторный анализ	Factor analysis	натижа кўрсаткичининг ўзгаришига таъсир қилувчи омилларни аниқлаш ва уларнинг таъсир доирасини ҳисоблаш усуллари мажмуасини ўзида ифода эттирган таҳлилдир.
Омиллар	Факторы	factors	у ёки бу иқтисодий кўрсаткичга ижобий ҳамда салбий таъсир кўрсатувчи фаол ҳаракат қилувчи кучлар тушунилади.
Операцион фойда(асосий фаолияти фойдаси)	Операционная прибыль (прибыль от основной деятельности)	Operating profit (operating profit)	ялпи фойдадан давр харажатлари ва бошқа операцион харажатлар чегирилиши ва асосий фаолиятдан бошқа даромадлар қўшилиши натижасида ҳосил бўлган фойда.
Пул оқимлари	Денежные потоки	monetary flows	пул ва пул маблағларининг ҳамда сўм ва ўзга эквивалентларининг кирими ва чиқими.
Пул эквивалентлари	Денежные эквиваленты	Cash equivalents	эркин алмаштириладиган қисқа муддатли ликвидланадиган, қиймати ўзгариши хатарига камроқ мойил бўлган инвестициялар.
Пул маблағлари	Денежные средства	Cash	кассадаги нақд пул ва талаб бўйича бериладиган депозитлар, шунингдек, ҳисоб-китоб. валюта ва ўзга банк ҳисоб рақамларидаги маблағлар.
Пассив (нофаол) асосий воситалар	Пассивные основные средства	Passive fixed assets	бинолар, иншоотлар ва транспорт воситалари.
Ретроспектив(зорий) таҳлил	Ретроспективный (текущий) анализ	Retrospective (current) analysis	ҳисобот даври тугаши билан бухгалтерия, статистик ва тезкор ҳисоботлар ҳамда ҳисобдан ташқари ахборот манбаларига асосан ўтказиладиган таҳлил.
Рентабеллик	Рентабельность	Profitability	жами ижтимоий ишлаб чиқариш ва ҳар бир корxonанинг иқтисодий ҳамда молиявий самарадорлигини ифодоловчи кўрсаткич.
Рақобат	Конкуренция	Competition	лотинча сўздан олинган булиб, мақсадга эришиш учун кураш, корxonалар ўртасидаги соф курашни билдиради.

Синтез	Синтез	Synthesis	юнонча «сйнтҳисие» сўздан олиниб, умумлаштириш деган маънони билдиради ёки бирор объектни (ходисани, жараёни) ўрганишда хусусийликдан умумийлик сари тадқиқ тушунилади.
Сотилган маҳсулот	Реализованная продукция	products sold	товарлар истеъмолчиларга жўнатилиб унинг ҳақи мол юборувчиларнинг банкдаги ҳисоб - китоб рақамига ўтказилиши тушунилади.
Соф маҳсулот	Чистая продукция	Net output	товар маҳсулот билан уни ишлаб чиқаришга қилинган моддий сарфлар ва асосий воситалар ва номоддий фаолларнинг амортизацияси суммаси ўртасидаги фарқ.
Солиқ тўлагунга қадар фойда	Прибыль до уплаты налогов	Profit before tax	умумхўжалик фаолиятдан келган фойдага фавқулоддаги фойдани қўшилиши ва фавқулоддаги зарарни чегириш орқали ҳосил бўлган фойда.
Соф фойда	Чистая прибыль	Net profit	солиқ тўлагунга қадар фойдадан даромад (фойда) солиғи ва фойдадан бошқа солиқлар ва йиғимларни чегирилиши орқали аниқланган фойда.
Таққослана диган маҳсулот	Сравниваемая продукция	comparable products	шу йил ва ундан олдинги йилларда серияли ва оммавий тартибда ишлаб чиқарилган маҳсулотнинг барча турлари.
Таққосланмайдиган маҳсулот	Несравниваемая продукция	comparable products	жорий йилда ишлаб чиқарилган маҳсулотдир.
Техник-иқтисодий таҳлил	Технико—экономический анализ	Feasibility analysis	комплекс иқтисодий таҳлил ва муҳандислик таҳлилининг бирикиши асосида ҳосил бўлган таҳлил.
Товар маҳсулоти	Товарная продукция	commercial products	барча ишлаб чиқариш босқичларини ўтган, тўла бутланган, техника назорати бўлиmidан ўтган ва оморга топширилган маҳсулот.
Тақсимланмаган фойда	Нераспределенная прибыль	retained earnings	корхонанинг ҳисобида турган соф фойдаси.
Тўлов қобилияти	Платежеспособность	Solvency	хўжаликнинг муддати келган тўлов мажбуриятларини бажариш учун зарур бўлган маблағларнинг етарли ёки камчилигини аниқлаш.

Молиявий ва бошқарув таҳлили

Умумхўжал ик фаолиятида н олинган фойда(хисо бот фойдаси)	Прибыль от общехозяйст венной деятельност и	Profit from general economic activity	операцион фойдага молиявий фаолиятнинг даромадларини кўшилиши ва молиявий фаолият бўйича харажатлар чегирилиши орқали ҳосил бўлган фойда.
Устав капитали	Уставный капитал	Authorized capital	ўз маблағлар манбаининг асосини ташкил этади.
Фикрлар хужуми усули	Метод мозгового штурма	Brainstorm	бирор бир муҳим масалани, муаммони ҳал этиш учун ташкил қилинган бир қанча мутахассислар ва олимлардан иборат ижодий гуруҳнинг ғоялари мажмуасидир.
Функциона л қиймат таҳлили (Ф.Қ.Т)	Функционал ьно- стоимостны й анализ	Functional-cost analysis	ҳар бир бажариладиган функцияни (асосий, ёрдамчи ва кераксиз) қиймат жиҳатдан баҳолаб, маҳсулотнинг (иш, хизмат) самарадорлигини ва сифатини оширган ҳолда кераксиз (дисфункция) функцияларни бартараф этиш эвазига ички хўжалик резервларини ахтариб топиш ва корхона айланмасига (оборотига) солишга қаратилган таҳлилдир.
Фонд самараси (қайтими)	Фондотдача	capital productivity	асосий ишлаб чиқариш воситаларининг бир сўмига ишлаб чиқариладиган маҳсулот миқдоридир.
Фонд сиғими	Фондоемкос ть	capital intensity	бир сўмлик маҳсулотга тўғри келадиган асосий ишлаб чиқариш воситаларнинг қиймати.
Ялпи ижтимоий маҳсулот	Валовая социальная продукция	The gross social product	моддий ишлаб чиқариш барча тармоқларининг иқтисодий ривожланишини умумлаштириувчи кўрсаткичлар.
Ялпи маҳсулот	Валовая продукция	gross output	таркибига товар маҳсулоти кўшув тугалланмаган ишлаб чиқаришнинг қолдиғи кўшув корхонанинг ўзида тайёрланган ярим - фабрикатлар ва асбоб - ускуналар киреди
Ялпи фойда	Валовая прибыль	Gross profit	маҳсулотни сотишдан тушган даромадни тавсифлайди ва соф тушум ва сотилган маҳсулот таннарни ўртасидаги фарқ сифатида аниқланади.

ТАВСИЯ ЭТИЛАДИГАН ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛЛАР ВА ИНТЕРНЕТ САЙТЛАР

Электрон журналлар

1. Журнал «Экономический анализ: теория и практика»
<http://www.fin-izdat.ru/journal/analiz/>
2. Журнал «Аудит и налогообложение»
<http://www.auditpress.ru/>
3. Журнал «Аудит и финансовый анализ»
<http://auditfin.com/>
4. Журнал «Финансовая аналитика: проблемы и решения»
<http://www.fin-izdat.ru/journal/fa/arch.php>
5. Журнал «Финансовые и бухгалтерские консультации»
<http://fbk-press.ru/>
6. Журнал «Экономика и математические методы»
<http://www.cemi.rssi.ru/emm/home.htm>
7. Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар. Илмий-электрон журнал.
www.iqtisodiyot.uz
8. Экономическое обозрение. www.cer.uz

Интернет сайтлар

1. www.gov.uz.
2. www.pravo.eastink.uz.
3. www.mf.uz.
4. www.naaba.uz .
5. www.cer.uz.
6. www.msu.ru.
7. www.ziyonet.uz
8. www.economics.ru.
9. www.finanaliz.kiev.ua.
10. www.stat.uz
11. [www.open. Info. uz](http://www.open.Info.uz).
12. www.ifis.org.

**МАВЗУГА ОИД АДАБИЁТЛАР, ЖУРНАЛЛАР ВА ИНТЕРНЕТ
ТАРМОҒИДАН ОЛИНГАН ТАРҚАТМА МАТЕРИАЛЛАР**

МАВЗУГА ОИД АДАБИЁТЛАР

1. Financial Statement Analysis A Practitioner's Guide Third Edition MARTIN FRIDSON FERNANDO ALVAREZ

2. financial statement analysis K. R. SUBRAMANYAM University of Southern California

JOHN J. WILD University of Wisconsin at Madison

3. financial-statement-analysis-a-look-at-the-balancesheet

<https://www.aaii.com/journal/article/financial-statement-analysis-a-look-at-the-balance-sheet>

4. introduction-to-financial-statement-analysis

<https://www.aaii.com/journal/article/introduction-to-financial-statement-analysis.pdf>

5. Valuation_2 Financial_Statement_Analysis

http://www.ekf.tuke.sk/files/uzik/Valuation_2%20Financial_Statement_Analysis.pdf

МАҚОЛАЛАР

**ЭКОНОМИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ И ЕГО ЗНАЧЕНИЕ В УПРАВЛЕНИИ
ПРЕДПРИЯТИЕМ**

II Международная научно-практическая конференция "Актуальные проблемы науки, экономики и образования XXI века" (часть 2)

Аннотация:

Обеспечение эффективного функционирования предприятия требует экономически компетентного управления его деятельностью. С помощью комплексной оценки исследуются направления формирования деятельности анализируемого субъекта. Глубоко и системно изучаются причины модифицирования итогов деятельности, аргументируются бизнес-планы и управленческие решения, реализуется контроль за их выполнением, выявляются резервы повышения эффективности производства, оцениваются результаты деятельности предприятия, обуславливается экономическая стратегия его развития. На сегодняшний день экономический анализ для любого предприятия, да и для каждого хозяйствующего субъекта актуален как никогда. Его значимость определяется, прежде всего, требованием рыночных отношений.

Ключевые слова: управление предприятием, экономический анализ

Филимонова Ю.С.

Россия, Самарский институт (филиал) РГТЭУ

Обеспечение эффективного функционирования предприятия требует экономически компетентного управления его деятельностью. С помощью комплексной оценки исследуются направления формирования деятельности анализируемого субъекта. Глубоко и системно изучаются причины модифицирования итогов деятельности, аргументируются бизнес-планы и управленческие решения, реализуется контроль за их выполнением, выявляются резервы повышения эффективности производства, оцениваются результаты деятельности предприятия, обуславливается экономическая стратегия его развития. На сегодняшний день экономический анализ для любого предприятия, да и для каждого хозяйствующего субъекта актуален как никогда. Его значимость определяется, прежде всего, требованием рыночных отношений.

В условиях рынка добавляются новые факторы, игнорирование которых может привести к финансовым потерям, а при неблагоприятном развитии событий – к банкротству. При принятии любого управленческого решения угроза банкротства нависает как дамоклов меч, особенно если речь идет о стратегическом решении финансового характера. Поэтому обоснованность решений, связанных с финансовым положением экономического субъекта, становится жизненно необходимой [1].

Научной базой при принятии управленческих решений в бизнесе непременно следует считать комплексный экономический анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятия. Для обоснования управленческих решений ведущим менеджерам предприятия, необходимо выявлять и прогнозировать существующие и потенциальные проблемы, производственные и финансовые риски, определять воздействие принимаемых решений на уровень рисков и доходов субъекта хозяйствования. Вследствие этого составной частью профессиональной подготовки менеджеров, является овладение методикой комплексного экономического анализа на всех уровнях управления предприятием.

В современных условиях повышается самостоятельность предприятий в принятии и реализации управленческих решений, их экономическая и юридическая ответственность за результаты хозяйственной деятельности. Объективно возрастает значение финансовой устойчивости хозяйствующих субъектов. Все это, несомненно, повышает роль экономического анализа в оценке их производственной и коммерческой деятельности и, прежде всего, в наличии, размещении и использовании капитала и доходов[2].

Получение обусловленного числа наиболее значимых показателей, определяющих реальное состояние предприятия и указывающих на объективную и обоснованную характеристику финансового состояния, является ключевой целью экономического анализа. Результаты такого анализа необходимы как внутренним (руководителям предприятий, акционерам, учредителям и т.д.), так и внешним (кредиторам, инвесторам, поставщикам, налоговым службам и т.д.) заинтересованным лицам. Аналитика и управляющего привлекает как текущее финансовое положение, так и деятельность, нацеленная на будущее. Альтернативность целей экономического (финансового) анализа предопределяют временные границы, а также цели, которые ставят перед собой пользователи финансовой информации.

Предприятие – это автономный хозяйствующий субъект, сформированный для ведения хозяйственной деятельности, которая реализуется в целях извлечения прибыли и удовлетворения общественных потребностей.

В практической деятельности предприятия, прежде всего, ориентируются на объем продаж и получение прибыли.

Общий объем продаж – стоимость товаров и услуг, реализованных потребителям, определяется как:

$$\text{Объем продаж} = \text{Цена за единицу товара} * \text{Количество проданного товара, (руб.)} \quad (1)$$

Проблема измерения этого показателя заключается в том, что он подвержен мощному воздействию инфляционных процессов. Вследствие этого очень существенным является выбор периода, за который он вычисляется (неделя, месяц, квартал, год). При выборе длительного периода его рассчитывают в неизменных ценах, а для нужд бухгалтерского учета и текущего планирования, наоборот, в текущих ценах. Этот показатель может применяться для различных сторон оценки деятельности предприятия.

Для определения путей роста эффективности работы предприятия, применяется система технико-экономических показателей, которые характеризуют технико-экономическое и организационное состояние производства на определенный момент времени. Они отражают уровень использования оборудования, степень механизации и автоматизации, прогрессивность технологических процессов, качество выпускаемой продукции, эффективность производства, квалификацию кадров, организацию производства и труда, производительность труда и др. Сложность использования вышеназванных показателей состоит в определении степени влияния каждого из них и всех вместе на уровень экономического состояния предприятия в целом.

Финансовые результаты деятельности предприятия характеризуются суммой полученной прибыли и уровнем рентабельности. Чем больше величина прибыли и выше

уровень рентабельности, тем эффективнее функционирует предприятие, тем устойчивее его финансовое состояние. Поэтому поиск резервов увеличения прибыли и рентабельности – одна из основных задач в любой сфере бизнеса.

Почетное место в определении финансового состояния отводится экономическому анализу.

Анализ деятельности хозяйствующего субъекта является одним из наиболее действенных методов управления, основным элементом обоснования руководящих решений. В условиях становления рыночных отношений он имеет целью обеспечить устойчивое развитие доходного, конкурентоспособного производства и включает различные направления – правовое, экономическое, производственное, финансовое и др. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия предполагают всестороннее изучение технического уровня производства, качества и конкурентоспособности выпускаемой продукции, обеспеченности производства материальными, трудовыми и финансовыми ресурсами и эффективности их использования. Они основаны на системном подходе, комплексном учете разнообразных факторов, качественном подборе достоверной информации и являются важной функцией управления.

Оценка эффективности работы предприятия, как правило, основывается на анализе различных финансовых показателей, таких как чистая прибыль, рентабельность инвестиций, рыночная стоимость предприятия. Однако, составляя список финансовых коэффициентов, на основании которых будут приниматься стратегические решения, необходимо учитывать преимущества и недостатки использования этих показателей на практике.

Оценка эффективности работы предприятия, как правило, основывается на анализе различных финансовых показателей, таких как чистая прибыль, рентабельность инвестиций, рыночная стоимость предприятия. Однако, составляя список финансовых коэффициентов, на основании которых будут приниматься стратегические решения, необходимо учитывать преимущества и недостатки использования этих показателей на практике[3].

Для предприятий любой формы собственности очень важно учитывать финансовые результаты, отражающие динамику расходов и доходов в течение определенного времени. Однако сама финансовая информация, выраженная в денежной форме, без должного анализа производственной стратегии, эффективности использования производственных ресурсов и развития рынков сбыта не дают полной оценки текущего состояния и перспектив развития предприятия.

Экономический эффект выражается в натуральных и стоимостных показателях, характеризующих промежуточные и конечные результаты производства в масштабе предприятия, отрасли и народного хозяйства в целом. К таким показателям относятся, например, объем валовой, товарной, реализуемой, иногда чистой продукции, масса полученной прибыли, экономия различных элементов производственных ресурсов и общая экономия от снижения себестоимости продукции, величина национального дохода и совокупного общественного продукта и др.[4].

На современном этапе вопрос об эффективном использовании хозяйственных ресурсов стоит наиболее остро. Сегодня основная часть предприятий старается улучшить свою деятельность, за счет привлечения дополнительных ресурсов, в то время как на многих предприятиях остается масса скрытых и неиспользованных резервов. Их поиск имеет большое значение, так как они позволяют более эффективно использовать уже имеющиеся ресурсы. В результате именно интенсивного развития обеспечивается неуклонный рост, высокие темпы экономической эффективности производства. Поэтому комплексный анализ эффективности хозяйственной деятельности является обоснованием

для применения оптимального управленческого решения, направленного на повышение интенсификации производства.

Под экономической эффективностью понимается соотношение полученных результатов с имеющимися ресурсами и произведенными затратами. Эффективность – сложная социально-экономическая категория, присущая всем этапам развития общества. Она отражает характерные экономические, социальные, технологические, психологические и иные особенности объекта исследования. Эффективность оценивается во всех сферах деятельности, на различных ее уровнях (на макро - и микроуровне), анализируется и прогнозируется.

В настоящее время не существует единой установленной методики (подхода) к оценке эффективности производственной деятельности предприятий и поэтому решение данной задачи, сегодня носит многоплановый характер[5].

В общепринятой интерпретации показатель эффективности представляет собой отношение результата к затратам производства, вызвавшим этот результат. Эффективность вообще есть отношение эффекта (результата) к затратам на его получение. Однако такой подход оценки эффективности по итогам деятельности не позволяет учитывать интенсивность работы предприятия за весь отчетный период, т.к. в этом случае при незначительных вложениях и затратах можно получить достаточно хорошую оценку, не прикладывая существенных усилий по интенсификации производства.

Ряд экономистов считает, что под эффективностью следует понимать тот факт, что необходимые товары должны производиться за счет необходимых ресурсов. Однако при таком подходе сложно ответить на вопрос - насколько и как рационально использовались имеющиеся у предприятия ресурсы, т.к. сложно оценить упущенные возможности, которые возникают в результате принятия к реализации не самого прибыльного плана деятельности.

Некоторые экономисты предлагают оценивать эффективность через рост рыночной стоимости предприятия. Однако, учитывая то, что на стоимость акций предприятия действует большое количество факторов внешней среды, независимых от предприятия, такой подход не позволяет провести достоверную оценку того, насколько эффективно фирма сработала в сложившейся не зависимо от нее на рынке ситуации.

Из рассмотренных выше подходов видно, что разногласие различных мнений по поводу оценки эффективности деятельности экономических объектов возникает только по экономическому содержанию и методам определения результата и затрат. При этом деятельность одних экономистов направлена на создание единого обобщающего показателя эффективности, который можно было бы использовать при анализе хозяйственной деятельности и принятии решений на всех уровнях управления экономикой предприятия.

Под финансовым состоянием понимается способность предприятия финансировать свою деятельность. Оно характеризуется обеспеченностью финансовыми ресурсами, необходимыми для нормального функционирования предприятия, целесообразностью их размещения и эффективностью использования, финансовыми взаимоотношениями с другими юридическими и физическими лицами, платежеспособностью и финансовой устойчивостью[6].

Особенно затруднительно принимать в оптимальном варианте оперативные решения. Большую помощь здесь может оказать оперативный анализ. В качестве субъектов анализа финансового состояния выступают собственники, заимодавцы, поставщики, клиенты, руководство предприятия и другие заинтересованные пользователи информации. Информация изучается каждым субъектом анализа исходя из его интересов. Так, собственников предприятия интересует отдача от вложенных средств, кредитов – уровень риска и возможность потерь, поставщиков – оценка возможностей оплаты за поставленную продукцию.

Литература:

1. Состенко Л.С. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности. Краткий курс: учебное пособие / Л.С. Сосненко, А.Ф. Черненко, Е.Н. Свиридова, И.Н. Кивелиус. М.: КНОРУС, 2007.
2. Бочаров В.В. Финансовый анализ. СПб: Питер, 2005. С. 6.
3. Сорокин А.А. Экономический анализ: учеб. пособие. М.: ГИНФО, 2006.
4. Борисов Л. Анализ финансового состояния предприятия // Экономика и жизнь. – 2005. – №5.
5. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учеб. пособие для экон. спец. вузов / Г.В. Савицкая, 6-е изд., доп. и перераб. Мн.: Новое знание, 2006. С. 5.
6. Финансы предприятий: учебник для вузов / под ред. проф. Н.В. Колчиной. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006.

**МЕТОД ЭКОНОМИЧЕСКОГО АНАЛИЗА КАК СПОСОБ ПОЗНАНИЯ
ЭКОНОМИЧЕСКОГО СУБЪЕКТА**

Г.К. Габдуллина,
доцент кафедры экономики и менеджмента
Нижнекамского института информационных технологий и телекоммуникаций (филиал)
Казанского национального исследовательского технического университета им. А.Н.

Туполева — КАИ,
кандидат экономических наук
gulsina-kamilevna@yandex.ru

Г.А. Хазиахметова,
доцент кафедры инженерного менеджмента Казанского государственного энергетического
университета
кандидат экономических наук
guzel7011@rambler.ru

В статье представлены методы экономического анализа, используемые как в практике построения конкретных методик экономического анализа, так и в научных исследованиях, разработках и поисках оптимальных решений по хозяйственным вопросам.

Ключевые слова: метод экспертных оценок, метод сравнительного анализа, экономические показатели, экономический анализ

В современной научной литературе нет универсального определения понятия «метод» экономического анализа, каждый из авторов дает свою интерпретацию. Так, А.Д. Шеремет под методом экономического анализа понимает «диалектический способ подхода к изучению хозяйственных процессов в их становлении и развитии».

В.Д. Герасимова, Г.В. Савицкая указывают, что «метод экономического анализа базируется на диалектическом материализме, что означает изучение материалистической диалектики в единстве анализа и синтеза, дедукции и индукции, во взаимосвязи и развитии явлений, в выявлении противоречий хозяйственной жизни и способов их преодоления».

С.Е. Барнгольц методом экономического анализа называет «способ системного, комплексного изучения, измерения и обобщения влияния отдельных факторов на выполнение хозяйственных планов и динамику хозяйственного развития, осуществляемый путем обработки специальными приемами показателей плана, учета, отчетности и других источников информации».

Н.В. Дембинский под методом экономического анализа понимает «всестороннее, органически взаимосвязанное изучение деятельности предприятий, организаций, объединений с целью повышения эффективности управления на основе объективной оценки результатов этой деятельности, уровня технического, организационного и экономического развития предприятия, выявления и максимальной мобилизации имеющихся внутривозможных резервов».

В.В. Ковалев, О.Н. Волкова в своих трудах определяют метод экономического анализа как систему теоретико-познавательных категорий, научного инструментария и регулятивных принципов исследования процессов функционирования экономических субъектов, как способ познания экономического субъекта, который состоит из ряда последовательно осуществляемых действий (стадий, этапов):

1) наблюдение за субъектом, измерение и расчет абсолютных и относительных показателей, приведение их в сопоставимый вид и т.д.;

2) систематизация и сравнение, группировка и детализация факторов, изучение их влияния на показатели деятельности субъекта;

3) обобщение — построение итоговых и прогнозных таблиц, подготовка выводов и рекомендаций для принятия управленческих решений.

В то же время, при выделении этапов анализа было бы правильным использование термина «методика», а не «методы» анализа.

В наиболее общем виде, по мнению В.В. Ковалева и О.Н. Волоковой, метод можно представить как комбинацию трех составляющих:

$$M = \{K, I, P\}, (1)$$

где K — категория науки (фактор, модель, система, затраты, доходы и т.д.);

I — инструментарий исследования (способы, приемы и средства, которые в разных комбинациях используются для достижения поставленных целей анализа);

P — принципы (системность, научность, конкретность и т.д.);

Такое определение понятию «метода» экономического анализа расширяет объект исследования, включая инструменты, принципы и категории экономического анализа. В данном случае, на наш взгляд, речь идет о методике анализа, которая согласно позиции Герасимовой В.Д., Савицкой Г.В. представляет собой совокупность специальных приемов, применяемых для обработки экономической информации, тогда как метод следует рассматривать как общий подход к изучению явлений.

А.В. Пенюгалова четко разделяя понятия «метода» и «приемов», пишет: «Метод экономического анализа — это способ системного комплексного изучения, измерения и обобщения влияния разнообразных факторов на результаты экономической деятельности хозяйствующего субъекта, осуществляемый различными приемами и способами». При этом прием она рассматривает как способ реализации метода»⁴.

Аналогично Л.Е. Басовский, А.М. Лунева, А.Л. Басовский под методом анализа понимают способы исследования объекта анализа, а под приемом анализа — одну или несколько математических или логических операций, направленных на получение конкретного результата анализа.

Итак, одна группа авторов, определяя понятие «метод экономического анализа», как способ изучения хозяйствующего субъекта акцентируют внимание на объекте исследования: результаты деятельности и факторы, повлиявшие на получение этого результата; другие — на способах использования метода (конкретных приемах, инструментах); третьи — на том, как должно проводиться исследование, то есть принципах, лежащих в его основе; четвертые пытаются представить системное определение.

Системное представление о методе экономического анализа позволяет четко формулировать структурно-содержательный аспект данной категории. Понятно, что

сущность метода экономического анализа выражается в способе применения конкретных приемов анализа, тогда как содержательно метод экономического анализа выражает экономические отношения, возникающие

между субъектами хозяйствования и исследования по поводу применения конкретного приема или комплекса приемов экономического анализа. Форма этих отношений опосредуется теми требованиями и принципами, которые ложатся в основу анализа и характеризуют экономическую реализацию метода. Последнее понимается как процесс использования метода экономического анализа в заданных аналитиком условиях и ограничениях в качестве элемента конкретной методики исследования. Одним из основных является условие изучения хозяйственных процессов и одноименной деятельности субъекта на всех уровнях его развития, то есть в соответствии с принципами диалектики, среди которых: все познается в движении; в определенных связях, взаимосвязях, взаимозависимости и взаимообусловленности; в причинно-следственной соподчиненности; в координационной и субкоординационной определенности; в проявлении необходимости и случайности; в единстве и борьбе противоположностей; в переходе количества в новое качество и качества в новое количество; в отрицании отрицания.

Реализация метода экономического анализа обуславливает формирование его характеристик, которые, по мнению А.В. Пенюгаловой, Л.Н. Чечевицыной и ряда других авторов состоят в следующем:

1. Использование системы определенных показателей, характеризующих финансово-хозяйственную деятельность экономического агента;
2. Исследование факторов, повлиявших на изменение результатов финансово-хозяйственной деятельности;
3. Изучение и измерение взаимосвязи между показателями, входящими в изучаемую систему;
4. Измерение взаимосвязи между факторами и результативными признаками в целях повышения эффективности работы анализируемого субъекта хозяйствования.

А.Д. Шеремет справедливо дополняет перечень такой чертой как выбор измерителей для оценки анализируемых явлений и процессов в зависимости от их содержания.

Вышесказанное дает основание полагать, что каждый конкретный метод экономического анализа может быть практически использован или экономически реализован только в аспекте применения конкретной методики исследования, которая определяет алгоритм и форму его (их) применения или по мнению Т.Б. Бердниковой «включает совокупность конкретных методов (приемов) и способов выполнения технико-экономического анализа». Логичным видится исследование экономических процессов с использованием разнообразия методов экономического анализа, классификация которых производится по разным основаниям..

К неформализованным (качественным) методам анализа в научных исследованиях принято относить те, которые не поддаются количественной оценке: методы экспертных оценок, метод сценариев, морфологические методы, построение систем аналитических таблиц, психологические методы, построение систем показателей, метод сравнения. Они реализуются лишь через выражение субъективного мнения аналитика-профессионала.

Литература

1. Бариленко В.И., Бердников В.В., Бородина Е.И. Экономический анализ. — М.: Эксмо, 2010. — 352 с.
2. Басовский Л.Е., Лунева А.М., Басовский А.Л. Экономический анализ: учебное пособие / Под ред. Л.Е. Басовского. — М.: ИНФРА- М, 2003. — 222 с.

3. Бердникова Т.Б. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: учебное пособие. — М.: ИНФРА-М, 2007. — 215 с.
4. Герасимова В.Д. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности промышленного предприятия: учебное пособие. — М.: КНОРУС, 2011. — 360 с.
5. Ковалев В.В., Волкова О.Н. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учеб. — М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004. — 424 с.
6. Когденко В.Г. Методология и методика экономического анализа в системе управления коммерческой организацией. — М.: ЮНИ-ТИ-ДАНА, 2008. — 573 с.
7. Пенюгалова А.В., Яковенко С.Н., Мамий Е.А. Теория экономического анализа Учебное пособие. — Ростов н/Д: Феникс, Краснодар: Неоглори, 2008. — 183 с.
8. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. — Минск: ООО «Невское знание», 1999. — 688 с.
9. Селезнева Н.Н., Ионова А.Ф. Финансовый анализ. Управление финансами: Учеб. Пособие для вузов. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. — 639 с.
10. Теория экономического анализа: учебное пособие / Под ред. Р.П. Казаковой, С.В. Казакова. — М.: Инфра-М, 2008. — 237 с.
11. Шеремет А.Д. Экономический анализ хозяйственной деятельности. — М.: Изд-во «Экономика», 1979. — 373с.

Журнал «ЭКОНОМИКА, УПРАВЛЕНИЕ И УЧЕТ НА ПРЕДПРИЯТИИ»

**PRODUCTION AND MARKETING EFFICIENCY OF DAIRY
FARMS IN HIGHLAND OF ETHIOPIA- AN ECONOMIC ANALYSIS**

R.Dayanandan

Associate Professor, Hawassa University

ABSTRACT

Ethiopia has the largest livestock population in Africa but the contribution of this resource to the economy is limited and yet the country is in poverty. Dairy development has a big role for the contribution of income generation and employment. Demand for dairy products seems to exceed supply in the country in general and the study area in particular. Hence, the situation of dairy production and marketing issues is needs to be discussed and analyzed. This paper is based on a research study among 168 dairy farms (85 cross breed and 83 local breed) in a town (Mekelle) of northern Ethiopia. A two stage stratified random sampling procedure was used to select the specific farm households. Farms owning 1-3, 4-10 and greater than 10 dairy cows were classified as small, medium and large farms, respectively and only small and medium size farms were considered for further data collection. In this study an attempt has been made to evaluate the efficiency of inputs use, assess profitability and analyze the efficiency differentials of modern (cross breed) and traditional (local breed) dairy farms.

Cobb-Douglas production, cost-benefit and break-even ratios are employed to assess resource use efficiency, profitability and financial efficiency of both cross and local breed dairy farms. The results indicate that the regression coefficients with respect to concentrate for medium and small size cross breed farms are positive and significant at 10% level. The coefficient of dry fodder for medium size cross breed and local breed are positive and significant at 10% level. The marginal value products (MVPs) and the ratio with price for concentrate were higher for medium size than small size cross breed farms. The MVP for dry fodder, the return is higher in medium size cross breed and local breed farms. There is difference between the present and optimum levels of inputs. The C:B results indicated that cross breed farms were profitable (1.0:3.02) than local breed farms (1.0:2.18). Both medium and small categories of cross breed farms were profitable (1.0:3.45 and 1.0:2.74). Among local breed, medium size farms are profitable (1.0:2.19). The ratio of break-even milk output for cross breed and local breed cows

farms needed 13% and 18% additional milk production to cover fixed cost, respectively. To conclude, dairy cow's owners should be advised to use the optimum levels inputs and replace their indigenous cow with cross breed cow. Moreover, the herds should be medium size and feeding mainly depends on concentrate.

Key words: Dairy farms, Production, Marketing, Efficiency, Profitability, Marginal Value products

References

[1] Amha Kasahun, 2008. An Integrated Urban, Peri-Urban and Rural Dairy Development Program in Tigray, Draft Document Livestock Development Consulting Group. REST.

[2] Aitawade, M.S., Waykar K.R and Shinde H.R., 2005. Economics of Milk Production from Cross breed Cows in Akola District of Maharashtra State, Indian Dairyman. Vol. 57 (1): pp 48-52.

[3] Anthony I Anke. M.B, Girma Abebe and. Zarate A.V, 2006. Comparison of Urban and Peri-urban Dairy in Hawassa, Ethiopia, Deutscher, Tropentag, Berlin

[4] Bonnier Puck, 2006. Dairy Cattle Husbandry, Wageningen, Netherlands.

[5] Brokken F. Ray and Senait Seyoum, 2006. Dairy Marketing in SubSaharan Africa, ILCA, Addis Ababa, Ethiopia.

[6] BoFED Tigray Region. 1998. Socioeconomic Survey on Livelihood of Rural people in Eastern Tigray, Mekelle, Tigray.

[7] CSA (Central Statistics Authority), 2007. Household crop and livestock production Survey Report.

[8] Debrah Siegfried and Berhanu Anteneh, 2007. Dairy Production in SubSaharan Africa. ILCA, Addis Ababa, Ethiopia.

Ш.А.Тожибоева, О.А.Норбоев

Молиявий ва бошқарув таҳлили

Фани бўйича ўқув-услубий мажмуа

Амалий машғулот учун

Тошкент: Иқтисодиёт, 2016 йил, 195 бет.